

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

**НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО:
РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ,
БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА НАУКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(2000–2019)**

Київ 2019

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]"2000/2019"

Н 354

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 8 від 10.12.2019)

Відповідальний редактор
В. І. Попик

Рецензенти:
Г. І. Ковальчук, д-р іст. наук, проф.
Л. І. Березівська, д-р пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України

Авторський колектив:
В. І. Попик (керівник проекту; передмова, розд. 3, післямова), І. Д. Войченко (розд. 1),
Т. В. Добко (розд. 2), С. С. Кіраль (розд. 1), Т. В. Котлярова (розд. 3), Н. І. Любовець
(розд. 3), Л. С. Новосьолова (розд. 1), В. Ю. Омельчук (розд. 1), Д. В. Устиновський
(розд. 1, бібліографія видань відділів національної бібліографії
та науково-бібліографічної інформації), О. М. Яценко
(розд. 3, бібліографія видань Інституту біографічних досліджень).

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019) : колективна монографія / В. І. Попик, Т. В. Добко, С. С. Кіраль [та ін.] ; відп. ред. В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2019. – 252 с.

У колективній монографії досліджено розвиток національної бібліографії, довідкової науково-бібліографічної діяльності та біографістики у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського впродовж перших десятиліть XXI століття.

Проаналізовано досвід НБУВ – науково-інформаційного центру національної бібліографії України. Розкрито багатоаспектну довідково-бібліографічну діяльність в галузі обслуговування широкого кола користувачів. Висвітлено проблеми розвитку біографістики – теорії і методики історико-біографічних досліджень та поширення біографічних знань у суспільстві.

Для істориків, бібліотекознавців, бібліографів, бібліотекарів та всіх, хто цікавиться проблемами української національної бібліографії, науково-бібліографічної діяльності та біографістики.

Роботу виконано за рахунок коштів бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230)

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]"2000/2019"

ISBN 978-966-02-9136-2 (друк.)
ISBN 978-966-02-9137-9 (електрон.)

© В. Попик, Т. Добко,
С. Кіраль та ін., 2019
© Національна академія наук України,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. Створення національної бібліографії, науково-бібліографічні дослідження	15
1.1. Розвиток теоретичних та методичних засад національної бібліографії, формування фундаментальних бібліографічних зводів	15
1.2. Бібліографічна Шевченкіана	32
1.3. Історико-бібліографічні дослідження. Біобібліографія видатних вчених та державних діячів	59
РОЗДІЛ 2. Розвиток довідково-бібліографічної науково-інформаційної діяльності	69
2.1. Вдосконалення довідково-бібліографічної діяльності НБУВ	71
2.2. Довідково-бібліографічне забезпечення органів державної влади і управління та наукових установ	90
2.3. Підготовка бібліографічних покажчиків	99
2.4. Теоретичні та методичні розробки в галузі довідково-бібліографічної діяльності	110
РОЗДІЛ 3. Історико-біографічні дослідження, розбудова електронних ресурсів біографічної та біобібліографічної інформації	127
3.1. Розвиток дослідницької діяльності інституту біографічних досліджень в умовах становлення інформаційного суспільства (2000–2012)	127
3.1.1. Розгортання роботи з формування електронного національного історико-біографічного зводу	130

3.1.2. Розширення проблемно-тематичного діапазону досліджень	141
3.1.3. Інститут біографічних досліджень в інформаційно-комунікативному просторі	164
3.2. Еволюція дослідницької і науково-інформаційної діяльності Інституту біографічних досліджень в умовах суспільно-політичних і культурних зрушень (2013–2019)	167
3.2.1. Утвердження нових пріоритетів наукових досліджень та інформаційної діяльності	170
3.2.2. Сучасні парадигми інтеграції та поширення історико-біографічних знань	181
ПІСЛЯМОВА	207
Книжкові видання НБУВ в галузі національної бібліографії, довідкової бібліографії та біографістики	211
Іменний покажчик	237
Список скорочень	248

ПЕРЕДМОВА

Фундаментальні наукові дослідження та практично-прикладна науково-інформаційна діяльність у галузі національної бібліографії, довідкової бібліографії, а також біобібліографії та біографістики належать до головних напрямів діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, визначених її статутними завданнями. Зосередження на них найбільшої бібліотеки України обумовлене її статусом, наданим Національній бібліотеці Української Держави при її заснуванні у 1918 році, місцем і значенням у системі вітчизняних установ гуманітарної науки і культури як головного академічного інституту, що вивчає рукописну, книжкову та документальну спадщину України, а упродовж останніх десятиліть, в умовах набуття нашою державою Незалежності – завданнями національного відродження й повернення до інтелектуального та духовного життя України її вікових історико-культурних надбань.

Створення національної бібліографії, розбудова універсальних за змістом національних книжкових колекцій, формування на їх основі за нашого часу масштабних електронних бібліотек, архівів та колекцій – завдання передусім найбільших державних бібліотек у всьому світі. Зважаючи на вітчизняні реалії, таке завдання є органічним для Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, у фондах якої сконцентровано найбільш повний масив літератури про Україну, разом із основною частиною наявних у нашій країні унікальних та рідкісних документів. До того ж, НБУВ має вагоме дослідницьке, методологічне й системотехнічне підґрунтя як наукова установа та величезні напрацювання її вчених і спеціалістів щодо інтеграції всього багатства знань про Україну. НБУВ посідає чільне місце в бібліотечно-інформаційній сфері держави. Вона належить до числа двадцяти найбільших бібліотек світу, постає головним науково-інформаційним бібліотечним центром України. «Вернадка», як її традиційно називають

читачі, відіграє провідну роль у забезпеченні нових інформаційних потреб сфер науки, освіти, культури, державного управління, політико-правового та суспільно-політичного, науково-технологічного та інноваційного розвитку України як суверенної європейської держави.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського має давні традиції і вагомі напрацювання на ниві бібліографії і, насамперед, найважливішого її спрямування – національної бібліографії, започатковані ще її фундаторами у 20-х роках минулого століття. В умовах здобуття Україною Незалежності цей напрацьований працею кількох поколінь вчених неоціненний досвід сприяв тому, що вже від середини 90-х рр. науковці приступили до реалізації масштабних бібліографічних проєктів – створення реєстрів вітчизняної рукописної та книжкової спадщини, а також національного бібліографічного репертуару. Значного розвитку набули й усі інші напрями бібліографічної роботи, на яких традиційно впродовж десятиліть було зосереджено зусилля учених-фахівців.

В умовах історично сформованого в Україні розподілу завдань у сфері національної бібліографії між Книжковою палатою України імені Івана Федорова, яка відповідає за поточне бібліографування друкованої продукції на основі обов'язкового примірника, органами науково-технічної інформації, які бібліографують спеціальні види документів, а в окремих сегментах – також галузевими науковими бібліотеками, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, а також інші провідні бібліотеки, насамперед Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, що зберігають цінні історико-культурні фонди, зосередились насамперед на формуванні ретроспективної національної бібліографії.

Чільна роль у цій сфері науково-дослідної та науково-інформаційної й видавничої діяльності НБУВ належить відділу національної бібліографії (надалі – ВНБ) з його давніми традиціями і вагомими науковими напрацюваннями. У роботі щодо розвитку національної бібліографії беруть участь також вчені інших підрозділів інститутів рукопису, книгознавства, архівознавства, біографічних досліджень, інформаційних технологій.

Докорінні зміни, що відбуваються впродовж останніх десятиліть в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства на тлі світових процесів глобалізації та повномасштабного розгортання інформаційної

революції, досить відчутно позначилися на розвитку вітчизняної інформаційної сфери, бібліотечно-інформаційної справи, а отже і її науково-бібліографічного забезпечення. Зважаючи на потреби сучасності, вчені НБУВ зробили вагомий внесок у розвиток теорії і практики бібліографічної діяльності в Україні, насамперед щодо обґрунтування сучасних засад її визначального напрямку – національної бібліографії. Головну увагу було сконцентровано на розробці концепції національної бібліографії, українського бібліографічного репертуару, на не вивчених аспектах ретроспективної бібліографії й перспективах розвитку бібліографознавства у ХХІ ст. Значно поглибилась і розширилась проблематика бібліографічних досліджень.

На початку ХХІ ст. створення національної бібліографії України стало пріоритетним напрямом діяльності НБУВ, а її формування характеризується якісно новим теоретичним і методичним рівнем, що надало процесові прогнозованого та системного характеру. За визначальної ролі вчених НБУВ у вітчизняному професійному бібліографічному середовищі утвердилося концентроване концептуальне бачення змісту національної бібліографії, шляхів її створення, було окреслено джерельну базу, корпус бібліографічних видань, обґрунтовано методичний інструментарій та розроблено визначальні аспекти підготовки національної бібліографії з використанням сучасних інформаційних технологій, узгоджено координаційні засади співпраці бібліотек у цій галузі.

На основі обґрунтованих вченими НБУВ сучасних теоретичних підходів напрацьовано цілісну концепцію української національної бібліографії, розроблено її методологічні основи, сконцентровано увагу на розвитку бібліографії державно-національного та національно-культурного змісту. За основу концепції взято творче поєднання вітчизняного і зарубіжного досвіду, врахування взаємозв'язку національних особливостей бібліографічної діяльності в Україні з її загальнолюдськими, загальноцивілізаційними цінностями.

Поняття української книги, базисне для вітчизняної національної бібліографії, за своїм змістом ширше, ніж це зазвичай є в інших країнах. Це спричинено тим, що в минулому україномовне книговидання зазнавало відчутних і загрозливих утисків, до того ж воно відбувалося за умов мовно-культурної розмаїтості українського суспільства як тоді, так і в наш

час. Крім того, світова практика здебільшого обмежує діапазон національної бібліографії виданнями, що вийшли у світ на теренах певної держави. Однак зазначені критерії не відповідають особливостям українського книговидання. Саме це обумовило зарахування до дослідницького діапазону національної бібліографії не лише творів друку українською мовою (незалежно від місця їх видання), а й видань усіма мовами, які вийшли у світ на території України, а також творів друку всіма мовами, виданих про Україну за її межами. Такі підходи суттєво збагатили теоретичне розуміння української національної спадщини.

У межах комплексного проєкту створення національної бібліографії України ВНБ підготував унікальні фундаментальні багатотомні праці – бібліографічні покажчики «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923», «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги».

Впровадження на рубежі ХХ–ХХІ ст. у практику бібліографічної діяльності інформаційних технологій забезпечило розпочати в НБУВ формування електронних БД національної бібліографії України, що передбачає створення зведеного каталогу україномовної книги. Нині ці напрацювання стали основою для розбудови національної книжкової колекції – фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка».

Значна бібліографічна робота здійснюється і в інших підрозділах НБУВ, де провадиться наукове опрацювання цінних і рідкісних фондів, формуються БД рукописних, стародрукованих, картографічних, нотних, періодичних (газети), аркушевих, образотворчих видань. Вчені НБУВ удосконалюють методики наукового опису рукописних книг, стародруків, музичних та образотворчих матеріалів, видань зарубіжної україніки, розширюють засади підготовки різних видів бібліографічної продукції, ефективно впроваджуючи ці розробки в практику за організаційно-методичної та практичної підтримки, безпосередньої участі Інституту інформаційних технологій із застосуванням новітніх програмних засобів.

НБУВ znana як головний науковий центр формування ретроспективної національної бібліографії України, який об'єднує діяльність наукових бібліотек у напрямі створення зведеного каталогу-репертуару української книги від найдавніших часів й до наших днів, розгортає створення міжнародного каталогу української книги.

У межах дослідницьких проєктів формування національної бібліографії вчені і спеціалісти НБУВ підготували чимало фундаментальних видань, присвячених видатним діячам України. Значним досягненням ВНБ стало створення бібліографічної шевченкіани. Унікальна бібліографія творів Тараса Шевченка, яка містить відомості про книжкові видання від 1840 по 2014 рік 66-ма мовами народів світу, була відзначена громадськістю як одна з кращих праць, опублікованих до 200-річчя від дня народження Кобзаря. Знаковою подією стало й видання бібліографічного дослідження «Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського».

Зусиллями вчених НБУВ упродовж останніх десятиліть створено фундаментальну бібліографічну вернадськіану, яка охоплює не лише праці видатного вченого ХХ століття, а й публікації в періодичних виданнях, епістолярну спадщину, бібліографічні посібники та довідкові видання. У сукупності з підготовленими НБУВ до 150-річчя В. І. Вернадського томами його «Вибраних праць», виданнями епістолярної спадщини, бібліографічна вернадськіана дозволяє переосмислити постать ученого як сина України в широкому контексті її суспільно-політичного, наукового, освітнього та культурного поступу.

Вагомий внесок у розвиток національної бібліографії, підготовку фундаментальних бібліографічних показників належить також Відділу науково-бібліографічної інформації. Характерною рисою його роботи є реалізація спільних бібліографічних проєктів з провідними академічними установами, вітчизняними та зарубіжними науковими та культурними центрами. Серед них, зокрема, здійснений у межах співпраці з Інститутом історії України НАН України дослідницький проєкт «Схід і Південь України: час, простір, соціум» – створення першого в Україні ґрунтового бібліографічного показника наукової літератури з історії та культури південних і східних регіонів України (2016). В умовах розв'язаної Росією «гібридної війни» проти України він став вагомою аргументованою відповіддю на потуги сфальсифікувати минуле й сучасне українських земель і сформував широку інформаційну базу для подальших об'єктивних історичних досліджень. Спільно з фахівцями наукової бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України до 100-річчя від дня народження президента НАН України академіка Б. Є. Патона було укла-

дено ґрунтовну біобібліографію його праць. Бібліографічні матеріали увійшли до книги «Керманіч української науки. Життєвий і творчий шлях Б. Є. Патона» (Київ, 2018). Упорядкована Відділом науково-бібліографічної інформації бібліографія праць про життя і діяльність академіка М. М. Боголюбова увійшла до книги «Творець теоретичної і математичної фізики: до 110-річчя від дня народження академіка М. М. Боголюбова» (Київ, 2019).

Неоціненне значення для науково-бібліографічного забезпечення реалізації дослідницьких завдань академічної науки, інформаційних потреб органів державної влади та установ державного управління, закладів освіти і культури, інституцій громадянського суспільства мають здобутки науковців та спеціалістів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у сфері довідкової бібліографії.

Довідково-бібліографічна діяльність завжди сприймалася як одна з найважливіших інформаційно-комунікаційних функцій найбільшої бібліотеки України. Впродовж останніх десятиліть вона набула особливо значного розвитку, якісного професійного піднесення, спрямованості на цільове довідково-бібліографічне забезпечення користувачів адресною інформацією. Довідково-бібліографічне обслуговування стало нині чи не найбільш динамічною сферою бібліографічної діяльності, від результатів якої значною мірою залежить піднесення ефективності використання бібліотечно-інформаційних ресурсів. Відділ науково-бібліографічної інформації у цій ділянці наукової роботи НБУВ постає головним координатором та водночас дослідницьким, методичним та інформаційним центром.

Бібліотека створює масштабні довідково-інформаційні ресурси, бази даних довідкових та бібліографічних видань, наукометричної та реферативної інформації. Перші десятиліття ХХІ ст. ознаменувалися суттєвим удосконаленням довідково-пошукового апарату, ефективним використанням у новому «гібридному» технологічному середовищі різноманітних каналів передавання та обміну інформацією, впровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та механізмів дистанційного інтелектуального доступу до інформації та знань.

Створення у єдиному комплексі з бібліографічними ресурсами загальнодержавного репозитарію повнотекстових електронних версій наукової періодики України, наукової електронної бібліотеки та цифрової бібліо-

теки історико-культурної спадщини, тематичних електронних архівів і колекцій сприяло досягненню принципово нового рівня забезпечення користувачів вітчизняною науковою інформацією.

Визначальними рисами довідково-бібліографічного обслуговування у НБУВ є його приєднання до цілісної системи науково-інформаційної діяльності установи, координація коопераційної взаємодії спеціалізованих підрозділів з іншими науковими бібліотеками, перш за все, академічної мережі, застосування диференційованих підходів до забезпечення інформаційних потреб установ і організацій, насамперед в плані сприяння реалізації ними вагомих наукових проєктів за пріоритетними напрямками дослідницької діяльності, а також задоволення запитів індивідуальних користувачів. Упродовж останніх років все більших масштабів набуває корпоративна співпраця з бібліотеками у сфері інформаційних обмінів, спільного формування та ефективного взаємовикористання бібліографічних ресурсів.

Особливого значення в умовах сучасного суспільного розвитку набула повсякчасна робота бібліографів НБУВ з оперативного довідково-бібліографічного забезпечення запитів органів державної влади і управління, що стосуються широкого кола гострих проблем суспільно-політичного життя, здійснення реформ, економічних та соціальних процесів, міжнародного становища України.

У тісному зв'язку з національною та науково-довідковою бібліографією у НБУВ розвиваються дослідження та практична інформаційна робота з біобібліографії, теорії та методики біографістики, формування електронних баз історико-біографічної інформації, що в комплексі слугує розбудові потужних і змістовних інформаційних ресурсів науки, освіти, культури, забезпеченню інформаційних потреб інтелектуального та духовного поступу сучасного українського суспільства.

Чверть століття, що минула від створення у 1994 р. Інституту біографічних досліджень у структурі НБУВ засвідчила органічність діяльності серед інших бібліотечних підрозділів наукового та інформаційного осередку, який на сьогодні є єдиним в Україні академічним центром досліджень теорії та методики біобібліографії й біографістики як спеціальної наукової дисципліни гуманітарного циклу, що вивчає історію, досвід, сучасний розвиток та перспективи розвитку біографіки (сфери наукової та

літературної творчості, інформаційно-видавничої діяльності), спрямованої на розкриття в персоналіях відомих і маловідомих діячів людського потенціалу України через віки.

Розгортання діяльності Інституту біографічних досліджень відповідає історичному досвідові і сучасним тенденціям розвитку європейської і світової соціогуманітаристики, здобуткам зарубіжних і вітчизняних бібліотек в інтеграції й поширенні біографічних знань. Проблема історико-біографічної інформації завжди була й залишатиметься одним із найважливіших напрямів бібліотечно-інформаційної роботи. Бібліотеки як провідні центри соціальних комунікацій є ключовими осередками у сфері інтеграції та поширення історико-біографічної інформації, оскільки об'єднують у своїй діяльності збереження та поповнення інформаційної бази біографіки (рукописні, книжкові та газетні фонди, інші документи на традиційних і сучасних електронних носіях), її систематизацію та розкриття змістового наповнення (каталоги, картотеки, колекції, бази даних), здійснюють біо-бібліографічне забезпечення біографічних досліджень та підготовки довідкових видань, значною мірою зосереджують вивчення й публікацію творчої спадщини, архівів і бібліотек діячів науки, освіти та культури, формують електронні ресурси біографічної інформації, все більше пов'язані останнім часом із повнотекстовим представленням документів і літератури за персоналіями.

Нарешті, саме завдяки науковій і краєзнавчій роботі бібліотек, вивченню ними регіональної, місцевої, родинної історії, вони є дієвими центрами об'єднання зусиль установ і організацій, а також громадських осередків, окремих фахівців та аматорів біографічної дослідницької роботи, пропаганди спадщини та досягнень видатних співвітчизників, використання біографічних знань у культурно-освітній діяльності, у реалізації суспільно значущих історико-меморіальних проєктів.

Інститут біографічних досліджень, заснований на зорі незалежності України, розумівся насамперед як «правонаступник» Біографічної комісії УАН-ВУАН, що працювала у 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. над створенням «Біографічного словника діячів України». В умовах епохальних суспільно-політичних зрушень останніх десятиліть Інститут пройшов значний шлях щодо переосмислення своєї місії, невпинного розширення діапазону досліджень. Цей науковий осередок утвердився як центр роз-

робки широкого кола теоретичних і науково-методичних проблем біографістики, який здійснює історико-біографічні дослідження, розбудовує бази даних фундаментального національного науково-інформаційного біографічного зводу. Науковий доробок Інституту відчутно посприяв піднесенню світоглядних засад і методичної культури вітчизняної біографіки як сфери дослідницької, видавничої та інформаційної роботи, розвитку біографістики як спеціальної історичної дисципліни, збагаченню її джерельного потенціалу, розбудові електронних ресурсів біографічної інформації – у межах усієї України.

Інститут започаткував нові для української науки дослідницькі напрями – вивчення історичного досвіду й сучасних проблем світової і вітчизняної біографіки, удосконалення методичних засад довідкової біографістики, її моделей і жанрів, формування електронних ресурсів біографічної інформації, розширення джерельної бази біографічних досліджень, застосування біографічної інформації у справі патріотичної консолідації українського суспільства. Дослідження Інституту посутньо вплинули на розвиток сучасної вітчизняної персональної бібліографії, а також бібліотечної, гендерної, регіональної, музично-культурної біографіки, сприяли вивченню методичних проблем створення і використання літератури історико-біографічного спрямування для дітей та юнацтва. Вчені Інституту запропонували нові формати досліджень із «класичних» напрямів гуманітаристики, нерозривно пов'язаних з біографікою – мемуаристики, біографічної археографії, а також нових для вітчизняної науки проблем – поширення в суспільстві біографічного знання, форм і методів комунікації з читацькою аудиторією та видавничими й інформаційними структурами, піднесення ролі в цій роботі бібліотек усіх рівнів.

Інститут біографічних досліджень сформував наукову школу, що уособлює визнаний науковим співтовариством важливий напрям гуманітарних досліджень, має заснований на ґрунтовних напрацюваннях авторитет, значний кадровий потенціал, друкований орган – фаховий науковий збірник «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica», індексований багатьма авторитетними у сфері соціогуманітарних наук зарубіжними наукометричними базами.

Суттєві зміни інформаційної парадигми суспільства, потреби і запити читачів і віддалених користувачів електронних ресурсів наукових бібліо-

тек обумовлюють пошук вченими і спеціалістами НБУВ як провідного центру теоретичних і прикладних досліджень у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, а також інтеграції й поширення біографічних знань, принципово нових інноваційних підходів до здійснення бібліотечно-інформаційної діяльності, більш ефективних форм і методів роботи. Багато в чому вони виходять за межі усталених нині уявлень і стереотипів. Ключ до них – у досягненні органічного поєднання бібліографії, баз реферативної та наукометричної інформації з розбудовою повнотекстових електронних бібліотек, архівів та колекцій, а також систем, що забезпечують оперативне використання пов'язаних ресурсів інших бібліотек та інформаційних центрів. Важливою умовою успіху є послідовна розбудова системи тісної кооперації бібліотек з усім колом гравців національного, європейського і світового науково-інформаційного простору – видавництвами, інформаційними корпораціями, редакціями наукових періодичних і продовжуваних видань, науковими установами, дослідницькими центрами та університетами.

Реалізація цих завдань потребує нових теоретичних і методичних напрацювань, застосування дієвих системотехнічних рішень, широкого впровадження засобів формування і надання читачам та віддаленим користувачам бібліотечних ресурсів за їх цільовими запитами інформаційних продуктів дуже високого рівня інтелектуального опрацювання.

Зазначені проблеми постійно знаходяться в центрі дослідницького пошуку вчених і спеціалістів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Їх результати представлені у численних індивідуальних і колективних монографіях, статтях у фахових наукових журналах та збірниках статей, матеріалах вітчизняних і зарубіжних наукових конференцій. Велика увага до цих здобутків, зацікавленість наукового співтовариства у їх розв'язанні є запорукою успішного просування вперед на шляху інтегрування бібліотечних ресурсів і сервісів з метою найповнішого та оперативнішого задоволення інформаційних потреб користувачів.

СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ, НАУКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Розвиток теоретичних та методичних засад національної бібліографії, формування фундаментальних бібліографічних зводів

Докорінні зміни в суспільстві, що відбулись у кінці ХХ – на початку ХХІ ст., відкрили широкий простір для розвитку усіх напрямів вітчизняної гуманітаристики. Вони позитивно вплинули і на поступ теорії і практики бібліотечно-інформаційної справи, зокрема, бібліографічної діяльності в Україні. Значно поглибилась і розширилась проблематика бібліографічних досліджень, основну увагу науковці сконцентрували на розробці концепції національної бібліографії, українського бібліографічного репертуару, на не вивчених аспектах ретроспективної бібліографії й перспективах розвитку бібліографознавства у ХХІ ст. Активізувались студії, присвячені персональному вкладу українських учених у розвиток теорії та практики бібліографії, з'являються біобібліографічні видання, що розкривають основні моменти життя й діяльності не тільки відомих, а й несправедливо забутих бібліографів.

Після здобуття Україною незалежності вперше виникла можливість зосередити зусилля вітчизняних учених-бібліографів на створенні державного реєстру національного культурного надбання, формування національної бібліографії.

Широке обговорення цих проблем у науковій періодиці, на всеукраїнських та міжнародних конференціях сприяло осмисленню необхідності їх вирішення на державному рівні. Концепція Програми збереження бібліотечних й архівних фондів, схвалена в 1999 р., визначила необхідність координації роботи наукових інституцій та організації фінансових, матеріально-технічних та фахових ресурсів; залучення наукового потенціалу для створення сучасної системи єдиного загальнодержавного обліку

документальних пам'яток національного культурного надбання; забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації; оснащення бібліотек та наукових установ сучасними засобами захисту фондів.

Реалізацію завдань, визначених Державною програмою збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000–2005 рр., координувала Міжвідомча рада при Міністерстві культури України, а безпосередніми виконавцями визначалися архіви, бібліотеки та науково-дослідні інститути¹. НБУВ взяла активу участь у формуванні й методичному забезпеченні виконання Програми, зокрема її фахівці сформулювали потреби бібліотек, у яких наявні фонди національної культурної спадщини. Комплексні заходи із розвитку технічної інфраструктури, необхідної для збереження бібліотечних і архівних фондів і, зокрема, формування національної бібліографії, були передбачені й Державною програмою розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр.²

На початку ХХІ ст. створення національної бібліографії України стало одним із пріоритетних напрямів діяльності НБУВ, набуло системного характеру. У професійному бібліографічному середовищі сформувалося сучасне концептуальне бачення змісту та шляхів її розбудови, окреслено джерельну базу, виявлено корпус бібліографічних видань, знайдено основний методичний інструментарій та розроблено технологічні аспекти підготовки національної бібліографії, а також узгоджено координаційні засади співпраці бібліотек у цій галузі.

Національна бібліографія розглядається як форма відображення багатотомової пам'яті народу, як засіб обміну й збагачення досягнень його культури, інформаційного забезпечення розв'язання економічних і політичних проблем як на рівні держави, так і взаємодії з міжнародним співтовариством. Визначено її головні функції: цілеспрямована передача інформації про рукописні (з IX по XIX ст.) та друковані (з XVI по XX ст.) твори; забезпечення інформаційних потреб суспільства в поточній та ретроспективній бібліографії.

¹ Про створення Міжвідомчої координаційної ради з питань реалізації Програми збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000–2005 рр.: Наказ Мінкультури від 10.12.1999 р. № 722. URL: <http://rada.gov.ua>

² Про затвердження Державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2004 р. № 1085. URL: <http://nbuv.gov.ua/Law>

Організатором і координатором, основним осередком роботи у цьому напрямі у НБУВ став Відділ національної бібліографії (ВНБ), який упродовж 1992–2018 рр. очолював д-р іст. наук, проф. В. Ю. Омельчук. Науковці ВНБ орієнтувалися насамперед на нові підходи у тлумаченні національної бібліографії, зокрема, на її державницько-національному наповненні. В процесі виконання упродовж 2007–2009 рр. відомчої науково-дослідної теми «Формування зведеного каталогу-репертуару україномовної книги. Створення системи каталогів спеціалізованих фондів НБУВ» працівники відділу розробили план, структуру, методикку створення національного репертуару українського друку; визначили конкретні етапи реалізації його складових частин та напрацювали систему показників українського бібліотечного репертуару, у тому числі погодили структуру посібника «Україномовна книга, 1798–1923». Проведено значну роботу зі встановлення напрямів формування БД україномовної книги, їх структури з метою подальшого входження їх до міжнародних бібліографічних систем. Д-р іст. наук, проф. В. Ю. Омельчук та канд. іст. наук Д. В. Устиновський розробили понятійний апарат, зокрема щодо змістового наповнення терміна «українська книга» як основного об'єкта національного бібліографування (це – твори друку, опубліковані українською мовою, незалежно від місця видання; твори друку, видані всіма мовами на території сучасної України; твори друку про Україну і її народ, видані всіма мовами, незалежно від місця видання); «національної бібліографії України» та її основних функцій. Згадані науковці дослідили закономірності виникнення й розвитку ретроспективної та поточної бібліографії; обґрунтували необхідність і значення створення українського книжкового репертуару для сучасного етапу розвитку національної культури³.

Завідувач відділу національної бібліографії у 1992 – 2018 рр. доктор історичних наук, професор Володимир Юхимович Омельчук

³ Омельчук В. Ю, Устиновський Д. В. Національна бібліографія України – пріоритетний напрям наукової діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Бібліотечний вісник. 2011. № 2. С. 3–10.

Генеральний директор НБУВ академік НАН України О. С. Онищенко і завідувач відділу національної бібліографії доктор історичних наук, професор В. Ю. Омельчук

Науковцям ВНБ належить помітний внесок також в осмислення історичного досвіду розвитку національної бібліографії в Україні, Так, зокрема, темою кандидатської дисертації І. Г. Лиханової став розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті, яку вона захистила 2005 р.⁴ У її працях розглядаються питання зародження та розвитку національної бібліографії в Україні в ХІХ–ХХ ст., запропоновано періодизацію розвитку концепції національної бібліографії України, що включає чотири періоди.

Перший період (1917–1921) пов’язується із зародженням державних засад національної бібліографії в період Української революції. Другий – 1921–1931 рр., коли бібліографічну роботу щодо бібліографічного репертуару взяла на себе Всеукраїнська академія наук, у складі якої було створено Бібліографічну комісію, а також діяла Науково-дослідна комісія бібліотекознавства та бібліографії у складі Всенародної бібліотеки України. Третій період дослідниця пов’язує із 1945–1948 рр., коли за ініціа-

⁴ *Лиханова І. Г.* Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України; НБУВ. Київ, 2005. 20 с.

тивною Ю. О. Меженка було здійснено короткотермінову спробу відродити національну ретроспективну бібліографію української книги в хронологічних межах 1798–1914 рр. Тоді почалося складання бібліографічних картотек в академічних бібліотеках Києва та Львова. Минаючи значний відтинок часу (50–80-ті рр. ХХ ст.), четвертий період дослідниця хронологічно визначає як 90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст., коли Україна здобула Незалежність, що сприяло дослідженню раніше заборонених тем національної культури.

Дослідження Д. В. Устиновського присвячено науково-бібліографічній діяльності НБУВ⁵, яку умовно можна поділити також на чотири етапи: 1918–1941 рр.; 1942–1964 рр.; 1965–1991 рр. та 1992–2010 рр.

Практичним втіленням нових теоретичних розробок став започаткований ще наприкінці ХХ ст. фундаментальний проєкт, присвячений українській книзі періоду 1798–1923 рр., який відобразив прагнення України до утвердження як самостійної європейської держави, суб'єкта світового інтелектуального і культурного поступу. Національна бібліографія є невід'ємним атрибутом суверенної держави, важливою складовою багатовікової української культури. Її розбудова є свідченням активного входження України до кола самодостатніх держав з високим рівнем розвитку цивілізації.

Розв'язання складного завдання відродження повноцінної національної бібліографії та створення репертуару україномовної книги об'єднало зусилля найбільших бібліотек України: Націо-

Науковий співробітник
кандидат історичних наук
Ірина Геннадіївна
Лиханова

Науковий співробітник
кандидат історичних наук
Дмитро Володимирович
Устиновський

⁵ Устиновський Д. В. Науково-бібліографічна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1918–2010): етапи, напрями, зміст: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 27.00.03 / НАН України; НБУВ. Київ, 2011. 20 с.

нальної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Національної парламентської бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого).

Реалізація проекту в НБУВ розгорнулася на основі широкого впровадження і застосування у бібліографуванні новітніх бібліотечних інформаційних технологій, формування електронних каталогів і БД. Основи цього було закладено упродовж 2002–2006 рр. у процесі виконання теми «Формування баз даних національної бібліографії України», яка передбачала створення електронної версії зведеного каталогу україномовної книги, створення умов для започаткування системи БД рукописних, стародрукованих, картографічних, нотних, періодичних (газети), аркушевих, образотворчих видань.

Науковий
співробітник
Лариса Семенівна
Новосьолова

Саме відтоді національна бібліографія як напрям дослідницької й бібліотечно-інформаційної діяльності почала розвиватися з використанням інтернет-ресурсів і новітніх технологій, на основі розбудови електронних бібліографічних БД наукової інформації. Суттєво розширилася її джерельна база в результаті злагодженої взаємодії наукових установ у сфері створення інтегрованих ресурсів.

НБУВ із 2007 р. розгорнула роботу з практичної реалізації зведеного каталогу-репертуару україномовної книги та створення системи каталогів спеціалізованих фондів НБУВ. Координували втілення цього масштабного комплексного проекту директор Інституту української книги НБУВ, акад. НАН України П. Т. Тронько та його заступник д-р іст. наук, проф. В. Ю. Омельчук. Організаторами формування окремих тематичних сегментів каталогу-репертуару виступили керівники відділів: образотворчих видань – канд. мист. Г. М. Юхимець; формування музичного фонду – канд. мист. Л. В. Івченко; зарубіжної україніки – Л. О. Дегтяренко; газетних фондів – канд. техн. наук Н. Ф. Самохіна; а також завідувач сектору картографічних видань А. Л. Герус.

Упродовж 2007–2009 рр. у НБУВ було створено електронні БД, які охопили такі сегменти даних національної бібліографії: 1) зведений каталог-репертуар української книги, 1798–1923 рр.; 2) електронний каталог видань відділу зарубіжної україніки; 3) електронний каталог «Періодичні видання України (газети), 1818–1922»; 4) електронний каталог «Український плакат 1917–2001 рр. у фондах НБУВ»; 5) електронний каталог «Фонди нотних колекцій»; 6) БД рукописів і стародруків картографічних видань XVI – XVIII ст.

Застосування новітніх інформаційних технологій суттєво підвищило ефективність бібліографічної роботи, дало можливість прискорити створення повної національної ретроспективної бібліографії, адже авторські колективи мали можливість у межах проєкту «Національна бібліографія України» одночасно формувати комп'ютерні БД і видавати багатотомні друковані бібліографічні покажчики. Реалізація проєкту щодо обліку українського бібліографічного репертуару відбувалася за такими напрямками:

- виявлення, облік рукописної та друкованої україніки в усьому світі;
- вироблення єдиних засад підготовки системи посібників ретроспективної і поточної національної бібліографії;
- створення національних зведених комп'ютерних баз даних «Рукописна і друкована україніка»;
- формування зведеного реєстру «Втрачена україніка»;
- бібліографічна реєстрація зарубіжної україніки в окремих країнах з визначенням пріоритетності програм;
- розв'язання проблеми стандартизації її формату опису, зокрема, кодологічного – для реєстру української рукописної книги; археографічного – для опису архівних документів, який узгоджується з архівними правилами; бібліографічного – для опису бібліотечних фондів;
- розроблення науково-технічної програми «Класифікація в сучасній науці, бібліотечно-бібліографічній практиці та проблеми створення цілісної державної бібліотечно-інформаційної системи», її структури з метою інтеграції в міжнародні інформаційно-бібліографічні системи;
- дослідження теми українського бібліографічного репертуару «Українська книга» як першочергове завдання зі створення системи національної бібліографії в нашій державі.

Започаткування у НБУВ, яка є координатором робіт з формування національної бібліографії, БД «Зведений каталог-репертуар україномовної книги, 1798–1923 рр.», заклало фундамент національної ретроспективної бібліографії України, зокрема успішної підготовки багатотомних ґрунтовних покажчиків «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги»⁶ та «Репертуар української книги, 1798–1916: матеріали до бібліографії»⁷.

В електронному ресурсі «Зведений каталог – репертуар україномовної книги, 1798–1923» зібрано відомості про книги українською мовою, видані в усьому світі, наявна інформація про їх місцезнаходження в бібліотеках України.

Іншим важливим завданням бібліографів НБУВ стала започаткована у 2010 р. робота зі створення «Міжнародного зведеного каталогу української книги, 1798–1923», який містить відомості про місце знаходження україномовної книги в бібліотеках, наукових та інформаційних центрах світу.

Процес створення цього консолідованого інформаційного ресурсу розгортався кількома послідовними етапами. Було розроблено методологічні засади дослідження, алгоритми пошуку інформації. На цій основі розбудовано бібліографічну БД, відредаговано та доповнено бібліографічні записи з урахуванням повної інформації щодо видань, отриманої з опрацьованих джерел, укладено довідковий апарат. До кожного запису подано перелік сигл книгозбірень або установ зберігання.

У центрі уваги авторського колективу постало питання щодо опрацювання та використання сучасних форм представлення бібліографічної інформації. Вперше з метою виявлення та обліку україномовної книги в усьому світі було широко використано електронні ресурси – електронні БД, електронні каталоги національних бібліотек, центрів наукової інформації тощо. Важливим є той факт, що завдяки Інтернету стали доступними

⁶ Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги: у 20 вип., 24 кн. / НАН України, НБУВ; зібрали С. Й. Петров, С. С. Петров; уклад.: В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосолова, Д. В. Устиновський та ін. Київ, 1996–2017. (Національна бібліографія України).

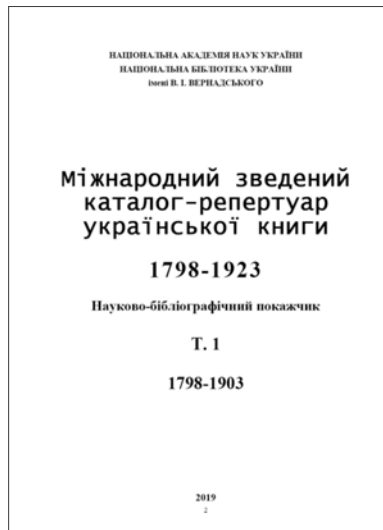
⁷ Репертуар української книги, 1798–1916: матеріали до бібліографії: у 9 т. / упоряд., підгот. до друку та прим. Л. І. Льницької, О. І. Хміль; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Львівське відділення. Львів, 1995–2005.

інформаційні ресурси переважної більшості бібліотек світу та ознайомлення з повнотекстовими БД. Поява електронних каталогів книгозбірень та сучасних засобів зв'язку уможливила максимально охопити фондосховища світу та розширити межі пошуку документів відповідного періоду, отож було виявлено україномовну книгу в бібліотеках Австралії, Австрії, Білорусі, Болгарії, Великобританії, Естонії, Канади, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Росії, Сербії, США, Франції, Чехії, Швейцарії, Японії. Для більш повної інформації укладачі опиралися на такі джерела: електронний бібліографічний ресурс корпоративного проєкту «WorldCat» – найбільшої в світі бази даних, що налічує 289 млн записів, які відображають фонди 72 тис. бібліотек світу 470 мовами; Архів Інтернету (Internet Archive), де зібрано значну кількість повнотекстових електронних копій видань, в т. ч. українською мовою; на електронний варіант видання «Bibliografia polska. 1901–1939», в якому зроблено пошук україномовної книги. Загальна кількість електронних бібліографічних записів, використаних при формуванні електронної бази даних міжнародного зведеного каталогу-репертуару, становить 32 346 одиниць. Авторський колектив проєкту здійснив великий обсяг пошукових робіт щодо встановлення бібліографічних відомостей, відсутніх у книгах, зокрема, щодо року видання, ідентифікації авторів через розкриття псевдонімів і криптонімів тощо.

Матеріал у БД розміщено за хронологією видань. У межах кожного року – за алфавітом авторів або назв. Авторський колектив здійснив великий обсяг пошукових робіт з метою точного датування книг, на яких відсутній рік видання, проведено ідентифікацію окремих авторів, розшифровано псевдоніми і криптоніми, під якими з'являлися численні видання того часу. Підготовлено допоміжні покажчики – іменний та покажчик назв. Кожний бібліографічний запис містить також сигли в бібліотеках України та поза її межами, у центрах українознавства.

Значний масив книг виявлено у колишніх спецфондах, які тривалий час були недоступними для широкого кола дослідників. Такі видання не підлягали бібліографуванню, оскільки імена багатьох авторів, редакторів, перекладачів були під забороною. Лише повний реєстр цих видань може стати для книгознавців вичерпним джерелом дослідження книжкового руху. На сьогодні це найповніший бібліографічний ресурс, що налічує 25 932 бібліографічні описи книжкових видань, виданих у 30 країнах світу.

На БД Міжнародного зведеного каталогу-репертуару україномовної книги створено електронний бібліографічний ресурс «Українська книга в сучасному інформаційному просторі»⁸. В подальшому передбачається розгорнути на його основі найповніший банк даних рукописної, друкованої та електронної україніки.

Титульний аркуш 1-го тому електронного видання «Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798–1923» (2019)

редагування, уніфікації бібліографічного опису, пов'язані з розшуками, встановленням та доповненням відсутніх елементів опису, уточненням імені автора в заголовку за сучасною транскрипцією, що зумовлене різними методичними підходами до створення бібліографічних описів в різні хронологічні періоди. Уніфікація авторського заголовка та заголовка колективного автора проводилася за новими енциклопедичними виданнями, довідниками, електронними джерелами. Найбільш трудомістким процесом при складанні зведеного каталогу-репертуару є розкриття псевдонімів та криптонімів.

Сформовані у НБУВ Бази бібліографічних даних містять різні за видами та типами видання: книги, збірники, навчальні посібники, довідкові видання, відбитки, передруки. Також до ресурсу включено книги та збірники іншими мовами, зокрема, російською, якщо вони містять розділи або окремі твори українською мовою, про це зроблено відповідні зауваження в полі приміток. Бібліографічні записи вибудовуються за хронологією, за алфавітним розташуванням усередині року.

При введенні до електронної БД відомостей, узятих з бібліографічних джерел та каталогів інших бібліотек, виникали певні труднощі щодо ідентифікації різних видань,

⁸ Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798-1923: наук. бібліогр. покажч.: у 3 т.: 1798-1923 / НАН України, НБУВ; авт. кол.: Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. М. Ковінченко, Т. Б. Корольова, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосолова, В. Ю. Омельчук, О. О. Фіклістова, Д. В. Устиновський. Київ, 2019. (Національна бібліографія України). URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003116>; <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003115>; <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003101>

З огляду на масив бази даних редакція матеріалу здійснювалася за декількома напрямками (автор, назва, рік видання, зіставлення кількості сторінок). При формуванні електронної БД зазначалися сигли бібліотек-учасників зведеного каталогу-репертуару, а за їх відсутності – бібліографічні джерела.

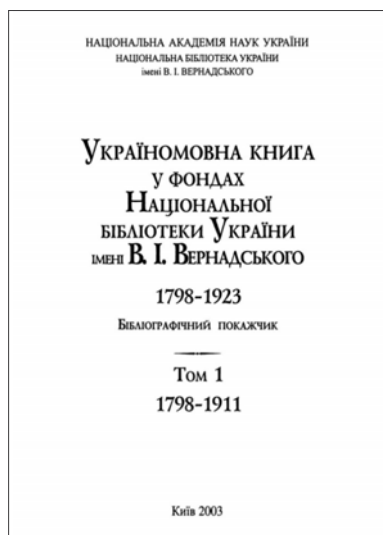
Під час доопрацювання та редагування карткового масиву зведеного каталогу-репертуару та розширення кола учасників, деякі записи, які було відібрано в результаті перегляду джерел, уточнювались, отримували «адресу»-сиглу бібліотеки-учасниці або бібліографічного джерела. Якщо уточнення опису за довідковими, бібліографічними джерелами було неможливим, то бібліографічний запис наводився в тій формі, що подана в першоджерелі.

Згідно з методичними вказівками було вирішено залишити тільки ті примітки, які стосуються видання загалом, а також примітки щодо мови (якщо видання було видане російською мовою, але в змісті зустрічаються українські тексти). Таким чином, три роки тривав лише один з етапів науково-дослідної роботи зі створення каталогу-репертуару україномовної книги.

Упродовж останніх років науково-дослідні й виробничі підрозділи НБУВ стали учасниками загальнотеоретичних розробок та практичної реалізації проєкту зі створення рукописної та книжкової Україніки, її бібліографічної реконструкції, формування на цій основі національної електронної повнотекстової книжкової колекції – бібліотеки «Україніка», подібної до тих колекцій, що розбудовані у більшості розвинутих країн світу.

Із 2016 р. ВНБ працює за відомчою темою НДР «Концептуальні та методичні засади у формуванні національної книжкової колекції «Україніка». Вчені відділу В. Ю. Омельчук, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський означили напрями вивчення української книги в сучасному інформаційному просторі, сформували електронну БД за темою дослідження, яку планується постійно поповнювати та представити як електронні бібліографічні ресурси на порталі НБУВ. Здійснено редакцію БД згідно з методичними рекомендаціями, звіряння друкованих і карткових каталогів провідних бібліотек України («Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923» (4071 запис), «Репертуар

української книги, 1798–1916» (17 927 записів), картотека ЛННБУ імені В. Стефаніка (понад 14 тис. записів), каталоги бібліотек інститутів НАН України (понад 5 тис. записів). До основної БД внесено понад 24 тис. додаткових записів, проставлено сигли бібліотек-учасниць.

Титульний аркуш 1-го тому видання «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: 1798 – 1923» (2003)

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. вчені ВНБ підготували фундаментальні багатотомні видання, у яких концентруються відомості про україномовну книгу періоду 1798–1923 рр. Серед них перше місце посідає бібліографічний покажчик «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923»⁹, що став результатом спільної праці колективу бібліографів під керівництвом академіків НАН України О. С. Онищенко та П. Т. Тронька, чл.-кор. НАН України Л. А. Дубровіної, д-ра іст. наук, проф. В. Ю. Омельчука. У реалізації цього проекту брали участь Л. В. Беляєва, М. Д. Бойченко, О. В. Давидович, С. А. Дзюбич, Т. Б. Корольова, Л. С. Новосьолова, Ж. В. Огунаїке, О. О. Фіклістова, Т. Є. Яковець, Д. В. Устиновський.

У покажчику «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923» застосовано науково-бібліографічний опис, що передбачає аналітичне вивчення документа, визначення необхідного набору елементів опису з урахуванням особливостей виду видання й завдань наукового каталогу. Зважаючи на специфіку книги цього

⁹ Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1916: бібліографічний покажчик: у 5 вип., 6 кн. / НАН України, НБУВ; уклад.: Л. С. Новосьолова, М. Д. Бойченко, Л. В. Лісовська та ін. Київ, 1996–2002. (Національна бібліографія України); Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923: бібліографічний покажчик: у 3 т. / НАН України, НБУВ; авт. кол.: М. Д. Бойченко, С. А. Дзюбич, Л. С. Новосьолова та ін. Київ, 2003. (Національна бібліографія України).

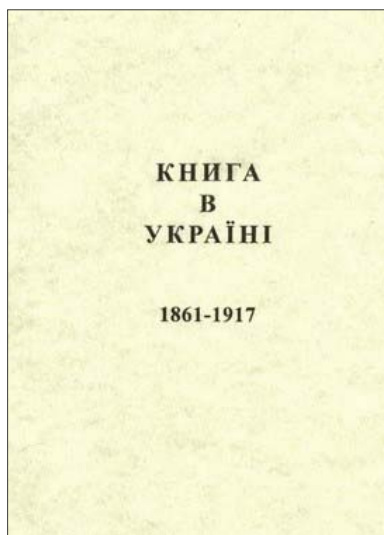
періоду, укладачі дійшли висновку, що в певних випадках довелося відходити від державних стандартів, впроваджуючи розроблені ними деякі нові суттєві аспекти наукового опису, які не відображено в Державному стандарті України. Такий опис дозволив максимально повно врахувати як основні, так і факультативні елементи, зберегти тогочасний правопис, висвітлити по-вніше зміст твору. Так, у примітках було подано відомості про довідковий апарат видання, присвяти, епіграфи, особливості кожного примірника, розкрито зміст окремих збірників, альманахів, календарів, хрестоматій.

Процес складання бібліографічного опису включав аналіз документа, виявлення бібліографічних відомостей, визначення необхідного набору елементів опису, вибір першого елемента бібліографічного запису, фіксацію виявлених відомостей у встановленій послідовності з відповідними умовними розділовими знаками.

До покажчика внесено видання українською мовою, що вийшли друком з 1798 по 1923 рік (незалежно від місця видання), які зберігаються у фондах Бібліотеки: книги, альманахи, збірники, навчальні посібники, довідкову літературу, словники, передруки та відбитки. Видання містить 9770 бібліографічних записів. Деякі видання, незважаючи на регулярність їх виходу (щорічники, календарі, звіти), укладачі подали як книжкові. Покажчик не враховує спеціальні види видань, що за профілем комплектування належать до картографічних, естампів без тексту, нот, листівок, опис яких передбачається видати окремими випусками.

Бібліографічні записи розташовані за роками видання, а в межах року – в алфавітному порядку імен, прізвищ авторів або назв творів. Бібліографічний опис зберігає повноту даних та орфографію титульного аркуша: відображення мовно-стилістичних особливостей та особливостей правопису видань, допомагає простежити їх зміну. Опис здійснено за титульною сторінкою, додаткові відомості – за обкладинкою або за іншими джерелами, у т. ч. архівними. Усі введені до бібліографічних записів уточнення, пояснення, доповнення подаються у квадратних дужках. Описуються також книги і збірники іншими мовами, якщо вони містять розділи або окремі твори українською мовою, що відповідно фіксується в полі приміток. Тут подано відомості про довідковий апарат, особливості кожного примірника, розкрито зміст окремих збірників та монографій. У великих за обсягом альманахах та збірниках наведено лише прізвища авторів, що в них друкувалися.

Прізвища авторів подано за сучасним правописом. У полі відомостей про відповідальність прізвища авторів та псевдоніми подано без скорочень зі збереженням особливостей тогочасного правопису. Дійсні прізвища авторів, чий псевдоніми розкрито, наводяться в описі в квадратних дужках. У кінці опису подано шифри зберігання книг у фондах НБУВ.

Обкладинка 1-го тому видання «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги» (1996 – 2017)

Не менш важливим внеском ВНБ у створення ретроспективної національної бібліографії України стала підготовка й видання бібліографічного покажчика «Книга в Україні: матеріали до репертуару української книги, 1861–1917 рр.»¹⁰. Ця праця спочатку була задумана як археографічне видання картотеки, укладеної під керівництвом відомого українського бібліографа і книгознавця Степана Йосиповича Петрова (1917–1974) у процесі роботи над продовженням його покажчика «Книги гражданського друку, видані на Україні: XVIII – перша половина XIX ст.» (Харків, 1971).

У своїй основі картотека налічувала близько 80 тис. записів. Проте, незважаючи на великий обсяг, її матеріали не відтворювали повного спектру книговидання в Україні за означений період. На той час не було можливості врахувати чимало видань значної історико-культурної та наукової цінності, зокрема релігійну літературу (випущену монастирями, твори церковних діячів), літературу з відділів спеціального зберігання тощо. Недостатньо повно були представлені україномовні видання.

Після передчасної смерті вченого започаткована ним картотека постійно поповнювалася зусиллями його колег і учнів новими матеріалами з каталогів бібліотек, бібліографічних покажчиків, інших джерел, у яких

¹⁰ Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги: у 20 вип., 24 кн. / НАН України, НБУВ; зібрали С. Й. Петров, С. С. Петров; уклад.: В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський та ін. Київ, 1996–2017. (Національна бібліографія України).

представлено видання, що не були включені до картотеки. До подальшої розбудови картотеки, започаткованої С. Й. Петровим, значних зусиль доклав його син Сергій Степанович Петров (1947–2013), який останні роки життя працював у ВНБ. Науково-інформаційне видання «Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару української книги» стало результатом багаторічної праці зі створення репертуару української книги другої половини XIX – початку XX ст., розгорнутої у 1992 р. у межах науково-дослідної теми «Формування баз даних національної бібліографії України». У цій роботі взяли участь В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, О. В. Давидович, Л. М. Ковінченко, Д. В. Устиновський.

На відміну від покажчика «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923», «Книга в Україні, 1861–1917» побудована за територіальним і мовним принципами. Він охоплює видання, які були надруковані українською та російською мовами в межах сучасної території України з 1861 по 1917 рік. Бібліографічний опис здійснено на основі Державних стандартів та Методичних

Завідувач відділу національної бібліографії доктор історичних наук, професор В. Ю. Омельчук зі співробітниками відділу

рекомендацій «Україномовна книга, 1798–1923», що були розроблені у ВНБ з урахуванням особливостей опису видань XVIII – початку XX ст., їх поліграфічного оформлення, змісту, стилю мови. У 2017 р. видання завершено, вийшло 20 випусків у 24 книгах (літери «А» – «Я»), що містять

Виступ завідувача відділу національної бібліографії доктора історичних наук, професора В. Ю. Омелчука на засіданні вченої ради НБУВ

89 189 бібліографічних записів із суцільною нумерацією. Ця праця стала найповнішим бібліографічним ресурсом, що подає відомості про видання з усіх галузей знання українською та російською мовами, які вийшли друком в Україні за півстоліття. До покажчика увійшли описи книг, альманахів, збірників, брошур, навчальних посібників, довідкових видань, передруки та відбитки. Не включено образотворчі, нотні видання, газети, журнали, листівки, які потребують окремого спеціального опрацювання. При редагуванні картотеки з неї було вилучено також багато дублетів, описи журналів та видань, надрукованих поза межами України.

З метою створення максимально повного бібліографічного репертуару української книги кінця XIX – початку XX ст. авторський колектив здійснив науково-пошукову роботу з вивчення та опрацювання великого обсягу як традиційних бібліографічних джерел, так і електронних ресурсів, передусім каталогів провідних бібліотек України та Росії: Державної історичної бібліотеки України, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Російської національної та Російської державної бібліотек, Бібліотеки Російської Академії наук, Санкт-Петербурзької державної театральної бібліотеки, Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії.

При підготовці видання було опрацьовано електронний бібліографічний ресурс НБУВ «Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798–1923 рр.», «Зведений каталог російської книги XIX ст. (1826–1917)», який містить 530 тис. бібліографічних описів російськомовних книг, що зберігаються у шести провідних бібліотеках Росії, генеральний

алфавітний каталог книг російською мовою (1725–1998) Російської національної бібліотеки.

Серед опрацьованих друкованих видань – бібліографічні покажчики та зведені каталоги («Репертуар української книги, 1798–1916 : матеріали до бібліографії» (Львів, 1995–2005), «Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля (1852–1923)» (Вінниця, 2006) та ін.); покажчики фондів спеціалізованих бібліотек («Українська сільськогосподарська книга з фондів ЦНСГБ УААН (1868–1917)» (Київ, 2002–2003), «Медична книга України у фондах Державної наукової медичної бібліотеки, 1841–1920» (Київ, 2005), «Підручники та навчальні посібники з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (1748–1917 рр.) для початкових та середніх навчальних закладів: каталог» (Київ, 2005) та ін.); численні персональні біобібліографічні та краєзнавчі бібліографічні покажчики, а також покажчики, підготовлені установами науки, освітніми закладами, церковними та громадськими організаціями.

Науковий співробітник
Ірина Дмитрівна Войченко та
науковий співробітник
кандидат історичних наук
Ірина Геннадіївна Лиханова
на конференції (2014)

Було використано каталоги бібліотек та книгарень, бібліографічні покажчики, що виходили наприкінці XIX – початку XX ст. Завдяки цій роботі покажчик «Книга в Україні, 1861–1917» було доповнено виданнями, які не збереглися у фондах бібліотек. Опис таких видань подано скорочено (автор, назва, місце та рік видання). Вивчалася також прикнижкова та пристатейна бібліографія численних монографічних видань, збірників наукових праць, дисертацій, які включають книги досліджуваного періоду.

Отримані результати суттєво доповнили відомості щодо масиву видань, надрукованих на території України українською та російською мовами впродовж 1861–1917 рр., дозволили ввести їх до наукового обігу, збагативши наукову та інформаційну цінність праці.

Авторський колектив провів значну науково-пошукову роботу зі встановлення авторства, років та місць видань, назв видавництв та друкарень. Розкрито псевдоніми та криптоніми, проведено уніфікацію прізвищ авторів.

Матеріали покажчика «Книга в Україні, 1861–1917» заповнили інформаційні лакуни щодо обліку української книги другої половини ХІХ – початку ХХ ст., створили підґрунтя для наукових досліджень, слугують джерельною базою для підготовки науково-інформаційних видань.

1.2. Бібліографічна шевченкіана

Упродовж останніх десятиліть важливим пріоритетом дослідницької діяльності ВНБ стало створення бібліографічної шевченкіани. У цьому важливому напрямі НБУВ має вагомі здобутки, високо поціновані в колі шевченкознавців та й загалом у контексті розвитку національної бібліографії¹¹.

Незважаючи на значний обсяг бібліографічної шевченкіани, тривалий час не існувало видання, яке б всебічно представляло інформацію про видання творів Тараса Шевченка за весь хронологічний період усіма мовами та в усьому світі. З багатьох причин створення такої повної бібліографії залишалось складним завданням для дослідників творчості поета.

Нині його виконанню великою мірою сприяє поява електронної мережі Інтернет як інструмента для поступового подальшого об'єднання розпорошених бібліографічних праць та матеріалів шевченкіани в єдиний бібліографічний ресурс. Сучасні комунікаційні технології дали змогу науковцям НБУВ підійти до цієї роботи по-новому, використати всі види інформаційних джерел.

У підготовленій ВНБ до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка фундаментальній бібліографії видань його творів¹², уперше пред-

¹¹ Омельчук В., Бляєва Л., Войченко І., Новосьолова Л. Бібліографічний літопис шевченкових видань // Бібліотечний вісник. 2014. № 2. С. 45–52.

¹² Тарас Григорович Шевченко : бібліографія видань творів, 1840–2014 / НАН України, НБУВ ; редкол. : О. С. Онищенко (голова), В. І. Попик (заст. голови) [та ін.] ; авт. кол. : В. Ю. Омельчук, Л. В. Бляєва, І. Д. Войченко, Т. Б. Корольова, Л. С. Новосьолова, О. О. Фіклістова ; за участю: О. П. Андрущенко, О. В. Давидович, Е. П. Євженко, Л. М. Ковінченко, Л. В. Лісовської, Д. В. Устиновського. Київ, 2014. 546 с. Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002148>

ставлено результати досліджень видань як мовою оригіналу, так і в перекладах 66-ма мовами світу за період 1840–2014 рр. Вона є найбільш повною за хронологією та кількістю опрацьованих видань. Ця колективна праця була відзначена Президією НАН України як одне з кращих видань, присвячених 200-літньому ювілею Т. Шевченка.

У підготовці бібліографії творів Кобзаря взяли участь провідні вчені-бібліографи О. П. Андрущенко, Л. В. Беляєва, О. В. Давидович, С. А. Дзюбич, Е. П. Євженко, Л. М. Ковінченко, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський, О. О. Фіклістова під керівництвом завідувача ВНБ д-ра іст. наук, проф. В. Ю. Омельчука.

Джерельною базою дослідження слугували як традиційні науково-довідкові видання, так і електронні ресурси, передусім, каталоги національних бібліотек, ресурси центрів наукової інформації та організовані мережеві ресурси, інші джерела електронної бібліографії.

Із традиційних друкованих бібліографічних джерел-покажчиків, списків, оглядів тощо було з можливою повнотою опрацьовано ті, що презентують українську книгу, видану мовою оригіналу та у перекладах, а також колекції шевченкіани у фондах бібліотек, установ, музеїв України і світу. Йдеться, зокрема, про такі ґрунтовні бібліографічні видання як «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. Т. 5: Українська література в країнах Центральної і Південно-Східної Європи» (Київ, 1994); «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923 рр. : в 3 т.» (Київ, 2003); «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939. Т. 1: 1914–1939» (Львів, 2010); «Покажчик рідкісної літератури в бібліотеці Колегії Св. Андрея: Рукописи і стародруки; Видання української діаспори» (Вінніпег, 2002); «Бібліотека української діаспори» (Київ, 2006). Протягом двох останніх десятиліть вийшли друком: «Видання «Кобзаря» Тараса Шевченка у фондах наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка» (Львів, 1994), «Видання творів Т. Г. Шевченка у фондах ЦНБ (1840–1914 рр.)» (Харків, 1997); «Видання творів Тараса Шевченка у фондах Шевченківського національного заповідника» (Київ, 2004), «Видання «Кобзаря» у фондах Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького» (Одеса, 2005), «Видання творів Тараса Шевченка у фондах музею «Кобзаря» (Черкаси, 2010), «Видання Тараса Шевченка в Україні (1840–

1923) / ДЗ «Національна парламентська б-ка України» (Київ, 2010); «Видання творів Тараса Шевченка та графічної Шевченкіани» (Музей книги і друкарства України; Київ, 2011).

У процесі підготовки видання широко використовувалися електронні інформаційні ресурси, насамперед БД «Міжнародний зведений каталог-репертуар україномовної книги, 1798–1923», створена в НБУВ, а також електронні каталоги всіх державних та обласних бібліотек України, каталоги Бібліотеки Конгресу США, Бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка (Нью-Йорк, США), Британської бібліотеки, Російської державної бібліотеки та Російської національної бібліотеки, національних бібліотек Болгарії, Білорусі, Казахстану, Канади, Молдови, Польщі, Чеської Республіки, наукових бібліотек Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, Санкт-Петербурзького державного університету, Ягеллонського університету.

Певна частина видань потребувала окремого опрацювання, проведення ретельного наукового аналізу та вивчення довідкової літератури. Виконані дослідження дали змогу долучити до покажчика описи видань, які до цього з різних причин не були представлені у попередніх бібліографіях. Серед них – опис рідкісного видання поезії «Кавказ» – гектографії з рукописного тексту, що зберігається в Національному архіві республіки Татарстан.

Опис видання «Кобзарь Т. Шевченка» (СПб, 1840, 114 с.) доповнено відомостями про рідкісний примірник зі 115-ма сторінками, текст якого має менше цензурних купюр і, на думку фахівців, представляє першу його редакцію. Він був виявлений свого часу Ю. Меженком¹³.

У підготовленому ВНБ покажчику вперше представлено реконструйований опис видання, яке готувалось до друку як восьмий том академічного «Повного зібрання творів» Тараса Шевченка за редакцією – С. Єфремова. Ідентифікувати це видання, наклад якого у 1934 р. було знищено у 1-й друкарні м. Києва, вдалося на підставі співставного аналізу п'яти вцілілих (але дефектних – без титульних аркушів та сторінок з випускними даними) примірників.

¹³ *Бородін В. Післямова // Шевченко Т. Г. Кобзар : фототипія позацензур. примірника видання 1840 року. [Київ], [1962]. С. I–V.*

У процесі наукової пошукової роботи фахівці ВНБ опрацювали *de visu* усі шевченкові видання, які зберігаються у фондах НБУВ, використали електронні копії видань, які представлені у ресурсах зарубіжних бібліотек, що дало змогу при потребі редагувати і доповнювати бібліографічні записи. Авторський колектив розробив методологію та методіку роботи з підготовки видання, дотримуючись усіх вимог наукової бібліографії. Створенню друкованого варіанта передувало формування електронної бібліографічної БД, виконаної в системі програмного забезпечення ІРБІС-64, яку планується поповнювати, розвивати й надалі. До бази внесено 1748 записів, що включають обов'язкові та можливі факультативні елементи. В окремих випадках розширену інформацію щодо видань подано у вигляді анотацій до позицій покажчика.

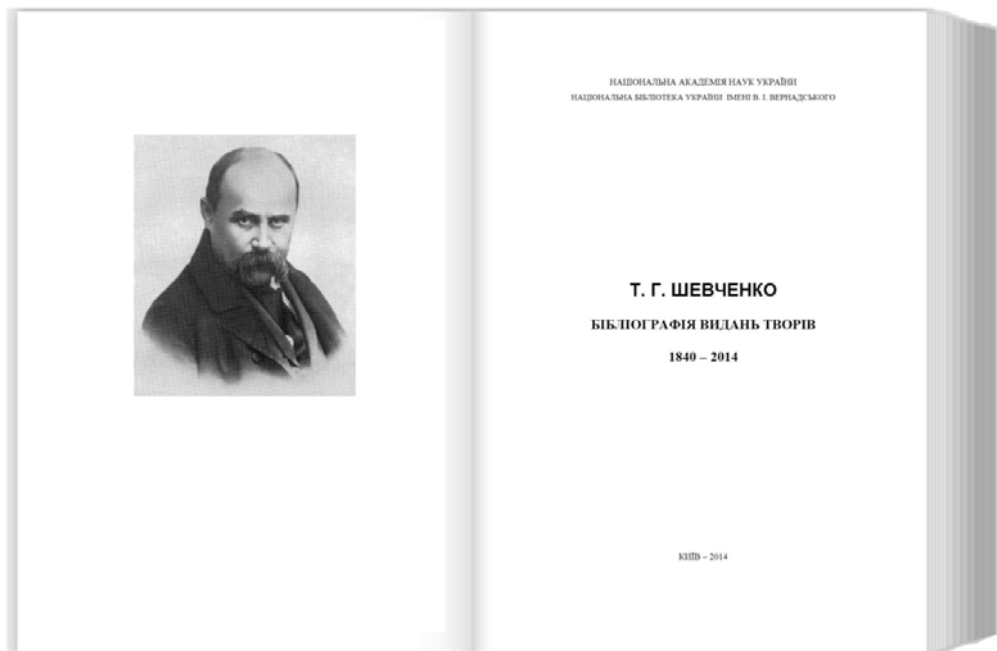
Структурно покажчик складається з трьох розділів. Перший – «Твори мовою оригіналу» – включає видання поетичних та прозових творів, щоденників та листів Т. Шевченка, факсимільні та репринтні видання рукописів, видання, у яких відтворено мистецьку спадщину, а також ті, що містять українські переклади російськомовної частини його літературного та епістолярного спадку. Розділ налічує 1231 позицію. Матеріали згруповано за хронологією, а в межах року – за алфавітом. Враховано видання, виконані шрифтом Брайля, а також видання на електронному оптичному диску.

У другому розділі – «Твори в перекладах мовами світу» – представлено видання перекладів Т. Шевченка 65 мовами світу, а також однією зі штучних мов – есперанто; загальна кількість позицій – 516. На початку розділу окремим блоком, як багатомовні, зафіксовані видання «Заповіту». Зазначимо, що найбільшу кількість перекладів, 148 мовами світу, містить «Заповіт» (Київ, 1989). Найбільш чисельну групу – 158 позицій – становлять переклади російською мовою, серед яких – перше і єдине прижиттєве видання окремою книгою – «Кобзарь Тараса Шевченка в переводе русских поэтов» (СПб, 1860).

До покажчика внесено описи тридцяти шести видань Т. Шевченка в перекладі польською, здійснених за період з 1863 до 2013 р., першими серед яких були переклади Л. Совінського – «Гайдамаки» (Вільно, 1861), А. Гожалчинського – «Переклади малоросійських письменників. Тарас Шевченко» (Київ, 1862), В. Сирокомлі (псевдонім Л. Кондратовича) – «Кобзар» (Вільно, 1863). Перша книга поезій Т. Шевченка англійською

мовою у перекладі Е. Войнич вийшла друком у Лондоні 1911 р. У покажчику наведено дані про низку видань до 100-х роковин смерті та 150-річчя від дня народження поета, які було здійснено в Мюнхені, Торонто, Баффало, Вінніпезі, Джерзі-сіті, Нью-Йорку, Лондоні, Москві. У сучасному виданні «The Complete Kobza : The Poetry of Taras Shevchenko» (Лондон, 2013) подано 243 переклади. Їх автор – журналіст Петро Фединський, котрий народився в Америці, у сім'ї українських емігрантів. У примірнику, подарованому Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, він залишив напис: «Громадянам України від народженого не в Україні земляка. З повагою та щирим серцем, П. Фединський».

У ювілейному бібліографічному виданні чи не вперше представлено потужний науково-допоміжний апарат, який налічує 11 покажчиків: 1) Назви видань; 2) Іменний; 3) Редактори і упорядники; 4) Автори статей, приміток, коментарів; 5) Перекладачі; 6) Оформлювачі та ілюстратори; 7) Місце видання; 8) Видавці. Видавництва. Друкарні; 9) Факсимільні та репринтні видання; 10) Мови, на які перекладено твори Т. Шевченка;

Розворот титульного аркуша видання «Тарас Григорович Шевченко : бібліографія видань творів, 1840–2014» (2014)

11) Хронологічний. Використання такого апарату дає можливість оптимізувати роботу з матеріалами видання, сприяє всебічному розкриттю його змісту, вдосконалює пошук інформації.

На основі друкованого видання «Тарас Григорович Шевченко : бібліографія видань творів, 1840–2014» створено електронне видання, яке представлено на порталі НБУВ у розділі «Т. Г. Шевченко. Електронна колекція».

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка та до 175-річчя виходу друком першого «Кобзаря» (1845) науковці ВНБ Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко підготували до видання ґрунтовне книгознавчо-бібліографічне дослідження «Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах НБУВ». Праця містить 387 описів видань мовою оригіналу та в перекладах 21 мовою світу з колекції НБУВ, а також 6 рукописних «Кобзарів» з фондів Інституту рукопису¹⁴.

За час, що минув від виходу у світ першого видання «Кобзаря», сформувалась справжня бібліотека «Кобзарів» – різноманітних за обсягом та художнім оформленням, з широкою географією місць видання, надрукованих мовою оригіналу та в перекладах мовами багатьох народів світу. Від моменту появи книга почала жити особливим життям, невід’ємним від історії своєї землі та подій у світі, стала надбанням світової культури.

Кожне з видань «Кобзаря» завжди несло в собі не тільки Слово великого поета, а й було результатом відданої роботи та зусиль всіх, хто працював над його створенням, долучився до подальшого побутування. Тому, розпочинаючи роботу над своїм бібліографічним дослідженням, автори зробили спробу розглянути «Кобзар» не тільки як книгу, а й як певне явище в контексті часу, поява та подальша доля якого перебуває у прямому взаємозв’язку з історією свого народу, як документ, що дає змогу висвітлити імена всіх, хто творив книгу, зберігав її в своїх колекціях, дарував як найцінніше, заповідав нащадкам. За словами визначного українського літературознавця акад. НАН України І. М. Дзюби, «Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім. І наша доба,

¹⁴ *Беляєва Л. В., Войченко І. Д.* «Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: книгознав. та бібліогр. дослідж. / редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.; НАН України, НБУВ. Київ, 2015. 992 с.

як і кожна попередня, прагне наблизитись до розуміння Шевченка. Та, щоб краще збагнути його як нашого сучасника, треба повніше збагнути його як сучасника людей, проблем, суспільства середини ХІХ ст. Шевченко сам приходить у наш час. Але й ми повинні йти в його час. Тільки так між нами й ним глибшатиме взаєморозуміння»¹⁵. Прийнятий підхід став визначальним у виборі напрямів дослідження та форми представлення матеріалів.

Насамперед, автори-упорядники поставили за мету подати бібліографічний опис кожного видання з колекції Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у повному обсязі, незважаючи на дефектність окремих примірників, спричинену або дією часу (ушкодження чи втрата елементів книжкового блоку), або штучним вилученням інформації у певний історичний період (видалення прізвищ упорядників, авторів передмов, приміток, текстів передмов тощо); детально описати художнє та зовнішнє оформлення видань, беручи до уваги відмінні варіанти оформлення. Важливим складником роботи став пошук інформації, відсутньої у виданнях: встановлення прізвищ укладачів, авторів передмов, вступних статей, коментарів та приміток, ілюстративного матеріалу, світлин та портретів Т. Шевченка, поданих без підпису виконавців, розкриття псевдонімів та криптонімів, виявлення взаємозв'язків між різними за часом і місцем видання «Кобзарями» та інформації щодо перевидань, факсимільних та репринтних видань. Вивчались численні провенієнції – власницькі, дарчі та службові записи, нотатки на елементах книжкового блоку та вклейках, книжкові знаки, печатки, штемпелі та власницькі паперові наклейки на палітурках, по можливості, укладався короткий коментар щодо їх походження.

Для реалізації всіх завдань, крім перегляду *de visu* кожної книги бібліотечної колекції, було опрацьовано окремі неушкоджені або відмінні за оформленням примірники з фондів інших книгозбірень та установ, зокрема Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (колекції «Шевченкіана» Ю. О. Меженка¹⁶ та Відділу рукописних фондів і текстології),

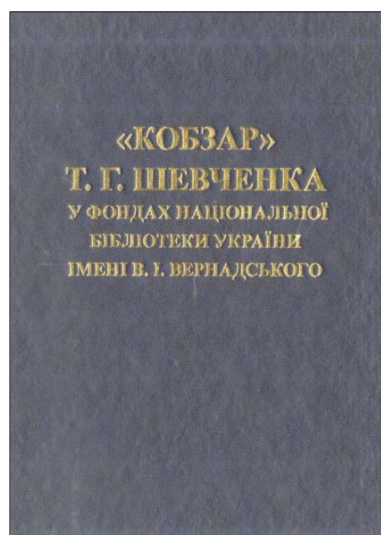
¹⁵ Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. Київ, 2008. С. 5.

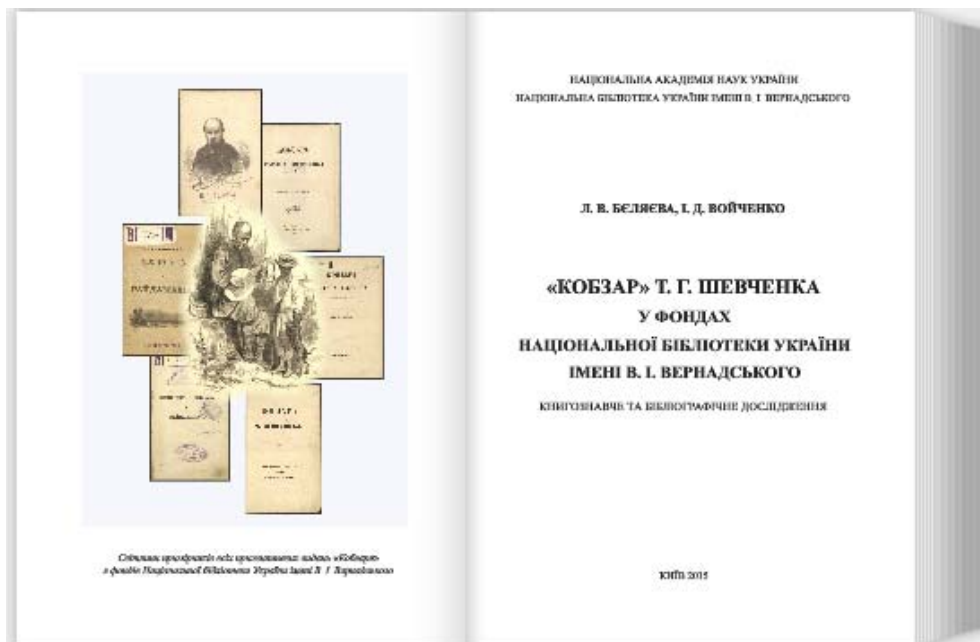
¹⁶ Меженко (Іванів-Меженко) Юрій Олександрович (1892–1969) – бібліограф, бібліотекознавець, книгознавець, літературознавець. Від 1911 р. збирав видання творів Т. Шевченка, літературу про його життя та творчість, листи, плакати, поштівки, художні вироби, пов'язані з Т. Шевченком та вшануванням його пам'яті. 1962 р. колекцію «Шевченкіана» вчений подарував ІЛ НАНУ, де вона зберігається як окремий фонд.

Національного музею Тараса Шевченка, Шевченківського національного заповідника в Каневі, Національного музею літератури України, Музею книги та друкарства України, Музею «Кобзаря» в Черкасах, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Національної парламентської бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого), бібліотеки Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Державної наукової архівної бібліотеки (Київ), Публічної бібліотеки імені Лесі Українки (Київ) та ін. Досліджувались як самі книги, так і їх електронні копії, представлені в інтернет-ресурсах, використовувалась інформація з авторитетних бібліографічних джерел. Особливості окремих видань, маловідомі факти їхньої історії вивчались за архівними матеріалами, публікаціями з питань шевченкознавства.

Досліджені Л. В. Беляєвою та І. Д. Войченко 387 видань (близько тисячі примірників) з колекції НБУВ становлять приблизно 70 відсотків видань «Кобзарів», випущених у світі за період 1840–2014 рр. мовою оригіналу та в перекладах. Серед них видання під назвами «Кобзар», «Малий Кобзар», «Дещо з Кобзаря», «Думки та пісні Кобзаря», однойменні розділи у складі зібрань творів поета. До бібліографічного покажчика включено добірки віршів «Кобзарський гостинець» з альманаху «Хата» (1860) та «Кобзарь» з журналу «Основа» (1861–1862), ксерокопію рідкісного видання, що існує лише у двох примірниках, – «Чигиринський Кобзар і Гайдамаки, 1844–1944» (Грефенгайнхен, 1945). До покажчика включено також музичне видання «Кобзар, 1861–1911 : збірка композицій до слів Т. Шевченка в укладі на мішаний хор» (Львів, 1911), враховано й видання, надруковані шрифтом Брайля.

Видання мовою оригіналу систематизовані за хронологією, видання у перекладах – за хронологією для кожної мови. Описи двомовних видань представлено двічі: у покажчику видань мовою оригіналу подано повні описи за прийнятою схемою, у покажчику видань в перекладах мовами

світу – скорочені, з посиланням на першу частину. Для забезпечення точної інформації про загальну кількість видань колекції – останні не понумеровано. Бібліографічний опис видань, що вийшли друком до 1917 р., виконано за чинним стандартом, але доповнено автентичним текстом, надрукованим на титульному аркуші або обкладинці. Опис видань іноземними мовами, для більшої зручності, подано також у перекладі українською. Представлено відомості про місця друкування та друкарські заклади.

Для забезпечення інформаційної повноти всі описи містять, крім обов'язкових елементів, книгознавчу анотацію, джерелом якої були як самі видання, так і праці з питань шевченкознавства, історії книги, культури, довідники, архівні матеріали тощо. Результати наукового анотування, залежно від їх походження, представлені в полі приміток під рубриками: «Книгознавчі відомості», «За джерелами», «Особливості примірників НБУВ». У полі приміток подано також зміст видань та шифри їх зберігання.

Для прижиттєвих видань наведено назви та посторінкове розміщення творів, для решти – загальну кількість творів, повний перелік яких представлено в алфавітних покажчиках творів мовою оригіналу та в перекла-

дах мовами світу. Прізвища укладачів, авторів передмов тощо, встановлені за бібліографічними джерелами, записано в квадратних дужках. Зміст видань іноземними мовами подано також в українському перекладі.

Представлено інформацію щодо підрядкових приміток та коментарів, розміщених на початку або в кінці творів, наявності «Передмови» та «Приміток» Т. Шевченка до поеми «Гайдамаки», передмови поета до «Другого «Кобзаря» та звернення до передплатників «Панове субскрибенти!», поетичних або мистецьких творів, приписуваних Т. Шевченкові. Зафіксовано присвяти до поетичних творів, надано інформацію про ілюстрації, художнє оформлення, наклад, ціну, рекламно-інформаційні повідомлення. Для видань іноземними мовами подано прізвища перекладачів в оригінальному написанні та в українській транслітерації. Зроблено відсилання у тексті до перевидань, факсимільних (репринтних) видань, у багатотомних виданнях – до інших томів, які містять розділи під назвою «Кобзар».

Подано відомості про видання, встановлені на підставі шевченкознавчих праць та довідкових матеріалів. По можливості, виявлено та зафіксовано взаємозв'язки між окремими виданнями. Важливо й те, що вказано шифри зберігання у фондах НБУВ та кількість примірників, зазначено місце (загальний фонд, підручні фонди спеціалізованих підрозділів, колекційні фонди) та форму зберігання примірника (окрема книга або книга у складі конволюту). Описано ушкодження дефектних примірників; для таких, що пройшли реставрацію, – вигляд та розмір нової палітурки. В окремих випадках зафіксовано розміри аркушів видання. Описано виявлені провенієнції. Тексти більшості автографів наведено повністю, зі збереженням орфографії та правопису. Тексти штампів та книжкових знаків відтворено без змін, абрєвіатури, використані у книжкових знаках, штампах та вихідних відомостях видань, розшифровано. Короткі довідки щодо колишніх власників зібрано в допоміжному «Покажчику осіб, установ та організацій, у чиїх колекціях зберігались «Кобзарі» до надходження у фонди НБУВ».

Науково-довідковий апарат видання включає сімнадцять допоміжних покажчиків, у яких систематизовано відомості про книги та провенієнції у колекції. Система допоміжних покажчиків є важливим аспектом дослідження, що сприяє підвищенню можливостей багатоаспектного пошуку, подальшому вивченню історії видання та побутування книги.

У «Кобзарях» XIX – початку XX століть зустрічаються твори та фрагменти творів без назви або під довільними редакторськими назвами, а також твори, приписувані Т. Шевченку. При складанні «Алфавітного покажчика творів мовою оригіналу» автентичність текстів встановлювалась за останнім академічним виданням: Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 12 т. / НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Київ : Наукова думка, 2001. – Т. 1, 2.

Наукове опрацювання колекції виявило низку цінних книгознавчих, бібліографознавчих та джерелознавчих відомостей щодо видань «Кобзаря» 1840–2015 рр., які становлять значний науковий інтерес.

Збірка НБУВ розпочинається раритетним виданням – оригіналом першого «Кобзаря» 1840 р., який зберігається у відділі стародруків та рідкісних видань. «Кобзарь» розміщений четвертим у конволюті з чотирьох книг і, вірогідно, був приєднаний останнім до вже готової збірки¹⁷. «Кобзарь» приплетено без обкладинки, титульний аркуш – після першого шмуцитулу, офорт В. І. Штернберга – після титульного аркуша на розвороті зі с. 5. Відомо, що жодного примірника у видавничій обкладинці досі не знайдено. За одними джерелами, вона була «глухою», без написів і малюнків, за іншими – на обкладинці було надруковано: «Издание П. М-са [П. Мартоса]»¹⁸.

Сьогодні в Україні відомо про п'ять примірників «Кобзаря» 1840 р. обсягом у 114 сторінок: два з них зберігаються в Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, два – у Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника, один – у НБУВ.

Дослідження «Кобзаря» 1840 р. виявило численні випадки його помилкової атрибуції, коли як оригінал розглядалось перше факсимільне видання, здійснене 1914 р. Науковим товариством імені Т. Г. Шевченка у Львові, а інколи навіть і більш пізні репринтні видання. Так, крім з'ясованої ще у 2012 р. помилковості атрибуції примірника з колекції «Музею

¹⁷ До конволюту також вміщено: 1-а книга - *Котляревский И. П.* Енеида на малоросійській язык перелицованная И. Котляревским. 2-е изд. Санкт-Петербург: тип. И. Глазунова, 1808; 2-а книга – *Опыт собрания старинных малоросійских песней.* Санкт-Петербург: тип. К. Крайя, 1819; 3-я книга – *Малоросійскія и червонорусскія народныя думы и песни.* Санкт-Петербург: тип. Э. Праца и К°, 1836.

¹⁸ *Бородін В.* Перше видання «Кобзаря» Тараса Шевченка // Шевченко Т. «Кобзар» 1840 року. – Київ: Дніпро, 1974. – С. 24, 27.

книги і друкарства України ¹⁹, виявлено недостовірність інформації про наявність «Кобзаря» 1840 р. у фондах Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки, Наукової бібліотеки Луганського національного університету імені Т. Шевченка та Музею «Кобзаря» (Черкаси).

Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко детально розглянули відмінності між першовиданням «Кобзаря» 1840 р. і його факсимільними відтвореннями. Насамперед, при створенні факсиміле 1914 р. книжковий блок та обкладинку сіро-блакитного кольору без написів було виконано за примірником НТШ без жодних змін, а назву та вихідні дані надруковано блакитною фарбою на суперобкладинці з пергаменту: «Кобзарь Т. Шевченка. Фототипія першого видання з 1840 р. Львів. 1914. Накладом Наукового Товариства Шевченка». Таким чином, втрата суперобкладинки позбавляла примірник будь-яких формальних ознак факсимільного видання і могла призвести до помилок в атрибутуванні та описі. До нашого часу суперобкладинки збереглися в обмеженій кількості, проте в колекції НБУВ наявний один неушкоджений примірник в суперобкладинці і ще один – з її центральним текстовим фрагментом, наклеєним на власницьку картонну палітурку.

Суттєвою відмінністю є різниця між графічними зображеннями кобзаря за малюнком В. І. Штернберга на початку книги. У виданні 1840 р. – це оригінал офорту, який визначив наклад видання – без втрати якості, на думку фахівців, можна було виготовити близько 1000 копій. Папір офорту товщий за решту аркушів, зображення чітке, контрастне. Добре розрізняються деталі одягу кобзаря та хлопчика, обличчя дитини. На копії 1914 р. всі зазначені деталі виглядають дещо інакше – відсутня контрастність у зображенні, за рахунок чого деякі елементи малюнка втрачаються або погано вирізняються, зокрема, куц на передньому плані передано без різкого контрасту затінених та освітлених місць. Виявлено також, що копія має

¹⁹ Помилку в атрибуції виявлено фахівцями Музею [Корнійчук М. А. Про атрибутування окремих видань творів Т. Шевченка у колекції Музею книги і друкарства України // Українська писемність та мова в українських манускриптах і друкарстві : матеріали 1-ї та 2-ї наук.-практ. конф., 10–11 листоп. 2010 р., 9 листоп. 2011 р. Київ, 2012. С. 153–154].

особливості, характерні лише для факсимільного видання 1914 р., яких немає в решті репринтних видань. Йдеться про наявність двох невеликих плям білого кольору.

В оригіналі видання, на відміну від факсимільної копії, чітко та виразно надруковано назви та присвяти на шмуцтитулах, горизонтально подовжені віньетки в кінці поетичних творів або окремих їх частин. Папір факсимільного видання більш грубий, з філігранями – вертикальними лініями понтюзо, розміщеними на відстані від 20 мм до 28 мм таким чином, що на кожній сторінці налічується від трьох до чотирьох ліній, малюнок-фронтиспіс надруковано на тому ж папері, що й поетичні тексти. Обріз аркушів, на відміну від першодруку, виконано не досить рівно.

Важливою ознакою оригіналу є наявність у правому нижньому куті сторінок сигнатур друкарських зошитів, записаних арабськими цифрами. У факсимільному виданні 1914 р. відтворено лише цифру 2 на с. 29, решта знаків відсутня. В інших репринтних виданнях першого «Кобзаря» (за винятком видання 2013 р.)²⁰ описані знаки не відтворено взагалі.

Таким чином, встановлено, що основою атрибуції «Кобзарів» 1840 р. та 1914 р. має бути виявлення та аналіз наведених вище особливостей оформлення видання, а також вивчення наявних провенієнцій. Йдеться, зокрема, про датування власницьких, дарчих або інших записів (до або після 1914 р.) та персоналії авторів або адресантів записів (роки їх життя).

1961 р. в Оттавському університеті з'явилось репринтне видання «Кобзаря», що зберіглося в колекції професора О. Колесси в Канаді. У передмові укладач видання Костянтин Біда зазначав: «Первісний формат книжечки – 18,5 x 11 см – побільшений тут з практичних міркувань, затримуючи незмінним розмір та форму кожного рядка, як і весь текст оригінального видання з 1840 р.». За наведеними ознаками Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко встановили, що джерелом для перевидання слугував не оригінал, а перше львівське, 1914 р., факсимільне видання книги. На сайті

²⁰ Шевченко Т. Кобзар, 1840: факсимільне відтворення видання 1840 року. Тексти позацензурного примірника «Кобзаря» 1840 року (за сучасним правописом) / упорядкув. текстів, передм., прим. С. А. Гальченка; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2013. 256, [1] с., 1 арк. іл. У виданні, що репродуковане за примірником Д. Мордовця з фондів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відтворено всі описані знаки.

Архіву ОУН Української Інформаційної Служби в Лондоні ²¹ представлено відомості про примірник «Кобзаря» (інв. № 2543), привезений зі Сполучених Штатів Америки директором музею Василем Олеськівим. У коментарі книги помилково названо третім, крім «двох досі відомих в світі примірників [1840 р.]». Проте аналіз показав, що це факсимільне видання 1914 р.

Крім примірників «Кобзаря» 1840 р., кожен із яких має 114 сторінок тексту, існували примірники зі 115 сторінками. На думку дослідників, це перша редакція книги з меншою кількістю цензурних вилучень. Так, поему «Тарасова ніч» надруковано без купюр, у тексті поезії «До Основ'яненка» вилучено лише п'ять з половиною рядків ²². Подібних книжок, ймовірно, було небагато – до цього часу віднайдено лише одну, яка зберігається у відділі рідкісних книг Наукової бібліотеки імені М. Горького Санкт-Петербурзького університету. Про знахідку повідомив 1961 р. шевченкознавець Ю. О. Меженко ²³.

У процесі дослідження Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко встановили, що у фондах НБУВ наявні всі факсимільні та репринтні (т. зв. напівфаксимільні) видання обох редакцій першого «Кобзаря»: 114 с. – 1914 р. (Львів), 1974 р. (Київ), 1976 р. (Київ), 2013 р. (Київ); 115 с. – 1962 р. (Київ), 2000 р. (Рівне), а також транслітеровані (надруковані сучасною абеткою) видання примірника зі 115 сторінками тексту – 1990 р. (Київ), 2000 р. (Рівне), 2004 р. (Одеса), 2005 р. (Переяслав-Хмельницький), 2013 р. (Київ).

Друге описане у праці Л. В. Беляєвою та І. Д. Войченко видання кобзаріани НБУВ – «Чигиринський Кобзарь і Гайдамаки» (СПб., 1844, видавець – І. Т. Лисенков) – вийшло друком у вигляді видавничого конволюту, розміром 19 x 11,5 см. Під спільними обкладинкою та титулом було розміщено поетичні тексти «Чигиринського Кобзаря», який з незначними від-

²¹ [Про видання першого Кобзаря 1840 р.] // Архів ОУН УІС в Лондоні : веб-сайт. Лондон, 2012. URL: <http://www.ounuis.info/archive/library/books/page8.html>

²² Детально відмінності у змісті та оформленні примірників описано В. С. Бородіним у післямові до видання: Шевченко Т. «Кобзар. Фототипія позацензурного примірника» (Київ, 1962) та В. Мормелем у післямові до видання: Шевченко Т. «Кобзар» (Переяслав-Хмельницький, 2005).

²³ Меженко Ю. Невідоме видання «Кобзаря» 1840 р. // Літературна газета. 1961. 3 березня. С. 2.

мінами повторював перший «Кобзар» 1840 р. і видану раніше поему «Гайдамаки» (СПб., 1841).

В описах «Чигиринського Кобзаря і Гайдамаків», зроблених П. Балицьким²⁴ та А. Артюховою²⁵, фігурує офорт-фронтиспіс В. І. Штернберга, такий самий, як у «Кобзарі» 1840 р., але з шістьма рукописними рядками, вміщеними під малюнком: «Перебендя старий, сліпий...». Про наявність його у виданні пише Мікулаш Неврлий²⁶, як ілюстрація В. І. Штернберга до видання 1844 р. офорт зазначений у «Бібліографії ілюстрованих видань «Кобзаря» та окремих творів Т. Г. Шевченка (1840–1940)»²⁷. В опрацьованих авторами примірниках НБУВ та деяких інших книгозбірень офорт відсутній²⁸. Проте його виявлено у примірниках фонду Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника²⁹ та відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка³⁰.

Наявність примірників з офортом-фронтиспісом підтверджує той факт, що гравюру було створено і надруковано не пізніше 1844 р., можливо, саме для «Чигиринського Кобзаря і Гайдамаків». З невідомих причин вона з'явилась лише в незначній частині накладу, проте не виключено, що Т. Шевченко планував розмістити офорт у нездійсненому виданні «Поезій».

Останній з прижиттєвих «Кобзарів» мовою оригіналу вийшов 1860 р. найбільшим накладом – 6500 примірників. Саме цю книгу, підписану власноручно, поет подарував багатьом друзям та знайомим. В колекції НБУВ зберігається чотирнадцять примірників видання, на трьох із них

²⁴ Балицький П. Етюди з історії української книги // Життя й революція. 1927. Кн. 7/8. С. 159.

²⁵ Артюхова А. Ілюстрації до творів Шевченка // Життя й революція. 1930. Кн. 3. С. 158.

²⁶ Неврлий М. Нез'ясовані сторінки «Чигиринського Кобзаря» // Літературна Україна. 1987. 11 черв. С. 8.

²⁷ Бібліографія ілюстрованих видань «Кобзаря» та окремих творів Т. Г. Шевченка (1840–1940) // Ілюстратори «Кобзаря» за 100 років : каталог [республіканської ювілейної шевченківської] виставки. Київ, 1940. С. 43.

²⁸ Це примірники: 1) НБУВ (Р 3139, Р 883, Р 1713); 2) ІЛ НАН України (Ф 1, № 544; колекція Меженка, № 6); 3) ШНЗ (кн-4638 к-1016; кн.-13956 к-4009); 4) Музей книги і друкарства України (Др-1039).

²⁹ ЛННБУ, РК І 33237/2.

³⁰ Інститут літератури, Ф. 1, № 76.

стоять автографи Т. Шевченка – дарчі написи, адресовані Катерині Василівні Галаган, Марку Олександровичу Андріївському та Федору Івановичу Чельцову.

На форзаці верхньої палітурної кришки примірника, подарованого Ф. І. Чельцову, знаходиться ще один, більш пізній дарчий напис, зроблений 19. X. 1926 від імені видавництва «Слово» в Києві. Встановлено, що напис адресовано С. О. Єфремову. Розшифровано особи підписувачів: Павло Филипович, Григорій Голоскевич, Микола Качеровський, С. [Шитов?]. Вочевидь, книга потрапила до фондів НБУВ разом з іншими виданнями з кабінету академіка С. Єфремова після його арешту. Учений, який входив до керівництва Бібліотеки, приділяв постійну увагу її фондам. Про це згадує український книгознавець, історик Л. Биковський, який протягом 1919–1921 рр. працював у відділі комплектування Національної, згодом Всенародної бібліотеки України. Першою книжкою, урочисто записаною до інвентаря Бібліотеки, був подарований С. Єфремовим «Кобзар» Т. Шевченка, з дарчим написом вченого³¹. На жаль, сліди книги загубилися, але в кобзаріані НБУВ є примірник іншого видання – «Малий Кобзарь для дітей» (Київ, 1911) з написом олівцем невідомою рукою на першій сторінці обкладинки: «13.IX.1919 р. Од С. О. Єфремова. Дар».

Незважаючи на значну порівняно з іншими прижиттєвими виданнями кількість примірників «Кобзаря» 1860 р., які збереглися до нашого часу, складно відшукати такі, що не мають ушкоджень і подають повну бібліографічну та книгознавчу інформацію про видання. Так, з чотирнадцяти «Кобзарів» 1860 р. колекції НБУВ, лише в одному, з бібліотеки П. Г. Лебединцева, збереглася 4-та сторінка видавничої обкладинки, на якій наведено ціну видання та відомості щодо умов пересилання книги поштою.

1867 р. побачив світ «Чигиринській Кобзарь на малоросійском наречіи : с портретом автора, картинкою кобзаря и двумя виньетками» (СПб., 1867). На фронтиспісі книги видавцем І. Лисенковим було розміщено копію гравюри В. І. Штернберга «Кобзар з хлопчиком-поводирем» та шістьма поетичними рядками, яку, ймовірно, було створено і надруковано ще 1844 р. Книга вийшла друком у двох варіантах – з російським перекладом О. О. Лепко і без нього. Російськомовна частина містила, крім перекладів

³¹ Биковський Л. У. Книгарні, бібліотеки, академія : спомини (1918–1922). Мюнхен; Денвер, 1971. С. 30.

з Шевченка, переклади поетичних творів П. П. Гулака-Артемівського та І. Котляревського, виконані О. Лепко.

Колекція НБУВ налічує шість примірників видання: «Кобзарь. Гайдамаки» (СПб., 1886). Один із них зберігається в розброшурованому стані разом з видавничою обкладинкою в спеціально виготовленій папці, розміри окремих неушкоджених аркушів книги – 46 x 34,7 см. З певними відмінами, під назвою «Гайдамаки», видання було повторене 1919 р. у видавництві Я. Оренштайна³². У передмові зазначалось, що одним із чинників, які вплинули на рішення про перевидання, була висока художня цінність ретельно виконаних ілюстрацій О. Сластіона, якого консультували знавці української старовини М. Костомаров та В. Антонович. Художнє оформлення оправи виконав В. Січинський, титулу – І. Бурячок. 1947 р. у Мюнхені видання відтворили без змін, у зменшеному форматі³³.

У відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ зберігається примірник «Кобзаря» (СПб., 1913) виданого В. Яковенком, без обкладинки та титульного аркуша. Їх відсутність пов'язана, найвірогідніше, з тим, що цей примірник було використано у 1917 р. при підготовці до друку двотомного «Кобзаря» (Петроград, 1917).

Упродовж 1930–1932 рр. трьома виданнями вийшов «Кобзар» під редакцією та з примітками І. Айзенштока та М. Плевака. За описами В. Дорошенка, до видань, крім першого, входила передмова А. Річицького. Проте при опрацюванні колекції НБУВ було виявлено примірник 1-го видання у власницькій оправі з чотирма аркушами передмови А. Річицького, світлішими за інші, приклеєними між титульним аркушем і с. 5 з текстом першого поетичного твору «Причинна». На такому ж місці текст розміщується в двох наступних виданнях. Розбіжність з даними В. Дорошенка та зовнішній вигляд «Передмови» наводили на думку про запозичення аркушів тексту з іншого, до прикладу, 2-го видання.

³² Шевченко Т. Гайдамаки / вид. ілюстроване артистом А. Г. Сластьоною. Київ; Ляйпціг: Укр. Накладня; Коломия: Галицька накладня; Winnipeg Man.: Ukrainian Publishing, [1919]. 50 с., 14 арк. іл., портр.

³³ Шевченко Т. Гайдамаки. Мюнхен: Укр. Накладня, 1947. 63, [1] с., іл., портр. Згадку подає Ю. Сластіон: *Сластіон. Ю. Опанас Сластіон – перший ілюстратор Шевченка // Шевченко. Річник 5. Н.-Й., 1956. С. 31.*

Опрацювання колекції «Кобзарів» НБУВ дало змогу виявити додаткові бібліографічні відомості про взаємозв'язок, а інколи й ідентичність низки видань, що вийшли друком у різних місцях та у різні роки.

Так, однаковими за змістом, цензурними купюрами та порядком розміщення поетичних творів є «Кобзарі», надруковані у Санкт-Петербурзі 1883–1884 рр. та у Києві 1889–1899 рр. Видання різняться лише вміщеною до кількох із них поезією Олександри Псьол «До сестри», яку деякий час приписували Т. Шевченкові. При порівнянні текстів двох видань – «Кобзарь» (СПб. : Вид. В. Яковенка, 1913) і «Кобзарь» (Київ : Видавниче Т-во «Криниця», 1914) – встановлено, що їхній зміст та тексти ідентичні, за винятком кількох додаткових цензурних купюр у виданні 1914 р.: з поезії «Заповіт» вилучено рядки 16–20, з поеми «Царі» – рядки 149, 152, 158–173.

Досліджено взаємозв'язок між виданнями, здійсненими Я. Оренштайном у 1918–1919 рр. На основі верстки «Повного видання творів» Т. Шевченка ним видано «Кобзарь» окремою книгою.

Наприкінці 1918 р. «Видавництво Книгарні Є. Череповського» в Києві випустило «Кобзарь» в редакції В. Доманицького, а у 1919 р. здійснено його передрук³⁴. З тих самих матриць, вочевидь, було надруковано й «Кобзар», виданий Дніпровським Союзом Споживчих Союзів України (Київ, 1920): зміст та оформлення текстів у всіх трьох книжках однакові, повторюються навіть друкарські помилки. 1921 р. Державне Видавництво України відтворило видання Дніпросоюзу, змінивши лише титульний аркуш та обкладинку, яку виконав М. Кирнарський.

З різних причин до «Кобзарів» другої половини ХІХ – першої половини ХХ століть потрапляли твори, що не належали Т. Шевченкові, а поезії друкувались під назвами та з присвятами, відмінними від наданих поетом. У зібранні НБУВ Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко зафіксували 10 поезій, уміщених до тридцяти одного видання, які не належать Т. Шевченку. Серед них твори мовою оригіналу та в перекладах російською, білоруською, словенською та угорською мовами.

Інформацію про твори, опубліковані у «Кобзарях», подано в «Алфавітному покажчику творів мовою оригіналу». Зазначимо, що окремі поезії,

³⁴ Як окреме видання книгу описує М. Багрич, див.: Т. Г. Шевченко: бібліографічний покажчик (1917–1963) / уклад. М. І. Багрич. Харків, 1964. № 55.

крім авторської назви, мають й інші, переважно редакторські. Серед присвят до поезій зустрічаються такі, що не вносились Т. Шевченком до остаточних редакцій тексту, Так, наприклад, у словенському «Кобзарі» (Любляна, 1907; факсимільне видання – Любляна, 2007) присвята до поезії «Вечір», ймовірно, через похибку перекладу, трансформувалась у присвяту «Лазаревському».

У 3-му томі вінніпезького чотиритомного видання «Кобзаря» виявлено присвяту М. С. Щепкіну до поезії «Мені здається, я не знаю...», яка не згадується в шевченкознавчих працях. За словами редактора видання Л. Т. Білецького, перебуваючи в ув'язненні, поет свідомо не записав присвяту в надголовку твору, але вірш адресовано М. С. Щепкіну і «йому єдиному присвячено»³⁵.

У ряді видань присвяти Т. Шевченка подавались укладачами як назви творів: «Федору Івановичу Черненку» та «Ф. І. Черненку» (поезія «Ой по горі роман цвіте...»), «Н. Я. Макарову» (поезія «Барвінок цвів і зеленів...»), «Оксані К.....ко» (вступ до поеми «Мар'яна-черниця», що деякий час друкувався як окремий твір). І навпаки, назва твору – «Н. Костомарову» – подавалась як присвята до нього.

У фондах НБУВ виявлено «Кобзарі» в перекладах 21-ю мовою світу. Серед найдавніших – прижиттєве видання «Кобзарь в переводе русских поэтов» за редакцією М. Гербеля (Санкт-Петербург, 1860). Книга містить 26 поетичних творів у перекладі М. Берга, М. Гербеля, В. Крестовського, М. Курочкіна, Л. Мея, М. Михайлова та О. Плещеева, а також першу бібліографію творів поета, укладену М. Гербелем, до якої увійшли 6 окремих видань та 19 публікацій в альманахах і журналах. У 1862 та 1863 рр. побачили світ видання Т. Шевченка в польських перекладах А. Гожалчинського та В. Сирокомлі.

Під час роботи з зарубіжною кобзаріаною НБУВ було виявлено окремі видання, не зазначені в опрацьованих авторами бібліографічних працях. Йдеться про книги «Вибраний Кобзар» (Montreuil-sous-Bois (Париж), [1947]) з передмовою І. Борщака та «Поезія Т. Г. Шевченка [на оправі – Кобзар]» (Харків, 1935). Паризьке видання має особливості, що потребують окремої уваги дослідників. Передусім, інформація про нього відсутня

³⁵ Шевченко Т. Г. Кобзар: у 4 т. Вінніпег, 1953. Т. 3. С. 278–279.

не тільки в «Покажчику видань Шевченкових творів» В. Дорошенка (2-е видання, Чикаго, 1961), а й у покажчику, укладеному А. Жуковським «Шевченкіана в Бібліотеках Парижу» (Париж : Наукове товариство ім. Шевченка, 1961). Здійснене дослідження дозволяє припустити, що вочевидь, «Кобзар» дійсно з'явився у Французько-українському видавництві «Hogmada» і був надрукований у Парижі 1947 р. Разом з тим, з якихось причин книгу було опрацьовано і фактично випущено у світ лише 1964 р. у мюнхенському видавництві «Дніпрова хвиля».

У процесі опрацювання зарубіжних видань виявлено чимало особливостей у оформленні, а інколи й змісті видань, не зафіксованих у попередніх книгознавчих працях.

У цьому розумінні значний інтерес становлять здійснені у 1947–1948 рр. у Регенсбурзі видавцем та власником книжкового товариства «Універсальна бібліотека» М. Самусем три послідовні стереотипні випуски книги «Кобзар : повне видання у трьох томах». Його слід вважати рідкісним виданням – повного комплекту книг не має жодна з бібліотек. Порівняння цього видання з «Кобзарем» (Буенос-Айрес, 1950) виявило ідентичність змісту та конфігурації поетичних текстів і приміток, а також використаного друкарського шрифту. Беручи до уваги історичний період та місце появи обох «Кобзарів», Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко дійшли висновку, що всі тексти в аргентинському виданні відтворено фототипним способом за регенсбурзьким «Кобзарем».

Л. В. Беляєва та І. Д. Войченко дослідили також шість рукописних «Кобзарів», які зберігаються у фондах Інституту рукопису НБУВ. Серед них – «Кобзарь Тараса Шевченка. 1861 року» (ІР НБУВ, І. 1869), що належав Г. В. Богданенкові, а згодом В. П. Степаненкові³⁶. Рукопис, до якого внесено 25 поетичних творів та уривків, переписано невідомою особою. Список опрацьовано в картонну палітурку, оклеєну світло-зеленим «смугастим» папером. На верхній палітурній кришці золотим конгревним тисненням виконано факсиміле підпису Т. Шевченка і напис «Кобзарь, р. 1861», на корінці – суперекслібрис [Василя Степаненка?] – «В. С.». Цим рукопи-

³⁶ До рукопису вкладено візитівку Костянтина Васильовича Роговського, нотаріуса з м. Канів Київської губернії. На звороті візитівки напис: «Спешу уведомить глубокоуважаемого Василя Степановича [Гнилосирова], что купчая Т. Г. Шевченка мною получена [уже?]. 21 марта [18]92.».

сом користувався В. Доманицький при підготовці «Кобзаря» (СПб., 1908). У «Примітках», цитуючи окремі фрагменти із віднайдених ним варіантів поетичних текстів, В. Доманицький посилається на джерело – «копію» або «рукопис п. Богданенка»³⁷.

Найбільшим за кількістю вміщених поезій – 83 поетичні твори, редакції та уривки окремих шевченкових творів з різних видань – є рукопис з назвою «Шевченко». [Кобзар]» (ІР НБУВ, І. 7450). Дослідниці з великою вірогідністю встановили особу одного з переписувачів – О. С. Бріо (1841–1906), який 1863 р. закінчив фізико-математичний факультет Харківського Імператорського університету, а також час створення рукопису – 1861–1862 рр.

У процесі дослідження виявлено, що у фондах НБУВ зберігаються «Кобзарі» із приватних бібліотек, з печатками, власницькими та дарчими записами: Т. Г. Шевченка, І. Я. Айзенштока, М. О. Андрієвського, В. Б. Антоновича, Д. І. Багалія, І. О. Белоусова, О. І. Білецького, І. К. Білодіда, В. С. Бородіна, Є. С. Вирового, Г. П. Галагана, К. В. Галаган, А. І. Гнатишина, Г. К. Голоскевича, Д. І. Дорошенка, С. О. Єфремова, С. Д. Зубкова, М. В. Качеровського, О. Я. Кониського, А. Ю. Кримського, Є. М. Кротевича, І. Н. Лакизи, П. Г. Лебединцева, Д. Г. Лебединцева, О. І. Левицького, Г. М. Литвака, Н. Б. Медведевої, Д. Х. Методієва, М. Ф. Наконечного, В. П. Науменка, А. П. Непокупного, М. М. Новицького, Я. П. Новицького, П. Й. Панча, О. З. Попельницького, П. М. Попова, Д. Рудченка, Б. М. Соколова, Ю. М. Соколова, В. П. Степаненка, І. М. Стешенка, Ф. П. Сушицького, С. П. Томашевського, Є. К. Трегубова, [К. Т.] Туркала, П. П. Филиповича, Ф. І. Чельцова, Д. М. Щербаківського, Д. І. Яворницького, Ю. І. Яновського, діячів української діаспори: Е. та Я. Гуцуляків, Б. М. Кравціва, Ю. Г. Мовчана, Д. А. Николяка, В. І. Перепелюка, Г. Ралька, А. А. Фігус-Ралько, Я. Б. Рудницького та інших.

Оцінюючи наукове значення підготовленої Л. В. Беляєвою та І. Д. Войченко фундаментальної праці «„Кобзар” Т. Г. Шевченка у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : книгознавче та бібліографічне дослідження» знаний книгознавець проф. Б. Якимович за-

³⁷ *Шевченко Т. Кобзарь. 2-е вид. Санкт-Петербург: Вид. О-ва им. Т. Г. Шевченка для вспомоществования нуждающимся уроженцам Юж. России, учащимся в высш. учеб. заведениях С.-Петербурга, та Благотвор. О-ва изд. общеплез. и дешевых книг, 1908. – С. 619–621, 623, 626–628, 630, 632–634.*

уважив, що автори цього видання зробили «унікальну успішну спробу подолати одну з центральних проблем, пов'язаних із описом рідкісних видань, до яких належать прижиттєві та переважна більшість «Кобзарів» кінця XIX – першої половини XX століть», адже «уперше в дослідженні такого характеру автори не обмежились опрацюванням лише книжок НБУВ», вони виконали «значну пошукову роботу та добір відомостей щодо їх первісного виду та змісту», опрацювали фактично «усі неушкоджені та відмінні за оформленням примірники, у тому числі з інших книгосховищ». Такий «науковий підхід, структура організації матеріалу і ретельне виконання поставлених завдань, – справедливо твердить знаний учений-книгознавець, – роблять рецензовану працю важливим етапом дослідження Кобзаріани як частини Шевченкознавства – шевченкового літературного спадку, національного та загальнолюдського надбання»³⁸.

Третьою, завершальною частиною бібліографічної шевченкіани ВНБ стала праця «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія літератури про життя і творчість, 2004–2018».

Розпочавши роботу над цим дослідницьким проєктом у 2016 р., авторський колектив узяв до уваги попередні наукові напрацювання НБУВ, передусім, двотомне фундаментальне видання «Т. Г. Шевченко: бібліографія літератури про життя і творчість, 1839–1959» (1963)³⁹, поява якого стала значною шевченкознавчою подією. Під час його підготовки, крім фондів Державної публічної бібліотеки АН УРСР (нині – НБУВ), опрацьовувались фонди Львівської бібліотеки АН УРСР (нині – Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника), найбільших бібліотек тодішнього СРСР, архівів і музеїв. Це уможливило підготовку наукової праці (перший том нараховує майже 5000, другий – 7000 бібліографічних запи-

³⁸ Якимович Б. «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине...» // Слово Просвіти. – 2018. Ч. 20. 17–23 трав. С.12. Рец. на книгу: Беляєва Л. В., Войченко І. Д. Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: науково-бібліографічне дослідження. Київ. 2015. 994 с.

³⁹ Т. Г. Шевченко: бібліографія літератури про життя і творчість, 1839–1959: у 2 т. / АН УРСР, Держ. публ. б-ка; відп. ред. Є. П. Кирилюк; уклад.: І. З. Бойко, Г. М. Гімельфарб, О. Д. Кізлик, Є. Є. Кравченко, К. Є. Скокан, Л. В. Беляєва, М. В. Булавицька. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963.

сів) з ретельно підготовленими анотаціями, покликаннями, зазначенням наявних рецензій та відгуків, відтворенням змісту наукових збірників, розлогим допоміжним апаратом тощо.

На жаль, дослідження виявило, що попри належний фаховий рівень згаданих книг, у них здебільшого не з вини укладачів залишилося чимало

Академік НАН України О. С. Онищенко та співробітниця відділу національної бібліографії Л. С. Новосолова та І. Д. Войченко

суттєвих інформаційних лакун, спричинених ідеологічними цензурними обмеженнями: до них не ввійшов у повному обсязі доробок шевченкознавців, репресованих у 1920–1930-х рр., науковців діаспори, представників табуйованих наукових напрямів, не розкрито шевченкознавчу діяльність освітньо-наукових закладів за межами України, зокрема УВАН, НТШ тощо.

Тож сьогодні актуальним залишається питання щодо значного оновлення та доповнення згаданих вище бібліографічних праць, без чого наукова бібліографія шевченкознавства не зможе набути належної повноти та цілісності.

За цей період з'явилися видання, що хронологічно продовжили бібліографування літератури про життя і творчість Т. Г. Шевченка. Так, Національна парламентська бібліотека України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) підготувала покажчик «Тарас Шевченко, 1989–2003» (2004), який перевидано з доповненнями зі зміненою назвою «Тарас Шевченко, 1989–2004: матеріали до бібліографії» (2005). Крім бібліографії видань про життя і творчість Кобзаря, обидві праці містять розділи «Видання творів Т. Г. Шевченка («Твори в оригіналі», «Твори в перекладах», «Твори Шевченка-художника»)), «Бібліографічні матеріали» та «Іменний покажчик». На сторінках наукового щорічника «Шевченків світ» (Черкаси) публікувалася праця «Тарас Шевченко, 2004–2011: матеріали до бібліографії» (упорядник О. О. Козак). У випусках 4-му та 5-му уміщено бібліографію літератури, що вийшла друком упродовж 2004 та 2005 рр., у випусках 8–12-му – упродовж 2006–2011 рр.

Повну інформацію про всі різновиди шевченкознавчої бібліографії подано в «Метабібліографії» – другій частині проєкту НБУВ зі створення зведеної наукової бібліографії шевченкіани. Це методично-бібліографічні та інформаційно-бібліографічні матеріали, рекомендаційні бібліографічні покажчики, підготовлені бібліотеками Києва, Вінниці, Івано-Франківська, Кривого Рогу, Мелітополя, Полтави, Ужгорода, Харкова, покажчики з питань краєзнавчої шевченкіани Буковини, Вінниччини, Дробрівщини, Запоріжчини, Полтавщини, Придніпров'я, Сумщини, Хмельниччини, Чернігівщини. Представлено бібліографію досліджень творчості Т. Г. Шевченка науковцями вищих шкіл України, зокрема університетів Києва, Івано-Франківська, Ніжина, Одеси, Харкова, Черкас, бібліографічні покажчики шевченкознавчої літератури з фондів вітчизняних бібліотек⁴⁰. Окремо варто згадати значні за обсягом і періодом вивчення покажчики, присвячені певним галузям шевченкознавства, – «Шевченко-художник (1839–2012)» (Київ, 2012–2013), «Історична шевченкіана, [1842–2015]» (Київ, 2016), «Шевченко на всі віки: образ Великого Кобзаря в художніх і художньо-документальних творах, 1861–2013» (Київ, 2014), «Тарас Шевченко очима журналістів, 1989–2014» (Київ, 2015), «Тарас Шевченко і Україна, [2004–2013]» (Київ, 2014).

До 190-річчя від дня народження, а найбільше – до 200-річного ювілею Т. Г. Шевченка, що широко відзначався в Україні та світі, шевченкіана значно поповнилась виданнями про його життя і творчість. Слід зауважити також про кардинальні зміни, що відбулися на географічній мапі шевченкознавства. Сьогодні його центрами є не лише Київ, Львів і Харків з потужними науковими академічними та університетськими закладами, а й заклади вищої освіти всіх областей нашої держави, окремі з яких стали відомими дослідницькими центрами. Все це зумовило збільшення кількості шевченкознавчих праць і джерел їх публікації.

Зазначені обставини у поєднанні з обмеженим терміном виконання запланованої роботи (2016–2018) вплинули на вибір її хронологічних меж. Авторський колектив визначив їх як період з 2004 по 2018 рр. включно, що

⁴⁰ Тарас Григорович Шевченко: бібліографія бібліографії видань творів Т. Г. Шевченка та літератури про нього / НАН України, НБУВ; авт. кол.: В. Ю. Омелчук, Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, О. О. Фіклістова. Київ, 2018. 276 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002147>

відрізняється від хронології попередніх частин проєкту. Укладачі зосереджувалися, насамперед, на виявленні праць, у яких відображено концептуальні зміни та пошуки у вітчизняному та світовому шевченкознавстві, зумовлені якісно новим ступенем його розвитку у ХХІ ст. Разом з тим, завершальна частина проєкту була орієнтована на сучасні методичні і методологічні здобутки бібліографічної науки.

Зважаючи на постійне зростання кількості користувачів, які надають перевагу роботі з електронними бібліографічними ресурсами, реалізація проєкту розпочалася з формування електронної БД. Перші напрацювання засвідчили, що переважна більшість публікацій – це статті у наукових періодичних і продовжуваних виданнях Національної академії наук України та закладів вищої освіти. Стосовно цього інформаційного сегменту пошукові можливості електронної БД «Шевченкіана» було розширено: для користувачів передбачено миттєвий пошук повного тексту описуваної статті в електронній БД НБУВ «Наукова періодика України», що виконується за допомогою інтерактивного гіперпосилання. У покажчику (електронна та друкована версії) бібліографічні описи публікацій, повнотекстові версії яких розміщено в БД «Наукова періодика України», позначено символом ^(e).

Відповідальним етапом роботи під орудою завідувача ВНБ д-ра філол. наук, проф. С. С. Кіраля було створення предметно-тематичного покажчика, що зміг би охопити та науково систематизувати всі напрями розгалуженої системи сучасних шевченкознавчих досліджень. Основними його тематичними складовими є: біографія Т. Г. Шевченка, історико-політичний та історико-культурний контекст життя і творчості поета, інтерпретація творів Шевченка-літератора та Шевченка-художника з рубриками «Автографи Шевченка», «Біографічна шевченкіана», «Вшанування та увічнення пам'яті Шевченка в Україні та світі», «Краєзнавча шевченкіана», «Світогляд Шевченка», «Творчість Шевченка (літературна)», «Шевченко-художник», «Шевченкознавство в Україні та світі». Разом з тим, у контексті суспільних змін та змін у вітчизняному шевченкознавстві, покажчик доповнено актуальними з погляду укладачів тематичними рубриками: «Шевченко і Україна», «Шевченко у формуванні національної свідомості українців», «Шевченко і християнство», «Шевченко і влада», «Шевченко і засоби масової інформації та комунікації»,

«Шевченко у приватному житті», «Гендерні дослідження», «Психоаналітичні дослідження», «Взаємодія мистецтв у творчості Шевченка», «Шевченкознавство в українській діаспорі», «Шевченкознавство нігілістичне (антишевченківські публікації)».

Відображені в покажчику матеріали розкривають широкий спектр шевченкознавчих досліджень із питань літературознавства, культурології, історії, етнології, мистецтвознавства, філософії, психології тощо. Серед найбільш знакових – праці діячів еміграційного шевченкознавства, що в останні десятиріччя активно повертаються в науковий обіг. Йдеться, насамперед, про опубліковані окремими виданнями упродовж розглянутого періоду праці Д. В. Антоновича, І. П. Багряного, Л. Т. Білецького, Ю. Г. Бойка (Блохина), С. Я. Гординського, Д. І. Донцова, Д. І. Дорошенка, П. І. Зайцева, Г. О. Костюка, Ю. А. Лавріненка, Б. С. Лепкого, Є. Ф. Маланюка, Д. В. Нитченка (Чуба), І. І. Огієнка, П. В. Одарченка, В. П. Петрова, Л. І. Плюща, Яра Славутича, Д. І. Чижевського, Ю. В. Шевельова (Шереха). У покажчику подано опис антології «Українська філософська діаспоріана» (2007), що містить шевченкознавчі праці Д. І. Бучинського, Ю. І. Вассіяна, Д. Ф. Козія, Б. Романенчука, Д. І. Чижевського, М. І. Шлемкевича, В. О. Яніва. Описано випуски альманаху «Хроніка-2000» (2010; № 3, 4) з передруком раритетного нині періодичного збірника «Шевченко. [Річники 1–10]», виданого у Нью-Йорку 1952–1964 рр., а також статті з інших неперіодичних видань УВАН (США), що належать перу видатних науковців і культурологів В. В. Міяковського, В. П. Петрова, Ю. В. Шевельова. У покажчику чимало місця відведено публікаціям окремими виданнями та у наукових збірниках праць репресованих і замовчуваних у колишньому Радянському Союзі українських діячів Вас. М. Доманицького, М. О. Драй-Хмари, Ф. Л. Ернста, С. О. Єфремова, М. К. Зерова, Б. О. Навроцького, М. М. Новицького, О. П. Новицького, С. В. Петлюри, П. П. Филиповича. Укладачі зафіксували, зокрема, цінну статтю видатного вітчизняного мовознавця О. Н. Синявського, який загинув під час репресій 1937 р. Його текст долучив до своєї публікації, присвяченій словникам мови Кобзаря, П. Ю. Гриценко ⁴¹.

⁴¹ Гриценко П. Ю. Призабута сторінка лексикографічної шевченкіани // Укр. мова. 2014. № 3. 3–11.

Представлено інформацію про маловідомі та невідомі публікації учених зарубіжжя. Зокрема, «Українознавчі праці» М. Якубця⁴², розвідки якого про творчість Т. Шевченка, як твердить Р. П. Радишевський, й понині у польській україністиці є найбільш ґрунтовними, а також літературознавчі праці відомого україніста О. Зілинського⁴³, ім'я якого було під забороною не лише в УРСР, а й у тодішній Чехословаччині.

У покажчику зареєстровано 4413 записів українською, а також англійською, білоруською, італійською, македонською, німецькою, польською, російською, сербською, угорською, французькою та чеською мовами. Разом з публікаціями, опис яких не враховано в загальній нумерації (однойменних наукових матеріалів у різних джерелах, що підпорядковано одній, першій за хронологією позиції; рецензій і відгуків, зазначених в анотаціях до основного опису; статей у складі збірників та інших колективних видань), загальна кількість записів сягає 5000. Значна частина зафіксованих у покажчику видань зберігається в фондах НБУВ, що уможливило опрацювання відповідних позиції *de visu*.

Матеріали, підписані псевдонімами або криптонімами, описано під іменем автора, псевдонім (криптонім), зазначений у виданні, наведено в бібліографічному записі в полі відповідальності. Більшість записів супроводжується анотаціями, у яких розкрито зміст монографій, збірників, випусків наукових записок і журналів, повністю або частково присвячених Т. Г. Шевченкові. Опис відгуків та рецензій подано разом з бібліографічним описом відповідного видання.

Науково-допоміжний апарат видання включає «Предметно-тематичний покажчик» та «Іменний покажчик». Інформаційно цінним доповненням є «Список використаних періодичних і продовжуваних джерел».

Розпочата робота з наукового бібліографування сучасної шевченкознавчої літератури буде продовжуватись у вигляді підготовки щорічників, які згодом стануть основою для наступного видання бібліографії шевченкіани.

⁴² Якубець М. Українознавчі праці / відп. ред., упоряд., авт. передм.: Р. Радишевський. Київ: Талком, 2017. 575 с. (Студії з україністики / НАН України, Міжнар. шк. україністики та ін.; вип. 19).

⁴³ Зілинський О. І. Літературознавчі праці / упоряд.: М. Мушинка, Р. Радишевський; НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка та ін. Київ, 2013. 671 с. (Літературні палімпсести).

Постійне збільшення кількості та тематичного різноманіття праць, присвячених Т. Г. Шевченкові, свідчить, що вивчення його життя і творчості й досі залишається актуальною і невичерпною темою. Перед дослідниками відкриваються нові аспекти шевченкознавства, вивчення яких потребує подальшої ґрунтовної роботи фахівців, а разом з тим – розвитку і удосконалення важливої складової у цій царині – бібліографії шевченкіани.

Постать Т. Шевченка невід’ємна від України, а його творчість завжди залишатиметься надбанням людства. Тому створення сучасного бібліографічного ресурсу шевченкіани є і надалі буде актуальним та почесним завданням української бібліографічної науки.

1.3. Історико-бібліографічні дослідження. Біобібліографія видатних вчених та державних діячів

Цілком закономірною є значна увага, яка приділяється НБУВ історичній проблематиці в бібліографії, що спричинено новими, сприятливими для реконструкції історії бібліографії й бібліографознавства в Україні умовами розвитку наукової думки, рішенням проблем національної бібліографії, національного бібліографічного репертуару та «україніки».

Підготовлені науковцями ВНБ тематичні бібліографічні покажчики присвячувались актуальним питанням розвитку державності України. Вперше в них повноцінно висвітлювались складні періоди української історії, зокрема, період Української Революції 1917–1921 рр., який став темою ґрунтового бібліографічного покажчика «Українська революція та державність, 1917–1920», підготовленого колективом авторів – А. Л. Пановою, Л. В. Беляєвою, В. С. Гоїнець, Л. В. Лісовською, О. А. Смиченко, за участю В. Ф. Солдатенка, Л. О. Дегтяренко, О. А. Євдокименко, Е. П. Євженко, П. М. Кавицької, Т. Б. Корольової, Л. С. Новосолової, Н. М. Погребецької, О. В. Чупрієнко ⁴⁴, яке побачило світ 2001-го року й було

⁴⁴ Українська революція і державність (1917–1920 рр.): наук.-бібліогр. вид. / НАН України, НБУВ; уклад.: А. Л. Панова, В. Ф. Солдатенко, Л. В. Беляєва, В. С. Гоїнець, Л. В. Лісовська, О. А. Смиченко; за участю: Л. О. Дегтяренко, О. А. Євдокименко, Е. П. Євженко, П. М. Кавицької, Т. Б. Корольової, Л. С. Новосолової, Н. М. Погребецької, О. В. Чупрієнко; наук. ред. В. Ю. Омельчук. Київ, 2001. 816 с.

прихильно оцінене в науковій періодиці фахівцями-істориками з означеної проблематики⁴⁵. Рецензенти справедливо зазначали, що для дослідників сторінок нашого минулого однією з найпривабливіших є період українських визвольних змагань 1917–1921 рр., оскільки Українська революція

Обкладинка науково-бібліографічного видання «Українська революція і державність. (1917 – 1921 рр.)» (2018)

посідає важливе місце у багатовіковій історії нашого народу. Так, наприклад, як слушно зауважив І. Гошуляк, що, «...ставши однією з найбільших вершин в його національному поступі, вона відродила не лише українську націю, а й державність». Отож, підготовка таких видань, започаткованих колективом ВНБ надалі має стати пріоритетним напрямком й відповідно довготривалим проєктом, аби уся численна найрізноманітніша література з даної проблематики була відповідно науково опрацьована в аспекті створення національної бібліографії як такої. Тут поле діяльності надзвичайно широке, взяти б хоча жанровий аспект: документи, мемуаристика, наукові праці, науково-популярні видання і так далі. За кожним жанром можна б підготувати відповідні бібліографічні видання. Зрештою, якщо взяти до

уваги назви розділів, то кожен із них вартує підготовки окремих покажчиків.

Реалізація цього проєкту розпочалася з ініціативи генерального директора НБУВ акад. НАН України О. С. Онищенко, завідувача відділу національної бібліографії д-ра іст. наук, проф. В. Ю. Омельчука та активної участі д-ра іст. наук, на той час завідувача відділу Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН В. Ф. Солдатенка. Кропітка робота колективу наукових співробітників та бібліографів над підготовкою видання тривала впродовж трьох років (1999–2001). У процесі роботи велися гострі дискусії щодо структури покажчика, крайніх дат Української революції (1920 р. тоді визначався істориками як верхня межа,

⁴⁵ Див. рец. І. Л. Гошуляка та В. П. Капельюшного (Український історичний журнал. 2002. № 2) і Т. В. Добко (Бібліотечний вісник. 2001. № 6).

В гостях у відділі національної бібліографії легендарний артист Тарас Компаніченко у пошуках текстів пісень часів УНР (у центрі)

нині ці хронологічні рамки розширено до 1921 р.), рубрикацій, необхідності бібліографування тих чи інших джерел. Крім того, було цілком зрозумілим, що у своїй сукупності виявлені джерела не створюють навіть приблизно повної картини інформаційного забезпечення складної і різнопланової теми «Українська революція і державність, 1917–1920 рр.» Перед укладачами постало дуже складне питання стосовно повноти охоплення матеріалів, їх інформаційного рівня.

Вихід у світ першого тому науково-бібліографічного видання «Українська революція і державність, 1917–1920 рр.» засвідчив, як справедливо зауважив рецензент В. Капелюшний, що «на українській бібліографічній ниві вже давно не зростав такий дорідний колос вражаючих обсягів (близько 52 друк. арк.) та інформаційної насиченості», і при тому не понижено високий рівень коректорської та редакторської роботи, де, за поодинокими випадками, немає друкарських огріхів. Авторам вдалося вперше в національній бібліографії зібрати та узагальнити численні друковані матеріали, тобто бібліографічними засобами представити доробок з означеної теми.

У наступному томі збережено ці добрі традиції, отож у бібліографічному покажчику зібрано та систематизовано численні друковані матеріали, які репрезентують науковий доробок про Українську революцію та становлення нашої державності в 1917–1921 рр., створений нашими ученими упродовж 2002–2018 рр.

При підготовці покажчика було використано різноманітні бібліографічні джерела з історії Української революції, підготовлені такими дослідниками як Я. Пиріг, П. Гай-Нижник, В. Василенко, С. Гірік, В. Даниленко та ін. Всуціль переглянуто періодичні видання за 2002–2018 рр., у тому числі ті, що раніше виходили в діаспорі: «Сучасність», «Визвольний шлях», «Український історик», прикнижкову і пристатейну бібліографію, каталоги НБУВ, Науково-довідкової бібліотеки Центральних державних архівів України, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, бібліотек академічних інститутів, зокрема Інституту історії України, Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.

До покажчика увійшли з відповідними анотаціями офіційні документи (закони, постанови про заснування Української академії наук, Національної бібліотеки, вищих навчальних закладів, архівних установ та ін.), монографії, наукові статті з часописів, збірників, наукових записок вишів та науково-дослідних установ, науково-популярні та мемуарні публікації, книги, брошури, автореферати дисертацій, тези й матеріали наукових конференцій, рецензії, матеріали дипломатичних місій тощо. Науково-бібліографічне видання має сім розділів: «Загальні праці», «Доба Української Центральної Ради. Українська Народна Республіка», «Українська Держава Павла Скоропадського», «Директорія Української Народної Республіки», «Західно-Українська Народна Республіка. Акт Злуки УНР і ЗУНР», «Війна за Українську Державність з більшовицькою Росією», «УНР та антибільшовицький Білий рух». Укладачі другого тому врахували наявність загальних бібліографічних видань з історії Радянської України, увівши в бібліографічний обіг джерела та дослідження, які з певних причин не ввійшли до цих покажчиків. Довідкові видання, енциклопедії, тематичні довідники, путівники, біобібліогра-

Колектив відділу національної бібліографії з доробком своїх щоденних трудов-пошуків.
Перший ряд зліва направо: О. О. Фіклістова, В. С. Гоїнець, Т. Б. Корольова;
другий ряд зліва направо: Е. П. Євженко, С. С. Кіраль, Л. С. Новосьолова;
третій ряд зліва направо: І. Г. Лиханова, С. А. Дзюбич, Д. В. Устиновський, Л. М. Ковінченко,
О. П. Андрущенко, І. Д. Войченко, Л. В. Лісовська

фічні словники, які містять відомості з означеної теми, зокрема, про діячів доби Української революції, праці, присвячені окремим персонам (діячам), відображено у кожному розділі і конкретно в предметному покажчику.

Для зручності користування бібліографією та з метою оперативного багатоаспектного пошуку необхідних джерел, розкриття змісту основної частини подано чотири допоміжні покажчики: іменний, предметний, географічний. Предметний покажчик укладено за рубриками, в основу яких покладено періодизацію Української революції 1917–1921 рр. з відповідним термінологічним наповненням, розроблену Інститутом історії України з конкретними позначками кожного бібліографічного запису. Видання містить також «Реєстр власних назв та їх написання доби Української революції (1917–1921) (органи влади, політичні партії, громадсько-культурні організації, збройні формування, рухи, події тощо)».

Усього у першому томі покажчика – 6848 бібліографічних записів, у другому – 6499. Більшість документів переглянуто *de visu*. Ті матеріали, які взято з інших джерел, відсутніх у фондах НБУВ, позначені зірочкою (*). Покажчик супроводжує ґрунтовна передмова знаного в Україні дослідника цієї теми д-ра іст. наук, проф. В. Капелюшного «Українська революція і державність 1917–1921 років у дослідженнях істориків: терміни, концепції, джерела».

Новизною обох томів стало й те, що до них увійшли раніше заборонені видання, тобто репресована у радянські часи література, у тому числі діаспорні видання (США, Франції, Аргентини, Канади).

При укладанні другого тому з ініціативи завідувача відділу національної бібліографії д-ра філол. наук, проф. С. С. Кіраля було враховано справедливе зауваження В. Капелюшного щодо хронологічних меж, отож другий том охоплює 1917–1921 рр. Тут є також певні зміни щодо добору матеріалів (не включено науково-навчальні видання, а також дані про автореферати докторських дисертацій, якщо назви монографій були ідентичними); не увійшли й матеріали обласних та деяких регіональних конференцій. До другого тому включено важливі праці Сергія Вікула, Федора Коломойченка, Макара Кушніра, Миколи Порша, Михайла Слобідського та інших, які упорядники в силу об'єктивних причин не ввели до першого тому покажчика.

До 100-річчя НБУВ співробітники відділу підготували ювілейне видання «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (2004–2018)» (авт. кол.: С. А. Дзюбич, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосолова, наук. ред. д-р філол. наук, проф. С. С. Кіраль), що продовжило попередні випуски⁴⁶ та охопило всю історію Бібліотеки.

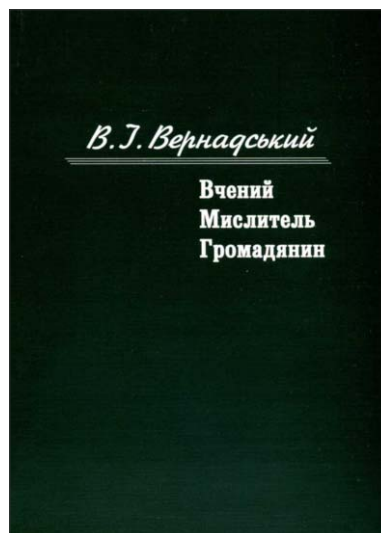
Знаковою серед проєктів ВНБ у галузі біобібліографії видатних вчених та державних діячів стала комплексна бібліографічна та археографічна тема, пов'язана з іменем засновника Української академії наук та

⁴⁶ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліогр. покажч. літ. за 1993–1998 рр. / НАН України, НБУВ; уклад.: Н. М. Погребецька; відп. ред. В. Ю. Омельчук. Київ, 1998. 180 с.; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (1998–2003 рр.): наук.-бібліогр. покажч. вид. б-ки та літ. про її діяльність / НАН України, НБУВ; уклад. Н. М. Погребецька. Київ, 2005. 518 с.

Національної бібліотеки Української Держави академіка В. І. Вернадського. У стінах НБУВ було підготовлено і видано покажчик праць ученого та літератури про нього з фондів НБУВ (уклад. – С. О. Задоя, І. А. Певзнер), огляд його рукописних документів, що зберігаються в фондах Інституту рукопису (С. М. Кіржаєва) ⁴⁷. Продовженням цих видань стала книжка «В. І. Вернадський. Вчений. Мислитель. Громадянин», яка суттєво поповнена новою літературою (укладачі – Л. В. Беляєва, Л. С. Новосьолова за участю Н. С. Дацькової, О. В. Карплюк; редактор В. Ю. Омельчук; Київ, 2003) ⁴⁸.

У 2012 році до 150-річчя від дня народження В. І. Вернадського створено електронну БД і опубліковано біобібліографічне видання «Бібліографія праць В. І. Вернадського. Література про життя та діяльність» ⁴⁹

(авт. кол.: Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Омельчук, Д. В. Устиновський). Покажчик містить 4188 бібліографічних записів українською, російською, іноземними мовами за період 1885–2012 рр., включає зібрання матеріалів праць та монографій вченого, публікації у періодичних виданнях, бібліографічні посібники та довідкові видання. Авторський колектив значну увагу приділив підготовці науково-довідкового апарату видання,

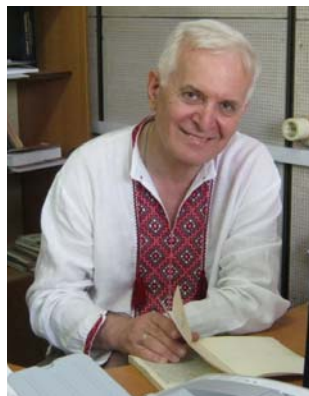

⁴⁷ В. І. Вернадський: Громадянин. Вчений. Мислитель: праці вченого та літ. про нього з фондів ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України / АН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського; уклад.: С. О. Задоя, І. А. Певзнер; огляд рукописних фондів С. М. Кіржаєва. Київ: Наук. думка, 1992. 96 с.

⁴⁸ В. І. Вернадський. Вчений. Мислитель. Громадянин: праці вченого та літ. про нього з фондів Національної б-ки України ім. В. І. Вернадського: бібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ; уклад.: Л. В. Беляєва, Л. С. Новосьолова за участю Н. С. Дацькової, О. В. Карплюк; наук. ред. В. Ю. Омельчук. Київ, 2003. 260 с.

⁴⁹ Бібліографія праць В. І. Вернадського. Література про життя та діяльність / НАН України, Коміс. НАН України з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, НБУВ; редкол. тому: А. Г. Загородній, О. С. Онищенко (голова), В. П. Волков та ін.; авт.-уклад.: О. С. Онищенко, Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Омельчук, Д. В. Устиновський. Київ, 2012. 603 с. (Вибр. наук. пр. акад. В. І. Вернадського; т. 10).

представленого такими показниками: іменний, алфавітний показчик праць, предметний. Вони сприяють повнішому розкриттю змісту бібліографії, зручності щодо пошуку необхідної інформації.

Завідувач відділу
національної бібліографії
доктор філологічних наук,
професор
Сидір Степанович
Кіраль

У серії «Біобібліографія вчених України» вишли друком бібліографічні видання, присвячені літературознавцю акад. НАН України Г. Д. Вервесу (упорядник Л. В. Беляєва; Київ, 2000)⁵⁰, історика акад. НАН України П. Т. Троньку (укладач Л. І. Тіманова; Київ, 2000 і 2005)⁵¹, матеріалознавцю В. І. Трефілову (укладачі – О. М. Василенко, Л. М. Грищишина, В. В. Картузов; Київ, 2005)⁵². Матеріали до бібліографії акад. О. С. Онищенко видано з нагоди 70-річчя від дня народження вченого (укладачі – Т. В. Добко, А. Л. Панова; автор вступної статті акад. НАН України П. Т. Тронько)⁵³. У 2009 р. вийшов показчик праць і літератури про відомого українського вченого-економіста акад. НАН України І. І. Лукінова⁵⁴. І. Г. Шовкопляс та О. Б. Супруненко

уклали біобібліографію М. Я. Рудинського⁵⁵. У 2008 р. до 90-річчя президента НАН України акад. НАН України Б. Є. Патона спільно з Інститутом

⁵⁰ Григорій Давидович Вервес: біобібліогр. до 80-річчя з дня народження / НАН України, Ін-т літератури; упоряд. Л. В. Беляєва; авт. вступ, ст.: Ю. Л. Булаховська, Н. Є. Крутікова. Київ: Наук. думка, 2000. 102 с.

⁵¹ Петро Тимофійович Тронько: біобібліографія / НАН України, НБУВ; уклад. Л. І. Тіманова; авт. поперед. сл. В. А. Смолій; редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. Київ, 2000. 106 с. (Біобібліогр. вчених України); Петро Тимофійович Тронько / НАН України; НБУВ; уклад. Л. І. Тіманова. Київ, 2005. 192 с. (Біобібліографія вчених України).

⁵² Віктор Іванович Трефілов / НАН України, Ін-т проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича, НБУВ; уклад. О. М. Василенко. Київ, 2005. 211 с. (Біобібліографія вчених України).

⁵³ Олексій Семенович Онищенко: матеріали до біобібліогр. / НАН України, НБУВ; уклад.: Т. В. Добко, А. Л. Панова; вступ. ст. П. Т. Тронька. Київ, 2003. 112 с.

⁵⁴ Академік НАН України Лукінов Іван Іларіонович (1927–2004): біобібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ, УААН; уклад. Л. С. Боденчук. Київ, 2009. 150 с.

⁵⁵ Михайло Якович Рудинський (1887–1958): біобібліогр. покажч. / НАН України, Ін-т археології та ін.; уклад.: І. Г. Шовкопляс, О. Б. Супруненко, О. І. Удовиченко. Київ; Полтава: ВЦ «Археологія», 2001. 32 с.

Співробітниці відділу національної бібліографії.
Перший ряд зліва направо: І. Д. Войченко, Л. С. Новосьолова, Л. В. Лісовська;
другий ряд зліва направо: Л. І. Тіманова, Т. С. Яковець, О. О. Фіклістова, Е. П. Євженко,
В. С. Гоїнець, С. А. Дзюбич, О. В. Давидович

електрозварювання імені Є. О. Патона було видано фундаментальну біо-бібліографію вченого (авт. кол.: Л. В. Беляєва, Т. Б. Корольова, Л. С. Новосьолова, Л. І. Тіманова, наук. керівник – д-р іст. наук, проф. В. Ю. Омельчук)⁵⁶.

Нині колектив ВНБ під орудою д-ра філол. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України С. С. Кіраля розпочав роботу над проектом «Теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування національної бібліографії в контексті вивчення спадщини діячів української науки та культури» (2019–2021), зокрема над підготовкою наукової бібліографії про життя і творчість Лесі Українки у 4 томах з нагоди її ювілею – 150-річчя

⁵⁶ Борис Євгенович Патон: біобібліографія / НАН України, Ін-т електрошварювання ім. Є. О. Патона, НБУВ; підгот.: Л. В. Беляєва, Т. Б. Корольова, Л. С. Новосьолова та ін.; вступ. ст.: І. К. Походня, В. К. Лебедев. Київ, 2008. 622 с.

від дня народження, який припадає на 2021 рік. Реалізація проєкту передбачає тісну співпрацю з дослідниками творчості Лесі Українки, музейними, архівними та науковими установами в Україні та поза її межами, філологічними кафедрами вишів України, бібліотеками. За умови належного фінансування планується переклад анотацій, розміщених у покажчику, англійською мовою. До покажчика уперше будуть залучені для опису видання творів та праці учених в українській діаспорі.

ВНБ з нагоди ювілею Лесі Українки ініціює підготовку серії бібліографічних покажчиків з крайового лесезнавства «Леся Українка на шпальтах обласної періодики» з метою розкрити аспекти популярності творчості письменниці на теренах всієї України, а також чільних українських часописів, зокрема «Літературної України».

Окрім того, передбачено підготовку коментованого покажчика «Прижиттєві видання та публікації творів Лесі Українки в періодиці у фондах київських бібліотек, музеїв та архівних установ», щорічника «Леся Українка в листуванні та документах її дослідників», біобібліографічного довідника «Дослідники Лесі Українки», створення на базі унікального архіву М. Мороза спільно з відділом рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника електронного ресурсу «Мирослав Мороз – дослідник і бібліограф Лесі Українки».

РОЗВИТОК ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОЇ, НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах важливим чинником подальшого зміцнення України як держави є вимога формування інтелектуальної та духовної сфери суспільства, розвиток соціогуманітарних досліджень, культурної презентації України в міжнародному інформаційному просторі. На початку XXI століття домінуючими видами діяльності в сфері суспільного виробництва стають збір, опрацювання, збереження, передавання, використання і продукування інформації. В інформаційному суспільстві постійно розробляються і впроваджуються засоби управління інформацією, вирішуються питання ефективного оперування її лавинними потоками, успішного орієнтування в інформаційному просторі. На перший план виходить знання про інформацію, що потребує орієнтації в інформаційних ресурсах, їх оцінки та аналізу, організації до них доступу. Інформаційна функція бібліотек зростає, розширюється, стає пріоритетною, водночас, набуваючи ресурсо-орієнтуючого та ресурсо-оціночного, навігаційного та аналітичного характеру. Відбувається інтелектуалізація бібліотечно-інформаційного виробництва, змінюються вимоги до професійних якостей фахівців бібліотечно-інформаційної сфери.

Одним з вагомих чинників наукового поступу, розвитку науково-технічної сфери є відповідне бібліотечно-інформаційне забезпечення вчених, дослідників, які є генераторами та реалізаторами ідей, інновацій.

Наукові бібліотеки системи НАН України мають визначальне значення для розвитку науки та різних сфер суспільної діяльності. Бібліотеки завжди сприймалися як джерельна база для розвитку економіки, освіти, науки, культури, і тому значна увага приділялася формуванню книжкових фондів, організації науково-пошукового апарату, довідково-бібліографічній діяльності, ефективному обслуговуванню органів державної влади, наукових установ, вчених, освітян, фахівців бібліографічною інформацією про зміст бібліо-

течних фондів, підготовці бібліографічної продукції, списків літератури, реферативно-аналітичної інформації за їхніми запитами.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського покликана розвивати бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство та інші суміжні галузі науки, підтримувати традиції щодо формування довідково-бібліографічних фондів та організації науково-інформаційного обслуговування користувачів. В умовах розвитку сучасної інформатизації на фоні активізації глобалізаційних процесів поглиблення уявлень про науково-інформаційну, довідково-бібліографічну діяльність, як важливу систему орієнтації в національних та світових інформаційних ресурсах набуває особливого значення. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є провідним центром науково-бібліографічного забезпечення зростаючих інформаційних потреб органів державної влади і управління, наукових установ, закладів освіти та культури, інституцій громадянського суспільства, користувачів. У царині бібліографії найбільша наукова бібліотека країни спирається на ґрунтовні теоретичні й методичні напрацювання багатьох поколінь українських вчених і фахівців у галузі бібліотечної справи, книгознавства та бібліографознавства, їхній досвід і традиції, розбудовані ними потужні інформаційні системи, опубліковані бібліографічні покажчики та довідники, відлагоджені ефективні алгоритми опрацювання наукової інформації. Впродовж століття діяльності Бібліотеки нею нагромаджено не лише найбільші в Україні за обсягом документні фонди, а й розбудовано унікальну інформаційно-пошукову систему універсальних і тематичних карткових, друкованих та електронних каталогів, баз даних, інтегрованих електронних ресурсів, які багатоаспектно розкривають усю сукупність інформаційних ресурсів за різними ознаками та забезпечують повноту інформації про національне книжкове надбання. У наш час фахівці-бібліографи НБУВ беруть активну участь у створенні і змістовому наповненні потужних національних електронних інформаційних систем нового покоління. Бібліотека є найбільшим у державі постачальником наукової бібліографічної, реферативної, повнотекстової електронної інформації.

Здійснення довідково-бібліографічної діяльності (ДБД) належить до основних статутних завдань НБУВ. У процесі ДБД реалізуються інформаційна та комунікативна функції Бібліотеки, спрямовані на задоволення інформаційних запитів наукових установ, підприємств, організацій, індивідуальних користувачів, формування довідково-інформаційних ресурсів та організацію довідково-бібліографічного апарату (ДБА). Довідково-біб-

ліографічне обслуговування (ДБО) є складовою ДБД і важливим елементом системи соціальних комунікацій, цілеспрямованого забезпечення користувачів адресною інформацією, що надається за їхніми запитамі.

2.1. Вдосконалення довідково-бібліографічної діяльності НБУВ

Із розгортанням наприкінці ХХ ст. в Україні процесів інформатизації, проблеми удосконалення довідково-бібліографічної діяльності головної наукової бібліотеки держави, впровадження систем і механізмів інтелектуального доступу до інформації та знань набули особливої гостроти і актуальності. На це було звернуто особливу увагу у прийнятій за ініціативою НБУВ 9 липня 2003 р. постанові Президії НАН України «Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи», якою розвиток цієї сфери визнано одним з пріоритетних завдань зміцнення вітчизняного науково-технічного потенціалу, окреслено основні напрями удосконалення діяльності бібліотечно-інформаційних підрозділів⁵⁷. У цьому ж році Бібліотека, за підтримки Президії НАН України ініціювала видання розпорядження Президента України «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»⁵⁸. Розробленою на його виконання Державною програмою розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр.⁵⁹ було передбачено цілий комплекс завдань щодо розвитку інформаційного обслуговування та створення системи загального доступу до знань для всіх категорій користувачів, надання рівних можливостей у задоволенні інформаційних потреб, визначено розширення спектру онлайн-ових послуг веб-порталу НБУВ, розвиток дистанційного інформаційного обслуговування.

⁵⁷ Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи : Постанова Президії НАН України від 9 лип. 2003 р., № 186 // Бібліотечний вісник. 2003. № 5. С. 9–10.

⁵⁸ Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : розпорядження Президента України від 2 груд. 2003 р., № 396/2003-рп // Законодавство України / Верховна Рада України : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396/2003-%D1%80%D0%BF/sp:max20>

⁵⁹ Про затвердження Державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2004 р., № 1085 // Офіційний вісник України. 2004. № 34. Ст. 2253. С. 29–36.

На жаль, через опір урядових інстанцій тоді не вдалося внести підготовлений відповідно до розпорядження Президента України за участі фахівців НБУВ проєкт Закону України «Про Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського». Це суттєво стримало і уповільнило реалізацію назрілих заходів з розвитку інформаційного комплексу Бібліотеки, але не зупинило зусиль колективу, спрямованих на вирішення завдань комплексної комп'ютеризації, розвитку інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, впровадження новітніх інформаційних сервісів для забезпечення користувачів бібліографічною та реферативною інформацією, надання їм повнотекстових документів.

Пошук шляхів ефективного розв'язання нагальних проблем потребував значного напруження інтелектуальних зусиль фахівців і ресурсів НБУВ, реалізації цілої низки комплексних технологічних та організаційних рішень. Ця робота здійснювалася в умовах «гібридного» поєднання традиційних методів бібліотечно-інформаційної, зокрема, бібліографічної діяльності з поступовим впровадженням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та механізмів дистанційного інтелектуального доступу до інформації та знань, тобто з одночасним використанням різноманітних каналів передавання та обміну інформацією.

У результаті наполегливої систематичної роботи впродовж двох десятиліть НБУВ з метою реалізації сучасних інформаційних завдань розбудовано масштабні електронні каталоги, ресурси бібліографічної, реферативної та наукометричної інформації, бази даних (БД) довідкових та бібліографічних видань. Створено унікальний за своєю повнотою загальнодержавний репозитарій електронних версій наукової періодики України. Формування Наукової електронної бібліотеки та Цифрової бібліотеки історико-культурної спадщини у НБУВ і розроблення механізму доступу до них спрямовані на ефективне вирішення проблем забезпечення користувачів Бібліотеки національною науковою інформацією.

Значна увага приділяється досягненню якомога більш комплексної, скоординованої і відлагодженої взаємодії підрозділів, які беруть участь у бібліографічній діяльності, бібліотечно-інформаційному обслуговуванні, ефективної кооперації їх зусиль.

На вдосконалення організації довідково-бібліографічного обслуговування у світлі нагромадженого досвіду та з урахуванням принципово

нових завдань, обумовлених розвитком інформаційних технологій та суттєвими змінами у потребах користувачів, було спрямоване прийняття Положення про систему довідково-бібліографічного обслуговування у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, затвердженого вченою радою НБУВ у квітні 2011 р.⁶⁰ У ньому визначено функції кожного підрозділу з довідково-бібліографічної діяльності в сучасних умовах, відображено їх узгоджену діяльність, що об'єднується спільністю завдань і цілей інформаційного забезпечення користувачів; звернено увагу на необхідність дотримання загальних організаційних принципів системи ДБО та кооперованого формування і використання ресурсів ДБА НБУВ, зовнішніх інформаційних ресурсів. Положення визначило засади координації і кооперації, чіткого розмежування функцій у науково-інформаційній діяльності на основі урахування специфіки і напрямів роботи кожного підрозділу в загальній структурі Бібліотеки. Звернено увагу на необхідність застосування диференційованих підходів до задоволення інформаційних запитів користувачів НБУВ (залежно від категорії користувачів і характеру їхніх потреб), застосування єдиної системи обліку показників ДБО з метою уніфікації статистичного обліку, планування і звітності.

Складовими системи ДБО НБУВ є довідково-бібліографічні служби структурних підрозділів, які здійснюють безпосереднє бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів, а також підрозділи, пов'язані з ними технологічно, що забезпечують їх функціонування.

Головним дослідницьким, методичним і координаційним центром довідково-бібліографічної роботи визначено відділ довідково-бібліографічного обслуговування (ВДБО, з грудня 2016 р. – відділ науково-бібліографічної інформації (ВНБІ)), який впродовж багатьох років очолює д-р наук із соц. комунікацій Т. В. Добко. Відділ здійснює свої функції у співпраці з іншими підрозділами НБУВ, насамперед тісно взаємодіє з відділом національної бібліографії, Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), інститутами інформаційних технологій, бібліотекознавства, рукопису, книгознавства, архівознавства, біографічних досліджень. Водночас відділ наполегливо розвиває корпо-

⁶⁰ Положення про систему довідково-бібліографічного обслуговування у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського : затв. вченою радою НБУВ 12 квіт. 2011 р. / НАН України, НБУВ. Київ, 2011. 22 с.

ративну співпрацю з іншими національними та державними бібліотеками, а також інформаційними центрами різного підпорядкування в галузі довідково-інформаційного забезпечення користувачів з метою сприяння ефективному використанню сукупних інформаційних ресурсів через дис-

Завідувачка відділу науково-бібліографічної інформації доктор наук із соціальних комунікацій
Тетяна Василівна
Добко

танційний доступ до них і надання професійних бібліотечно-інформаційних послуг віддаленим користувачам.

Основними напрямками діяльності відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ є: навігація в ресурсах пошуку інформації, формування довідково-бібліографічного фонду, організація сучасного довідково-бібліографічного апарату, удосконалення оперативного довідково-бібліографічного обслуговування, задоволення універсальних за змістом інформаційних запитів користувачів; сприяння ефективному використанню фондів бібліотеки, новітніх інформаційних ресурсів, надання допомоги читачам у пошуку джерел інформації за темами наукових досліджень; рекомендація релевантних темі документів, тих, які потенційно містять запитувану інформацію, орієнтація читачів у світових бібліотечно-бібліографічних ресурсах.

Впродовж останніх десятиліть Бібліотекою було суттєво удосконалено систему довідково-бібліографічного обслуговування абонентів усіх рівнів оперативною, достовірною, об'єктивною інформацією, розширено видовий спектр інформаційних продуктів. Здійснено значну роботу з розкриття фонду НБУВ, налагоджено систематичну підготовку оглядової, бібліографічної інформації за запитом владних структур та у випереджувальному режимі реферативних інформаційно-бібліографічних матеріалів.

Досягнуто значних результатів у застосуванні ефективних підходів до забезпечення інформаційних потреб органів державної влади і наукових установ, зокрема в плані забезпечення актуальною суспільно вагомою інформацією, сприяння реалізації пріоритетних наукових проєктів, а також задоволення різноманітних професійних дослідницьких запитів науковців і освітян.

Довідково-бібліографічну діяльність НБУВ підпорядковано максимальному задоволенню універсальних запитів користувачів в усній, письмовій та електронній формах, розширенню репертуару і користувачької аудиторії послуг на основі нових технологічних рішень і технічних можливостей, гармонійного використання як ресурсів власного інформаційного потенціалу, так і мережевих ресурсів. Пріоритетність задоволення здобули запити наукового, виробничого і освітнього характеру, які не могли бути опрацьовані користувачами на базі доступних ресурсів місцевих, регіональних бібліотек та інформаційних центрів.

Творча зустріч з письменницею Мариною Гримич. Ліворуч від неї С. М. Горбань, праворуч – Т. В. Добко. 2012 р.

Важливість і необхідність розвитку довідково-бібліографічних послуг підтверджують статистичні показники: при загальному зниженні кількості реальних читачів і відвідувань бібліотеки кількість наданих бібліографічних довідок позначена високою динамікою зростання. Якщо у 2007 р. у НБУВ було надано 45 083 бібліографічні довідки і 1852 консультації, то у 2008 р. – вже 65 336 довідок і 2590 консультацій, у 2009 р. – 66 818 довідок і 5347 консультацій. Упродовж 2011 р. для читачів НБУВ усіма підрозділами було виконано 102 495 бібліографічних довідок, зокрема, тематичних – 8097 (8 %), адресних – 50 453 (49 %), уточнювальних – 40 969 (40 %), фактографічних – 2976 (3 %) ⁶¹. У 2014 р. вже було надано 131 345 бібліографічних довідок.

Основними принципами довідково-бібліографічного обслуговування у НБУВ є: загальнодоступність, розширення аудиторії користувачів через інформаційно-комунікаційні канали; єдині умови надання всім користувачам однотипних послуг; висока бібліографічна культура надання послуг

⁶¹ Звіт про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2011 рік / НАН України, НБУВ ; уклад.: О. М. Василенко, О. О. Ісаєнко [та ін.] ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2012. С. 14.

і розширення їх спектра за рахунок інновацій у технології й організації, комфортність обслуговування.

У відділі розгортається науково-методична, науково-дослідна й науково-організаційна робота в галузі ДБД; здійснюються наукові дослідження з проблем науково-інформаційної діяльності, розвитку та удосконалення довідково-бібліографічних послуг, впровадження новітніх електронних інформаційних технологій.

Пильна увага приділяється упорядкуванню довідково-бібліографічного фонду (ДБФ), удосконаленню довідково-пошукового апарату. Значне місце в довідково-бібліографічному апараті НБУВ займає фонд неопублікованих бібліографічних посібників (ФНБП), який є складовою довідково-бібліографічного фонду Бібліотеки, зібранням копій раніше виконаних письмових бібліографічних довідок. У ВНБІ формується архів неопублікованих бібліографічних посібників, що включає нині понад 30 тис. тематичних бібліографічних списків з багатьох галузей знань, створених за запитами органів державної влади та управління, Президії НАН України, установ та організацій, окремих осіб (докторів та кандидатів наук, аспірантів та ін.), за період з 1950 р. по теперішній час. З метою введення до суспільного обігу і ширшого використання цього унікального інформаційного ресурсу з 2011 р. здійснюється оцифрування машинописних тематичних списків літератури, укладених у попередні роки та систематична робота з формування метабібліографічної бази даних «Архів довідок» (адміністратор П. М. Штих), для створення якої використовується інтегрована бібліотечно-інформаційна система ІРБІС. Адже в процесі бібліографічного обслуговування досить часто доводиться звертатись до бібліографічних списків із ФНБП, в яких найшвидше можна знайти необхідні бібліографічні матеріали, відсутні в ретроспективних покажчиках.

Для включення до бази даних обираються найбільш ґрунтовні, важливі, соціально-значущі тематичні списки літератури. Основними елементами опису неопублікованого бібліографічного посібника у БД є: назва; хронологія відібраних документів (книг, періодичних видань, статей тощо); кількість сторінок, назв; укладач; місце видання; рік; класифікаційні індекси, ключові слова⁶². Нині БД включає 1028 бібліографічних записів за 1977–2019 рр., кожен з яких супроводжується посиланнями до текстових файлів тематичних списків – підготовлених в електронній формі

або оцифрованих машинописних (у форматах rtf, doc, pdf та ін.). Створена у НБУВ БД «Архів довідок» є відкритою корпоративною платформою: кожна бібліотека може зробити свій внесок в його формування. Поповнюється ресурс й новими електронними довідками та бібліографічними списками, надісланими бібліотеками наукових установ НАН України. Це дає змогу ширше представити міждисциплінарне знання, літературу з багатьох галузей науки і техніки, наблизити наукову бібліографічну інформацію до користувача. Формування БД доводить спадкоємність традицій та необхідність впровадження інновацій у діяльність наукових бібліотек та має на меті комплексно представити творчий доробок бібліографів, які багато сил і праці віддали благородній бібліотечній справі.

Пріоритетним напрямом у розвитку довідково-бібліографічного обслуговування у НБУВ є застосування новітніх технологій, спрямоване на те, щоб за запитом користувача надати точну, якісну, достовірну, оперативну інформацію за допомогою цифрових засобів, організувати комфортний доступ до гібридних колекцій (рукописних, друківаних і електронних) інформаційних ресурсів.

Ще у 2001 р. у ВДБО було започатковано формування електронного каталогу (ЕК) на довідково-бібліографічний фонд (ДБФ) (адміністратор В. А. Шкаріна). На його базі здійснюється підготовка анотованих каталогів, путівників та інформаційних матеріалів, що розкривають зміст фонду. Одним з перших на базі електронного ДБФ було підготовлено електронний і друкований анотований каталог «Історія Києва у довідково-бібліографічних виданнях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (укладач В. А. Шкаріна. Київ, 2006)⁶³.

У НБУВ поруч з виконанням довідок для віддалених користувачів електронною поштою особливе місце у системі ДБО має послуга «Віртуальна бібліографічна довідка», яка функціонує у НБУВ з 2011 р. (розробники – д-р наук із соц. комун. К. В. Лобузін та канд. іст. наук Н. Ю. Каліберда), нині за підтримки Інституту інформаційних технологій⁶⁴.

⁶² Добко Т., Штих П. Відкритий електронний архів неопублікованих бібліографічних посібників: історія, формування та використання // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2015. Вип. 42. С. 223–232.

⁶³ Історія Києва у довідково-бібліографічних виданнях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : анот. кат. / НАН України, НБУВ ; уклад. В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ : НБУВ, 2006. 86 с.

Віддаленим користувачам оперативно надаються бібліографічні, фактографічні, бібліотечно-інформаційні довідки, консультації через спеціально розроблену на програмному забезпеченні ІРБІС веб-форму. Важливо, що фахівці бібліотеки здійснюють навігацію в електронних

Генеральний директор НБУВ
академік НАН України О. С. Онищенко
і доктор наук із соціальних комунікацій
Т. В. Добко

інформаційних ресурсах та координують обслуговування, скеровуючи користувачів у випадку потреби до спеціалізованих підрозділів НБУВ. Позитивно, що онлайн-сервіс інтегровано в єдиному інтерфейсі з іншими бібліографічними сервісами. Відповіді на запити користувачів надходять в асинхронному режимі і надаються переважно упродовж двох робочих днів (за винятком вихідних і святкових), обсягом до 15 назв друкованих та електронних джерел інформації. Користува-

чам надаються: бібліографічна довідка із зазначенням шифрів зберігання видань у НБУВ; посилання на повні тексти з електронної бібліотеки або архіву періодичних видань НБУВ; у разі потреби – посилання на відповідні веб-сторінки інформаційних ресурсів інтернету, переадресація запиту до спеціалізованих підрозділів НБУВ із зазначенням їхньої URL-адреси на сайті бібліотеки ⁶⁵.

На удосконалення довідково-інформаційної діяльності у НБУВ були спрямовані й науково-організаційні заходи – створення у 2012 р. Центру

⁶⁴ Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, НБУВ. Київ, 2012. 250 с.; Каліберда Н. Ю., Корнілова С. О. Ефективність роботи онлайн-сервісу «Віртуальна довідка» // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 38. С. 246–264.

⁶⁵ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко та ін.; НАН України, НБУВ. Київ, 2017. 410 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er%2D0002187%2Epdf

науково-бібліографічної інформації (ЦНБІ) і об'єднання в одній організаційній структурі підрозділів, які здійснюють формування довідково-бібліографічних ресурсів, науково-інформаційну діяльність, обслуговування користувачів і доставляння документів – відділів довідково-бібліографічного обслуговування, технологій дистанційного обслуговування (ВТДО) і міжбібліотечного абонементу. Це передбачало розширення взаємодії ВДБО, ВТДО і Служби електронної доставки документів, що розвивається на базі відділу міжбібліотечного абонементу.

Діяльність ЦНБІ було спрямовано на створення якісно нової системи довідково-бібліографічного обслуговування користувачів з метою реалізації прав громадян України на оперативне одержання інформації й забезпечення доступу до інформації незалежно від місця їхнього проживання, суспільного становища й сфери діяльності. Основними принципами організації діяльності Центру визначався комплексний підхід до задоволення інформаційних запитів користувачів – від бібліографічного пошуку літератури у фондах НБУВ та мережевих ресурсах до доставляння документів віддаленим користувачам. Комплексне обслуговування передбачало не лише взаємодію у разі потреби підрозділів ЦНБІ, редакційно-видавничого відділу, Інституту інформаційних технологій, а й гармонійне поєднання традиційних і електронних інформаційних ресурсів.

Значна робота здійснювалася з розкриття та популяризації довідково-бібліографічних ресурсів. Із цією метою систематично готувалися електронні книжкові виставки нових надходжень та тематичні: «Біобібліографічні покажчики у фондах відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ», «Наука в Україні. Довідкові видання (1919–2016 рр.)», «Статистичні довідники України» та ін. (Л. П. Мацкевич, С. В. Блиндарук, О. Я. Дуднік, Н. О. Поліщук, А. В. Шумілова).

Упродовж 2015 р. для читачів бібліотеки усі структурні підрозділи виконали 155 832 (2014 р. – 131 345) бібліографічні довідки, із яких 152 272 – усні довідки, надані телефоном та відповіді на запити користувачів, надіслані електронною поштою, 3560 довідок – письмові (2014 р. – 1162). За видами: тематичні довідки становлять 16 700, адресні – 82 146, уточнювальні – 49 811, фактографічні – 7175. Чергові бібліографи і консультанти бібліотеки надали 24 137 бібліографічних консультацій. Крім цього упродовж 2015 р. бібліотечні фахівці надали ще 115 742 довідки бібліо-

течно-інформаційного характеру (у 2014 р. – 86 569). Загалом співробітники бібліотеки надали читачам, віддаленим користувачам та установам і організаціям 295 711 довідок і консультацій (у 2013 р. – 197 676, у 2014 р. – 241 577 довідок) ⁶⁶. З них у дистанційному режимі упродовж вказаного

Молодший науковий співробітник
Тетяна Анатоліївна
Гришина

року було надано користувачам 6353 довідки (2014 р. – 4755 довідок), 408 бібліографічних консультацій та 1996 бібліотечно-інформаційних довідок ⁶⁷.

У дистанційному режимі НБУВ за допомогою електронних технологій у 2015 р. було виконано 1576 довідок («Віртуальна довідка» – 1046 довідок; «Зворотний зв'язок» та електронна пошта – 530 довідок) з них: 645 тематичних, 392 адресні, 51 уточнювальна, 11 фактографічних. При виконанні довідок на запити користувачів було надано 8440 джерел інформації, серед них: 4135 бібліографічних записів на документи з фондів НБУВ, 4275 посилань на повнотекстові джерела та адреси ресурсів інтернету.

Основна мета користувачів при зверненні до онлайн-сервісу «Віртуальна довідка» – отримання інформації для виконання науково-дослідної роботи та навчання. Найактивнішими користувачами такої послуги були: студенти (48 %), аспіранти (24 %), спеціалісти з вищою освітою (12,3 %) ⁶⁸.

Упродовж 2016 р. обслуговуючі підрозділи бібліотеки відвідало 238 284 користувачів, з них: читачів читальних залів – 219 559, абонентів – 14 002, культурно-просвітницьких заходів – 4723 особи. На веб-порталі НБУВ зареєстровано 21 015 984 відвідування. Таким чином, у

⁶⁶ Звіт про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2015 рік / НАН України, НБУВ ; уклад.: О. Г. Яковенко та ін. ; наук. керівник О. М. Василенко ; відп. ред. Т. П. Павлуша. Київ, 2016. С. 17.

⁶⁷ Там само. С. 14.

⁶⁸ Там само. С. 13.

2016 р. інтегральний показник відвідування бібліотеки і її веб-порталу становив 21 254 268 відвідувань (для порівняння: у 2015 р. – 18 518 950 відвідувань)⁶⁹.

Аналіз статистичних показників засвідчує стійку привабливість для віддалених користувачів сервісів «Запитай бібліотекаря», «Запитай бібліографа». Так, упродовж 2016 р. сектором обслуговування дистанційних користувачів шляхом оперативного виконання довідок на платформі загальнобібліотечної автоматизованої інформаційної системи в межах роботи сервісів «Віртуальна довідка», «Зворотній зв'язок» за запитами віддалених користувачів було надано 1284 довідки («Віртуальна довідка» – 818 довідок; «Зворотний зв'язок» та електронна пошта – 466 довідок) з них: 540 тематичних, 289 адресних, 33 уточнювальних, 16 фактографічних. При виконанні довідок на запити користувачів було надано 7526 джерел інформації, серед яких: 3255 бібліографічних записів на документи з фондів НБУВ, 4271 посилання на повнотекстові джерела, адреси ресурсів Інтернет⁷⁰.

Молодший науковий
співробітник
Анжела Віталіївна
Шумілова

Бібліотека завжди підтримує з користувачами зворотний зв'язок, вивчає їхні пропозиції і побажання щодо системи надання бібліотечних послуг, постійно аналізує відгуки користувачів, намагається створити для них комфортне середовище.

З метою кращої орієнтації користувачів у фондах НБУВ, довідково-пошуковому апараті та послугах бібліотеки, ширшого інформування про змістове наповнення ресурсів та аналітичного розкриття можливостей ДБА бібліотеки, готувалися методичні рекомендації, онлайніві презента-

⁶⁹ Звіт про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2016 рік / НАН України, НБУВ ; уклад.: О. Г. Яковенко та ін. ; наук. керівник О. М. Василенко ; відп. ред. Т. П. Павлуша. Київ, 2017. С. 11.

⁷⁰ Там само. С. 12.

ції, розраховані на різний кваліфікаційний рівень користувачів (від елементарного пошуку для початківців у каталогах до використання БД провідних світових виробників інформаційних продуктів).

До уваги користувачів пропонувалися й анотовані огляди бібліографічних покажчиків, які доступні віддаленим користувачам, започатковано підготовку онлайн-путівників по довідково-бібліографічних ресурсах ⁷¹.

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку бібліотечно-інформаційної справи, у зв'язку з реорганізацією у НБУВ 2016 року відділ довідково-бібліографічного обслуговування перетворено у відділ науково-бібліографічної інформації (ВНБІ), з організацією роботи секторів – довідково-інформаційної діяльності, довідково-бібліографічного апарату, інформаційно-пошукових систем, – з відповідним розширенням довідково-бібліографічної діяльності, спрямуванням її на більш ефективне науково-інформаційне забезпечення розвитку української науки та індивідуальних запитів користувачів. Відділ різнобічно розвивається як сучасний науково-інформаційний довідковий центр, інтегруючи знання, формуючи документну базу на різних носіях у співпраці з іншими підрозділами Бібліотеки в умовах відкритого доступу до наукової інформації, впроваджуючи нові технології та форми обслуговування, створюючи сучасні інформаційні продукти і надаючи широкий спектр послуг користувачам. Фахівцями відділу здійснюється розкриття і сприяння широкому використанню фондів НБУВ, забезпечення доступності вітчизняних і світових довідково-бібліографічних ресурсів, популяризація бібліотечно-бібліографічних знань, можливостей використання електронних інформаційних ресурсів.

Із цією метою здійснюється формування, комплектування й організація документів довідково-бібліографічного фонду, у тому числі на компакт-дисках, фонду неопублікованих бібліографічних посібників; організація й удосконалення довідково-бібліографічного апарату ВНБІ; формування ресурсної бази довідково-бібліографічного обслуговування користувачів: каталогів, картотек, довідково-бібліографічного фонду, локальних БД, що розкривають інформаційні ресурси; створення метабібліографічних баз даних; укладання бібліографічних посібників (списків літератури, бібліо-

⁷¹ Колесніченко А. Бібліографічні покажчики : огляд електрон. ресурсів // Україна: події, факти, коментарі. 2008. № 4. С. 94–99; *Її ж.* Електронні довідково-бібліографічні ресурси з історії та права // Там само. 2009. № 14. С. 66–69.

графічних покажчиків, анотованих каталогів тощо), які розкривають і популяризують довідково-бібліографічний фонд, сприяють доступності знань.

Вагомою частиною довідково-бібліографічного фонду є система універсальних поточних і ретроспективних бібліографічних покажчиків, які забезпечують різнобічний та багатоаспектний інформаційний пошук. ДБФ включає широкий спектр універсальних енциклопедій, спеціальних, галузевих, тематичних довідкових видань.

З метою оперативного задоволення типових читацьких запитів велася систематична робота з наукової організації ДБФ, його упорядкування, наближення до користувачів найновіших і найактуальніших видань. У читальному залі Відділу представлено: офіційні законодавчі та урядові документи; вітчизняні та зарубіжні універсальні, галузеві та тематичні енциклопедії і довідники; словники всіх типів (біографічні, краєзнавчі, лінгвістичні, тлумачні тощо); довідники зарубіжних країн і міжнародних організацій; державні бібліографічні покажчики, видання головних науково-інформаційних центрів; надається доступ до світових електронних ресурсів. Налагоджено системний аналіз репертуару та змісту нових довідково-бібліографічних видань, спрямований на формування та удосконалення довідково-бібліографічного фонду. Щороку до фондів надходить понад тисячу довідково-енциклопедичних видань та бібліографічної періодики. Якщо на 1 січня 2004 р. довідково-бібліографічні фонди відділу нараховували 169 433 примірники, то на 1 січня 2019 р.

Академік НАН України Іван Михайлович Дзюба знайомиться з фондами НБУВ. Квітень 2012 р.

5.01.2012
 Я у великому боргу перед бібліографами ЦНБ ім. Вернадського, щоб дати цих постійно зростаючих, коли треба знайти щось там, що ковається" Віл невідомою мта. Велика дяка доктору Валентину Дзюбу, Світлані Михайлівні Горній, Анні Лисенко, Івоні Калеміжнєво, Каті Станіславівні Левченко. Хай наповняться і ти і у 2012-му не дай спокое!
 Але - Веселих Свят! Дякую, дякую, Часник у 2012-му!
 з Рівнян Христович! І. Дзюба
 1-20-11

Відгук академіка НАН України І. М. Дзюби про роботу Відділу довідково-бібліографічного обслуговування. Січень 2012 р.

фонди ВНБІ – 178 603 документів. На базі ДБФ здійснюється довідково-інформаційне обслуговування внутрішніх і зовнішніх користувачів з України та зарубіжних країн.

Незважаючи на складнощі соціально-економічного характеру, постійне недофінансування бібліотечної галузі, колективом НБУВ за останні десятиліття зроблено дуже багато у царині формування ДБА, удосконалення ДБФ, впровадження нових технологій пошуку та опрацювання документів, забезпечення інформаційних запитів, організації обслуговування віддалених користувачів. Впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у НБУВ стало якісно новим етапом у розвитку бібліотечно-інформаційної, довідково-бібліографічної діяльності.

Наприкінці 1990-х років – на початку 2000-х фонди НБУВ активно поповнювалися ретроспективними і поточними БД на компакт-дисках провідних світових виробників. Провідний бібліограф В. А. Шкаріна розробила інструкції з практичного використання інформаційно-пошукової системи *WinSPIRS* (виробник *SilverPlatter Information*), де викладено методику роботи з базами даних «Medline», «Social Sciences Index», «F&S PlusText Int'l», описано їх зміст, пошукові можливості, структуру та особливості (Київ, 2000)⁷². Це сприяло оптимізації використання електронних інформаційних ресурсів, ефективному задоволенню запитів користувачів, внесло якісні зміни у довідково-бібліографічне обслуговування.

З метою навчання науковців, фахівців, бібліотечних та інформаційних працівників, які здійснюють пошук документів у галузі гуманітарних, суспільних наук та медицини, зокрема у БД на компакт-дисках *EBSCO Publishing* («Academic Search FullTEXT International», «Comprehensive MEDLINE Fulltext», «Newspaper Source», «Public Library FullTEXT» (1984–2001), які надійшли до Бібліотеки за програмою *EIFL Direct* (Електронна інформація для бібліотек, що є спільним проєктом Інституту Відкритого Суспільства та компанії *EBSCO Publishing*), В. А. Шкаріна підготувала практичний посібник «Бази даних EBSCO Publishing на CD-ROM: система пошуку» (Київ, 2001)⁷³. Програма *EIFL Direct* надала до-

⁷² Шкаріна В. А. Пошукова система WinSPIRS : інстр. користувача / НБУВ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ, 2000. 53 с.

⁷³ Шкаріна В. А. Бази даних EBSCO Publishing на CD-ROM: система пошуку / НБУВ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ, 2001. 52 с.

ступ до понад 3 тис. повнотекстових зарубіжних електронних журналів, близько 1300 брошур, 150 газет, бюлетенів, довідників відомих наукових видавництв. Підготовлені рекомендації дали змогу користувачам оволодіти методикою пошуку, підвищити його ефективність за запитами згідно з тематикою своїх наукових досліджень, активізувати використання пошукової системи.

У 2000-ні роки користувачі НБУВ крім послуговування ЕК, загальнодержавними інформаційними ресурсами «Україніка наукова», «Наукова періодика України», одержали можливість систематично працювати з зарубіжними онлайн-інформаційними ресурсами, здійснювати оперативний пошук інформації згідно зі своїми інформаційними потребами в електронних реферативних наукових БД, передплачених бібліотекою: *Web of Science*, *SciVerse Scopus Science*, *Direct Freedom Collection* (видавничої корпорації *Elsevier*). До послуг користувачів надаються електронні продукти на платформі *EBSCO*, *ProQuest*, повнотекстові електронні архіви наукових публікацій видавництв *Institute of Physics Publishing*, *Cambridge University Press*, *Royal Society Publishing*, *American Physical Society*, колекції *ARDI* (Access to Research for Development and Innovation) та ін.

На науковців, аспірантів і студентів, бібліотечних та інформаційних працівників розраховане науково-інформаційне видання, підготовлене молодшим науковим співробітником А. О. Жабіним з метою популяризації та оптимізації використання онлайн-електронних ресурсів на платформі *Web of Science* «База даних Web of Science. Версія 5.22 : інструкція користувачу» (Київ, 2016) ⁷⁴. Інформаційні ресурси на платформі *Web of Science* (до 2014 р. – *Web of Knowledge*), до 2016 р. належали *Thomson Reuters*, в листопаді 2016 року відділення *IP & Science* придбано інвестиційними фондами і функціонує як *Clarivate Analytics* і є одними з найбільш авторитетних і загальноновизнаних у світі джерел пошуку наукової інформації. *Web of Science* охоплює реферативні бази даних публікацій з понад 18 000 наукових журналів та патентів з природничих, технічних, біологічних, суспільних, гуманітарних наук і мистецтва, включає пристатейну бібліографію, дає змогу здійснювати різноаспектний пошук (авторський,

⁷⁴ База даних Web of Science. Версія 5.22 : інструкція користувачу / А. О. Жабін ; відп. ред. Т. В. Добко ; НБУВ. Київ, 2016. 24 с. URL: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/basicpage_files/201705_basicpage_files_mat/instruction.pdf.

тематичний, галузевий, цитування) та наукометричні дослідження. Нині це універсальний інформаційний ресурс, використання якого забезпечує організацію оптимального і ефективного пошуку необхідної інформації практично з усіх основних напрямів наукових досліджень. У посібнику висвітлено питання реєстрації у базі даних, особливості пошуку інформації та аналізу результатів пошуку.

Для забезпечення інформаційного пошуку з питань вітчизняного законодавства, сучасних державотворчих процесів, правознавства користувачі активно використовували комплексну систему інформаційно-правового забезпечення «Ліга: Закон» компанії «ЛІГА ЗАКОН» (м. Київ). Бази даних системи «ЛІГА:ЗАКОН» є найповнішим джерелом систематизованої та достовірної повнотекстової правової інформації зі зручними інструментами пошуку. Вони дають змогу швидко знаходити та аналізувати правову інформацію на будь-який момент часу, оцінювати ситуацію і приймати правильні рішення. Постійним попитом у читачів НБУВ користується широко відома база даних «Загальне законодавство», яка нині містить понад 588 тис. офіційних документів (законів, постанов, розпоряджень Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств) переважно за новітній період державності України з 1991 р. У системі реалізовано інтелектуальний пошук інформації одним рядком, для користувачів розроблено простий та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Крім цього, пошук здійснюється: за категоріями та видами документів, видавником, словами з назви, датою прийняття документа, номером документа, статусом документа, датою та номером реєстрації в Міністерстві юстиції, за ключовими словами, країнами, за контекстом тощо.

Особливістю ДБО у НБУВ є те, що відвідувачі Бібліотеки мають змогу користуватися як новітніми, так і традиційними бібліотечними послугами. У системі комплексного довідково-інформаційного обслуговування користувачів важливе місце займають каталоги та картотеки. Сукупність карткових та електронних каталогів бібліотек складають цілісну довідково-пошукову інфраструктуру, використання якої має гармонійно, повно і багатоаспектно забезпечувати інформаційні запити користувачів.

Така інтегрована система є основним джерелом відомостей про інформаційні ресурси бібліотеки. Послідовно організовуючи доступ до книжкових фондів засобами електронних технологій, НБУВ прагне весь ДБА

перевести в електронну форму. Змінюються його структура, змістове наповнення, принципи формування та організація доступу.

З метою інформування читачів про доступні традиційні пошукові системи підготовлено видання «Карткові каталоги в системі науково-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: методичні рекомендації» (Київ, 2015)⁷⁵. У ньому розкрито принципи формування генеральних та читацьких карткових каталогів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, відображено їх хронологію, структуру, наповнення та особливості пошуку видань. Посібник спрямований на допомогу читачам вільно орієнтуватися в алфавітних і систематичних каталогах бібліотеки, знаходити необхідні документи з визначеної тематики. Також він є затребуваним користувачами сканованих (імідж-каталогів) НБУВ, які представлено на веб-порталі до послуг віддалених користувачів.

Завідувачка сектору
інформаційно-пошукових
систем
Юлія Леонідівна
Фіх

Видано довідник «Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Київ, 2017)⁷⁶, який характеризує систему карткових, електронних, сканованих (імідж-каталогів) та друкованих каталогів НБУВ, представляє основні компоненти довідково-бібліографічного апарату як цілісної системи, спрямованої на її зовнішнє функціонування як метасистеми, що взаємодіє з іншими системами наукових комунікацій, глобальним інформаційним середовищем. Видання містить відомості про книжкові багатства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, розкриває склад її фондів, представлених рідкісними виданнями та колекціями.

Наступний аналіз статистичних показників бібліотечно-інформаційної діяльності бібліотеки засвідчив поступове зниження наданих традиційних

⁷⁵ Карткові каталоги в системі науково-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : метод. посіб. / НАН України, НБУВ ; уклад. : Г. А. Кузьменко, Т. П. Медвідь ; відп. ред. Т. В. Добко. Київ, 2015. 48 с.

⁷⁶ Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : путівник / НАН України, НБУВ : уклад. Ю. Фіх, Т. Добко, за участю Л. Коновал, О. Ткаченко ; наук. ред. Т. Павлуша; відп. ред. Т. Добко. Київ, 2017. 84 с.

послуг, показників відвідування бібліотеки, замовлення літератури у читальні зали та абонемент. Це пояснюється, зокрема, недостатнім комплектуванням фондів бібліотеки, її галузевих і спеціалізованих відділів, а також широкими можливостями для сучасних читачів здійснювати пошук інформації в інтернеті, у т. ч. й на порталі НБУВ. Водночас останніми роками у системі комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування виокремлювалися дві групи користувачів НБУВ: ті, які безпосередньо відвідували Бібліотеку (у 2018 р. – 186 676 осіб); користувачі з унікальними кодами IP-адрес (3 043 636 кодів), що послуговуються інформаційними ресурсами веб-порталу НБУВ ⁷⁷.

Так, у 2018 р. для читачів бібліотеки усіма підрозділами було надано 176 308 довідкових і консультаційних послуг, із них: 89 774 бібліографічні довідки, 13 881 бібліографічна консультація, 72 653 бібліотечно-інформаційні довідки. У дистанційному режимі відділом технологій електронного науково-інформаційного обслуговування було виконано 961 довідку (536 довідок на запити, які були надіслані до сервісу «Віртуальна довідка»; 226 довідок на запити, надіслані електронною поштою; 199 – до сервісу «Зворотний зв'язок»), з них відповідно 561 бібліографічна довідка та 365 бібліотечно-інформаційних довідок ⁷⁸.

Дистанційно оперативне надання користувачам бібліографічних довідок і консультацій здійснювалося також усно (телефоном) та електронною і звичайною поштою, через мережу *Facebook*, сервіси *Skype*, *Viber*. Так, під час чергування консультанти ВНБІ надали 1606 довідок по телефону, з них для організацій м. Києва, інших міст України – 697, а також 24 бібліографічні консультації. Загальна кількість користувачів у залі каталогів становила 19 097. До карткових алфавітних читацьких каталогів звернулося 10 115 користувачів, до систематичних – 8982 ⁷⁹.

Аналіз використання електронних інформаційних ресурсів НБУВ засвідчив, що впродовж 2018 р. до веб-порталу НБУВ було сеансів – 19,7 млн; звернень до веб-матеріалів – 420,3 млн; завантажень повнотекс-

⁷⁷ Звіт про бібліотечно-інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2018 рік / НАН України, НБУВ ; уклад.: О. Г. Яковенко, М. В. Іванова, І. В. Соколова та ін. ; відп. ред. Т. М. Коваль. Київ, 2019. С. 11.

⁷⁸ Там само. С. 17–18.

⁷⁹ Там само. С. 19.

тових ресурсів – 24,1 млн файлів. Кількість віддалених користувачів з унікальними IP-адресами становила 2,7 млн. Середньодобова кількість сеансів звернення до ресурсів веб-порталу НБУВ – 55 тис.⁸⁰. Ці дані засвідчують, що обслуговування інформаційними ресурсами поступово переходить в електронне середовище, з тенденцією до самообслуговування користувачів, що спонукає до перегляду напрямів, удосконалення форм та змісту бібліотечно-інформаційної діяльності.

Значна увага у НБУВ приділялася популяризації бібліотечно-бібліографічних знань шляхом організації лекцій, екскурсій, семінарів, індивідуального інформування і консультування. Щороку проводилися традиційні Дні аспіранта, семінари-практикуми «Довідково-бібліографічний апарат Бібліотеки. Методика бібліографічного пошуку та складання списку документів за чинними стандартами» (для аспірантів першого року навчання), лекції, презентації «Методичні рекомендації з оформлення бібліографічного апарату дисертаційної роботи» для аспірантів третього року навчання (Н. І. Моїсеєнко, С. М. Горбань, А. М. Колесніченко, П. М. Штих). У 2017–2018 рр. канд. іст. наук, ст. наук. співр. О. Я. Дуднік доповідав про «Бібліографічні посилання: стилі та правила», мол. наук. співр.

А. О. Жабін – «Електронні бази даних, передплачені НБУВ», А. М. Колесніченко – «Методичні рекомендації щодо оформлення дисертаційної роботи», П. М. Штих – «Ознайомлення з довідково-бібліографічним апаратом Бібліотеки, вивчення методики бібліографічного пошуку та складання списку документів за чинними стандартами». Такі науково-практичні заняття, семінари завжди збирають зацікавлену аудиторію аспірантів, молодих вчених.

Старший науковий співробітник Олександр Якович Дуднік проводить заняття для молодих науковців. День аспіранта у НБУВ. 2019 р.

⁸⁰ Там само. С. 15.

Співробітники НБУВ систематично представляли інформацію на електронних виставках, готували списки літератури з актуальної тематики, інформували про нові надходження до фонду НБУВ довідкових, енциклопедичних видань, бібліографічних покажчиків.

Молодший науковий співробітник
Павло Михайлович
Штук

Реферативні огляди довідково-бібліографічних видань і тематичні списки літератури систематично публікуються в інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі».

Фахівцями-бібліографами добираються нові надходження до НБУВ книг, які висвітлюють сучасну суспільно-політичну ситуацію, законодавчу базу, питання розвитку демократичних перетворень в Україні, містять дослідження і прогнозування суспільно-політичних та економічних процесів; висвітлюють участь громадян в суспільно-політичному житті країни, сприяють вихованню соціально-правової культури громадян, національної свідомості, поширенню ідей гуманізму, демократії, законодавчої поваги, формуванню сучасного світогляду на засадах духовності, пріоритету моральних цінностей.

2.2. Довідково-бібліографічне забезпечення органів державної влади і управління та наукових установ

У діяльності бібліографічних та інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ особливе місце належить відповідальній справі оперативного довідково-бібліографічного забезпечення запитів вищих органів державної влади, органів державного управління з багатьох актуальних проблем суспільно-політичного розвитку, здійснення соціально-економічних перетворень, врахування суспільної думки, міжнародного співробітництва України та інших питань, розв'язання яких вимагає одержання точної і докладної інформації для формування державної політики та прийняття відповідальних рішень. Поряд з тим бібліографічні та науково-аналітичні підрозділи Бібліотеки беруть участь у реалізації вагомих дослідницьких та інформаційно-видавничих проєктів наукових установ НАН України,

бібліографічному забезпеченні виконання розробок з пріоритетних напрямів науки і техніки.

Виконання зазначених функцій НБУВ було спрямоване на комплексне забезпечення інформаційних запитів – від пошуку інформації до її аналізу, систематизації, виявлення у фондах конкретної книгозбірні та надання копій документів або першоджерел.

Значний обсяг цієї роботи виконувалася відділом довідково-бібліографічного обслуговування. Інформаційна діяльність здійснювалася ним у тісній координації зі Службою інформаційно-аналітичного забезпечення в межах спільних тем НДР. Упродовж 2002–2006 рр., розробляючи розділ теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» (науковий керівник – канд. філос. наук В. М. Горовий), ВДБО відпрацював і впровадив у практику своєї роботи сучасні теоретичні і практично-методичні підходи оперативної підготовки інформаційних бібліографічних матеріалів за швидко зростаючими кількісно і складнішими за характером постановки завдань запитами владних структур, інших суспільних інститутів стосовно аналізу процесів реформування українського суспільства, з'ясування ставлення громадськості до перебігу реформ в Україні шляхом аналізу запитів користувачів відділу довідково-бібліографічного обслуговування.

Тематика зазначених запитів була дуже різноманітною і відображала широкий спектр проблем, що набули актуальності у житті українського суспільства на початку ХХІ ст. Так, у 2003 р. за запитами органів державної влади ВДБО було підготовлено 24 тематичних списки літератури за тематикою суспільно-політичного розвитку: «Легітимність та легальність влади (бібліографія за 1994–2002 рр.)», «Політичні ризики (1986–2001)», «Політичні партії в Україні (1994–2002)», «Соціальна держава (1984–2003)», «Виборчі технології (1991–2002)»; осмислення історичного минулого України у наукових працях та публіцистиці: «ОУН–УПА в роки Другої світової війни (1974–2003)», сучасного світового розвитку та міжнародного становища України: «Глобалізація (2000–2003)», «СНД: практика розбудови, перспективи розвитку (1992–2002)», «Україна та СНД (1991–2002)», економіко-правових проблем: «Ліцензування еколого-небезпечної діяльності (1991–2002)»⁸¹.

⁸¹ Архів НБУВ. Оп.1. Спр. 3360. 210 арк.

У 2004 р. ВДБО було підготовлено 30 тематичних бібліографічних списків, зокрема з питань розвитку політичних процесів: «Інформаційне забезпечення процесів реформування суспільства (1994–2002)», «Організація виборчого процесу. Виборчі технології (1991–2003)», «Структурні реформи та адміністративні перетворення (1996–2004)». Суттєво зросла кількість матеріалів, підготовлених ВДБО з економіко-правових питань. Серед них: «Економічний розвиток України (1998–2004)», «Державний

Завідувачка сектору
довідково-бібліографічного
апарату
Лідія Петрівна
Мацкевич

фінансовий контроль та управління у бюджетній сфері (1998–2004)», «Гармонізація технічних стандартів України з міжнародними та європейськими (1999–2003)», «Дебіторська інформація та кредиторська заборгованість підприємств (2000–2004)». За запитом Служби безпеки України було підготовлено покажчик «Міжнародний тероризм у сучасному процесі глобалізації, 1995–2003 рр.» (Київ, 2004)⁸².

У наступний період кількість запитів органів законодавчої та виконавчої влади України невинно зростала, розширювався їх проблемно-тематичний діапазон.

Так, впродовж 2007–2009 рр., працюючи над виконанням теми НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства» (керівник – д-р іст. наук В. М. Горовий), науковці ВДБО підготували низку ґрунтовних тематичних бібліографій, позначених повнотою, широким охопленням матеріалу – з суспільно-політичної проблематики: «Громадянське суспільство (1999–2006)», «Кризовий менеджмент (1995–2006)»; економічного розвитку: «Розвиток платіжних систем в Україні (2001–2007)», «Структура виробничих ланцюгів (доданої вартості) в ключових галузях, що формують ВВП України (1998–2006)»; питань гуманітарної політики: «Українці в світі», «Голодомори в Україні

⁸² Міжнародний тероризм у сучасному процесі глобалізації : (список літ., 1995–2003 рр.) / НБУВ, Служба інформ. забезп. органів держав. влади (СІАЗ) ; [уклад. : М. В. Матвійчук, Н. С. Дацькова, О. В. Карплюк та ін. ; ред. Т. В. Добко]. Київ : НБУВ, 2004. 50 с.

(1922–2007)», «Захист суспільної моралі (1980–2009)», «Недопущення проявів пропаганди культури насильства та жорстокості, розповсюдження порнографії (1991–2009)».

Серед підготовлених фахівцями ВДБО бібліографічних списків у випереджувальному режимі – «Українська національна ідея», «Національні інтереси», «Патріотизм. Патріотичне виховання», «Національна безпека України», «Захист конституційних прав та свобод громадянина в Україні», «Конституційно-правовий статус коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України та парламентів зарубіжних країн», «Імідж політичного та державного діяча», «Імідж органів державної влади», «Агропромисловий комплекс України і СОТ у бібліографії», «Розвиток промисловості України та СОТ», «Питання вступу України до Світової організації торгівлі» та інші, які опубліковані в інформаційно-аналітичному журналі НБУВ «Україна: події, факти, коментарі» та мають широке практичне використання⁸³.

У 2010–2012 рр., працюючи в межах теми НДР «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» (керівник – В. М. Горовий), фахівці ВДБО зосередилися на пошуку та систематизації бібліографічної інформації про кризові явища, їх подо-

⁸³ *Архіпова І. М.* Імідж органів державної влади : бібліографія 2001–2005 рр. // Україна: події, факти, коментарі. 2005. № 17. С. 86–88; *Її ж.* Імідж політичного та державного діяча : бібліографія 1999–2005 рр. // Там само. № 17. С. 88–90; № 18. С. 97–99; № 19. С. 80–82; № 20. С. 73–75; № 21. С. 88–89; *Горбань С. М., Колесніченко А. М., Левченко Ю. С.* Захист суспільної моралі : список літ. 1980–2008 рр. // Там само. 2009. № 18. С. 44–53; *Дацькова Н. С.* Агропромисловий комплекс України і СОТ у бібліографії (2000–2006 р.) // Там само. 2007. № 14. С. 99–106; *Добко Т., Моїсєнко Н., Радченко В.* Конституційно-правовий статус коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України та парламентів зарубіжних країн : бібліографія (1999–2007 рр.) // Там само. 2008. № 1. С. 82–87; *Добко Т., Моїсєнко Н.* Національні інтереси : список літ. з фондів Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського (1992–2008) // Там само. № 18. С. 86–87; № 19. С. 84–93; № 20. С. 90–98; *Їх же.* Українська національна ідея : список літ. з фондів НБУВ (1994–2007) // Там само. № 15. С. 61–79; *Добко Т., Горбань С., Карплюк О.* Захист конституційних прав та свобод громадянина в Україні : список літ. з фондів НБУВ. 1993–2008 рр. // Там само. 2009. № 17. С. 41–59; *Добко Т., Левченко Ю.* Патріотизм. Патріотичне виховання : бібліографія (1991–2008) // Там само. № 7. С. 77–86; *Добко Т. В., Моїсєнко Н. І.* Національна безпека України : список літ. з фондів НБУВ. 1991–2008 рр. // Там само. № 1. С. 64–83; *Левченко Ю. С.* Розвиток промисловості України та СОТ у бібліографії (2000–2006 рр.) // Там само. 2007. № 15. С. 75–78; *Матвійчук М. В.* Питання вступу України до Світової організації торгівлі в бібліографії // Там само. № 13. С. 69–72.

лання. За результатами інформаційно-пошукової роботи підготовлено тематичні бібліографічні списки за темами «Світова економічна криза і Україна. Шляхи подолання», «Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання. Зарубіжний досвід», «Соціальний захист» та ін.

Молодший науковий співробітник
Світлана Вікторівна
Блиндарук

Перевагою підготовки тематичних бібліографічних списків стала, насамперед, оперативність, залучення джерел, що є у фондах НБУВ. Активно працювали у цьому напрямі бібліографи С. М. Горбань, Ю. С. Левченко, Н. І. Моїсеєнко, С. В. Блиндарук, Л. П. Мацкевич, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна, П. М. Штих та інші. У 2011 р. були складені для замовників тематичні списки: «Конституційне право (1991–2010)», «Конституція Пилипа Орлика (1695–2010)», «Подвійне громадянство», «Регулювання пенсійного забезпечення: міжнародний досвід», «Система соціального забезпечення в країнах Європи», «Еліта в державному управлінні (1997–2010)», «Соціально-психологічний портрет керівника в системі державного управління (1996–2011)», підготовлено електронний бібліографічний покажчик «Українсько-російські відносини (2001–2011)».

Завідувачка сектору довідково-інформаційної діяльності
Світлана Михайлівна
Горбань

Молодший науковий співробітник
Юлія Станіславівна
Левченко

Молодший науковий співробітник
Вікторія Юрївна
Радченко

У наступні роки бурхливі суспільно-політичні перетворення, а також анексія Росією Криму, її агресія на Сході України та розгортання так званої «гібридної війни» проти нашої держави зумовили значні зміни у тематиці наукових досліджень, підготовці інформаційно-бібліографічних матеріалів. Протягом 2014–2015 рр. співробітниками відділу довідково-бібліографічного обслуговування С. М. Горбань, Л. С. Кирилко, А. М. Колесніченко, Ю. С. Левченко, В. Ю. Радченко, Н. Є. Тарасенко та іншими підготовлено тематичні списки літератури за актуальними темами: «Збройні конфлікти», «Інформаційні війни», «Люстрація», «Біженці та переміщені особи в Україні: правові питання (1992–2015)», «Міжнародний захист біженців. Біженці та вимушені переселенці: зарубіжний досвід (1992–2015)», «Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог», «Інформаційне суспільство. Суспільство знань», «Маніпулювання свідомістю», «Інвестиційна діяльність та інвестиційний клімат», «Конституційне право України: органи державного управління в контексті прав та свобод людини і громадянина», «Українська ментальність», «Українська національна ідея»⁸⁴.

⁸⁴ Горбань С. Збройні конфлікти : літ. з фондів НБУВ (1998–2014 рр.) // Україна: події, факти, коментарі. 2014. № 22. С. 69–88; № 23. С. 76–88; *Її жс.* Інформаційні війни : список літ. з фондів НБУВ // Там само. № 3. С. 71–80; *Її жс.* Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог // Там само. 2015. № 13. С. 65–72; № 14. С. 65–71; Добко Т., Левченко Ю. Люстрація: бібліографія (1993–2014 рр.) // Там само. 2014. № 19. С. 72–79; № 20. С. 73–79; № 21. С. 65–72; Кирилко Л. Інформаційне суспільство. Суспільство знань : список літ. з фондів НБУВ та електронних ресурсів // Там само. № 11. С. 72–83; *Її жс.* Інвестиційна діяльність та інвестиційний клімат : список літ. з фондів НБУВ та електронних ресурсів (1991–2014 рр.) // Там само. № 15. С. 73–77; *Її жс.* Інформаційне суспільство. Суспільство знань : список літ. з фондів НБУВ та електронних ресурсів // Там само. № 11. С. 72–83; Колесніченко А. Конституційне право України : органи державного управління в контексті прав та свобод людини і громадянина : список літ. // Конституц. Асамблея : політико-правові аспекти діяльності. 2014. № 1. С. 78–85; Левченко Ю. С., Радченко В. Ю. Біженці та переміщені особи в Україні : правові питання (1992–2015 рр.) // Україна: події, факти, коментарі. № 19. С. 73–85; *Їх жс.* Міжнародний захист біженців. Біженці та вимушені переселенці : зарубіжний досвід (1992–2015 рр.) // Там само. № 18. С. 61–73; Моїсєнко Н. Маніпулювання свідомістю : список літ. з фондів НБУВ (1980–2013 рр.) // Україна: події, факти, коментарі. 2014. № 17. С. 80–88; № 18. С. 72–79; Тарасенко Н. Українська ментальність : список літ. з фондів НБУВ та електрон. ресурсів (1994–2014 рр.) // Там само. № 7. С. 72–84; № 8. С. 66–78; *Її жс.* Українська національна ідея : список літ. з фондів НБУВ та електронних ресурсів (2006–2014 рр.) // Там само. № 4. С. 62–71; № 5. С. 64–73.

За запитами органів державної влади і управління у 2015–2017 рр. були підготовлені, серед інших, бібліографічні списки: «Анексія Криму. Питання реінтеграції Криму до України (2014–2017)», «Депортація кримських татар та представників інших національних груп з території Кримської АРСР

Науковий співробітник
Аліна Михайлівна
Колесніченко

(1992–2015)», «Тимчасово окуповані території України в Криму», «Цивілізаційний розвиток України (2005–2016)», «Вплив регулювання грошового обігу на ціноутворення (1995–2015)», «Забезпечення права на працю в умовах неспроможності роботодавця (2003–2015)», «Політика грошового пом'якшення в Європі, випуск додаткових грошей на виробництво і збільшення ВВП (1995–2015)», «Поліція – спеціалізований орган, який забезпечує суспільний порядок (2005–2015)», «Розвиток науки в Україні», «Історія вищої школи України».

До підготовки тематичних списків літератури за актуальною тематикою долучилися наукові співробітники Т. А. Гришина, О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. П. Мацкевич, В. Ю. Радченко, П. М. Штих. У них висвітлювалися питання консолідації нації, децентралізації влади, Євроатлантичного напрямку зовнішньої політики України, захисту прав дитини, захисту прав людини у сфері охорони здоров'я тощо⁸⁵.

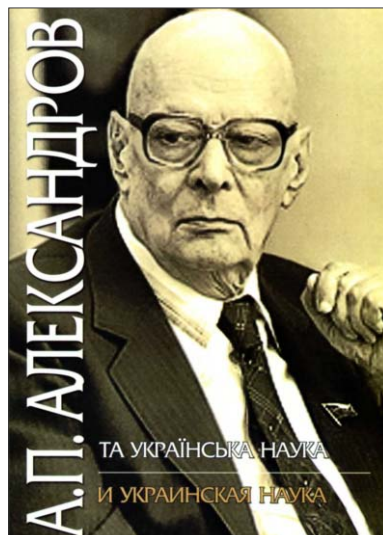
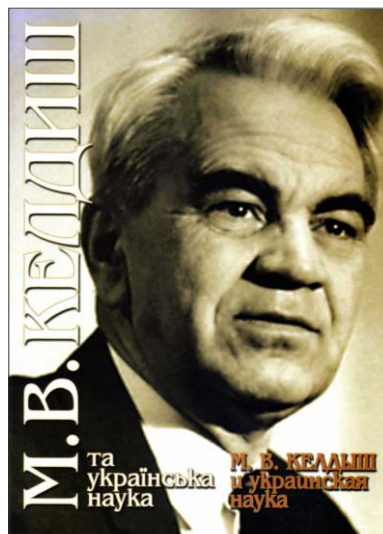
Розвиток взаємодії між НБУВ і владними структурами свідчить про суттєве підвищення авторитету установи, послідовне формування її пози-

⁸⁵ *Гришина Т., Дуднік О., Колесніченко А.* Історія та сьогодення українсько-американських відносин // *Україна: події, факти, коментарі.* 2017. № 5. С. 92–108; *Гришина Т.* Наука в Україні: довідкові видання (1919–2016) : з фонду Відділу наук.-бібліогр. інформації НБУВ // Там само. № 12. С. 85–103; *Горбань С. М.* Децентралізація влади : бібліографія // Там само. 2016. № 12. С. 81–100; № 13. С. 97–107; № 14. С. 89–100; *Дуднік О.* Євроатлантичний напрям у зовнішній політиці України : бібліографія (2000–2016 рр.) // Там само. № 24. С. 76–90; *Дуднік О., Мацкевич Л.* Україна на міжнародній арені : реф. огляд довід.-бібліогр. видань // Там само. 2016. № 19. С. 67–75; *Штих П.* Захист прав дитини : список літ. з фондів НБУВ (1995–2016) // *Громадська думка про правотворення.* 2017. № 15. С. 44–57; *Його ж.* Консолідація нації : список літ. з фондів НБУВ (1996–2016) // *Україна: події, факти, коментарі.* 2017. № 4. С. 69–83.

тивного іміджу, поступове усвідомлення суспільством її значної ролі та значення у соціальному прогресі та розвитку держави.

Значний обсяг роботи було здійснено за інформаційними запитами та дорученнями Президії НАН України. Особливе місце серед них належить підготовці бібліографічних розділів до праць, присвячених визначним вітчизняним та зарубіжним вченим. Так, бібліографія праць академіка М. В. Келдиша, публікацій про його зв'язки з Україною (1948–2010) увійшла до книги «М. В. Келдиш та українська наука» (Київ, 2011)⁸⁶. У монографії «А. П. Александров та українська наука: до 110-річчя від дня народження вченого» (Київ, 2013) окремий розділ складає його біобібліографія, укладена співробітниками НБУВ⁸⁷.

У зв'язку з відзначенням 100-річчя НАН України, співробітниками НБУВ Т. А. Гришиною, Т. В. Добко, А. О. Жабіним, А. М. Колесніченко, Н. О. Поліщук, В. А. Шкаріною, П. М. Штихом, А. В. Шуміловою та іншими підготовлено списки публікацій про президентів НАН України В. І. Вернадського, М. П. Василенка, О. О. Богомольця, Д. К. Заболотного, В. І. Липського, О. В. Палладіна, а також В. О. Плотнікова, видатних вчених України – засновників УАН, головних вчених секретарів НАН України, засновників Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, академіків НАН України (1918–2018) для представлення

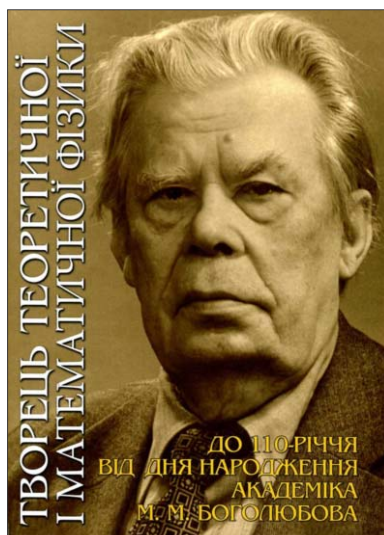

⁸⁶ Бібліографія праць М. В. Келдиша, публікацій про його зв'язки з Україною (1948–2010) / С. М. Горбань, О. С. Залізнюк, Т. В. Добко, А. М. Колесніченко // М. В. Келдиш та українська наука = М. В. Келдыш и украинская наука / НАН України, НБУВ ; редкол.: Б. Є. Патон (голова) та ін. Київ, 2011. С. 253–270.

їх персоналій у віртуальному музеї НАН України (Д. І. Багалій, А. Г. Загородній, М. Ф. Кащенко, О. В. Корчак-Чепурківський, В. А. Косинський, А. Ю. Кримський, О. І. Левицький, В. Ф. Мачулін, М. І. Петров, Г. С. Писаренко, І. К. Походня, С. Й. Смаль-Стоцький, В. Ф. Тарановський, С. П. Тимошенко, М. І. Туган-Барановський, П. А. Тутковський, А. П. Шпак та інші).

До 100-річчя від дня народження президента НАН України академіка НАН України Б. Є. Патона спільно зі співробітниками наукової бібліотеки Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона було укладено фундаментальну біобібліографію, яка увійшла до книги «Керманіч української науки. Життєвий і творчий шлях Б. Є. Патона» (Київ, 2018)⁸⁸.

Співробітники відділу науково-бібліографічної інформації спільно зі співробітниками відділу пресознавства уклали біобібліографічний покажчик «Микола Миколайович Боголюбов (1909–1992)», який включає його праці та літературу про життя і діяльність вченого, опубліковану 1926–2019 рр. українською, російською, англійською, німецькою, французькою та іншими мовами (Т. В. Добко (керівник), Л. А. Білименко, С. В. Блиндарук, О. А. Вакульчук, Т. А. Гришина, С. В. Дригайло, А. О. Жабін, О. С. Залізнюк, А. М. Колесніченко, Ю. Л. Фіх, П. М. Штих, А. В. Шумілова). Бібліографія про життя і діяльність М. М. Боголюбова увійшла до книги «Творець теоретичної і математичної фізики: до 110-річчя від дня народження академіка М. М. Боголюбова» (Київ, 2019)⁸⁹.

⁸⁷ Бібліографія праць А. П. Александрова, публікації про нього та його зв'язки з Україною (1932–2013) / С. В. Блиндарук, Т. В. Добко, О. С. Залізнюк, А. М. Колесні-

2.3. Підготовка бібліографічних покажчиків

Важливе місце у науково-інформаційній, довідково-бібліографічній діяльності НБУВ займає підготовка бібліографічних покажчиків. Чимало бібліографічних проєктів здійснено бібліографами НБУВ впродовж останніх десятиліть у творчій співпраці з фахівцями інших установ України і зарубіжжя.

Тематика інформаційно-бібліографічної продукції визначалася передусім інформаційними запитамі користувачів, пріоритетними напрямками наукових досліджень, плановими науковими темами.

Т. В. Добко спільно з українським бібліографом, книгознавцем, відповідальним за україніку у Бібліотеці Конгресу (США) Б. Д. Ясінським⁹⁰ було підготовлено і видано за підтримки Наукового товариства ім. Шевченка систематичний покажчик змісту часопису «Вістник: місячник літератури, мистецтва, науки

Генеральний директор НБУВ
член-кореспондент НАН України
Л. А. Дубровіна і доктор наук із соціальних
комунікацій Т. В. Добко

ченко // А. П. Александров та українська наука: до 110-річчя від дня народження вченого / НАН України, НБУВ / редкол.: Б. Є. Патон (голова) та ін. ; авт.-уклад. О. С. Онищенко та ін. Київ : Академперіодика, 2013. С. 355–375.

⁸⁸ Література про життя та діяльність Б. Є. Патона / Т. В. Добко (керівник), С. В. Блиндарук, О. А. Вакульчук, Т. А. Гришина, О. Я. Дуднік [та ін.] // Керманіч української науки. Життєвий і творчий шлях Б. Є. Патона: до сторіччя від дня народження / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, О. К. Маковецька [та ін.] ; НАН України, НБУВ. Київ, 2018. С. 171–252.

⁸⁹ Хронологічний покажчик друкованих праць М. М. Боголюбова; Література про життя і діяльність М. М. Боголюбова / уклад.: Т. В. Добко (керівник), Л. А. Білименко, С. В. Блиндарук, О. А. Вакульчук, Т. А. Гришина та ін. // Творець теоретичної і математичної фізики: до 110-річчя від дня народж. акад. М. М. Боголюбова / [Д. В. Аносов та ін. ; редкол.: Б. Є. Патон (голова) та ін.] ; НАН України, Ін-т теорет. фізики ім. М. М. Боголюбова, НБУВ. Київ : Академперіодика, 2019. С. 433–518.

⁹⁰ Добко Т. Ясінський Богдан Дмитрович // Українські бібліографи : біогр. відом., проф. діяльн., бібліогр. / М-во культури і туризму України, Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2008. Вип. 2. С. 230–231.

й громадського життя» (Київ; Вашингтон; Нью-Йорк, 2002)⁹¹. Показчик розкриває зміст журналу, який виходив у Львові за редакцією Дмитра Донцова упродовж 1933–1939 рр. «Вістник» відіграв велику роль у формуванні ідеології цілого покоління українців, світогляду українського громадянства, особ-

ливо молоді на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, сприяв вихованню патріотизму, утвердженню національної ідеї і, безумовно, заслуговував на об'єктивний історіографічний аналіз та всебічне вивчення. На його сторінках друкувалися твори видатних діячів України (переважно Галичини та Волині) й української еміграції, подавалися переклади творів відомих зарубіжних письменників, політиків, науковців; рецензувалися художні твори та наукові праці як українських, так і закордонних авторів. Постійними авторами журналу були визначні історики, фольклористи, етнографи, суспільні діячі, письменники, поети, літературознавці й мистецтвознавці: В. Андрієвський, В. Біднов, Л. Бурачинська, О. Грицай, Г. Келер-Чикаленко, О. Бургардт, Наталена Королева, В. Королів-Старий, А. Крезуб [О. Думін], Р. Єндик, Д. Віконська, Л. Луців, Л. Лукасевич, Є. Маланюк, Л. Мосендз, М. Мухин, О. Ольжич [О. Кандиба], О. Теліга, В. Петрів, А. Річинський, У. Самчук, С. Сірополко, Ю. Липа, С. Смаль-Стоцький, О. Стефанович, О. Штуль, І.-К. Федорович-Малицька та інші. Широко представлено творчий доробок Дмитра Донцова.

При підготовці показчика використано примірники та мікрофільми «Вістника», що зберігаються у фондах Бібліотеки Конгресу, а також оригінали та копії видання, передані з особистої бібліотеки Богданом Ясинським до фондів НБУВ.

Поява показчика, який вийшов накладом 1000 примірників, викли-

⁹¹ *Добко Т., Ясинський Б.* Вістник: місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. 1933–1939 : сист. показч. змісту / НАН України, НБУВ, Бібліотека Конгресу США, Наук. т-во ім. Шевченка ; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ ; Вашингтон ; Нью-Йорк : НБУВ, 2002. 340 с.

кала широку увагу громадськості в Україні та світі, фахові рецензії на видання і схвальні відгуки ⁹², адже розкриття змісту таких часописів є надзвичайно важливим з огляду на необхідність доступності, введення до наукового і суспільного обігу нашої історичної і культурної спадщини.

Спільно з фахівцями Національного університету «Києво-Могилянська академія» видано бібліографічний покажчик «Петро Могила (1596–1647)» (укладачі: Н. І. Моїсеєнко, П. В. Голобуцький, З. І. Хижняк. Київ, 2003) ⁹³. Праця є вагомим внеском у дослідження життя та діяльності видатного діяча і стала цінним джерелом інформації для істориків, філософів, культурологів, усіх, хто цікавиться постаттю митрополита Петра Могили ⁹⁴.

Укладено низку покажчиків, що відображають широкий спектр міжнародних зв'язків, взаємодії літератур. У співпраці з викладачем Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ) Деяном Айдачичем був підготовлений покажчик «Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях, 1837–2004» (Київ, 2005) ⁹⁵, удостоєний Почесної відзнаки Української бібліотечної асоціації «Бібліографічний посібник року» (2005 р.) ⁹⁶. Згодом спільними зусиллями з завідувачем кафедри

Науковий співробітник
Надія Іванівна
Моїсеєнко

⁹² Жданова Р. Другий безцінний подарунок українським науковцям // Вісник Книжкової палати. 2002. № 12. С.10–11 ; Солонська Н. Покажчик «Вісника» // Пам'ять століть. 2003. № 2. С. 157–160; Чижко В. С. Важливе бібліографічне джерело наукових досліджень // Слово і Час. 2003. № 4. С. 78–80; Романовський Р. Непересічне явище сучасної української бібліографії // Студії з архівної справи та документознавства. Київ, 2005. Т. 13. С. 233–234 та ін.

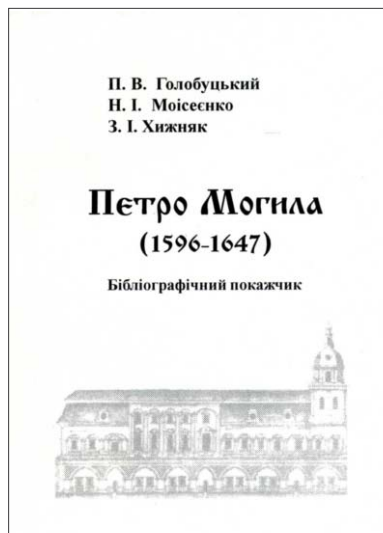
⁹³ Моїсеєнко Н. І., Голобуцький П. В., Хижняк З. І. Петро Могила (1596–1647) : бібліогр. покажч. ; редкол.: О. С. Онищенко (голова), Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна та ін. ; НАН України. НБУВ, Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2003. 248 с.

⁹⁴ Чиж М. А. Петро Могила у бібліографії // Бібліотечний вісник. 2003. № 5. С. 55–56.

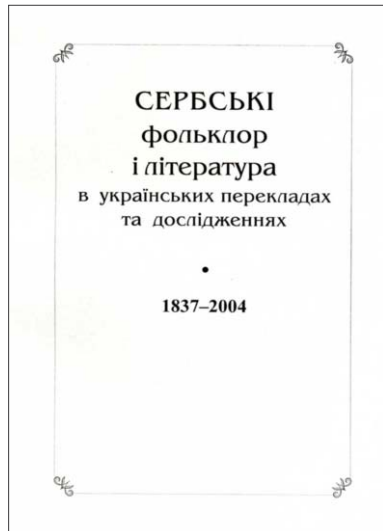
⁹⁵ Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях : матеріали до бібліогр. / НАН України, НБУВ ; уклад.: Д. Айдачич, Н. Дацькова, Т. Добко, Н. Моїсеєнко та ін. ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ, 2005. 265 с.

⁹⁶ Українська бібліотечна асоціація: документи і матеріали, 2001–2009 рр. / Пашкова В. С., Добко Т. В., Дригайло В. Г. 5-те вид., допов. і перероб. Київ : Самміт-Книга, 2010. С. 76.

КНУ, проф. І. П. Бондаренко було видано покажчик «Китай. Корея. Японія» (Київ, 2007), у якому відображено широкий спектр міжнаціональних зв'язків, взаємодії літератур ⁹⁷. На виконання доручення Кабінету Міністрів України та Президії НАН України у співпраці з завідувачем кафедри світової літератури Львівського національного університету ім. Івана Франка проф. Яремою Кравцем підготовлено покажчик «Українсько-бельгійські літературні зв'язки, 1870–2008» (укладачі Т. Добко, Я. Кравець, Н. Дацькова, М. Чиж. Київ; Львів, 2010) ⁹⁸.

Відома українська бібліографознавиця Луїза Іванівна Ільницька високо оцінила зазначені праці, назвала їх вагомим здобутком у бібліографії зв'язків української літератури з літературами інших народів: «...бібліографічні покажчики укладені у співпраці вчених та кваліфікованих бібліографів, і, крім того, не обтяжені ідеологічними рамками, порівняно з аналогічними виданнями радянського часу, що значно підвищує їх інформаційний потенціал» ⁹⁹. Останній покажчик привернув увагу вчених-літературознавців, які дали йому високу оцінку ¹⁰⁰. Наукова співпраця між різними установами сприяє взаємообміну і взаємозбагаченню знаннями і позначається на високій якості бібліографічної продукції.

Трагічною сторінкою в історії нашої країни є життя покоління репресованих українських письменників, яким довелося пройти нелегкий шлях з тоталітарної безо-

дні до визнання. Такою письменницею є Зінаїда Тулуб, яка протягом двадцяти років була позбавлена можливості втілювати свій літературний талант у художніх творах. До справи повернення українському читачеві

творчої спадщини видатної письменниці долучилися й бібліографи НБУВ, уклавши з ініціативи генерального директора НБУВ, акад. НАН України О. С. Онищенко біобібліографічний покажчик «Зінаїда Павлівна Тулуб» (Київ, 2012)¹⁰¹. Він містить бібліографічні описи архівних документів, монографій, статей, матеріалів наукових конференцій, дисертацій та їх авторефератів за період 1896–2012 рр. Окрасою покажчика є вступна стаття акад. НАН України М. Г. Жулинського «Тернії творчого духу», а також ретельно підібраний фотоілюстративний додаток. Оцінюючи цю працю, М. Г. Жулинський зазначив: «Майбутні дослідники життя і творчості видатної української письменниці Зінаїди Тулуб із вдячністю зустрінуть біобібліографічний покажчик «Зінаїда Павлівна Тулуб (1890–1964)», який підготували співробітники відділу довідково-бібліографічного обслуговування Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України. На його основі тепер можна приступати до написання літературної біографії Зінаїди Тулуб, наукового дослідження її життя і творчості»¹⁰².

Молодший науковий
співробітник
Наталія Степанівна
Дацькова

⁹⁷ Китай. Корея. Японія : бібліогр. покажч. / упоряд. : Т. В. Добко, І. П. Бондаренко, Д. В. Близнюк та ін. ; голов. ред. : І. П. Бондаренко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. 380 с.

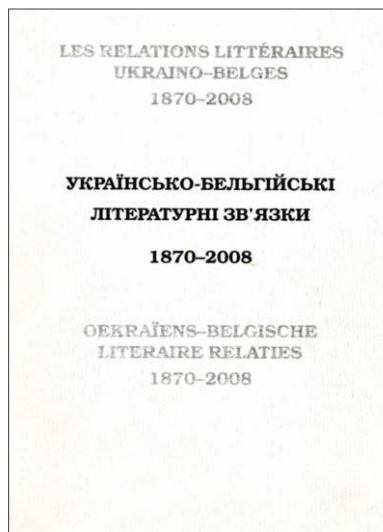
⁹⁸ Українсько-бельгійські літературні зв'язки, 1870–2008 : бібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; редкол.: О. Онищенко (голова) та ін. ; уклад.: Т. Добко, Я. Кравець, Н. Дацькова, М. Чиж. Київ ; Львів, 2010. 244 с.

⁹⁹ *Ільницька Л.* Славистична бібліографія у науковій спадщині Марії Вальо // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2015. Вип. 7. С. 161.

¹⁰⁰ *Бойко М.* Українсько-бельгійські літературні взаємини // Літературна Україна. 2011. 5 трав. С. 2; *Граб С.* [Рецензія] // Вісник НТШ. 2010. Число. 44: Осінь–Зима. С. 72–73; *Чистяк Д.* Копіткий шлях до бельгійської літератури // Всесвіт. 2012. № 3/4. С. 256–259; *Його ж.* Перша ґрунтовна праця з українсько-бельгійських літературних зв'язків // Вісник Книжкової палати. 2011. № 9. С. 13–14; *Шкаріна В.* Україна – Бельгія: взаємодія культур // Бібліотечний вісник. 2011. № 2. С. 43–44.

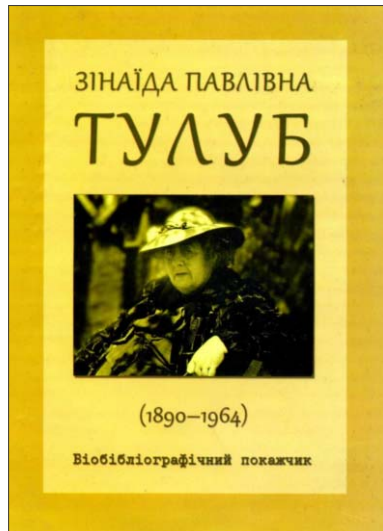
¹⁰¹ Зінаїда Павлівна Тулуб : біобібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; уклад.: А. М. Колесніченко, Н. І. Моїсеєнко, Т. В. Добко, Ю. С. Левченко ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ : Київ–Париж–Дакар, 2012. 144, [16] с.

Як наголошувала у рецензії на видання В. Шкаріна, «укладачі прагнули якнайповніше зібрати і оптимально систематизувати матеріал, описати навіть ті документи, які лише дивом могли вціліти з огляду на складні

історичні обставини». Вона підкреслила, що наукова цінність, висока видавнича та бібліографічна культура ставлять «новостворений документографічний ресурс в один ряд з кращими зразками літературознавчої біобібліографії»¹⁰³. Показчик, безперечно, становить великий інтерес для дослідників, усіх шанувальників творчості письменниці, які мають можливість ознайомитися з повним доробком публікацій творів Зінаїди Тулуб, розширити свої пізнання про її родину, життя та творчість.

2 березня 2013 р. у НБУВ відбувся науково-просвітницький захід з циклу «Українська інтелігенція: час і долі» «Зінаїда Тулуб – письменниця, особа, громадянин», де презентувалися біобібліографічний показчик «Зінаїда Павлівна Тулуб» і книга спогадів Зінаїди Тулуб «Моя життя» (Київ, 2012)¹⁰⁴. Співорганізаторами виступили НБУВ, видавництво «Київ – Париж – Дакар» і Київський клуб прихильників книги.

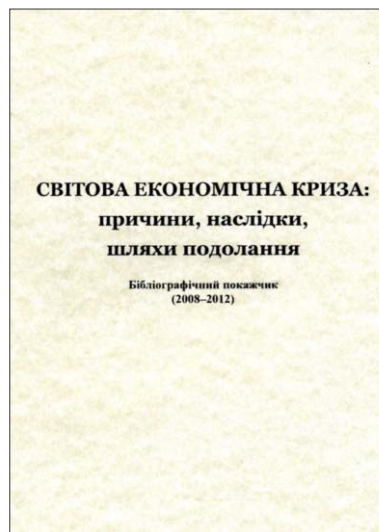

На допомогу економістам, історикам, бібліотечно-інформаційним працівникам, усім, хто цікавиться проблемами подолання кризових явищ в економіці було підготовлено бібліографічний показчик «Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання (2008–2012)» (Київ,

2015)¹⁰⁵. У показчику представлено монографії, збірники, матеріали наукових конференцій, автореферати дисертацій та дисертації, статті з періодичних та продовжуваних видань, нормативно-правові документи,

електронні ресурси з питань подолання кризових явищ в економіці України та інших країн світу. Включено понад 3200 бібліографічних записів, що висвітлюють широке коло проблем сучасної економічної кризи, причин, наслідків та шляхів її подолання, видані українською та російською мовами, які переважно зберігаються у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Актуальність покажчика і високий рівень його підготовки було відзначено й у рецензіях¹⁰⁶.

Події останніх років на Сході України, військова агресія Росії, розв'язана нею «гібридна війна» проти України спонукали українських вчених до підготовки низки наукових праць, у яких осмислюється історичне, соціокультурне, соціально-психологічне підґрунтя трагічних подій, сучасні проблеми та перспективи врегулювання конфлікту, повернення тимчасово окупованих територій до юрисдикції України. Різноманітні дослідження українських вчених, обмін думками – політологів, істориків, філософів – сприяють творенню цілісної та об'єктивної картини ситуації, що склалася, пошуку на широкій науковій базі шляхів встановлення миру та стабільного розвитку Української держави.

¹⁰² Жулинський М. Тернії творчого духу // Зінаїда Павлівна Тулуб : біобібліогр. покажч. Київ, 2013. С. 16.

¹⁰³ Шкаріна В. Біобібліографія Зінаїди Тулуб // Бібліотечний вісник. 2013. № 2. С. 52–53.

¹⁰⁴ Презентація книги спогадів Зінаїди Тулуб «Моя жизнь» // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: [офіц. вебпортал]. Дата публікації: 7.03.2013. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/587>.

¹⁰⁵ Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання : бібліогр. покажч. (2008–2012) / НАН України, НБУВ ; уклад.: Т. В. Добко, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна, С. М. Горбань, Ю. С. Левченко ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ, 2015. 552 с.

¹⁰⁶ Дуднік О. Бібліографічний покажчик літератури з питань світової економічної кризи початку ХХІ ст. // Бібліотечний вісник. 2016. №. 5. С. 47–48 ; Кулицький С. П. Актуальний бібліографічний покажчик // Вісник Книжкової палати. 2016. № 10. С. 14–15.

У цьому річищі НБУВ та Інститут історії України НАН України впродовж 2014–2017 рр. реалізували спільний комплексний науковий проєкт з підготовки і видання двотомника «Схід і Південь України: час, простір, соціум»,

концепція якого підпорядкована осмисленню теоретико-методологічних підходів до дослідження регіональної специфіки та презентації можливостей впливу науки на формування цінностей, здатних об'єднати українське суспільство. Вагомим результатом праці науковців НБУВ у межах цього проєкту став фундаментальний бібліографічний довідник «Схід і Південь України: час, простір, соціум (XVIII – початок ХХІ століття)» (Київ, 2016)¹⁰⁷. У його створенні під керівництвом Т. В. Добко брали участь фахівці відділів довідково-бібліографічного обслуговування, національної бібліографії, наукового формування національних ре-

феративних ресурсів, стародруків та рідкісних видань, образотворчих мистецтв, бібліотекознавства, сектору картографії, а також інститутів архівознавства, біографічних досліджень.

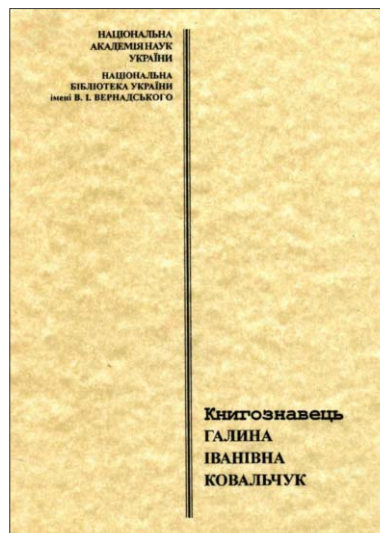
У бібліографічному покажчику представлено монографії, збірники, матеріали наукових конференцій, довідкові, картографічні та бібліографічні видання, що висвітлюють історичні процеси державотворення, суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку, еволюцію науково-освітньої і культурної сфери Півдня і Сходу України, зокрема Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей та Криму. Відображено документи, видані в Україні та за її межами з кінця XVIII ст. до 2015 р. українською, російською та іншими мовами. Мета видання – мовою бібліографії висвітлити історію цих регіонів як не-

¹⁰⁷ Схід і Південь України: час, простір, соціум. У 2 т. Т. 2. Матеріали до бібліографії / НАН України, НБУВ, Ін-т історії України ; уклад.: Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна та ін. ; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич та ін. ; наук. ред. В. І. Попик. Київ, 2016. 944 с.

від'ємної складової історії України, представити документальний масив, що відображає політичний, соціально-економічний, науково-освітній, культурний розвиток та суспільні трансформації, створити основну інформаційну базу подальших історичних досліджень.

Робота науковців над бібліографічним покажчиком дала змогу не лише зібрати величезний масив публікацій, а й виявити лакуни в напрацюваннях учених, визначити проблеми, на розробленні яких необхідно зосередитися, а також окреслити коло питань, що замовчуються або фальсифікуються нашими ідейними супротивниками. Бібліографічний покажчик є інтегрованим ресурсом, адже вміщені в ньому інформаційні матеріали об'єднують дані з бібліотечних, архівних, музейних фондів, мають широку тематичну спрямованість (історія, географія, економіка, літературознавство тощо), відображають чималий спектр різних видів джерел, поєднують бібліографічний опис з електронними ресурсами. Покажчик відзначено дипломом «Краща книга виставки-форуму 2017» у номінації «Довідкове, енциклопедичне видання» на XVIII Всеукраїнській виставці-форумі «Українська книга на Одещині». Низка позитивних рецензій на довідник від провідних вчених України у фахових наукових виданнях засвідчує високу затребуваність праці¹⁰⁸.

Позитивну оцінку покажчику дали й учасники круглого столу «Дослідження Півдня і Сходу України: здобутки академічної науки (2014–2017)», організованого НБУВ спільно з Інститутом історії НАН України 16 травня 2017 р. в рамках програми XI Всеукраїнського фестивалю науки в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського¹⁰⁹.

Значна увага у НБУВ приділяється бібліографічному висвітленню життя і діяльності визначних вчених. Бібліографами НБУВ були підготовлені біобібліографічні покажчики «Василь Степанович Бабич» (укладач

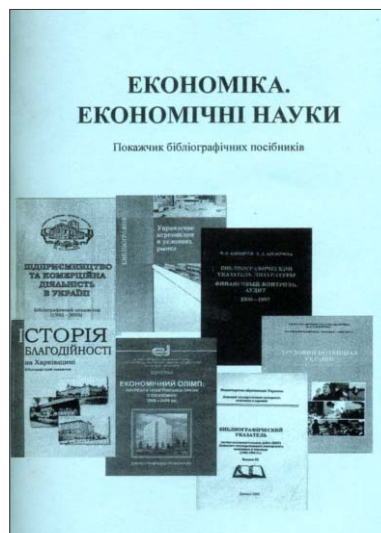
Т. В. Добко. Київ, 2002)¹¹⁰, «Олексій Семенович Онищенко» (укладачі: Т. В. Добко, А. Л. Панова. Київ, 2003)¹¹¹, «Книгознавець Галина Іванівна Ковальчук (до 25-річчя наукової діяльності)» (укладач Н. І. Моїсеєнко. Київ, 2013)¹¹². Розвиваючи співробітництво з науковими бібліотеками інших відомств, П. М. Штих брав участь в укладанні біобібліографічного покажчика «Новальська Тетяна Василівна» (Київ, 2015)¹¹³.

У ВНБІ започатковано роботу з підготовки галузевих метабібліографічних посібників. З появою ресурсів віддаленого доступу виникла необхідність їх опису та впорядкування. Так, з метою полегшення пошуку електронних джерел інформації з права, до яких все більш зростає інтерес користувачів, фахівцями відділу було підготовлено галузевий бібліографічний путівник «Держава і право : електронні бібліографічні ресурси» (Київ, 2010)¹¹⁴, який є частково метабібліографічним. Було видано два ґрунтовні галузеві ретроспективні покажчики. Анотований каталог «Держава і право. Бібліографічні посібники» (Київ, 2010)¹¹⁵ описує бібліографічні посібники з питань держави і права, юридичних наук, видані у 1831–2007 рр. в Україні та поза її межами, що зберігаються у фондах НБУВ.

У ньому представлено різні за жанром галузеві та тематичні бібліографічні джерела, опубліковані окремим виданням або окремим додатком, а також деякі праці, значну частину яких становить бібліографія. Особливістю біб-

ліографічної характеристики документів у цьому каталозі є розкриття змісту, наявність анотацій. Високу оцінку виданню дали юристи і бібліографи¹¹⁶. Інше видання – покажчик бібліографічних посібників «Економіка. Економічні науки» (Київ, 2012) – відображає бібліографічні джерела з економіки, що вийшли окремим виданням або окремим додатком з 1858 по 2010 р. і зберігаються у фондах НБУВ¹¹⁷.

¹⁰⁸ *Гирич І.* [Рецензія] // Сіверянський літопис. 2017. № 6. С. 195–201; *Ковалевська О. О.* Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2 т. – Т. 2 : Матеріали до бібліографії // Український історичний журнал. 2017. № 2. С. 228–230; *Шин Н.* Актуальне науково-довідкове бібліографічне видання // Бібліотечний вісник. 2017. № 3. С. 40–42.

¹⁰⁹ Здобутки академічної науки щодо дослідження Півдня і Сходу України обговорили в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіц. вебпортал. Дата публікації: 18.05.2017. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/3521>.

¹¹⁰ Василь Степанович Бабич : біобібліографія / НАН України, НБУВ / уклад. Т. В. Добко. Київ, 2002. 91 с. : іл.

¹¹¹ Олексій Семенович Онищенко : матеріали до біобібліографії / НАН України, НБУВ ; уклад.: Т. В. Добко, А. Л. Панова ; голова редкол. І. Ф. Курас ; вступ. ст. П. Т. Тронька. Київ, 2003. 112 с.

¹¹² Книгознавець Галина Іванівна Ковальчук (до 25-річчя наук. діяльності) : біобібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; уклад. Н. І. Моїсеєнко ; вступ. ст. Л. А. Дубровіної ; редкол.: В. І. Попик (голова) та ін. Київ : НБУВ, 2013. 86 с.

¹¹³ Новальська Тетяна Василівна : біобібліогр. покажч. / Нац. іст. б-ка України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; упоряд.: Н. А. Бачинська, Т. С. Кудласевич, Ю. В. Новальська, Т. А. Приліпко, П. М. Штих ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ, 2015. 84 с.

¹¹⁴ Держава і право: електронні бібліографічні ресурси : путівник / НАН України, НБУВ ; уклад. : Н. І. Моїсеєнко, А. М. Колесніченко ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ, 2010. 118 с.

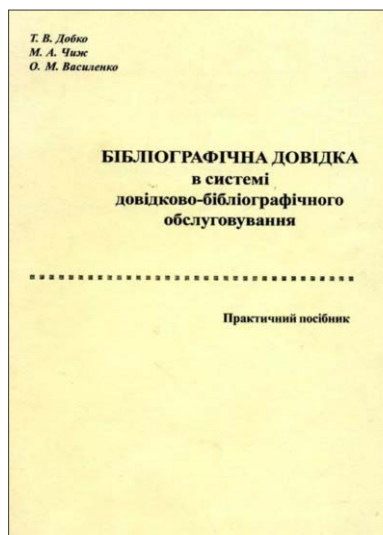
¹¹⁵ Держава і право. Бібліографічні посібники: анот. кат. / НАН України, НБУВ ; уклад.: В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна; наук. ред., вступ. ст. Т. В. Добко. Київ, 2010. 291 с.

¹¹⁶ *Кресін О.* [Рецензія] // Порівняльно-правові дослідження. 2010. № 2. С. 177–178; *Моїсеєнко Н.* Метабібліографічний посібник з правознавства // Бібліотечний вісник. 2011. № 5. С. 48–50.

¹¹⁷ Економіка. Економічні науки : покажч. бібліогр. посіб. / НАН України, НБУВ ; уклад.: В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко ; відп. ред. В. М. Горovий. Київ, 2012. 139 с.

2.4. Теоретичні та методичні розробки в галузі довідково-бібліографічної діяльності

Надійним теоретичним і методичним підґрунтям довідково-бібліографічної діяльності НБУВ є ґрунтовні наукові напрацювання її вчених і спеціалістів. З перших років ХХІ ст. розгорнулося детальне вивчення досвіду довідково-бібліографічного обслуговування бібліотек зарубіжних

країн в інформаційному забезпеченні управлінських рішень, проблем його адаптації і застосування. Його результати було представлено на наукових конференціях, висвітлено у численних публікаціях¹¹⁸.

В умовах технологічних змін система довідково-бібліографічного обслуговування інтенсивно розвивається, розширюється сфера інформаційно-бібліографічного пошуку, якісно удосконалюється методика виконання довідок. Це зумовлює зміну характеру традиційної бібліографічної діяльності і змісту професійних функцій бібліотечних фахівців: їм доводиться використовувати нові, ефективніші технології створення, зберігання та

пошуку інформації, орієнтувати користувачів у світових інформаційних ресурсах. Використання електронних інформаційних ресурсів при задоволенні інформаційних потреб користувачів є суттєвим чинником, що визначає сучасні тенденції надання інформаційних послуг.

З метою розкриття значного потенціалу довідково-бібліографічного апа-

¹¹⁸ Дацькова Н. С. Інформаційне забезпечення державного управління в Російській Федерації // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2005. Вип. 14. С. 83–92; Добко Т. В. Міжнародний досвід довідково-бібліографічного забезпечення інформаційних запитів владних структур // Там само. С. 61–66; Моїсєнко Н. І. Бібліотека Бундестагу ФРН: новий етап інформаційного розвитку // Україна: події, факти, коментарі. 2005. № 3. С. 61–66; Її ж. Інформаційні ресурси Бібліотеки Бундестагу ФРН // Бібліотечний вісник. 2006. № 3. С. 39–42; Чиж М. А. Інформаційно-бібліографічне забезпечення органів влади і управління Республіки Білорусь // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2005. Вип. 14. С. 75–83.

рату, підвищення кваліфікації персоналу довідково-бібліографічних служб та уніфікації надання бібліографічних послуг у НБУВ було підготовлено методичний посібник «Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування» (М. А. Чиж, Т. В. Добко, О. М. Василенко. Київ, 2004). У ньому викладено методичні особливості виконання бібліографічних довідок різних типів, звернено увагу на питання обслуговування користувачів у режимі «запит – відповідь» в електронному середовищі, розглянуто проблеми надання платних бібліографічних послуг, вміщено рекомендації з обліку бібліографічних і фактографічних довідок¹¹⁹. У посібнику висвітлено теоретико-методологічні основи довідково-бібліографічного обслуговування, узагальнено досвід НБУВ щодо його організації. На допомогу бібліографам-практикам довідково-бібліографічних служб у виданні вміщено численні додатки (зразки форм обліку усних та письмових бібліографічних довідок, бланків, договорів і актів здачі-прийняття наданих платних бібліографічних довідок тощо).

У 2005–2006 рр. головну увагу було зосереджено на дослідженнях інформаційного потенціалу бібліотек, можливостей сучасного довідково-пошукового апарату щодо оперативного і якісного забезпечення запитів користувачів, налагодження постійного зворотного зв'язку. Предметом вивчення, зокрема, стало формування баз інформаційно-бібліографічних матеріалів за надходженнями довідково-бібліографічних видань та їх ефективне оперативне використання із застосуванням інноваційних технологій пошуку, опрацювання, зберігання та доставляння інформації. Напрацьовувалися питання удосконалення видів інформаційних продуктів для забезпечення запитів користувачів усіх рівнів.

Упродовж 2007–2009 рр. наукова робота здійснювалася відповідно до міжвіддільської теми НДР «Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в процесі демократичних перетворень українського суспільства», координованої Службою інформаційно-аналітичного забезпечення (керівник В. М. Горовий). Науковці відділу довідково-бібліографічного обслуговування працювали за розділами «Відображення питань демократичних перетворень у державних бібліографічних покажчиках і електронних ресурсах», «Дослідження та формування довідково-бібліографічного

¹¹⁹ Добко Т. В., Чиж М. А., Василенко О. М. Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування : практ. посіб. / НАН України, НБУВ. Київ, 2004. 90 с.

фонду, підготовка інформаційно-аналітичних продуктів, які розкривають його сучасні складові»; «Вдосконалення організації забезпечення інформаційних запитів користувачів довідково-бібліографічними ресурсами» (керівник Т. В. Добко). Аналізувалося відображення питань демократичних перетворень у поточних державних бібліографічних покажчиках та електронних ресурсах, спрямовувалися зусилля на відповідне формування довідково-бібліографічного фонду, підготовку бібліографічних продуктів, які розкривають його сучасні складові, розвиток навігаційної функції щодо орієнтування користувачів у бібліотечно-бібліографічних ресурсах. Виявлені електронні довідкові матеріали, бібліографічні покажчики з метою оптимізації їх використання архівувалися та встановлювалися в мережі відділу та інтранет-середовищі бібліотеки.

Розширювався й спектр інформаційних матеріалів, підготовлених за запитами владних структур: тематичні списки, реферативні, аналітичні, бібліографічні огляди, дайджести, аналітичні повідомлення тощо.

У 2010–2012 рр. наукова робота ВДБО здійснювалася відповідно до загальної теми НДР, координацію виконання якої було покладено на СІАЗ: «Інформаційно-аналітичний чинник подолання кризових явищ в українському суспільстві» (керівник В. М. Горовий). Наукові співробітники відділу працювали за розділами «Вивчення відображення питань кризових явищ у поточних бібліографічних покажчиках та електронних ресурсах», «Удосконалення методик аналізу відображення питань кризових явищ у друкованих та електронних довідково-бібліографічних ресурсах», «Оптимізація процесу підготовки бібліографічних ресурсів з питань відображення кризових явищ та шляхів їх подолання» (керівник Т. В. Добко). У межах теми фахівцями-бібліографами здійснювався пошук інформації про кризові явища, їх подолання, оперативно готувалися списки літератури, аналітична інформація. За результатами наукових досліджень було удосконалено систему довідково-бібліографічного обслуговування абонентів усіх рівнів оперативною, достовірною, об'єктивною інформацією, розширено види інформаційних продуктів. Надана користувачам інформація зберігається в ФНБП та вводиться до метабібліографічної БД «Архів довідок». Про актуальність тематики, що готується на замовлення владних структур, свідчить й те, що в подальшому підготовлені бібліографічні списки неодноразово використовуються при надходженні аналогічних запитів.

У 2013–2015 рр. наукові співробітники відділу брали участь у виконанні НДР «Бібліографічні БД у спеціалізованих фондах НБУВ» (керівник – д-р іст. наук, проф. В. Ю. Омельчук), а саме – розділу «Бібліографічні покажчики періодичних видань у фондах ВДБО НБУВ» (керівник Т. В. Добко). Досліджувалися бібліографічні покажчики періодичних видань, аналітична ретроспективна бібліографія періодики, які займають важливе місце в системі інформаційних видань. Домінуюче місце, яке періодичні видання займають в системі документальних комунікацій серед джерел інформації, призначених для науковців і найчастіше використовуються ними для задоволення потреб у науковій інформації, посилює необхідність розкриття їх інформаційного потенціалу. Важливу роль у цьому відіграють покажчики змісту журналів, газет, збірників, які є різновидом допоміжного покажчика до видання, особливим жанром бібліографічного посібника.

Було виявлено, що поточні видання державної бібліографії (літописи журнальних статей) та галузеві реферативні журнали розкривають зміст лише обмеженої кількості документів. У ретроспективних бібліографічних покажчиках зміст часописів також системно не розкрито. Зважаючи на це, покажчики змісту журналів є цінними путівниками у масиві наукових та професійних знань. Як жанр бібліографічного посібника вони виконують значимі інформаційні функції, реалізація яких дає змогу вільно орієнтуватися як в актуальній чи малодослідженій фаховій проблематиці, так і у тематичній спрямованості конкретного видання.

Друге десятиліття ХХІ ст. знаменувалося значними здобутками у роботі науково-теоретичних та практичних засад довідково-бібліографічної діяльності бібліотек НАН України, спрямованих на підвищення їх ролі в інформаційному забезпеченні науково-дослідних робіт і організації інтелектуального доступу до ресурсної бази наукових досліджень. У підготовленій Т. В. Добко монографії «Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (ХХ ст. – перше десятиліття ХХІ ст.)» (Київ, 2013)¹²⁰ висвітлено важливі проблеми становлення та розвитку довідково-бібліографічної діяльності у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Львів-

¹²⁰ Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (ХХ ст. – перше десятиліття ХХІ ст.) / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, НБУВ. Київ, 2013. 376 с.

ській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка та інших наукових бібліотеках України; розглянуто методичні засади, види, форми та напрями довідково-бібліографічного обслуговування, формування його як складника науково-інформаційної діяльності в системі бібліотечних комунікацій; визначено спадкоємність традицій та засоби впровадження інновацій у діяльність бібліотек у період трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань¹²¹. Дослідницею розроблено науково-теоретичні та технологічні засади довідково-бібліографічної діяльності бібліотек, які спрямовані на підвищення їх ролі в інформаційному забезпеченні науково-дослідних робіт; визначено основні напрями розвитку довідково-бібліографічних служб у період інформаційної глобалізації.

Т. В. Добко було переконливо доведено, що довідково-бібліографічна діяльність є важливою сферою науково-інформаційної діяльності. Вона спрямована на створення довідково-бібліографічних інформаційних продуктів і надання бібліографічних послуг внутрішнім і зовнішнім користувачам бібліотеки відповідно до їхніх ексклюзивних запитів або у випереджувальному режимі шляхом формування довідково-пошукового апарату, здійснення навігації, організації доступу до мережевих інформаційних ресурсів.

Дослідницею з'ясовано, що довідково-бібліографічна діяльність складає систему, яка об'єднує суб'єкти і об'єкти, технологічні процеси, засоби і результати. Такий підхід дає змогу вивчати не лише процес задоволення конкретних специфічних інформаційних потреб користувачів і розповсюдження бібліографічної інформації, а й процес створення і використання довідково-бібліографічних інформаційних ресурсів, ДБА як інструменту бібліографічного інформування, пошуку, довідково-інформаційного обслуговування і самообслуговування користувачів.

Запропонована Т. В. Добко сучасна модель оптимальної організації довідково-бібліографічної служби у бібліотеках НАН України передбачає взаємодію організаційних, технологічних та науково-методичних складни-

¹²¹ *Дубровіна Л.* Пріоритетність розвитку довідково-бібліографічної сфери // *Бібліотечний вісник*. 2013. № 4. С. 54–55; *Новальська Т.* Інноваційне дослідження довідково-бібліографічної діяльності наукових бібліотек // *Бібліотечна планета*. 2013. № 3. С. 34–35; *Швецова-Водка Г.* Нова монографія з історії бібліографічної діяльності в Україні // *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 7. С. 19–20.

ків її структури. Це – наявність методичного центру і активних компонентів мережі, формування корпоративного інтегрованого довідково-бібліографічного ресурсу усіх бібліотек системи НАН України, поєднання диференційованого підходу до формування ДБА у головних та спеціалізованих бібліотеках НДУ, взаємодія та координація під час онлайн-ового ДБО віддалених користувачів і надання ексклюзивних науково-інформаційних послуг. Така модель виходить з реалій сучасної інформаційно-комунікаційної ситуації і потреб користувачів, стану і можливостей бібліотек і передбачає поєднання диференційованого підходу до формування усіх складових ДБА, насамперед з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і взаємодії при формуванні корпоративного інтегрованого багатопрофільного довідково-бібліографічного ресурсу ¹²². Було визначено, що основні перспективні напрями бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень базуються на інтеграції інформаційних ресурсів.

У 2013 р. Т. В. Добко було захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій на тему «Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.)» (Київ, 2013) ¹²³. Науковим здобутком Т. В. Добко є те, що у дисертаційній роботі вперше: комплексно досліджено довідково-бібліографічну діяльність бібліотек НАН України під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища, обґрунтовано необхідність впровадження інновацій у діяльність наукових бібліотек у період інформаційної трансформації суспільства; запропоновано концептуальні засади системної організації сучасного науково-пошукового апарату бібліотек, формування, організації та використання довідково-бібліографічних ресурсів, випереджувального ДБО та комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування; доведено формування нових

¹²² Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / НАН України, НБУВ. Київ, 2013. С. 330.

¹²³ Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / НАН України, НБУВ. Київ, 2013. 496, [2] арк.

функцій бібліотек та сфери ДБД, визначено пріоритетність розвитку навігаційної функції у діяльності бібліотек інформаційного суспільства; виявлено тенденції розвитку інформаційної сфери суспільства та електронного середовища науки. Дослідницею визначено прогностичні перспективи розвитку системи ДБО в електронному середовищі з урахуванням досвіду провідних бібліотек зарубіжних країн, світових тенденцій міжнародної взаємодії у галузі інформаційного забезпечення суспільства. Т. В. Добко охарактеризовано перспективні напрями розвитку ДБД в умовах зростання обсягів інформаційних ресурсів, впровадження інноваційних технологій доступу до них, наголошено на необхідності забезпечення галузі кваліфікованими кадрами, спеціалістами нової генерації, бібліографами-аналітиками інформаційної сфери ¹²⁴.

Молодший науковий співробітник
Андрій Олександрович
Жабін

Проблеми впровадження і використання новітніх інформаційних технологій, впровадження прогресивних системотехнічних рішень, нових сервісів у практику довідково-інформаційної діяльності закономірно зайняли центральне місце у дослідженнях, стали предметом фахових дискусій.

Ураховуючи популярність сервісу миттєвих повідомлень *Skype*, соціальних мереж, у 2013 р. у НБУВ впроваджено консультації бібліографа через відеозв'язок *Skype* та соціальну мережу *Facebook*, що дало змогу онлайн-реагувати на запити користувачів, спілкуватися з ними і мати постійний зворотний зв'язок. А. О. Жабіним було детально вивчено практику впровадження соціальних медіа в найбільших бібліотеках США ¹²⁵. Важливим висновком дослідження став факт упевненого переходу практики використання соціальних медіа з рівня застосування окремими бібліотекарями на загальнобібліотечний, як складової подальшого розвитку інформаційно-комунікативної стратегії бібліотеки.

¹²⁴ Дубровіна Л., Онищенко О. Бібліограф Тетяна Василівна Добко // Бібліотечний вісник. 2019. № 4. С. 44–50.

¹²⁵ Жабін А. О. Соціальні медіа в бібліотеках США // Вісник Книжкової палати. 2015. № 6. С. 20–23.

З метою координації довідково-бібліографічної діяльності та інформування про підготовлені у бібліотеках науково-дослідних установ НАН України бібліографічні посібники було укладено покажчики «Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України за 2011 р.», «Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України за 2012 рік» (Київ, 2012–2013) ¹²⁶.

Питання метабібліографії послідовно досліджували В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна ¹²⁷. Науковим співробітником В. А. Шкаріною розглядаються питання національної метабібліографії як складової національної бібліографії України. Прослідковується розвиток системи національних метабібліографічних посібників, аналізуються інші ґрунтовні метабібліографічні ресурси, зокрема електронні, які слугують матеріалами для національних метабібліографічних посібників. У низці інших її публікацій викладено теоретичні засади розвитку ДБА, його трансформації в електронному середовищі ¹²⁸. Дослідниця виокремлює термінологічний, теоретичний та практичний аспекти ДБА, зазначає, що електронне середовище неминуче зближує учасників системи документних комунікацій. Наукова бібліотека бере активну участь в інформаційному процесі: застосовує методи поглибленого аналітико-синтетичного опрацювання документів, формує інтегровані ре-

Науковий співробітник
Віталіна Анатоліївна
Шкаріна

¹²⁶ Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України за 2011 р. / НБУВ ; уклад.: С. М. Горбань, Ю. С. Левченко ; ред. Т. В. Добко. Київ, 2012. 20 с.; Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України за 2012 рік / НБУВ ; уклад.: С. М. Горбань, Ю. С. Левченко ; ред. Т. В. Добко. Київ, 2013. 12 с.

¹²⁷ Радченко В. Ю., Шкаріна В. А. Метабібліографія з проблем держави і права // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2011. Вип. 32. С. 95–102; Шкаріна В. Розвиток системи національних метабібліографічних посібників в Україні // Бібліотечний вісник. 2018. № 1. С. 3–9.

сурси з розширеними пошуковими можливостями, орієнтує користувачів у багатоплановому електронному середовищі засобами онлайн-форматно-комунікаційних технологій, надає стандартизовані вихідні формати опису електронних ресурсів для наукового обігу.

Окремим складовим ДБА наукових бібліотек присвячені статті А. М. Головащук, Т. В. Добко, П. М. Штиха, А. В. Шумілової¹²⁹.

Т. В. Добко проаналізовано і узагальнено досвід довідково-бібліографічної діяльності, досліджено сучасні інформаційно-комунікаційні функції наукових бібліотек, технології обслуговування та організації доступу до інформації провідних світових виробників науково-інформаційних ресурсів, висвітлено питання надання платних інформаційних послуг. Нею розкрито перспективи діяльності бібліотек як довідково-інформаційних центрів, окреслено шляхи розвитку їхніх навігаційних функцій¹³⁰.

¹²⁸ Шкаріна В. А. Теоретичні аспекти дослідження довідково-бібліографічного апарату бібліотеки // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2007. № 2. С. 34–43; *Ії ж.* Вивчення проблематики довідково-бібліографічного апарату бібліотеки у ХХ ст. // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2009. Вип. 25. С. 261–272; *Ії ж.* Інформаційно-пошукові мови як елемент довідково-бібліографічного апарату бібліотеки // *Там само*. Київ, 2006. Вип. 16. С. 163–178; *Ії ж.* Латентна та афінна підсистеми довідково-бібліографічного апарату бібліотеки // *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 20–26. *Ії ж.* Трансформація довідково-бібліографічного апарату бібліотеки: реалії та перспективи // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 45. С. 190–202.

¹²⁹ Головащук А. М. Шляхи забезпечення потреб користувачів в економічній інформації // *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 8. С. 11–15; *Ії ж.* Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дивлячись у майбутнє, шануємо минуле // *Бібліотечний вісник*. 2018. № 5. С. 22–27; Добко Т. Забезпечення інформаційних запитів користувачів довідково-бібліографічними ресурсами // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 25. С. 67–75; Добко Т., Штиха П. Відкритий електронний архів неопублікованих бібліографічних посібників: історія, формування та використання // *Там само*. 2015. Вип. 42. С. 223–232; Добко Т. Впровадження УДК і ББК бібліотеками України: історичні паралелі і реалії сьогодення // *Бібліотечний вісник*. 2018. № 2. С. 10–24; Шумілова А. В. Класифікація і типи словників у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 4. С. 22–27; № 5. С. 24–28.

¹³⁰ Добко Т. В. Вплив Інтернету на довідково-бібліографічну діяльність: зарубіжний досвід і українська перспектива // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 35. С. 24–38; *Ії ж.* Довідково-бібліографічна діяльність – пріоритетний напрям розвитку наукових бібліотек інформаційного суспільства // *Там само*. Вип. 36. С. 417–428; *Ії ж.* Платні довідково-бібліографічні послуги бібліотек: історія і сучасність // *Бібліотечний вісник*. 2013. № 1. С. 19–28.

Значним є внесок у дослідження довідково-бібліографічних ресурсів в електронному середовищі наукової співробітниці Н. І. Моїсеєнко, яка майже 30 років сумлінно працювала у відділі довідково-бібліографічного обслуговування¹³¹. З глибоким професійним інтересом вона розробляла проблеми електронної бібліографії, використання зарубіжних інформаційних ресурсів в інформаційному забезпеченні науково-дослідних робіт, питання формування іміджу бібліографа довідкової служби, удосконалення сучасного довідково-пошукового апарату. Нею досліджено також питання використання наукометричних баз даних для визначення індексу цитувань учених України, удосконалення науково-інформаційного обслуговування користувачів. Співпрацювала Н. І. Моїсеєнко з колегами – І. П. Антоненко, І. М. Архіповою, П. В. Голобуцьким, Т. В. Добко, А. М. Колесніченко, М. А. Чиж.¹³²

Питанням впровадження електронних технологій у довідково-бібліографічну діяльність у 2014 р. було присвячено круглий стіл «Довідково-інформаційне обслуговування в електронному середовищі» (керівник – Т. В. Добко), що зібрав зацікавлену аудиторію під час Міжнародної наукової конференції НБУВ «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (21–23 жовтня 2014 р.)¹³³. У його роботі взяли участь провідні фахівці НБУВ, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, Державної архітектурно-будівельної бібліотеки,

¹³¹ Добко Т. «Не хочем вірить, що її нема...» [Пам'яті Надії Моїсеєнко] // Бібліотечний вісник. 2016. № 2. С. 59–60.

¹³² Добко Т. В., Архіпова І. М., Моїсеєнко Н. І. Електронні інформаційні ресурси провідних бібліотек Європи : можливості використання // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2007. Вип. 19. С. 154–163; Моїсеєнко Н. І., Чиж М. А. Питання демократичних перетворень у поточних державних бібліографічних показниках та електронних ресурсах // Там само. Київ, 2008. Вип. 21. С. 60–73; Моїсеєнко Н. І. Електронні бібліографічні ресурси з питань державотворення та правознавства // Там само. Київ, 2009. Вип. 25. С. 217–227; Моїсеєнко Н., Колесніченко А. Бібліографічні ресурси з питань правознавства та державотворення в електронному середовищі // Там само. Київ, 2011. Вип. 32. С. 88–94; Їх же. Бібліографічні посібники в електронному середовищі // Україна: події, факти, коментарі. 2012. № 23. С. 69–71; Добко Т., Антоненко І., Моїсеєнко Н. Бібліографічний опис електронних ресурсів віддаленого доступу та соціальних сервісів Веб 2.0 // Бібліотечний вісник. 2014. № 4. С. 12–21.

¹³³ Добко Т., Шкаріна В. Довідково-інформаційне обслуговування в електронному середовищі // Бібліотечний вісник. 2014. № 6. С. 46–47.

Рівненського державного гуманітарного університету та інших установ. Було визначено основні тенденції довідково-бібліографічного обслуговування у наукових бібліотеках – розширення сфери надання консультаційних послуг, насамперед, щодо використання електронних інформаційних ресурсів; стирання меж між ДБО та іншими формами бібліотечного обслуговування; комплексність задоволення інформаційних запитів користувачів бібліотек (бібліографічною, фактографічною і повнотекстовою інформацією). На круглому столі наголошувалося на важливості активізації міжвідомчої взаємодії головних академічних бібліотек з бібліотеками наукових установ НАН України, університетів, координації та кооперації з національними галузевими бібліотеками, науково-інформаційними установами у справі розбудови на корпоративних засадах національного інтегрованого довідково-бібліографічного ресурсу України, також на необхідності ширшого використання соціальних мереж для надання послуг та інформування про науково-інформаційну діяльність установ; розглядалися нові інформаційні ресурси та можливості інформаційного пошуку в електронному середовищі.

Реорганізація у 2016 р. відділу довідково-бібліографічного обслуговування у відділ науково-бібліографічної інформації була спрямована на посилення науково-дослідної складової його діяльності, досягнення ефективнішого інформаційно-бібліографічного забезпечення розвитку української науки та індивідуальних запитів користувачів. У полі зору науковців відділу – дослідження з питань практичної науково-інформаційної діяльності, розвитку та удосконалення довідково-бібліографічних послуг, впровадження новітніх електронних інформаційних технологій, науково-дослідна робота у довідково-бібліографічній сфері, розробка теоретичних, науково-методичних та прикладних проблем науково-інформаційної, довідково-бібліографічної діяльності, організація й удосконалення довідково-бібліографічного апарату. Значна увага надається розробці та підготовці інструктивно-методичних матеріалів з питань підвищення ефективності обслуговування віддалених користувачів та читачів Бібліотеки електронними ресурсами.

У 2016–2018 рр. у межах виконання НДР «Концептуальні та методичні засади у формуванні національної книжкової колекції «Україніка» (керівник В. Ю. Омельчук) за розділом «Бібліографія періодичних видань у фон-

дах відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ» (керівник Т. В. Добко) розгорнулися дослідження у сфері формування і використання довідково-бібліографічних фондів, створення сучасних метабібліографічних ресурсів як джерелознавчої бази бібліографічної україніки. Здійснювалося вивчення електронних і друкованих джерел з метою виявлення поточних та ретроспективних бібліографічних показників, відсутніх у фондах ВНБІ, доукомплектування, складання наукового зведеного опису; створення та редагування записів електронної каталогізації. Вивчено науково-теоретичні підходи та організовано науково-методичний супровід створення баз даних, сформовано базу даних бібліографічних показників періодичних видань. Підготовлено науково-допоміжний метабібліографічний посібник «Показники змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Київ, 2019). Включені до метабібліографічного посібника окремо видані друковані видання охоплюють публікації українських часописів, які видавалися з 1844 по 2018 рр. Хронологічні межі видання показників – з 1870 по 2018 рр. До бібліографічного запису включено: опис видання; анотацію, яка вміщує відомості про кількість бібліографічних записів у показнику (якщо вони пронумеровані), інформацію про хронологічні межі показника (якщо бібліографічний опис її не містить; зміст; шифри зберігання в основному книгосховищі НБУВ та у ВНБІ. Результати наукового дослідження представлялися на наукових конференціях, висвітлювалися у статтях ¹³⁴.

Дослідження засвідчило, що з розвитком новітніх інформаційних технологій стрімко зростає частка періодичних видань в електронній формі, змінюються можливості доступу до інформації, урізноманітнюються формати. Сучасні засоби навігації, створення інтегрованих інформаційних ресурсів з доступом до повнотекстових документів дають змогу користу-

¹³⁴ Головащук А. Бібліографічне відображення банківської справи в Україні // Вісник Книжкової палати. 2018. № 2. С. 25–27; Гришина Т. Перший український бібліографічний часопис // Бібліотечний вісник. 2018. № 3. С. 41–42; Добко Т. Бібліографічний показник у системі довідково-бібліографічної діяльності: історія та сучасність // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2016. Вип. 44. С. 499–513; Штих П. Показники змісту українських часописів як джерело дослідження життя української еміграції // Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 586–591.

вачам оперативно знаходити необхідну інформацію пошуковими засобами інтернету, зазвичай не задумуючись про їх джерела. Проте покажчики змісту часописів і нині не втрачають свого значення. Професійно укладені, вони є важливими, змістовними та інформативними науково-бібліографіч-

Т. В. Добко відкриває засідання круглого столу «Довідково-інформаційне обслуговування в електронному середовищі», 22 жовтня 2014 р.

ними дослідженнями, літописом української періодики і бібліографії, часткою самобутньої історії та культури української нації. Цей особливий жанр бібліографічного посібника дає широке поле для наукової творчості і наповнює нашу національну бібліографію своїми специфічними засобами бібліографічного пізнання¹³⁵.

Створення цілісної картини історії розвитку наукового напрямку метабібліографії в Україні та вивчення її сучасного стану є нагальним завданням, пов'язаним із

формуванням інтелектуального середовища науки та культури України, створенням бібліографічно-джерельної бази національного розвитку держави.

Питання організації інформаційних ресурсів, національної бібліографії, довідково-бібліографічної діяльності впродовж останнього п'ятиріччя неодноразово були предметом розгляду на наукових конференціях, семінарах. Так, під час міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 6–8 жовтня 2015 р.) відбувся семінар «Бібліографічний покажчик в системі науково-інформаційного обслуговування користувачів» (керівник Т. В. Добко)¹³⁶. Учасники семінару констатували: незважаючи на поширення і розвиток нових інформаційних технологій,

¹³⁵ Добко Т., Шкаріна В. Покажчики змісту українських часописів – складова національної бібліографії України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2019. № 3. С. 6–14.

¹³⁶ Добко Т., Шкаріна В. Бібліографічний покажчик у системі довідково-бібліографічного обслуговування // Бібліотечний вісник. 2015. № 6. С. 48–49.

створення різних баз даних (бібліографічних, реферативних, повнотекстових) як тематичних, галузевих, так і універсального змісту, які, безперечно, виконують провідну роль у науково-інформаційному задоволенні потреб науки і освіти, бібліографічний показник не втратив своєї актуальності і залишається важливим джерелом у системі науково-інформаційного обслуговування. Саме комплексне використання електронних і друкованих джерел інформації дає змогу повноцінно забезпечити зростаючі інформаційні запити користувачів інформації¹³⁷. У рамках заходів Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (4–6 жовтня 2016 р.) організовано та проведено семінар «Довідково-бібліографічні ресурси: формування і використання»¹³⁸.

У межах програми Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек», присвяченої 100-річчю Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Київ, 6–8 листопада 2018 р.), було організовано семінар «Довідково-бібліографічні ресурси: формування, використання, організація доступу», на якому було обговорено широке коло проблем розвитку національної системи довідково-бібліографічних інформаційних ресурсів, які створюються бібліотеками та іншими інформаційними установами України¹³⁹.

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського нагромаджено унікальні фон-

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук
Олександр Якович Дуднік

Молодший науковий співробітник
Антоніна Михайлівна Головашук

¹³⁷ Там само. С. 49.

¹³⁸ Добко Т., Шкаріна В. Довідково-бібліографічні ресурси: формування і використання // Бібліотечний вісник. 2016. № 6. С. 44–45.

ди бібліографічних посібників з історії, правознавства, культурології, філософії, художньої літератури, літературознавства, мистецтвознавства, які не втратили свого наукового значення, але потребують ґрунтовного опра-

Науковий співробітник
Марія Андріївна
Чиж

Головний бібліограф
Людмила Андріївна
Петрієва

цювання на засадах сучасних наукових вимог до бібліографічної інформації. Опрацювання, дослідження, розкриття змісту та введення до наукового обігу бібліографічних джерел сприяє включенню творчої спадщини діячів української культури та науки, надбань української художньої літератури у світову наукову спадщину, надає можливості використовувати її для подальшого розвитку українського сегмента світових бібліографічних мереж. У Бібліотеці розвиваються джерелознавчі дослідження бібліографічних видань. Активно працює у цьому напрямі канд. іст. наук, ст. наук. співроб. О. Я. Дуднік. Ґрунтовні статті, написані ним особисто та спільно з колегами, висвітлюють бібліографічні праці з важливих сторінок історії, культури, етнографії України¹⁴⁰.

Своїми досягненнями довідково-бібліографічний напрям діяльності у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського завдячує формуванню колективу кваліфікованих спеціалістів, відданих своїй справі. Багато з них присвятили роботі у НБУВ все своє трудове життя.

Плідно працювала у відділі Марія Андріївна Чиж (з 1986 по 2009 р.), багато років очолюючи сектор обслуговування, розробляючи та впроваджуючи науково-організаційні засади надання бібліографічних послуг, зокрема й платних. Значний внесок у розвиток довідково-бібліографічної діяльності та бібліотечно-інформаційного об-

слуговування користувачів належить Н. І. Моїсеєнко, С. М. Горбань, М. В. Матвійчук, Л. А. Петрієвій. Нині у ВНБІ натхненно та сумлінно працюють віддані бібліотечній справі професіонали науково-інформаційної

Співробітники відділу науково-бібліографічної інформації

сфери: Л. П. Мацкевич, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна. Справжніми майстрами бібліотечної справи стали С. В. Блиндарук, А. М. Головащук, А. М. Колесніченко, П. М. Штих, А. В. Шумілова. У секторі інформаційно-пошукових систем не один десяток років трудяться Ю. Л. Фіх (завідувач сектору), М. В. Гаркава, Л. О. Крашеніннікова, Г. А. Кузьменко, О. Г. Петрушенко, Н. І. Погребняк, Н. Є. Тарасенко.

Упродовж 2019–2021 рр. триватиме науково-дослідна робота ВНБІ у межах відомчої теми «Теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування національної бібліографії в контексті вивчення спадщини діячів української науки та культури» (керівник д-р філол. наук, проф. С. С. Кіраль). Наукове дослідження здійснюється за розділом «Бібліографічні джерела українського літературознавства» (керівник Т. В. Добко). Створення

¹³⁹ Добко Т. В., Шкаріна В. А. Довідково-бібліографічні ресурси: формування, використання, організація доступу // Бібліотечний вісник. 2018. № 6. С. 57–59.

цілісної картини історії становлення наукового напрямку метабібліографії в Україні та вивчення її сучасного стану є нагальним завданням, пов'язаним із формуванням інтелектуального середовища науки та культури України, створенням бібліографічної джерельної бази національного розвитку держави. З цією метою здійснюється дослідження історії і сучасного стану української літературознавчої метабібліографії, виявлення лакун у метабібліографічному забезпеченні інформаційних потреб науки і суспільства, визначення шляхів і перспектив подальшого розвитку цього виду бібліографічної діяльності.

Для вдосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування фундаментальних і прикладних досліджень в умовах дефіциту асигнувань планується урізноманітнити форми та технологічні засоби розкриття та формування актуальних документних ресурсів, довідково-бібліографічних збірань, розвивати наукові засади організації доступу до світових наукових інформаційних ресурсів, впроваджувати корпоративне використання ресурсів бібліотек мережі НАН України.

¹⁴⁰ Дуднік О., Колесніченко А. Бібліографічні джерела з історії Півдня і Сходу України // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2016. Вип. 44. С. 544–561; Дуднік О. Бібліографічні покажчики як джерела з історії Півдня і Сходу України // Український історичний збірник. 2017. Вип. 19. С. 408–424; Його ж. Українське народознавство у бібліографічних виданнях з етнографії Російської імперії (XIX – початок XX ст.) // Бібліотечний вісник. 2017. № 4. С. 20–29; Добко Т., Дуднік О. Бібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (перша половина XX ст.) // Там само. № 6. С. 29–38; Їх же. Бібліографічні покажчики з історії національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (друга половина XX – початок XXI ст.) // Там само. 2018. № 1. С. 34–44; Їх же. Біобібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.) як джерело енциклопедичних досліджень // Українська енциклопедистика. Регіональний аспект: матеріали V Міжнар. наук. конф. «Українська енциклопедистика». Київ, 2017. С. 34–43.

ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗБУДОВА ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІОГРАФІЧНОЇ ТА БІОБІБЛОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

3.1. Розвиток дослідницької діяльності Інституту біографічних досліджень в умовах становлення інформаційного суспільства (2000–2012 роки)

Початок ХХІ ст. приніс чимало перемін у дослідницьку, методичну та інформаційну діяльність Інституту біографічних досліджень, відкрив перед ним принципово нові обрії. Цей час знаменувався зростаючим з року в рік впровадженням у вітчизняну практику дослідницької та бібліотечно-інформаційної роботи новітніх електронних технологій інтеграції, опрацювання та поширення наукових знань. Вони надали дослідникам-біографістам, а також читачам історико-біографічної літератури принципово недосяжні раніше можливості оперування великими масивами джерел, бібліографії, наукових праць попередників. Водночас становлення і розвиток в Україні відкритого демократичного суспільства, процеси, що відбувалися у громадській свідомості й гуманітарній культурі, стимулювали зростання інтересу наших співвітчизників до історико-біографічної інформації, суттєво розширили уявлення про діапазон імен, які заслуговують на пам'ять і пошану з боку наступних поколінь. У суспільній думці утвердилося розуміння цінності життєвого досвіду кожної людини, серед широкого кола українців відродилися прагнення до пошуків власного родового коріння.

Якісні зміни, що відбувалися у суспільній свідомості й гуманітарній культурі, у науковому житті, стали значимим поштовхом для перегляду головних спрямувань пошукової та науково-інформаційної діяльності Інституту біографічних досліджень, визначення нових пріоритетів, осмислення подальших завдань і перспектив не лише формування фундаментального національного історико-біографічного зводу, яке посідало раніше цен-

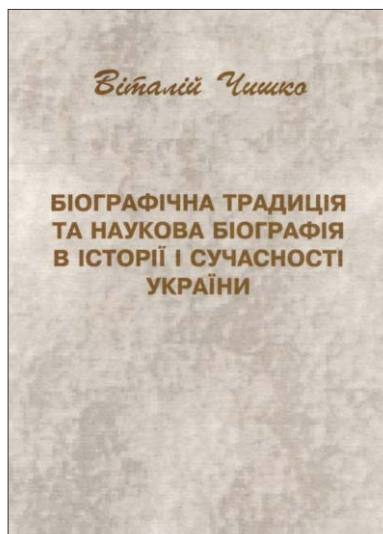
тральне місце у роботі Інституту, а й загального стрімкого розширення діапазону проблематики його теоретичних і практично-методичних розробок

Засновник і перший директор Інституту біографічних досліджень доктор історичних наук, професор Віталій Сергійович Чишко (1951–2003)

та історико-меморіальних біографічних студій в цілому. Освоєння нових напрямів і форм роботи стало безпосереднім продовженням і збагаченням теоретичних та практичних напрацювань, покладених в основу діяльності Інституту його засновником і першим директором д-ром іст. наук, проф. Віталієм Сергійовичем Чишко (1951–2003), життя якого увірвалося на самому злеті його творчих можливостей.

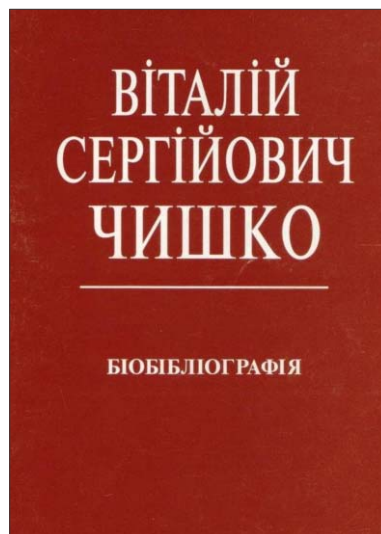
Розвиток новітніх інформаційних технологій і становлення сучасної інформаційної парадигми з її вимогами щодо зручного й оперативного надання користувачам великих обсягів багатовимірної, багатоваріантної за своїм змістом наукової, освітньої культурологічної інформації абсолютно по-новому поставили проблеми не лише формування фундаментального національного біографічного зводу, а й шляхів і напрямів розвитку форм інтеграції й поширення біографічної інформації, історико-біографічних знань в цілому. Власне, вирішення цього комплексу проблем було розпочате Інститутом ще в межах НДР «Підготовка матеріалів до Українського біографічного словника, створення комп'ютерної бази даних біографічної та біобібліографічної інформації», яка виконувалася впродовж 1999–2003 рр. В процесі цього дослідження з позицій новітніх реалій було проаналізовано і творчо переосмислено весь попередній досвід розвитку біографічних досліджень в Україні, здійснено розробку ключових теоретичних і методичних про-

блем поступу новітньої вітчизняної біографістики як самостійної історичної наукової дисципліни, конкретно-методичних проблем підготовки біографічних та біобібліографічних словників і довідників, сформовано комп'ютерну базу біобібліографічної інформації «Національна біографістика». Інтенсивно здійснювалося напрацювання форм і методів подання довідкових біографічних матеріалів для словників, а також біографічних статей і нарисів для публікації в інших наукових та науково-популярних виданнях.

Об'єктивною вимогою часу стало досягнення зближення й конвергенції раніше цілком окремих, самостійних спрямувань історико-біографічної справи, мало пов'язаних одне з одним, – «двох напрямів», як визначав їх В. С. Чишко¹⁴¹, які викристалізувалися у ХХ ст. й відповідали суттєво відмінним способам інформаційного ужитку біографічних видань, притаманним добі друкарської культури: суто довідкового, ознайомчого, стислого, спрямованого на подання найбільш важливих відомостей про особу і розгорнутого, описового й аналітичного, зорієнтованого на вдумливе читання текстів чи наукову роботу з ними.

Нагромаджені, з одного боку, у довідкових виданнях (універсальних і галузевих енциклопедіях, словниках, збірниках, біобібліографічних покажчиках), а з іншого – у численних наукових працях різного формату, історико-літературних та історико-публіцистичних творах, а також на електронних носіях, біографічні матеріали про діячів минулих поколінь і наших відомих сучасників у нових умовах поступово все більше розумілися як цілісний плюралістичний, багатовимірний *інформаційний ресурс*.

¹⁴¹ Чишко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. Київ: БМТ, 1996. С. 49.

3.1.1. Розгортання роботи з формування електронного національного історико-біографічного зводу

За нових реалій, в умовах швидкого становлення в Україні елементів інформаційного суспільства, у середині першого десятиліття ХХІ ст. в процесі виконання Інститутом біографічних досліджень планових тем НДР «Створення ресурсів електронного Українського біографічного словника» (2004–2006 рр.) та «Розвиток української біографістики та проблеми формування вітчизняних біобібліографічних ресурсів ХХІ століття» (2007–2009 рр.) ідея підготовки друкованого фундаментального біографічного словника закономірно трансформувалася у концептуальне бачення українського національного біографічного зводу як електронного архіву. Він розумівся як складноструктурований ресурс, що має поєднати в собі довідкові біографічні статті з розгорнутою бібліографією, а також повнотекстовою бібліотекою наукових праць, документів, іконографічних та інших матеріалів. Метою створення в Україні масштабного електронного науково-інформаційного біографічного та біобібліографічного ресурсу, відкритого для широкого кола користувачів, було визначене забезпечення зростаючих потреб сфер освіти, науки, культури, державного управління, засобів масової інформації у науковій біографічній та біобібліографічній інформації.

Для розгортання роботи над таким інноваційним проектом Інститут біографічних досліджень вже мав на той час достатній теоретичний і практичний заділ. Завдяки виробленим на підставі положень *Концепції програмно-комп'ютерного забезпечення підготовки та видання УБС* науково-методичним, організаційним і технічним рішенням, електронна база даних «Персоналії» від початку мислилася як основа для створення великого, цілком самостійного за значенням, масиву біобібліографічних даних, необхідних для забезпечення найрізноманітніших потреб науково-пошукової та бібліотечно-інформаційної роботи, у тому числі й для підготовки галузевих, крайових, проблемно-тематичних біографічних та біобібліографічних словників, енциклопедій, довідників та інших видань, що можуть створюватися у майбутньому з використанням її матеріалів ¹⁴².

¹⁴² Чижко В. С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. Київ: БМТ, 1996. С. 149–159.

Визрівання рішення щодо трансформації проекту підготовки багатотомного друкованого біографічного словника в напрямі розбудови електронного інформаційного ресурсу відкритого доступу ґрунтувалося також на врахуванні визначальних тенденцій розвитку світової біографічної науково-інформаційної справи, обумовлених широким розгортанням процесів інформаційної революції, а надто впровадженням у практику з першого десятиліття ХХІ ст. мережевих технологій нових поколінь. Значну увагу при цьому було приділено аналізу досвіду і нерозв'язаних проблем формування в зарубіжних країнах масштабних друкованих та електронних ресурсів біографічної інформації – біографічних словників і енциклопедій, біографічних, генеалогічних і проблемно-тематичних інформаційних систем, персональних історико-меморіальних архівів визначних діячів. Стало зрозумілим, що суттєвою перевагою електронних ресурсів біографічної інформації є не лише можливість представити в них електронні версії мало доступних широкому загалу читачів друкованих словників і енциклопедій, а насамперед динамізм віртуальних проєктів, можливість оперативного «асиметричного» (на всі літери абетки, різного обсягу, залежно від наявності матеріалів) поповнення їх контенту з використанням найрізноманітніших джерел (що є особливо важливим в умовах швидкого нагромадження нових дослідницьких результатів). Водночас ретельне вивчення світової науково-видавничої практики засвідчило кризовий стан підготовки багатотомних книжкових національних біографічних словників (наприклад, в Італії, Польщі та деяких інших країнах вони перетворилися на «довгобуди», робота над якими тривала ще з 20–30-х рр. ХХ ст.). У нових умовах друковані видання виявилися неконкурентоспроможними порівняно з електронними ресурсами не лише через свою високу вартість, а й тому, що їх інформація нерідко застаріває ще до виходу чергових абеткових томів у світ.

Отже, цілий комплекс об'єктивних умов закономірно поставив перед Інститутом біографічних досліджень НБУВ завдання шукати перспективи принципово вищого порядку і висунув на перший план актуальне науково-технічне завдання – формувати спеціально призначені для широкого доступу користувачів електронних мереж в Україні і світі масиви біографічної та біобібліографічної інформації високого академічного рівня.

Від самого початку бачення фундаментального національного історико-біографічного зводу ґрунтувалося на принципово більш досконалих системотехнічних, структурних і змістових засадах, ніж ті, що були покладені в основу зарубіжних біографічних архівів, зокрема створеної наприкінці ХХ ст. німецьким видавничим домом «Заур» Всесвітньої біографічної інформаційної системи (*World Biographical Information System – WBIS*). Окремі національні біографічні архіви, які увійшли до *WBIS*, упорядковані спочатку на мікрофішах, згодом на лазерних дисках, пізніше – як мережеві продукти, являли собою суто механічне відтворення текстів окремих статей зі старих біографічних словників і довідників. Задуманий Інститутом біографічних досліджень ресурс, який пізніше одержав назву «Український національний біографічний архів» (УНБА), не наслідував цю застарілу вже в перших роках ХХІ ст. модель. На противагу незмінним у своєму повністю завершеному вигляді друкованим біографічним словникам та електронним біографічним архівам, УНБА мислився як інноваційний інформаційний продукт нової доби. Він мав бути «живим», динамічно змінюваним, принципово не обмеженим якимись наперед визначеними обсягами, доступним для постійного доповнення новими іменами або матеріалами щодо вже включених до нього персоналій, причому одночасно на всі літери абетки, в міру наявності підготовлених матеріалів. Такі підходи передбачали змістову «рухливість» архіву, можливість систематичного нарощування його науково-інформаційного потенціалу.

Принципова неможливість механічного запозичення зарубіжного досвіду й необхідність пошуку власних інноваційних рішень була спричинена й суттєвою відмінністю об'єктивних умов. Країни Західної Європи, США і Росія ще з попередніх століть мали розвинену традицію словниково-довідкової біографістики, а отже величезні за обсягом і повнотою охоплення матеріалу готові друковані словникові ресурси, які можна безпосередньо оцифровувати. На противагу цьому перед українськими науковцями все ще стояло завдання пошуку й повернення до історичної пам'яті народу багатьох імен співвітчизників, які містилися у величезній масі видань, зокрема періодичних, а також в архівних документах. Така ситуація вимагала застосування в Україні зовсім іншої моделі – поступового формування загальнодоступного біографічного ресурсу як за допомогою використання вже існуючих біографічних публікацій, причому не

лише словниково-довідкових, так і шляхом перманентного додавання до створюваного електронного архіву результатів новітніх напрацювань українських біографістів. Зазначене було вкрай важливо через те, що все напрацьоване протягом попередніх десятиліть вимагало серйозного переосмислення з висоти нового досвіду здобутої Україною незалежності.

Загальні концептуальні, методичні та організаційні засади розбудови електронного «Українського національного біографічного архіву», його структури були розроблені наприкінці першого десятиліття XXI ст. у серії статей В. І. Попика і в підсумковому вигляді узагальнені в окремому розділі «Концепція та реалізація проекту „Українського національного біографічного архіву”» монографії «Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку»¹⁴³. Системотехнічне забезпечення УНБА, внутрішня організація його основних складників – баз даних «Персоналії», «Джерела української біографістики», «Іконографія», а також технічні та методичні принципи наповнення її інформаційного ресурсу – напрацьовані канд. іст. наук О. М. Яценком, канд. психол. наук О. Л. Верніком, Ю. В. Вернік спільно з науковцем Українського мовно-інформаційного фонду НАН України Н. М. Сидорчук і становлять їхній спільний інтелектуальний доробок^{144, 145}.

Директор Інституту біографічних досліджень, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України
Володимир Іванович Попик

¹⁴³ Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2013. 520 с.

¹⁴⁴ Яценко О. М. Методичні та змістові засади формування персоналій в «Українському національному біографічному архіві» // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2016. С. 190–198.

¹⁴⁵ Вернік О. Л. Системотехнічне забезпечення організації інтегрованої системи ресурсів біографічної інформації «Українського національного біографічного архіву» // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2016. С. 171–189.

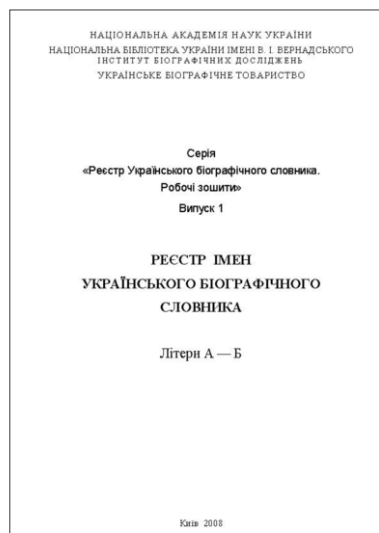
Модернізоване, порівняно з початковим варіантом кінця 90-х рр. ХХ ст., програмне забезпечення бази даних УНБА «Національна біографістика», яка містила підпорядковані БД «Персоналії» та «Джерела», в цілому створило можливість для раціонального й швидкого введення та виведення на електронні носії великих масивів біографічної та біобібліографічної інформації. У той же час стрімкий розвиток інформаційних технологій, поява все нових системотехнічних рішень, а також розширення теоретичних уявлень і вимог до створюваного ресурсу обумовили необхідність постійного продовження роботи над вдосконаленням побудови й організації УНБА.

Наприкінці першого десятиліття ХХІ ст. в результаті тісної співпраці Інституту біографічних досліджень з Українським мовно-інформаційним фондом НАН України з'явилася нова, вже третя від початку роботи у 90-х рр. ХХ ст., версія програмного забезпечення – «Український біографічний архів», призначена для роботи фахівців зі службовою частиною УНБА. Біобібліографічний ресурс фактично перетворився на комплекс із трьох функціонально взаємопов'язаних баз: «Персоналії», «Джерела», «Іконографія». Одночасно була розроблена у формі робочої комп'ютерної моделі загальна композиційна схема веб-сайту, через який УНБА мав бути розкритий для користувачів. Зазначене дозволило в наступні роки в межах виконання нової теми НДР «Формування інтернет-порталу „Український національний біографічний архів”: пошук, наповнення, опрацювання матеріалів» (2010–2012 рр.) розгорнути практичну розбудову всіх взаємопов'язаних між собою структурних елементів і тематичних рубрик електронного УНБА та наповнення його контенту біографічними, супровідними і довідковими матеріалами.

Побудову експериментальної версії інтернет-порталу «Українського національного біографічного архіву», яка мала забезпечити перетворення його із сукупності службових робочих баз даних на інформаційний ресурс, відкритий для широкого кола користувачів, було розпочато з формування та відлагодження роботи його системотехнічних та організаційно-структурних складників, необхідних для наповнення інформаційних блоків та тематичних рубрик УНБА біографічними, бібліографічними та супровідними й довідковими матеріалами. Над вирішенням різних аспектів цього комплексного завдання працювали кандидати іст. наук В. І. Попик,

О. М. Яценко, С. М. Ляшко, О. В. Малій, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, О. В. Бугаєва, Л. Г. Рева, а також наукові співробітники Ю. В. Вернік, С. В. Муріна.

УНБА розбудовувався як досить розгалужений за своєю структурою інформаційний ресурс, у якому використано кілька рівнів зберігання даних. Йшлося як про сегменти, відкриті для широкого загалу користувачів у мережі Інтернет, так і про такі, що можна переглядати лише в стінах НБУВ (та, у майбутньому, в її віртуальних читальних залах), тобто у мережі Інтранет/Екстранет, а також про сегменти, призначені виключно для роботи спеціалістів з повноваженнями різних рівнів. На цьому етапі основними складовими частинами ресурсу, що розбудовуються і структуруються в межах порталу на основі бази даних «Персоналії», визначилися: **Реєстр імен (Словник)**, який автоматично генерується на основі матеріалів записів бази даних «Персоналії» і слугує основою пошукової системи; **Біографічні статті-довідки**, як підготовлені спеціально для УНБА, так і запозичені з різноманітних довідкових видань, старих і нових; **Розширена бібліографія** (порівняно з пристатеюною у біографічних статтях-довідках), яка може постійно поповнюватись, при цьому частина позицій бібліографії є інтерактивною (було передбачено можливість виділення у розділі бібліографії рубрики «Документи і матеріали», наповнення якої може варіюватися залежно від специфіки матеріалів певної персоналії); **Повнотекстові публікації різних жанрів і форматів**, присвячені окремим постатям; **Іконографія** – візуальні зображення: фотознімки та прижиттєві портрети, групові фотографії, за відсутності автентичних зображень – відтворення художніх портретів або скульптурних творів пізнішої доби, які увійшли в історичну і культурну традицію; **Аудіо- та відеоматеріали** – записи виступів відомих діячів науки, освіти і культури чи інтерв'ю з ними, авторського читання або виконання творів, наукових доповідей та лекцій, зустрічей і бесід, зокрема й у родинному, неформальному колі, а також за-

фіксовані на різних носіях спогади про них сучасників; *Посилання на зовнішні електронні ресурси*, рекомендовані упорядниками; *Коментарі фахівців*, зокрема щодо уточнення написання імен та прізвищ, даних про дати народження і смерті, важливих подій життя, родинних зв'язків тощо.

Розбудову кожного сегмента було забезпечено організацією відповідних автоматизованих робочих місць упорядників архіву. Особливу увагу було приділено створенню на веб-порталі УНБА простого й доступного користувачам «дружнього інтерфейсу» з ефективною, а разом з тим зручною системою доступу до контенту та пошуку необхідної інформації.

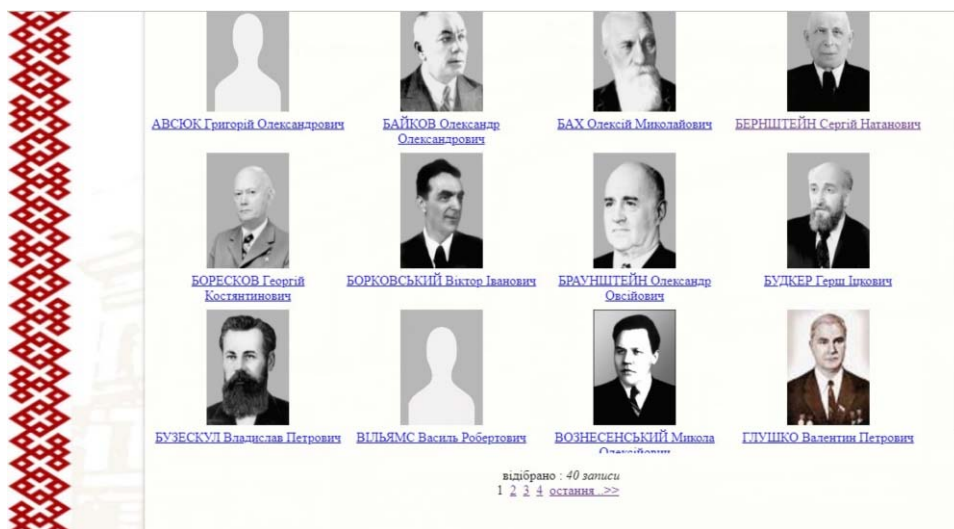
Зазначена організація структури інтернет-версії УНБА та побудова технологічних механізмів, що забезпечували роботу з наповнення і використання його контенту не лише цілком відповідали світовому рівню розвитку електронних ресурсів біографічної інформації на межі першого і другого десятиліть ХХІ ст., а й дозволяли вирішувати ряд науково-пошукових та аналітичних завдань, які на той час зарубіжними спеціалістами – упорядниками історико-біографічних інформаційних ресурсів – навіть не висувалися на порядок денний.

Впровадження результатів здійснених теоретичних і методичних наукових досліджень у практику через вироблення й апробацію оптимальних системотехнічних рішень і створення на їх основі діючої експериментальної моделі електронного науково-інформаційного ресурсу – інтернет-порталу УНБА, відлагодження його роботи в цілому, уточнення структури тематичних рубрик, опрацювання питань забезпечення стійкого (захищеного технічно) функціонування порталу стало важливим початковим етапом розгортання фундаментального національного історико-біографічного зводу, впровадження його у практику інформаційної діяльності НБУВ.

У наступні роки швидкий розвиток інформаційних технологій, перехід від практики створення окремих ізольованих ресурсів до розбудови їх як частин розгалуженого інформаційного середовища обумовив подальше вдосконалення організації УНБА. Нині здійснюються заходи з інтеграції УНБА через систему пов'язаних ресурсів з каталогами, фондами і колекціями, базами даних НБУВ, а також інших установ та інформаційних центрів, що забезпечить користувачам ефективне оперування даними з метою вирішення найрізноманітніших дослідницьких завдань.

Веб-інтерфейс інформаційно-пошукової системи Українського національного біографічного архіву

Фрагмент вихідної форми простого пошуку Українського національного біографічного архіву

Здійснюване під керівництвом канд. іст. наук О. М. Яценка наповнення й наукове та технічне редагування БД «Персоналії» – основи УНБА – дозволило збільшити її контент від 17 тис. персоналій на початку століття до 65 тис. на кінець 2012 р. У 2008 р. із застосуванням автоматизованих технологій опрацювання БД «Персоналії» було підготовлено й видруковано книжковим виданням перший пробний «Реєстр імен» національного біографічного зводу на літери «А» і «Б»¹⁴⁶. У подальшому апробація «Реєстру імен» здійснювалася вже виключно в електронному форматі. У процесі цієї роботи, до якої було залучено більшість науковців Інституту (кандидати іст. наук О. М. Яценко, Н. І. Любовець, С. М. Ляшко, О. В. Бугаєва, Ю. І. Зінченко та інші), уточнено крайні дати життя та написання в сучасній українській транскрипції імен багатьох вітчизняних і зарубіжних діячів з можливими різночитаннями, записи доповнено псевдонімами та криптонімами. Здійснено також фахове редагування і певну уніфікацію дефініцій, що визначають найважливіші напрями діяльності особистостей, їх місце і роль у вітчизняній історії та культурі.

Результатом спільних зусиль науковців Інституту біографічних досліджень стало вироблення гнучкої системи відображення на порталі УНБА даних стосовно постатей, які належать до різних сфер людської діяльності, що вимагає значної варіативності подання основних і додаткових інформаційних матеріалів: біографічних довідок, текстів наукових праць, авторських творів, документальних публікацій, спогадів, епістолярію, іконографії тощо. Експериментально було напрацьовано чимало різних специфічних підходів до подання матеріалів, а також композиційних та редакторських прийомів, які, не вступаючи в протиріччя з вимогами загальної уніфікації, створюють багатоваріантні можливості розкриття життєвого шляху відомих співвітчизників. В. І. Попик, Т. І. Ківшар, С. М. Ляшко, Н. І. Любовець, О. В. Бугаєва, О. М. Яценко, Н. П. Марченко, О. В. Воскобойнікова-Гузева підготували кілька десятків різноманітних модельних (зразкових) структурованих багатокomпонентних матеріалів до сторінок-персоналії відомих діячів України, зокрема мандрівника В. Григоровича-Барського, учених М. Боголюбова, М. Василенка, В. Глушкова, К. Гуслистого, літераторів Б. Антоненка-Давидовича, М. Бажана, кінорежисера і письменника О. Довженка, композиторів Д. Бортнянського, М. Березовського, М. Лисенка, М. Скорульського, співаків

¹⁴⁶ Реєстр імен українського біографічного словника : літери А – Б /НАН України; НБУВ. Київ, 2008. 158 с. (Серія «Реєстр Українського біографічного словника»; вип. 1).

С. Крушельницької, І. Козловського, акторів М. Заньковецької, А. Бучми. Найбільш досконалим зразком організації та змістового наповнення персоналій стала створена О. М. Яценком сторінка УНБА, присвячена видатному авіаконструктору, державному і громадському діячеві академіку О. К. Антонову (1906–1984).

При цьому обсяги даних, представлених в окремих персоналіях, могли варіюватися в досить значному діапазоні, що відповідає специфіці наявної біографічної інформації. Таким чином, вдалося подолати основні недоліки існуючих на той час у світі друкованих, а також багатьох електронних ресурсів біографічної інформації, пов'язані зі складністю або повною неможливістю втручання надалі в їх зміст, а також традиційним, притаманним добі друкованої культури прагненням до збалансування обсягів інформації між окремими персоналіями.

Відповідно до розробленої О. М. Яценком загальної семантичної форми відображення інформації про окрему особу, було започатковано систе-

АНТОНОВ
Олег Костянтинович

25.01(07.02).1906, с. Тройця, нині смт Тройцьке Подільського р-ну Московської обл., РФ — 04.04.1984, Київ

авіаконструктор, громадський діяч, педагог, художник

Генеральний конструктор літакобудування (1962), академік АН УРСР (1967), АН СРСР (1981). Під його керівництвом створено 52 типи планерів і 22 типи літаків, у том числі самі великі у світі АН-22 «Антей» та АН-124 «Руслано». Засновник Авіаційного науково-технічного комплексу у Києві. Герой Соціалістичної Праці (1966). Заслужений діяч науки України (1976). Лауреат Державної премії СРСР (1952), Ленінської премії (1962), Державної премії України (1976), премії ім. М. Янгеля (1984)

— Біографічні статті з латинських назв —

Радянська енциклопедія історії України. К., 1969-1972. Т.1-4. Т.1. С. 65

— Зображення

О. К. Антонов Портрет О. К. Антонова роботи Олега Закоморного О. К. Антонов А. С. Яковлев і О. К. Антонов у конструкторському бюро Олег Костянтинович Антонов О. К. Антонов О. К. Антонов (1946 р.)

Персональна сторінка Українського національного біографічного архіву «Антонов Олег Костянтинович»

The screenshot displays a digital library interface with a grid of icons and text links. The top row contains seven icons with corresponding text:

- Почтова марка України (2004 р.)
- Ювілейна монета України присвячена 100-річчю з дня народження О. К. Антонова (2004 р.)
- Марка Пошти Росії присвячена 100-річчю О. К. Антонова (2007 р.)
- Нагорода О. К. Антонова на Байковому кладовищі (м. Київ)
- Будинок де жив (1957-1984 рр.) О. К. Антонов (Київ, вул. Огарьова, 1)
- Меморіальна пошта вул. Антонова (м. Київ)
- Меморіальна пошта на будинку де жив О. К. Антонов (Київ, вул. Огарьова, 1)

 The second row is titled "творчий доробок" and contains seven icons representing different aircraft models: Ан-2, Ан-72, Ан-30, Півня А-7, Ан-32, Ан-22 "Антей", and Ан-24. Below the grid are three sections:

- Аудіо- та відео-інформація**
 - Антонов - частина 1
 - Антонов - частина 2
 - Студенти про Антонова
 - Канал 24. Сюжет про О.К. Антонова
 - До народження Ан-2
 - Відео
- Інформація на ресурсах НБУВ**
 - Ресурси НБУВ: про особу
 - Ресурси НБУВ: твори
 - Ресурси НБУВ: входження (повнотекстовий пошук)
- Інформація на інших ресурсах**
 - Пошук у Вікі

Іконографічні та ілюстративні матеріали по персоналії авіаконструктора О. К. Антонова

матичну роботу з формування окремих рубрик сторінок-персоналій на порталі УНБА («Біографічні статті з довідкових видань», «Бібліографія та архівні матеріали», «Іконографія», «Аудіо- та відеоматеріали», «Електронні ресурси») із застосуванням автоматизованих алгоритмів безпосередньо з відповідних полів службових баз даних. Зручність запровадженої системи полягала в можливості постійного внесення змін і доповнень як до основних полів, так і до прикріплених до них документів. Узагальненням напрацьованого на цьому етапі досвіду стала розробка Н. І. Любовець, С. М. Ляшко та О. М. Яценком «Методичних рекомендацій до подання біобібліографічного матеріалу». На основі розгорнутого сканування та копіювання довідкових біографічних статей, текстів наукових праць та іконографічних матеріалів на кінець 2012 р. до баз даних УНБА було приєднано вже понад 20 тис. файлів текстових та іконографічних документів загальним обсягом 1,5 Гб.

Значною проблемою, яка постала перед упорядниками УНБА, виявилася утрудненість наповнення його іконографічними матеріалами через загальний недостатній рівень розвитку в Україні цього напрямку дослідницької та науково-інформаційної роботи. З метою розв'язання проблеми О. М. Яценко розробив методичні рекомендації щодо подання іконографічних матеріалів на сторінках УНБА та запропонував організаційні засади реалізації перспективного проекту створення при УНБА автономної електронної бази даних української іконографії. Вони засновані на принципах багатоаспектності та міждисциплінарності підходів, що передбачають участь книгознавців, каталогізаторів, істориків, мистецтвознавців, програмістів; забезпечення сумісності проєктованої іконографічної БД із системою біографічної та бібліографічної інформації УНБА, її відповідності національним та міжнародним стандартам; можливість одноразового введення та багатоцільового використання даних, їх подальшої модифікації і багатоаспектного застосування. Передбачено доступність використання даних як у системі УНБА, так і автономно, зокрема шляхом створення електронного депозитарію іконографічного матеріалу для видання в майбутньому публікацій на різних носіях.

Цінною прикладною розробкою, здійсненою в межах розбудови контенту інтернет-порталу УНБА, став рекомендаційний список з близько 350 найважливіших для українських дослідників і користувачів електронних ресурсів біографічної інформації в мережі Інтернет, складений В. І. Попиком. Побудова його предметних рубрик підпорядкована завданню створення сприятливих можливостей для роботи з найбільш змістовними з них, насамперед з тими, які становлять особливий інтерес через наявність науково опрацьованих матеріалів.

3.1.2. Розширення проблемно-тематичного діапазону досліджень

Новими напрямками розробок учених Інституту біографічних досліджень НБУВ позначене перше десятиліття ХХІ ст.: поглиблене вивчення історичного досвіду, сучасного стану, невирішених проблем, нових визначальних тенденцій, завдань і перспектив розвитку світової та вітчизняної біографіки, питань теорії та методики біографістики як спеціальної наукової дисципліни гуманітарного циклу, від ґрунтового опрацювання яких

залежав подальший цілеспрямований поступ важливої в науковому, суспільному та культурному сенсі царини гуманітаристики.

Значному розширенню у ці роки діапазону дослідницької проблематики сприяло зростання кадрового потенціалу Інституту біографічних досліджень, а також наявність значних напрацювань науковців, здійснених у

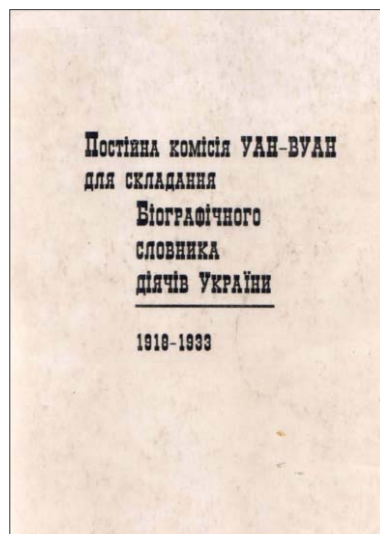
Провідний науковий співробітник кандидат історичних наук
Світлана Миколаївна
Ляшко

попередній період, що створювало можливості для виходу на принципово більш високий рівень роботи. Ще на рубежі століть кандидатську дисертацію на тему «Розвиток системи інформаційного забезпечення біобібліографічної діяльності у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (90-ті роки ХХ ст.)» захистив провідний фахівець Інституту в газузі формування електронних баз наукової інформації О. М. Яценко (2000). У перші роки ХХІ ст. серед десяти штатних наукових працівників ІБД був один доктор наук – Т. І. Ківшар – та сім кандидатів наук. Крім того, у колективі працювало на засадах сумісництва два доктори наук, у тому числі чл.-кор. НАН України В. М. Даниленко, а також шість кандидатів наук.

У 2007 р. кандидатську дисертацію на тему «Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича» захистила О. В. Бугаєва. З кожним роком науковий потенціал колективу посилювався за рахунок ротації кадрів та залучення працівників високої кваліфікації з метою розгортання нових важливих дослідницьких напрямів. На 2012 р. структура наукових кадрів якісно змінилася: кількість штатних наукових співробітників зросла до чотирнадцяти, серед них був один доктор та дев'ять кандидатів наук, у складі Інституту залишилося лише двоє сумісників, що в цілому засвідчило завершення етапу становлення наукового колективу. На цей час майже всі науковці здобули звання старших наукових співробітників. Уже в наступних роках другого десятиліття у складі ІБД почала швидко зростати частка докторів наук, професорів.

Поглиблена розробка теоретичних і методичних проблем історичної біографістики закономірно почалася з освоєння досвіду попередників. Грунтовна праця канд. іст. наук С. М. Ляшко «Постійна комісія УАН–ВУАН

для складання біографічного словника діячів України. 1918–1933: Документи. Матеріали. Дослідження»¹⁴⁷ здобула продовження у її наступних книгах «Біографічна довідкова справа в Україні (60-і рр. XIX – 40-і рр. XX ст.). Нариси історії»¹⁴⁸ та, в більш розгорнутому форматі, «Українські біографічні довідкові видання XIX–XX ст.: історичні та теоретико-методичні засади»¹⁴⁹. С. М. Ляшко вперше докладно розкрила й проаналізувала мало відомі до цього часу сторінки історії розвитку біографічної справи в Україні, зокрема діяльності її провідних центрів – біографічного гуртка В. Б. Антоновича (кінець XIX – початок XX ст.), Постійної комісії для складання Біографічного словника України (1918–1933) та першої Редакції «Української радянської енциклопедії» (1930–1934), загальна мета, методична та практична діяльність яких були спрямовані на підготовку національного біографічного словника та інших насичених біографічними матеріалами довідкових видань.

С. М. Ляшко розробила оригінальну авторську періодизацію розвитку української біографічної довідкової справи, в основу якої покладено зв'язок з процесами українського національного відродження та формування державницького світогляду на ґрунті утвердження національної ідеї. Дослідниця виокремила такі основні періоди:

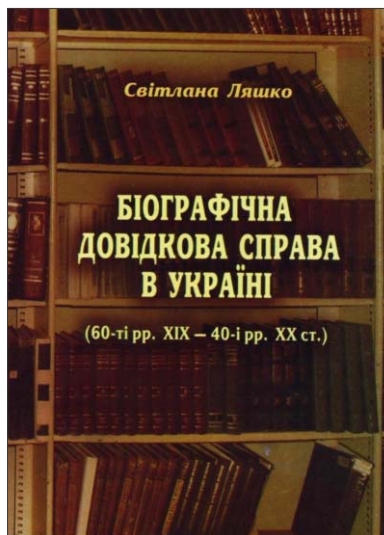
– *Перший період (друга половина XIX ст. – 1917 р.)*, пов'язаний із часом, коли українські землі входили до складу Російської та Австро-Угор-

¹⁴⁷ Постійна комісія УАН - ВУАН для складання Біографічного словника діячів України. 1918-1933. Документи. Матеріали. Дослідження / авт.-упоряд. С. М. Ляшко; НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2003. 688с.

¹⁴⁸ Ляшко С.М. Біографічна довідкова справа в Україні (60-і рр. XIX – 40-і рр. XX ст.). Нариси історії // НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. Запоріжжя: Дике Поле, 2006. 88 с.

¹⁴⁹ Ляшко С.М. Українські біографічні довідкові видання XIX – XX століття: історичні та теоретико-методичні засади : монографія. Запоріжжя: Дике поле, 2010. 288 с.

ської держав, і позначений специфікою початкових етапів розвитку національного руху, суспільної думки, громадської, наукової та політичної діяльності українства. Він знаменний накопиченням емпіричного знання щодо змістового наповнення, методики та досвіду створення біографічних довідників, розширенням номенклатури та кількості біографічних довідкових видань;

– *Другий період (1917–1921 рр.)*, який припадає на часи Української революції, що створила політичні, матеріальні, фінансові, організаційні та інші умови розвитку української фундаментальної науки, культури, освіти, зокрема уможливила започаткування роботи Постійної комісії для складання Біографічного словника діячів України (1918–1933), яка заклала науково-методичні засади подальшого розвитку української біографічної довідкової справи;

– *Третій період (20-ті – початок 90-х рр. XX ст.)*, позначений розвитком української біографічної довідкової справи у вкрай несприятливому культурно-історич-

ному дискурсі, коли її теоретичні напрацювання та їх практичне втілення суттєво обмежувалися домінуванням ідеологічних чинників. Цей великий хронологічний період С. М. Ляшко запропонувала умовно поділити на кілька етапів:

20-ті – середина 30-х рр. XX ст. – час відносного розквіту культурної автономії, національного відродження, на який припадає діяльність Постійної комісії для складання Біографічного словника діячів України, підготовка низки ґрунтовних біобібліографічних довідників та покажчиків письменників і митців, розгортання роботи над багатотомною «Українською радянською енциклопедією»;

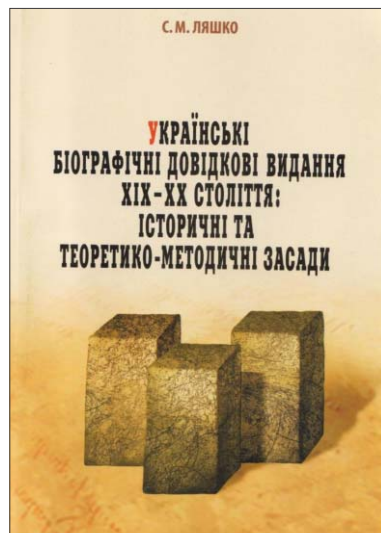
Середина 30-х – друга половина 50-х рр. XX ст. – час найбільшої «закритості» радянського суспільства, ідеологічного і політичного контролю над усіма видами інформації, до яких належить також історико-біографічна, впровадження в наукову і культурну сфери ключової концепції «дав-

ньюруської народності)», «возз'єднання» українського і російського народів тощо з метою забезпечити відповідне спрямування розвитку гуманітарних наук в УРСР. Відповіддю українства стало переміщення центру розвитку вітчизняної біографічної довідкової справи за межі Батьківщини;

Друга половина 50-х – межа 80–90-х рр. ХХ ст. – час відродження і розвитку системи підготовки довідкових видань: «Української радянської енциклопедії», тематичних і галузевих енциклопедичних та біографічних словників, словників, присвячених окремим постатям («Шевченківський словник», 1976–1977 рр.);

– *Четвертий період, що розпочався наприкінці 80-х рр. ХХ ст.* і утвердився зі здобуттям Україною державної незалежності, триває дотепер. Він позначений усуненням політичних та ідеологічних перешкод, швидкими темпами поступу дослідницьких, науково-організаційних, соціально-культурних та інших чинників розвитку біографічної довідкової справи.

У працях С. М. Ляшко було звернуто увагу на важливість широкого вивчення досвіду практичної роботи вчених-біографістів міжвоєнної Західної України, насамперед творців львівсько-коломиїської «Української Загальної Енциклопедії», а також наукових осередків української діаспори, що групувалися у міжвоєнний період навколо розбудови Музею визвольної боротьби України в Празі, після Другої світової війни – навколо справи послідовного видання Європейським осередком НТШ у Сарселі (Франція) тритомної «Енциклопедії українознавства» (так званої ЕУ-1), а згодом – десяти томної абеткової ЕУ-2 та її англomовного перевидання. С. М. Ляшко порушила також питання про необхідність врахування досвіду масштабних історико-біографічних розробок, розгорнутих у 20-ті рр. ХХ ст. так званими Істпартами – осередками створеної в 1921 р. у Харкові Комісії для збирання і вивчення матеріалів з історії Жовтневої революції та історії Російської комуністичної партії.

Здійснений С. М. Ляшко докладний аналіз процесу інституалізації української біографічної довідкової справи, що тривав протягом усієї історії її розвитку, може слугувати надійним орієнтиром щодо виявлення загальних закономірностей та особливостей еволюції її науково-теоретичних засад, предмета та об'єкта дослідження, особливостей формування в цій царині національно-історичної традиції та науково-методичних засад, різних форм організації вчених. Викладене має виняткове значення для розуміння сучасного етапу розвитку вітчизняної довідкової біографічної справи, чинників її еволюції.

Широку узагальнюючу картину історичного досвіду й сучасного стану, невіршених проблем, актуальних завдань подальшого поступу біографічних досліджень, видання друкованих та електронних словників і довідників, формування баз даних та електронних архівів біографічної інформації було представлено на основі напрацьованих упродовж першого десятиліття ХХІ ст. в межах планових тем НДР матеріалів у монографії В. І. Попика «Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку»¹⁵⁰. У ній висвітлено головні проблеми і тенденції розвитку ресурсів біографічної інформації у всіх їх історичних формах від давнини до сьогодення. Простежено еволюцію підходів до збирання, систематизації і подання біографічної інформації у різних соціокультурних системах. Окреслено передові здобутки української біографіки минулих століть, оригінальні риси, які зробили її несхожою на біографіку сусідніх народів, визначили особливу роль у національно-культурному розвитку, місце біографічного знання в серцевині національно-визвольного руху.

У працях В. І. Попика розкрито оригінальність і глибoku вкоріненість у національних традиціях світоглядних засад української біографіки, досліджено місце і роль біографічного знання та наукової біографістики в сучасній Україні. Обґрунтовано, що біографічне знання є не лише галуззю гуманітарної науки, а й важливою частиною національної культури, інтелектуального і духовного життя, має безпосереднє відношення до світоглядних, ідеологічних засад суспільства, справляє багатоплановий вплив

¹⁵⁰ Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2013. 520 с.

на формування національної і громадянської свідомості співвітчизників, їх історичних уявлень і політичних уподобань, життєвих переконань і моральних цінностей, соціальної психології.

В. І. Попиком проаналізовано складність і суперечливість процесів відродження національної біографіки в роки незалежності України, поступове подолання нею вироблених упродовж попередніх десятиліть звичок оцінювати постаті минулого крізь призму певних, наперед визначених ідеологічних стереотипів. Наголошено, що процес «повернення минулому людського обличчя» потужно сприяє вивільненню гуманітарного знання в цілому від схематизму старих умоглядних уявлень, осягненню вітчизняної історії через життєписи співвітчизників у всій її повноті, суперечливості й багатоплановості.

У визначенні завдань і перспектив розвитку вітчизняної біографістики В. І. Попик уперше порушив питання необхідності поглибленого соціокультурного і соціально-психологічного вивчення ролі біографічної інформації в науці і в суспільстві, механізмів її функціонування й впливу і, відповідно до цього, вироблення більш дієвих форм її накопичення та поширення з урахуванням особливостей різних груп її споживачів (за соціальними, освітніми, віковими, професійними характеристиками).

Кінець першого десятиліття ХХІ ст. позначений суттєвим поглибленням вченими Інституту біографічних досліджень теоретичних і методичних засад вітчизняної біографіки як сфери наукової та художньої творчості, публіцистики й видавничо-інформаційної діяльності та біографістики як окремої спеціальної історичної дисципліни, осмисленням досвіду, сучасного стану й тенденцій розвитку української і світової біографіки та довідкової біографістики, деталізованим вивченням методичних принципів і практики формування електронних біобібліографічних ресурсів.

Значне місце в дослідженнях Інституту в першому десятилітті ХХІ ст. належало загальним і спеціальним методичним проблемам створення довідкових біографічних видань. С. М. Ляшко запропонувала способи розв'язання складної для теорії і практики біографічної інформаційної справи, часом дуже конфліктної проблеми визначення критеріїв відбору імен до довідкових видань. Дослідниця переконливо обґрунтувала неможливість і недоцільність визначення єдиних універсальних критеріїв відбору персоналій до різних видів і типів видань, необхідність застосування

варіативних критеріїв залежно від цільового призначення словників та довідників, принципів їх укладання (територіальний, соціокультурний, етнічний, етнополітичний, професійний тощо), хронологічних меж охоплення матеріалів, запланованої кількості персоналій і обсягу певного видання. Одночасно В. І. Попик довів невідповідність науковим критеріям застосування при формуванні довідкових біографічних видань суб'єктивно визначених вибірок на зразок «100/200/500 відомих/знаменитих» тощо. Натомість було обґрунтовано необхідність використання сутнісних, якісних критеріїв, які дають змогу у виданнях, орієнтованих на широку читацьку аудиторію, якомога більш повно розкрити в персоналіях видатних діячів України основні віхи її історії, напрями розвитку науки, освіти і культури, економіки, не обмежуючи коло достойників штучно створюваними «квотами».

Інститут також долучився до розв'язання проблеми співвідношення і взаємозв'язків на сучасному етапі між літературною біографікою та науковими історико-біографічними дослідженнями. На основі вивчення історії видання книжкових біографічних серій, зокрема таких, як «Жизнь замечательных людей», «Життя славетних», «Уславлені імена», матеріалів дискусій 60–80-х рр. ХХ ст. щодо подальшого їх розвитку, канд. іст. наук Н. І. Любовець виявила загальну тенденцію поступового переходу від розуміння біографії як окремого літературного жанру до визнання необхідності вироблення системи ґрунтовних наукових підходів до цієї справи ¹⁵¹.

С. М. Ляшко та Н. І. Любовець зробили суттєвий внесок у розробку теоретичних і методичних проблем відображення у різних видах біографічних видань життєвого й творчого шляху представників окремих сфер життєдіяльності суспільства, насамперед науки і культури, у вивчення специфічних особливостей та способів конструювання біографічних текстів. Досліджено етапи становлення наукової біографії вченого як особливого напрямку вітчизняної біографіки, її методологічні й наукознавчі проблеми; співвідношення реконструкції «творчого процесу» з відображенням еволюції світосприйняття вченого в контексті суспільного розвитку й поступу науки та вивчення його людської індивідуальності. Висновки Н. І. Любовець стосовно того, що лише наукова біографія (нероздільна єдність трьох

¹⁵¹ Любовець Н. І. Біографічні серії в контексті розвитку української біографічної традиції // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2008. Вип. 4. С. 267–282.

основних компонентів – предметно-логічного, соціально-історичного та індивідуально-психологічного), яка досліджує людину наукою методами самої науки, мають загальне методологічне значення для піднесення всіх інших напрямів біографічної літератури.

Плідним спрямуванням теоретичних і методичних розробок Інституту біографічних досліджень стало також вивчення шляхів посилення взаємозв'язків між історико-біографічними та краєзнавчими дослідженнями. Н. І. Любовець обґрунтувала методичні й організаційні принципи співпраці між ними у справі підготовки як тематичних, регіональних біографічних видань, так і фундаментальних історико-біографічних зводів. Значення історико-краєзнавчих напрацювань для академічної біографістики зростає у зв'язку з необхідністю введення до наукового обігу величезної кількості малознаних чи зовсім невідомих нині персоналій регіонального або й локального, місцевого рівня. Зазначене об'єктивно є можливим лише за умови залучення до справи широкого загалу науковців-краєзнавців, які нагромадили великі масиви історичної та біобібліографічної інформації¹⁵².

Предметом особливої дослідницької уваги в умовах розгортання в Україні процесів інформаційної революції, формування національного науково-інформаційного і культурно-інформаційного простору стали особливості зародження й початкового етапу розбудови вітчизняних електронних ресурсів біографічної інформації, аналіз характерних рис, динаміки та перспектив розвитку цього багато в чому хаотичного і різновекторного процесу, його здобутки, недоліки, нерозв'язані проблеми, а також і потенційні небезпеки. В. І. Попик проаналізував ступінь репрезентативності різних проблемно-тематичних груп інформаційних продуктів, обґрунтував необхідність формування електронних біографічних ресурсів різного тематичного спрямування, адресного призначення і формату, важливість координації зусиль дослідників з різних регіонів України та зарубіжжя. На окрему увагу, і в теоретичному, і в практично-методичному аспектах, заслуговують розроблені В. І. Попиком рекомендації щодо стану і завдань удосконалення репрезентації наукового доробку українських учених, діячів освіти і культури в мережі Інтернет як засобу інтег-

¹⁵² Любовець Н. І. Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2015. Вип. 12. С. 359–376.

рації вітчизняної науки до світового дослідницького і науково-інформаційного простору.

Важливим внеском у методологію не лише біографістики, а й соціо-гуманітарних досліджень у цілому стало вивчення проблем розширення джерельної бази біографічних студій, впровадження новітніх методик, спрямованих на розбудову та використання електронних біографічних науково-інформаційних ресурсів. У працях В. І. Попика було обґрунтовано, що постановка нових дослідницьких завдань, пов'язаних із виходом за межі суто «ілюстративного» використання біографічних матеріалів у історичних та культурологічних дослідженнях, вимагає не лише суттєвого розширення кола джерел, а й застосування нових дослідницьких підходів і відповідного сучасного інструментарію, використання новітніх інформаційних технологій для розбудови баз даних, придатних для машинної обробки, запровадження принципово нових методик оперування великими масивами історико-біографічної інформації, що можуть бути з успіхом використані в інтересах гуманітарних наук – у різних аспектах, зокрема для здійснення масштабних історико-біографічних, біографо-соціологічних, історико-культурних і етнокультурних досліджень, здобуття на їх основі знань принципово нового рівня.

Перше десятиліття XXI ст. в діяльності Інституту біографічних досліджень позначене розвитком теоретичних та методичних досліджень щодо проблем місця і ролі бібліотек усіх рівнів у справі інтеграції біографічних ресурсів і поширення біографічних знань в умовах загальної швидкої трансформації завдань і функцій бібліотек, обумовлених інформаційною революцією, становленням в Україні цифрової культури. З'явилися праці В. І. Попика, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, присвячені новітньому досвіду, можливостям і завданням бібліотек у формуванні друкованих та електронних ресурсів біографічної інформації, аналізу змін парадигми їх дослідницької та видавничо-інформаційної діяльності в результаті динамічної взаємодії традиційних уявлень і новітніх тенденцій розвитку.

У дослідженнях Н. І. Любовець проаналізовано досвід провідних бібліотек світу у справі інтеграції та представлення мемуарію як важливого джерела збереження й передачі національної та історичної пам'яті. Дослідниця запропонувала ідею систематизації українських мемуарів, більша частина яких свого часу друкувалася на шпальтах регіональної

преси, у рідкісних виданнях і є мало доступною нині для широкого загалу, в електронних бібліотеках у процесі формування академічного ресурсу «Українська мемуаристика»¹⁵³.

У першому десятилітті ХХІ ст. В. І. Попик, С. М. Ляшко, Ю. І. Зінченко, М. Д. Ходоровський, В. М. Тимченко продовжили започатковане ще у 90-х рр. ХХ ст. вивчення проблематики відображення в українській біографії персоналій представників етнічних меншин, зарубіжних діячів, історичних і культурних зв'язків та взаємодії українства з іншими народами й державами, особливо на порубіжжі етнокультурних ареалів, а також української проблематики в зарубіжних довідкових біографічних виданнях (зокрема, російських, польських, австрійських) та працях історичної тематики. Проаналізовано можливості біографічних досліджень у формуванні сучасного розуміння багатовікових історичних і культурних зв'язків українського народу, зокрема українсько-польських, українсько-російських. Розкрито роль біографіки у подоланні політизованих історичних міфів і стереотипів, визначено основні дослідницькі проблеми та запропоновано нові наукові підходи, необхідні для їх розв'язання. Обґрунтовано важливість залучення до досліджень етнокультурної та етнополітичної проблематики значних масивів біографічних даних за великою вибіркою, їх систематизації й аналізу із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій.

Окремим аспектом цих досліджень стало осмислення складних і суперечливих історичних реалій боротьби українців за збереження своєї на-

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук
Ольга Володимирівна Малій

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук
Юрій Іванович Зінченко
(1946 – 2008)

¹⁵³ Любовець Н. І. Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек: світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу «Українська мемуаристика» // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 10. С. 417–430.

ціональної ідентичності на чужині, в еміграції, а також певної неминучої «плинності» самоідентифікації та етнокультурних характеристик особи в умовах бездержавного існування України. Чимало уваги було приділено розробці теоретичних і методичних засад вивчення на історико-біографічному матеріалі явищ дво- та полікультурності як на етнічному порубіжжі, так і в

Провідний науковий співробітник доктор історичних наук, професор Таїсія Іванівна Ківшар

міському соціумі, проблем відображення у біографічній літературі життєвого й творчого шляху визначних діячів освіти, науки і культури, чия спадщина об'єктивно належить одночасно різним слов'янським народам. Низку ґрунтовних наукових публікацій було присвячено «поверненню» українській історії і культурі імен, тривалий час незаслужено замовчуваних, або ж «привласнених» зарубіжною наукою і пропагандою (В. І. Попик, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, Т. І. Ківшар, С. М. Ляшко). У 2005 р. О. М. Яценко взяв участь у виконанні міжнародного пілотного дослідницького проекту «Феномен етнічної самоідентифікації й виживання в контексті повоєнної Європи: Унікальна культурна спадщина української еміграції

в Архіві Українського Вільного Університету (УВУ) в Мюнхені».

У межах виконання в 2006–2008 рр. міжнародного конкурсного наукового проекту НАН України та Російського гуманітарного наукового фонду «Російсько-українські культурні зв'язки ХІХ–ХХ ст.: біографічний аспект» В. І. Попик визначив основні негативні тенденції щодо політизованого висвітлення матеріалів, які стосуються українських діячів і вихідців з України у російській біографічній літературі, проаналізував гострі проблеми, пов'язані зі збереженням і відродженням у новітній російській науці та пропаганді застарілих стереотипів імперських та радянських часів¹⁵⁴. Т. І. Ківшар, Н. І. Любовець, С. М. Ляшко на основі пошукової роботи у фондах архівів та бібліотек Москви і Санкт-Петербурга виявили й опрацювали раніше невідомі матеріали про бібліотеку, зібрану Т. Г. Шевченком в роки його перебування у Петербурзі, а також про діяльність відомих ук-

¹⁵⁴ Попик В. І. Біографістика та дослідження українсько-російських історичних і культурних взаємозв'язків // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 5. С. 7–49.

раїнських вчених, зокрема О. О. Котляревського, С. М. Булгакова, М. М. Могилянського, С. О. Сірополка, у Росії¹⁵⁵.

У першому десятилітті ХХІ ст. посилилася увага науковців Інституту біографічних досліджень також до *галузевої біографіки* – проблем відображення у науковій літературі життя й діяльності, громадсько-політичної, наукової чи мистецької спадщини представників різних сфер суспільного життя, висвітлення яких вимагає використання особливих підходів, обумовлених специфікою матеріалу. У доробку співробітників Інституту – великий масив ґрунтовних джерелознавчих, бібліографічних, археографічних, культурознавчих праць, створених у різних жанрах довідково-енциклопедичної, історико-аналітичної та методичної літератури, що дозволяє говорити про теоретичне осмислення розвитку нових галузевих напрямів історико-біографічної науки.

Д-р іст. наук, проф. Т. І. Ківшар у цей період глибоко дослідила *бібліотекознавчу біографістику* – науковий напрям, що розробляє проблеми розвитку бібліотечної науки та інформаційної діяльності крізь постаті відомих вітчизняних бібліотекознавців, бібліографів та книгознавців, – як важливий розділ галузевої біографістики. Канд. іст. наук О. В. Бугаєва започаткувала ґрунтовне вивчення історичного досвіду розвитку музично-біографічного знання в Україні й розпочала дослідження *музичної біографіки* як самостійного напрямку історико-біографічних досліджень¹⁵⁶, інтерес до якого починає утверджуватися на межі ХХ–ХХІ ст. У контексті зазначеної теми дослідниця визначила найважливіші історіографічні, джерелознавчі, теоретичні, термінологічні питання музичної біографіки; відтворила біографічні портрети діячів вітчизняної музичної культури і мистецтва минулого й сучасності, серед яких – представники етнічно-українських земель і українського зарубіжжя; уклала бібліографію праць

¹⁵⁵ Ківшар Т. І. Особисте книжкове зібрання Т. Г. Шевченка // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 5. С. 102–129; Ляшко С. М. Російський історик І. Є. Забелін і Україна // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 5. С. 50–64; Любовець Н. І. Котляревський Олександр Олександрович // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 5. С. 242–243; Любовець Н. І. Сергій Миколайович Булгаков : матеріали до біографії // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 5. С. 153–175.

¹⁵⁶ Бугаєва О. В. Українська музична біографістика як об'єкт історичної науки // Пам'ять століть. 2010. № 6. С. 109–131.

з української музичної біографіки, створеної в Україні та поза її межами у ХХ ст. Проблеми *дитинства як предмета дослідження біографічної науки та біографічної інформації у виданнях для дітей та юнацтва* в кон-

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук
Олена Валентинівна Бугаєва

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук
Наталія Петрівна Марченко

тексті сучасних завдань біографістики, значення їх розробки для навчання і виховання почали досліджувати канд. іст. наук Н. П. Марченко¹⁵⁷. У ці роки вона вперше поставила важливі питання, зокрема, про соціокультурні стереотипи в новітній українській біографіці для дітей¹⁵⁸, автобіографію дитинства в межах біографічного дискурсу¹⁵⁹, розбудову персонологічної інформації на сайтах дитячих бібліотек¹⁶⁰.

Напрацювання вчених Інституту біографічних досліджень у цілому суттєво розширили уявлення про діапазон джерел української довідкової біографістики. Важливу роль у цьому відігравали ґрунтовне ретроспективне вивчення, систематизація й опис джерел, спрямовані як на наповнення баз даних УНБА бібліографічною інформацією, так і на забезпечення підготовки друкованих анотованих бібліографічних покажчиків, зокрема започаткованої Інститутом книжкової серії «Джерела української біографістики». Вона зародилася на хвилі значного зростання наукового інтересу до біографічних досліджень та швидкого збільшення кількості публікацій. Головною метою видання визначалось ознайомлення науковців і широкої громадськості з доробком вітчизняних учених у галузі біографіки, що представляють великий обсяг різноманітних видань. Гостра потреба в їх виявленні, структуруванні, створенні анотованих описів із подальшим активним залученням в науковий дискурс зумовила послідовне втілення цього довготривалого, актуального й корисного для сучасних біографічних студій проєкту.

За результатами тривалої пошукової роботи, розпочатої Н. І. Любовець (Мельник), О. М. Яценком та Т. В. Куриленко ще в останні роки ХХ ст., було підготовлено й у 2004 р. опубліковано перший випуск серії, який увібрав відомості про понад тисячу видань, надрукованих від середини ХІХ до кінця ХХ ст. – енциклопедій та енциклопедичних словників, біографічних словників, довідників і покажчиків; монографій; підручників, що подають біографічні відомості; збірників наукових праць, які містять біографічні матеріали; краєзнавчих досліджень; ювілейних та презентаційних видань ¹⁶¹. Невдовзі, у 2006 р., було видано другий випуск покажчика, який представляв 432 нові бібліографічні джерела, опубліковані лише впродовж 2001–2003 рр. ¹⁶² – настільки зросли обсяги випуску історико-біографічної літератури. У покажчику подано інформацію про видання, які містять біобібліографічну інформацію не менш як про трьох осіб; літературу, видану українською та російською мовами на території України та, частково, видавництвами української діаспори; до-

Старший науковий співробітник кандидат економічних наук
Тетяна Володимирівна Куриленко

¹⁵⁷ *Марченко Н. П.* Біографічна інформація у виданнях для дітей у контексті сучасних завдань біографістики // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2010. Вип. 7. С. 105–144.

¹⁵⁸ *Марченко Н. П.* Соціокультурні стереотипи в новітній українській біографіці для дітей // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2011. Вип. 8. С. 149–174.

¹⁵⁹ *Марченко Н. П.* Автобіографія дитинства у межах біографічного дискурсу // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2011. Вип. 9. С. 90–109.

¹⁶⁰ *Марченко Н. П.* Персоналогічна інформація на сайтах дитячих бібліотек // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.* Київ, 2009. Вип. 24. С. 307–334.

¹⁶¹ *Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського: матеріали до бібліографії (сер. ХІХ–ХХ ст.) / авт.-укл.: Т. В. Куриленко, Н. І. Мельник, О. М. Яценко; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ., 2004. 365 с. (Джерела української біографістики; вип. 1).*

¹⁶² *Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Матеріали до бібліографії (2001–2003 рр.) / авт.-укл. Н. І. Мельник-Любовець, О. М. Яценко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ, 2006. 204 с. (Джерела української біографістики; вип. 2).*

кументи з фондів НБУВ. Об'єктом бібліографування було обрано енциклопедії й енциклопедичні словники; біографічні словники й довідники; біобібліографічні покажчики; монографії, насичені біографічними даними про осіб, причетних до історії України; підручники, що містять біографічні

відомості; збірники наукових праць, до яких включено біографічні матеріали; краєзнавчі дослідження; ювілейні, презентаційні та меморіальні видання. Другий випуск анотованого покажчика побудовано за видами друкованої продукції: довідкові видання; наукова література; науково-популярні видання; навчальна література; ювілейні та презентаційні видання; мемуарна література; генеалогічні матеріали. Зручність користування покажчиком було забезпечено докладним довідковим апаратом, що включив такі покажчики: імен; назв творів; установ, організацій, підприємств, які брали участь у підготовці та випуску ви-

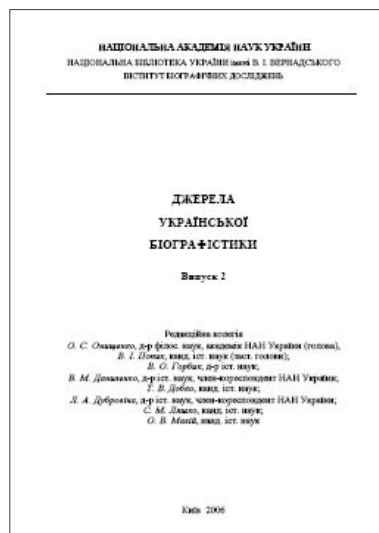
дань; географічних назв; навчальних закладів, організацій, установ, підприємств, об'єднань, товариств, які згадуються у назвах видань та анотація; професій, звань, галузей та напрямів людської діяльності; етнографічний покажчик; покажчик серій. У ті ж роки було розгорнуто й копітку підготовку наступного, третього випуску бібліографічного покажчика серії «Джерела української біографістики», присвяченого персональним бібліографічним покажчикам від середини ХІХ до першого десятиліття ХХІ ст.

Активно проводилася в ІБД біобібліографічна діяльність. Співробітники Інституту в зазначений період уклали низку біобібліографічних праць, серед яких – персональні бібліографічні покажчики: «Віталій Сергійович Чишко»¹⁶³, «Данило Гусар Струк – вчений-енциклопедист укра-

¹⁶³ *Віталій Сергійович Чишко: біобібліогр. до 50-річчя / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж.; упоряд.: М. І. Гончаренко, О. М. Яценко; відп. ред. В. О. Горбик; авт. вступ. ст. В. М. Даниленко. Київ: Наук. думка, 2001. 68 с.: портр.*

їнської діаспори: матеріали до біобібліографії»¹⁶⁴, «Світлана Миколаївна Ляшко»¹⁶⁵.

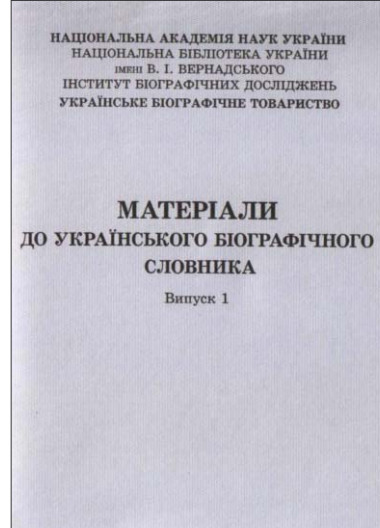
Теоретичні дослідження в галузі біографічного джерелознавства, здійснені С. М. Ляшко, дозволили окреслити й систематизувати коло джерел за їх пізнавальним потенціалом та можливостями використання у біографічних дослідженнях. В. І. Попик обґрунтував залучення до дослідницького арсеналу біографічних досліджень широкого діапазону наративних джерел Середньовіччя та Ранньомодерної доби. У цей самий період Н. І. Любовець розгорнула вивчення українських мемуарів як культурно-історичного феномену та цінного джерела особового походження, обґрунтувала їх значення для біографічних студій в теоретико-методичному аспекті¹⁶⁶. О. В. Бугаєва запропонувала нові підходи до використання документів особових архівних фондів діячів музичної культури (композиторів, виконавців, науковців, педагогів) як інформаційного ресурсу вітчизняної біографіки, джерела для наповнення електронного УНБА. Зокрема, дослідниця звернула увагу на широкі можливості джерельного використання спогадів і мемуарів, епістолярної спадщини провідних українських композиторів М. Леонтовича, В. Косенка, К. Стеценка, М. Лисенка, О. Кошиця, Б. Лятошинського. Висновки О. В. Бугаєвої щодо можливості й необхідності багатовимірного розкриття змісту листа-епіс-

¹⁶⁴ Яценко О. М. Данило Гусар Струк — вчений-енциклопедист української діаспори: матеріали до біобібліографії // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2005. Вип. 3. С. 336–347.

¹⁶⁵ Світлана Миколаївна Ляшко : біобібліографія: до 60-річчя з дня народження / упоряд. О. М. Яценко; авт. вступ. ст. Т. І. Ківшар; Запорізьке управління культури і туризму обласної держ. адміністрації, Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького, Запорізький обласний краєзнавчий музей. Запоріжжя: Дике поле, 2007. 60 с.

¹⁶⁶ Любовець Н. І. Мемуари (спогади) як джерело біографічних досліджень // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2009. Вип. 24. С. 277–291.

толи як історичного документа, у якому відображаються всі «модуляції епохи», важливості досягнення «глибини» його прочитання мають загальне методологічне значення для розвитку української біографістики. Т. В. Котлярова дослідила специфіку біографічних публікацій в українській пресі, яка полягає у наявності широкого розмаїття біографічної інформації за багатьма аспектами – від жанрового до суто стилістичного.

З року в рік все більше місце у діяльності Інституту біографічних досліджень посідали написання й апробація модельних енциклопедичних статей та коротких біографічних довідок, у яких відпрацьовувалися різні варіанти й інформаційні засоби розкриття персоналій. Частину їх було опубліковано у перших випусках збірника «Українська біографістика = Biographistica Ucrainica». Певним досвідом підготовки стислих довідкових біографічних статей став створений С. М. Ляшко та С. П. Залозною словник, присвячений вітчизняним етнологам та народознавцям¹⁶⁷. Дещо пізніше, у 2006 р., побачив світ підготовлений ще на рубежі століть пробний випуск «Матеріалів до Українського біографічного словника» (біографічні довідки на літеру «А») ¹⁶⁸.

Важливий досвід методичної та практичної роботи, зокрема щодо принципів відбору персоналій для популярних біографічних видань, їх інформаційних та стилістичних особливостей, організації редакційної підготовки, добору іконографічних матеріалів, науковці Інституту здобули в процесі реалізації підтриманих на державному рівні проектів презентаційних видань серії «Золоті імена України»: меморіального альманаху «Видатні діячі України минулих століть» (2001)¹⁶⁹; історико-біографічної частини шеститомного інформаційно-іміджевого альманаху «Золота книга української еліти» (2001)¹⁷⁰, а також значно розширеного за кількістю персоналій двотомника «Народжені Україною» (2002)¹⁷¹, який

¹⁶⁷ Матеріали до біографій етнологів та народознавців України / упоряд. С. М. Ляшко, С. П. Залозна. Київ; Запоріжжя: Дике поле, 2001. 174 с.

¹⁶⁸ Матеріали до українського біографічного словника: короткі біографічні довідки. «А» / відп. редактори В. С. Чижко, В. І. Попик. Київ: НБУВ, 2006. 259 с. (Серія «Матеріали до Українського біографічного словника»; вип. 1).

¹⁶⁹ Видатні діячі України минулих століть : меморіальний альманах / голов. ред. О. Шокало. Київ: Компанія «Євроімідж», 2001. 610 с.: іл. (Золоті імена України).

¹⁷⁰ Золота книга української еліти = Golden book of Ukrainian elite: інформаційно-іміджевий альманах: у 6-ти т. / ред. О. Онопрієнко. Київ: Євроімідж, 2001. Т. 1–6.

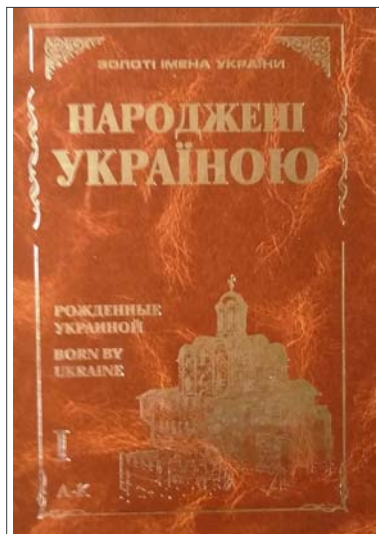
містив тексти біографічних статей паралельно українською, англійською та російською мовами. У проєктах брали участь В. С. Чишко, О. В. Бугасва,

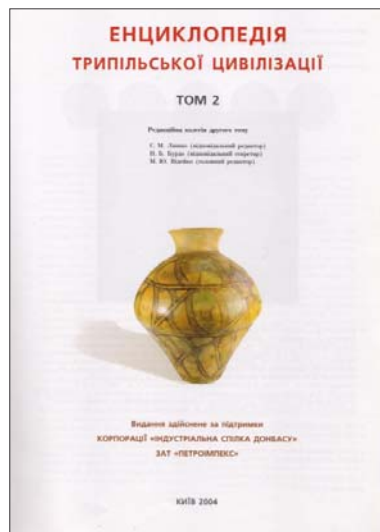
Науковий співробітник
Марія Іллівна
Гончаренко

В. І. Попик, С. М. Ляшко, Н. І. Мельник (Любовець), Т. В. Куриленко, О. М. Яценко. М. І. Гончаренко, Т. М. Лобода, М. Д. Ходорковський, Л. Г. Рева. Серед учасників проєктів були й співробітники інших відділів НБУВ – нотних видань, естампів та репродукцій, газетного відділу: Л. В. Івченко, Г. М. Юхимець, Н. Ю. Белічко, Т. А. Галькевич, Л. М. Гутник, О. С. Лук'янчук, І. І. Цинковська.

Впроваджуючи методичні напрацювання Інституту біографічних досліджень, провідний науковий співробітник канд. іст. наук С. М. Ляшко взяла участь у підготовці другого тому «Енциклопедії Трипільської цивілізації» як його відповідальний редактор. Під її керівництвом для видання було підготовлено 176 біографічних статей про дослідників Трипільської культури ¹⁷².

Одночасно науковці ІБД практично відпрацьовували нові форми і методи, творчі прийоми подання біографій у нарисах великого формату, різних видах історико-біографічних досліджень, у публікаціях документів і матеріалів, що стосуються як окремих постатей вітчизняної історії і культури, зокрема так званих діячів «другого плану», так і представників цілих суспільних груп, громадсько-політичних течій, партій і організацій, наукових шкіл, культурно-мистецьких напрямів. Інститутом запропоновані також апробовані сучасні методичні підходи до дослідження вітчизняної історії і культури крізь призму історичної біографіки в численних публікаціях його науковців – книжкових, уміщених у випусках продовжуваного збірника наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica», інших фахових виданнях.

Надзвичайно плідним у ці роки виявився творчий доробок провідного науковця Інституту, історика, археографа, бібліотекознавця і бібліографа, д-ра іст. наук, проф. Т. І. Ківшар. У 2007 р. дослідниця здійснила видання документів і матеріалів до біографії відомого історика-краєзнавця та пам'яткознавця, заступника голови Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, засновника й першого директора Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПК, д-ра іст. наук, Заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Захаровича Заремби (1947–2003)¹⁷³, її передчасно померлого чоловіка. У 2009 р. за результатами багаторічних пошуків Т. І. Ківшар опублікувала унікальну, велику за обсягом книгу

¹⁷¹ Народжені Україною: меморіальний альманах: у 2 т. / гол. ред. О. Онопрієнко. – Київ: Євроімідж, 2002. Т. 1–2. (Золоті імена України).

¹⁷² Енциклопедія Трипільської цивілізації: в 2 т. / редкол.: Л. М. Новохатько (голова) [та ін.]; М-во культури і мистецтв України, Держ. підприємство «Кн. палата України імені Івана Федорова [та ін.]. Київ: Укрполіграфмедіа, 2004. Т. 2 / [В. І. Балабіна, Т. Д. Белановська, Т. А. Бобровський та ін.]; редкол.: С. М. Ляшко (відп. ред.) та ін.]. 2004. 655 с.: іл.

¹⁷³ Ківшар Т. І. Український історик Сергій Заремба: документи та матеріали до біографії. Київ, 2007. 203 с.

Співробітники Інституту біографічних досліджень

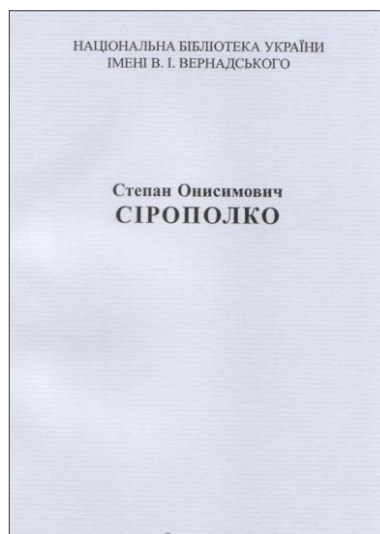
Перший ряд зліва направо: Н. А. Кім, Н. І. Любовець, С. В. Муріна, Т. В. Котлярова;
другий ряд зліва направо: В. І. Попик, О. В. Бугаєва, С. М. Ляшко, О. В. Воскобойнікова-Гузева,
Ю. В. Вернік, О. М. Яценко

Науковий співробітник
кандидат філологічних наук
Леся Григорівна
Рева

«Леся Петлюра. Народе мій улюблений...» – перше повне комплексне зібрання епістолярію та поетичної спадщини дочки С. В. Петлюри, яке по-новому розкриває людські риси й обставини останніх років життя на еміграції визначного українського політичного, державного і військового діяча¹⁷⁴. У 2012 р. вийшов друком підготовлений Т. І. Ківшар біобібліографічний покажчик «Степан Онисимович Сірополко»¹⁷⁵, видання якого стало для дослідниці важливим етапом у створенні узагальнюючої праці про бібліологічну спадщину С. О. Сірополка, завершеної у подальших роках¹⁷⁶.

Проблеми біографічного джерелознавства, введення до науково-інформаційного обігу великої кількості імен маловідомих і забутих діячів української музичної культури активно розробляла канд. іст.

наук О. В. Бугасєва. У 2011 р. в серії видань НБУВ «Із історії музичної спадщини України» нею була опублікована підготовлена на основі значного розширення і доповнення матеріалів кандидатської дисертації монографія, присвячена архівній спадщині Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича ¹⁷⁷.

¹⁷⁴ *Леся Петлюра. Народе мій, улюблений...* / підготов. до вид., передне сл., упорядкув., життєпис, коментар Т. Ківшар, ред. кол. О. С. Онищенко [та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2009. 668 с.

¹⁷⁵ Степан Онисимович Сірополко (1872–1959) : біобібліогр. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж.; [уклад., життєпис, хронологія життя і діяльності: Т. І. Ківшар; наук. ред. В. І. Попик; редкол.: Онищенко О. С. (голова) та ін.]. Київ, 2012. 197 с.: портр.

¹⁷⁶ *Ківшар Т. І. Бібліологічна спадщина Степана Сірополка (1872–1959) / Таїсія Ківшар; НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 532 с.*

¹⁷⁷ *Бугасєва О. В. Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича: [монографія] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2011. 387 с.: фото, табл. (Із історії музичної спадщини України).*

3.1.3. Інститут біографічних досліджень в інформаційно-комунікативному просторі

Результати наукових напрацювань Інституту біографічних досліджень у 2001–2012 рр. знайшли відображення в розвитку публікаційної активності вчених. Загалом за цей період у межах виконання чотирьох тем НДР у фахових виданнях опубліковано понад 400 наукових праць загальним обсягом близько 700 друкованих аркушів. Побачили світ сім випусків (3–9) продовжуваного збірника наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica». Значну кількість статей співробітників Інституту надруковано в «Наукових працях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (випуски 7, 13, 14, 15, 16, 19, 22, 24, 28, 31, 34), інших виданнях НБУВ – журналі «Бібліотечний вісник», друкованому органі Міжнародної асоціації академії наук «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития», журналах і збірниках установ НАН України, вітчизняних закладів вищої освіти, а також у авторитетних виданнях за кордоном.

Провідна роль продовжуваного збірника наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica» в репрезентації важливого напрямку вітчизняної гуманітаристики, його теоретичні і методичні публікації справили значний вплив на розвиток історико-біографічних досліджень, розробок у галузі інтеграції та поширення біографічної інформації. Збірник виступив координуючим і методичним центром, навколо якого єдналися широке співтовариство професійних дослідників-біографістів з усіх регіонів України. У збірнику публікувалися провідні вчені Києва, Львова, Одеси, Харкова, Донецька, Чернігова, Житомира, Сум, Херсона, Запоріжжя, Кам'янець-Подільського. Серед авторів збірника чільне місце належить ученим і спеціалістам провідних наукових бібліотечних установ – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого), Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, а також бібліотек закладів вищої освіти, зокрема Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ); знаних центрів вітчизняної бібліотечної та архівної науки й освіти –

Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Київського національного університету культури та мистецтв, архівних і музейних установ України. У збірнику вийшли друком праці вчених-українознавців із Канади, Польщі, Росії.

В «Українській біографістиці» здійснено також чимало археографічних публікацій документів і матеріалів, спогадів, присвячених життєвому і творчому шляху діячів вітчизняної науки і культури, літератури і мистецтва, зокрема визначного вітчизняного вченого-археолога та письменника Віктора Петрова (Домонтовича) (1894–1969), відомого українського письменника й літературознавця, дослідника Полтавщини Петра Ротача (1925–2007).

Подальшому утвердженню позицій академічної біографістики як важливого наукового напрямку гуманітарних досліджень, що розробляє сучасні методологічні засади, теорію і методику біографічних досліджень, чималою мірою сприяло започаткування у 2005 р. щорічних Чишківських (від 2011 р. – Біографічних) читань, присвячених пам'яті засновника й першого директора Інституту біографічних досліджень д-ра іст. наук, проф. В. С. Чишка, а також організація круглих столів, від 2007 р. – спеціалізованих біографічних секцій на щорічних міжнародних наукових конференціях, які традиційно проводяться НБУВ. Кожен із цих наукових форумів був певною сходинкою в розвитку теорії і практики вітчизняної історичної біографіки та біографістики як наукової дисципліни. Пам'ятними віхами на цьому шляху стали Чишківські читання 2006 р., в центрі уваги яких знаходилися світоглядні засади розвитку української біографістики та завдання формування електронних біографічних науково-інформаційних ресурсів XXI століття; Чишківські читання 2007 р., на яких піднімалися проблеми написання біографії вченого та відображення в біографіці розвитку наукових шкіл. Восени 2007 р. на секції «Сучасна українська біографістика: досвід та проблеми розвитку» вперше

Програми Біографічних читань

обговорювалося широке коло питань, пов'язаних з розгортанням робіт зі створення «Українського національного біографічного архіву». Четверті Чишківські читання з історичної біографістики (2008 р.), присвячені темі «„Великі” та „малі” українці: особа в історії і сучасності», знаменні декларуванням демократичних, народознавчих принципів цінності досвіду життя усіх представників минулих поколінь як свідків і учасників подій вітчизняної історії, важливості вшанування їх пам'яті на національному, регіональному або місцевому, локальному, родинному рівні. На секції з проблем біографістики осінньої міжнародної конференції НБУВ 2008 р. наукове співтовариство зосередило увагу на актуальних проблемах взаємозв'язків між книжковими та електронними біографічними ресурсами, взаємодії у біографічних дослідженнях та інформаційній роботі традицій і новаторства. Саме від цього часу проблематика формування електронних ресурсів біографічної інформації, їх місця і значення у національному науково-інформаційному просторі посіла центральне місце в роботі біографічних секцій щорічних міжнародних конференцій НБУВ. На П'ятих Чишківських читаннях (2009 р.) вперше ґрунтовно обговорювалися важливі для розвитку української гуманітаристики проблеми ролі історичної біографіки в утвердженні національної рецепції вітчизняної і світової культурної спадщини, а також подолання деяких успадкованих від попередніх десятиліть віджилих стереотипів сприйняття визначних діячів України, зокрема у навчально-виховній роботі. Шості Чишківські читання (2010 р.) «Історія та генеалогія славетних родин України» привернули увагу наукового співтовариства до вивчення соціокультурного середовища, в якому формувалися представники інтелектуальної та духовної еліти, дослідження його традицій та впливу на українське суспільство. У центрі уваги учасників Сьомих Біографічних читань, приурочених у 2011 р. до 60-річчя від дня народження В. С. Чижка, а також Восьмих читань (2012 р.) знаходилися здобутки і перспективні завдання розвитку української біографістики на новому етапі трансформації дослідницької та бібліотечної справи, початок якого вже виразно позначився на той час радикальними змінами в бібліотечно-інформаційних технологіях та формуванням нових інформаційних потреб і запитів у суспільстві.

Одночасно вчені Інституту біографічних досліджень брали участь у багатьох вітчизняних і міжнародних наукових конференціях, у тому числі

зарубіжних – у Білорусі, Польщі, Росії. Спільно із Центром пам'яткознавства НАН України і УТОПІК Інститут у 2007 р. започаткував проведення Зарембівських читань пам'яті відомого засновника й першого директора Центру д-ра іст. наук С. З. Заремби. Пам'ятною для фахового бібліотечного співтовариства подією стала організація за ініціативою відомої дослідниці життя й творчості українського бібліотекознавця і педагога Степана Онисимовича Сірополка (1872–1959) д-ра іст. наук, проф. Т. І. Ківшар у травні 2012 р. круглого столу, присвяченого 140-й річниці від дня народження цього відомого вченого, громадського й політичного діяча.

Друге десятиліття незалежності України стало для Інституту біографічних досліджень часом утвердження його позицій як провідного вітчизняного центру досліджень з теорії і методики біографістики, розбудови ресурсів біографічної інформації. Відбувалося освоєння вітчизняного й світового досвіду дослідницької та інформаційної роботи і, як результат, невпинне розширення діапазону наукової проблематики, що поступово охопив усі найважливіші напрями розвитку біографічних студій та бібліотечно-інформаційної роботи. У ці роки було реалізовано низку знакових для піднесення української біографістики видавничих проєктів, які засвідчили набуття нею нових якостей, звільнення від обмежень і стереотипів, які тяжіли в минулому над ученими. Теоретичні розробки та методичні рекомендації вчених Інституту здобули визнання вітчизняного наукового співтовариства і сприяли піднесенню ролі й місця біографіки у гуманітарній науці і культурі.

3.2. Еволюція дослідницької і науково-інформаційної діяльності інституту біографічних досліджень в умовах суспільно-політичних і культурних зрушень (2013–2019)

Переплетіння бурхливих цивілізаційних, політичних, соціальних, технологічних зрушень другого десятиліття XXI ст. сформувало в українському суспільстві принципово нові реалії. З року в рік у ньому все більше утверджується соціально-психологічна та духовно-культурна атмосфера, в якій проблеми зв'язку між поколіннями, збереження і переосмислення

традицій попередників, освоєння їх досвіду міцно пов'язалися з особистими життєвими інтересами та цілями наших сучасників, їх прагненням до самоствердження в дедалі більш складному й нестійкому світі, який настійно вимагає від кожного волі, самостійності, цілеспрямованості й відповідальності за розбудову власного життя, за своїх рідних, за свою країну.

Така ситуація відчутно змінила характер суспільного інтересу до біографічного знання, до постатей минулого. На зміну героїко-драматичному дискурсу відновлення національної пам'яті, повернення імен незаслужено забутих і замовчуваних співвітчизників прийшло прагнення до встановлення духовного зв'язку, своєрідного «віртуального діалогу» з попередниками, освоєння їхнього життєвого досвіду, будівництва власного життя в постійному порівнянні з ідеалами, прагненнями, вчинками, здобутками й помилками людей попередніх поколінь, не в останню чергу – своїх рідних, земляків.

Для дослідників-біографістів, а надто – вчених, які вивчають традиції, теорію і методику, творчий інструментарій біографічного письма, формування й поширення історико-біографічної інформації, перетворення її на біографічне знання як частину гуманітарної культури суспільства, утвердження зазначених тенденцій висунуло на порядок денний необхідність серйозного переосмислення набутого досвіду, напрацювань минулих десятиліть, пошуку нових пріоритетів, визначення завдань, які відповідають об'єктивним запитам і драматичним викликам сучасності.

Інститут біографічних досліджень, заснований у 1994 р., на початок другого десятиліття XXI ст. нагромадив необхідний для вирішення нових завдань досвід та кадровий потенціал. На кінець 2012 р. у його доробку були вже три завершені теми НДР, участь учених у виконанні кількох грантових, у тому числі міжнародних, наукових проєктів, а також у національних науково-інформаційних проєктах, спрямованих на утвердження іміджу України як незалежної європейської держави. Інститутом та за його участю підготовлено кілька десятків книжкових видань, вийшли друком 9 випусків його друкованого органу – продовжуваного збірника наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica». Кількість штатних наукових співробітників досягла чотирнадцяти, серед них один доктор наук – проф. Т. І. Ківшар та вісім кандидатів наук – директор Інституту В. І. Попик, провідний науковий співробітник С. М. Ляшко, старші

наукові співробітники Н. І. Любовець, О. М. Яценко, Н. П. Марченко, О. В. Бугаєва, Ю. І. Зінченко, науковий співробітник Л. Г. Рева.

Посилення кадрового потенціалу Інституту біографічних досліджень та необхідність вирішення більш складних теоретичних, методичних та науково-інформаційних завдань обумовили організацію в ньому в 2014 р. двох спеціалізованих відділів – теорії та методики біобібліографії на чолі з канд. іст. наук Н. І. Любовець та формування біобібліографічних інформаційних ресурсів, завідувачем якого було призначено канд. іст. наук О. М. Яценка.

У подальші роки в складі ІБД почала швидко зростати частка докторів наук. У 2014 р. захистив докторську дисертацію на тему «Ресурси біографічної та біобібліографічної інформації в системі національної спадщини: історія, методологія, розвиток» В. І. Попик, у 2016 р. він здобув звання професора. На постійну роботу до Інституту прийшли доктори історичних наук, професори С. М. Міщук та Л. І. Буряк, д-р філол. наук Г. А. Александрова. Інститут поповнився також молодими перспективними науковцями. Із них І. І. Стамбол у 2016 р. захистив кандидатську дисертацію «Іван Львович Липа в українському національному русі (кінець ХІХ – початок 20-х років ХХ ст.)», Н. П. Філіппова в 2019 р. – на тему «Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти».

У 2019 р. у складі Інституту біографічних досліджень на постійній основі працювали три доктори іст. наук – чл.-кор. НАН України, проф. В. І. Попик, проф. Л. І. Буряк, проф. С. М. Міщук та д-р філол. наук Г. А. Александрова, а також вісім кандидатів іст. наук – Н. І. Любовець,

Завідувач відділу теорії та методики біобібліографії кандидат історичних наук
Надія Іванівна Любовець

Завідувач відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів кандидат історичних наук
Олег Миколайович Яценко

О. М. Яценко, С. М. Ляшко, Н. П. Марченко, О. В. Бугаєва, В. В. Патик, Н. П. Філіппова, В. М. Тимченко. Крім того, два кандидати іст. наук І. І. Стамбол і В. В. Томазов та канд. психол. наук О. Л. Вернік працювали на засадах сумісництва.

3.2.1. Утвердження нових пріоритетів наукових досліджень та інформаційної діяльності

Обумовлений вимогами часу перегляд пріоритетів, зміна головних спрямувань пошукової та науково-інформаційної діяльності Інституту біографічних досліджень втілилися у суттєве розширення проблемно-тематичного діапазону його теоретичних студій та практично-методичних

Провідний науковий співробітник доктор історичних наук, професор Лариса Іванівна Буряк

розробок. Початок виконання нової відомчої теми НДР «Бібліотеки як центри формування ресурсів біографічної інформації» (I кв. 2013 р. – IV кв. 2015 р.) знаменував собою рішучий перехід до осмислення проблематики біографістики крізь призму завдань вдосконалення науково-дослідної, видавничої та науково-інформаційної, комунікативної діяльності бібліотек України, забезпечення ними зростаючих запитів наукових установ, закладів освіти, громадян у науковій історико-біографічній інформації.

Дослідження вчених Інституту зосередилися на осмисленні досвіду, потенційних можливостей і завдань роботи бібліотек України у сфері нагромадження, систематизації й поширення історико-біографічної інформації, розробці теоретичних і науково-методичних проблем формування вітчизняних ресурсів біографічної та біобібліографічної інформації, а також на вивченні загального стану, потреб і перспектив розвитку справи біографічної та біобібліографічної інформації в сучасному суспільстві. Оpubлікована у 2013 р. монографія В. І. Попика «Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку»¹⁷⁸ окреслила широкий діапазон невирішених першочергових завдань, а також дослідницьких напрямів, що потребують спеціального поглибленого опрацювання.

Зусилля науковців інституту були спрямовані на осмислення місця й можливостей бібліотек різного масштабу і призначення у формуванні й інтеграції ресурсів біографічної інформації про діячів з різних сфер суспільного життя минулого і відомих сучасників, забезпеченні нею потреб різних категорій читачів; узагальнення нагромадженого у світі досвіду, розробку прогнозів і пропозицій щодо розвитку цієї роботи на перспективу; вироблення і впровадження у практику діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та інших бібліотечних установ України науково-методичних рекомендацій щодо розвитку форм і методів інтеграції й поширення біографічної та біобібліографічної інформації.

Здійснені за участю В. І. Попика, О. М. Яценка, Т. І. Ківшар, Н. І. Любовець, С. М. Ляшко, С. М. Міщука, Н. П. Марченко, О. В. Бугаєвої та С. В. Муріної узагальнення світового й вітчизняного досвіду діяльності бібліотек переконливо довели, що справа біографічної та біобібліографічної інформації завжди була, є і буде одним з найважливіших напрямів бібліотечно-інформаційної роботи. У сучасних умовах саме бібліотеки завдяки своїй науковій, комунікативній та краєзнавчій роботі стають дієвими центрами об'єднання зусиль установ і організацій, громадських осередків, окремих фахівців і аматорів біографічних досліджень, пропаганди спадщини й досягнень видатних співвітчизників, використання біографічних знань у культурно-освітній діяльності, реалізації суспільно значущих історико-меморіальних проєктів.

Провідний науковий співробітник доктор історичних наук, професор Сергій Миколайович Мішук

Провідний науковий співробітник доктор філологічних наук Галина Андріївна Александрова

¹⁷⁸ Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2013. 520 с.

Д-р іст. наук, проф. В. І. Попик обґрунтував, що на відміну від наукових установ академічного профілю, закладів вищої освіти, архівів, музеїв, наукових товариств та громадських організацій, які провадять свої історико-біографічні, літературно-біографічні та краєзнавчі біографічні дослідження за пріоритетними для них тематиками, зосереджуючись переважно на по-

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук Ігор Іванович Стамбол

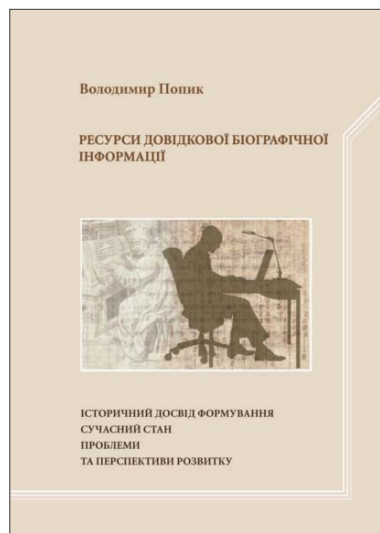

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук Вікторія Василівна Патик

статях відомих діячів історії та культури, представників суспільно-політичних рухів, певних професій, регіонів, біографічно-інформаційна й наукова дослідницька діяльність бібліотек позначена значною широтою, у багатьох випадках – універсальністю проблемно-тематичного діапазону. Аналіз інформаційно-комунікативних процесів засвідчує, що насамперед бібліотеки є тими установами науки і культури, які в змозі дати суспільству найбільш повні й науково вивірені уявлення про людські обриси світової й національної історії та культури, науки, освіти, зрештою – усіх сфер життєдіяльності суспільства, ґрунтуючись при цьому на охопленні дуже великої за чисельністю представлених персоналій вибірки. На відміну від фондів архівних установ, які містять первинну, доступну для опрацювання лише фахівцям-дослідникам інформацію, фонди бібліотек поєднують інформацію всіх рівнів і доступні широкому загалу читачів, а нині, і дедалі більше, також віддалених користувачів електронних ресурсів. Жодні інші наукові, освітні, культурні, інформаційні інституції за профілем своєї роботи не виконують і не можуть виконувати подібних широких науково-інформаційних, комунікативних функцій, та й не ставлять перед собою подібних завдань.

Зазначене надало дослідникам-біографістам та фахівцям бібліотечно-інформаційної сфери вагомі аргументи проти побутування в суспільстві реци-

дивів уже відкинутих у зарубіжному світі уявлень, ніби за доби інформаційної революції, в час швидкого розвитку електронного інформаційного середовища, інтеграція й поширення знань, у тому числі – гуманітарних, біографічних, може успішно здійснюватися й цілком поза системою традиційних бібліотечних установ, на організаційно-технічній основі інформаційних корпорацій, окремих видавничих центрів, електронних книготорговельних мереж та інформаційних проєктів, що здійснюються різними науковими, освітніми, культурними установами, громадськими осередками й організаціями, недержавними комерційними й приватними ініціативами. Головна перевага бібліотек полягає у їх здатності безперервно систематизувати масиви інформації, виділяти в них нове, принципово важливе, ефективно орієнтувати різні категорії читачів у пошуку необхідних їм даних. Виявлено, що центром тяжіння, навколо якого обертається вся дослідницька і видавнича робота у галузі історичної та літературної біографіки, є бібліо-

Старший науковий співробітник кандидат історичних наук Валерій В'ячеславович Томазов

Молодший науковий співробітник кандидат наук із соціальних комунікацій Наталя Павлівна Філіппова

Молодший науковий співробітник Тетяна Володимирівна Котлярова

графічна діяльність бібліотек, яка становить серцевину їх інформаційних функцій.

Водночас здійснений в Інституті біографічних досліджень аналіз здобутків і новітніх тенденцій у розвитку інформаційної сфери переконливо засвідчив, що бібліотекам в їх біографічно-інформаційній та біобібліографічній діяльності необхідно рухатись у напрямі всебічної розбудови партнерської співпраці з науково-дослідними установами, закладами освіти, музеями, архівами, видавничими та інформаційними центрами, редакціями наукових періодичних видань, засобами масової інформації, державними установами й громадськими організаціями, приватними осередками, до кола інтересів яких входить збирання та поширення історико-біографічної та актуальної сучасної біографічної інформації, використання її у суспільно-політичному житті, культурно-освітній, навчальній та виховній роботі.

У цьому контексті, крізь призму інтегруючої ролі бібліотек у їх спільній пошуковій, інформаційній та комунікативній діяльності з музеями, архівами, закладами вищої освіти, творчими і громадськими організаціями, д-р іст. наук, проф. С. М. Міщук вивчав напрацювання сучасної регіональної біографіки. Бібліотеками нагромаджено значний досвід створення високоінтелектуальних інформаційних продуктів у галузі біографістики – баз даних, бібліографій та біобібліографій, каталогів і путівників по книжкових та рукописних фондах і колекціях, тематичних картотек. Дослідження С. М. Міщука виявило, що нині цей досвід полягає не лише у формуванні бібліотеками історико-біографічних та біобібліографічних ресурсів наукового, освітнього, культурно-інформаційного і пізнавального характеру, а й у їх активній комунікативній діяльності – інформаційній підтримці краєзнавчих досліджень, у різних способах репрезентації громадськості персоналій відомих і незаслужено забутих земляків. Форми організації цієї роботи дуже різноманітні: читацький форум, підготовка тематичної біобібліографії, добірки матеріалів про визначного діяча науки, освіти та культури, тематична виставка (персональна, ювілейна), проведення конференції, семінару, круглого столу, літературних читань, презентації нових видань, книжкова виставка, створення календаря пам'ятних дат тощо.

С. В. Муріна здійснила оригінальне порівняльне дослідження біографічного зрізу інформаційної та просвітницької діяльності публічних біб-

ліотек трьох різних груп – національних та загальнодержавних наукових бібліотек, обласних публічних наукових бібліотек та міських і районних публічних бібліотек, які мають відчутно відмінну організаційну та матеріально-технічну базу і можливості розвитку й функціонування яких не схожі між собою. Поряд з представленням напрямів і показників роботи провідних бібліотек України, які успішно поєднують застосування традиційних і новітніх інформаційних технологій, обслуговують читачів за допомогою накопичених інформаційно-документних ресурсів на паперових та електронних носіях, забезпечують доступ до інформації світових мереж, С. В. Муріна детально проаналізувала можливості й проблеми невеликих бібліотек, визначила, що ефективність їх роботи з поширення біографічних знань може бути підвищена за рахунок вдосконалення її методичного супроводу, впорядкування каталогів, розвитку інтернет-ресурсів.

Новим перспективним напрямом досліджень стало для Інституту започатковане канд. іст. наук Н. П. Марченко вивчення відображення проблем дитинства у вітчизняній біографіці та створення літератури історико-біографічного спрямування для дітей та юнацтва, її використання в навчанні й вихованні, у просвітницькій роботі бібліотек. Дослідниця вперше порушила, зокрема, актуальні питання методичних особливостей подання біографічних сюжетів¹⁷⁹ та добору персоналій¹⁸⁰ в українських біографічних виданнях *fiction* та *non-fiction* для дітей і підлітків, зміни в стратегіях біографічного письма та дискурсі біографіки для дітей останніх десятиліть¹⁸¹. Звернувшись до аналізу форм представлення та методів адаптації до потреб користувача-дитини біографічної інформації на сайтах бібліотек України

¹⁷⁹ Марченко Н. П. Біографічна інформація в колі дитячого читання // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2016. С. 131–147; *Її ж.* Книга для дітей як індикатор транскордонних взаємовідносин культур (на прикладі новітньої книги для дітей в Україні) // *Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich* / redakcja naukowa Teresa Maresz i Katarzyna Grysińska-Jarmuła. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2016. S. 409–422.

¹⁸⁰ Марченко Н. П. «Образ героя» та усвідомлення іншого у новітній книзі для дітей України // *Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich* / redakcja naukowa Teresa Maresz i Katarzyna Grysińska-Jarmuła. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. S. 122–141.

¹⁸¹ Марченко Н. П. Стратегії біографічного письма та дискурс біографіки для дітей і юнацтва в Україні (2014–2019 рр.) // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2019. Вип. 18. С. 173–195.

для дітей, Н. П. Марченко здійснила аналіз викликів, які постали перед організаторами дитячого читання, насамперед у мережі спеціалізованих бібліотек для дітей і юнацтва, а також шкільних бібліотек в умовах сучасних трансформацій комунікаційного середовища дитячого читання, змін моделі читацької поведінки дітей¹⁸². Досліджуючи історію появи, засадничі принципи функціонування та стану тематичних вітчизняних ресурсів, зокрема персональних, присвячених книзі для дітей і дитячому читанню, Н. П. Марченко встановила, що домінантними для них є не «відповідність» інформації певним усталеним «офіційним вимогам», а її відкритість, оперативна доступність, множинність, багатоваріантність і креативний потенціал¹⁸³.

Оскільки бібліотеки для дітей відіграють у поширенні біографічних знань про співвітчизників одну з ключових ролей, а діти природно зорієнтовані на прийдешнє, легко та з інтересом опановують новітні ресурси і технології, робота з ними вимагає інтенсивного розвитку і ґрунтового науково-методичного забезпечення цих новацій, урізноманітнення форм комунікації. Значна увага при цьому приділяється використанню бібліотеками для дітей електронних інформаційних продуктів біографічного спрямування, адресованих дитячій аудиторії, віртуальних книжкових виставок та електронних видань, електронних краєзнавчих ресурсів, віртуальних екскурсій та презентацій, різноманітних блогів, інформаційно-довідкових систем по персоналіях, розроблених з урахуванням вікових особливостей сприйняття, тематичних веб-квестів¹⁸⁴. Важливе значення має діяльність дитячих бібліотек, спрямована на зацікавлення дітей власним родоводом, біографічним пошуком як таким.

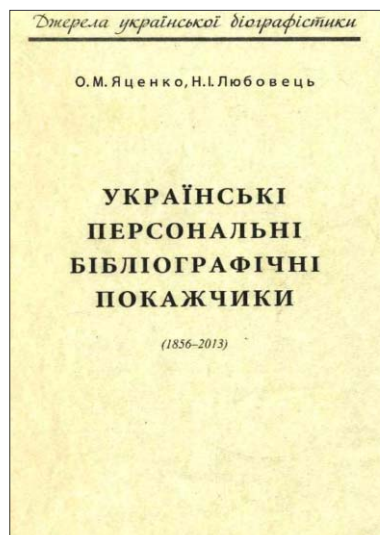
В межах планової теми НДР у 2013–2015 рр. ІБД розгорнув також розробку нових, породжених інформаційною добою, аспектів діяльності бібліотек у сфері інтеграції, опрацювання та використання джерел історико-біографічної інформації. Завідувач відділу теорії та методики біобіб-

¹⁸² *Марченко Н. П.* Адаптація бібліотеками України для дітей біографічного знання до потреб і вимог юного користувача // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2015. Вип. 12. С. 296–311.

¹⁸³ *Марченко Н. П.* Новітня Шевченкіана на сайтах провідних бібліотек України для дітей // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2014. Вип. 11. С. 336–362.

¹⁸⁴ *Марченко Н. П.* Електронні ресурси біографічної інформації на сайтах дитячих бібліотек України // *Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання: колективна монографія.* Київ, 2015. С. 131–147.

ліографії канд. іст. наук Н. І. Любовець розпочала комплексні дослідження української мемуаристики як культурно-історичного феномену й джерела історико-біографічної інформації^{185, 186}, традиційного засобу накопичення, збереження й міжпоколінної передачі національної та історичної пам'яті, важливої складової національного інформаційного простору^{187, 188}. На підставі аналізу зарубіжного досвіду репрезентації мемуарної літератури на сайтах провідних бібліотек дослідниця вперше висунула на порядок денний питання про необхідність інтеграції та впорядкування вітчизняного мемуарію як важливої складової наукової, просвітницької та краєзнавчої роботи бібліотек різних рівнів¹⁸⁹. Необхідність цього обґрунтовано тим, що величезні масиви української мемуаристики на сьогодні залишаються «глухими», оскільки свого часу друкувалися на шпальтах регіональної преси – газет, журналів, частина яких була втрачена, а решта здебільшого є малодоступною для широкого загалу. Н. І. Любовець дійшла цінного для розвитку бібліотечної справи висновку: збирання мемуарів і спогадів, щоденників та епістолярію може стати для бібліотек важливою формою розвитку комунікації в регіональному та ло-

¹⁸⁵ Любовець Н. І. Особливості розвитку мемуаристики Галичини в кінці XIX – першій третині XX ст. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2012. Вип. 34. С. 501–516.

¹⁸⁶ Любовець Н. І. Основні тенденції розвитку мемуаристики Буковини (кінець XIX ст. - 30-ті роки XX ст.) // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 9. С. 65–89.

¹⁸⁷ Любовець Н.І. Вивчення мемуарів як історичного та біографічного джерела: до історіографії проблеми // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 7. С. 66–104.

¹⁸⁸ Любовець Н.І. Українські мемуари в сучасному інформаційному просторі // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 37. С. 602–615.

¹⁸⁹ Любовець Н.І. Мемуари як складова електронних ресурсів бібліотек: світовий досвід та перспективи створення вітчизняного електронного ресурсу «Українська мемуаристика» // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 10. С. 417–430.

кальному розрізах. Такі підходи сприятимуть перетворенню бібліотек у краєзнавчі центри територіальних спільнот, важливу ланку сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури територіальних громад¹⁹⁰.

Теоретичні й методичні розробки вчених Інституту справили позитивний вплив на практику дослідницької роботи й підготовки біографічних видань в Україні.

Продовжилася й розбудова джерельної бази української біографістики. У 2015 р. вийшов у світ підготовлений спільними зусиллями завідувачів відділів кандидатів іст. наук О. М. Яценка та Н. І. Любовець третій випуск серії бібліографічних покажчиків «Джерела української біографістики», повністю присвячений одному важливому виду книжкових джерел – персональним бібліографічним покажчикам діячів української науки, історії та культури від середини ХІХ ст., тобто за весь час розвитку українських наукових біографічних студій¹⁹¹.

Унікальність цього видання – у систематизації надзвичайно великої за обсягом, але розпорошеної інформації про персональні бібліографічні покажчики: до нього увійшли відомості про 3604 видання, серед яких не лише друковані, а й електронні покажчики. Це свідчить про колосальну роботу, проведену авторами-укладачами, які поєднували пошук і систематизацію персональних бібліографічних покажчиків з науковим дослідженням їх структурних особливостей та змістового наповнення. Уперше в Україні зібрано та систематизовано інформацію про окремі персональні бібліографічні покажчики, видані на території України та поза її межами в діаспорі за період 1856–2013 рр., що містять біобібліографічні матеріали про діячів із різних сфер життя та діяльності (наука, література, культура, освіта, суспільно-політичний та національно-визвольний рух), пов'язаних з Україною. Важливо те, що напрацьовані для покажчика матеріали ввійшли до комп'ютерної бази даних ІБД «Джерела української біографістики» електронного ресурсу «Український національний біографічний архів». У покажчик вміщено також підготовлене О. М. Яценком ґрунтовне

¹⁹⁰ Любовець Н. І. Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2015. Вип. 12. С. 359–376.

¹⁹¹ Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 469 с. (Серія «Джерела української біографістики»; вип. 3).

дослідження з теорії і практики вітчизняної біобібліографії та персональної бібліографії¹⁹², що розкриває особливості цього виду бібліографії, її форми, зміст, структуру, знайомить з історією української персональної бібліографії¹⁹³.

Як продовження систематичних напрацювань Інституту біографічних досліджень у галузі бібліографії вітчизняної біографіки в 2019 р. вийшов друком підготовлений під керівництвом О. М. Яценка та Н. І. Любовець наступний, четвертий випуск серії «Джерела української біографістики», який охопив широкий діапазон праць з історико-біографічної проблематики, виданих упродовж 2004–2010 рр.¹⁹⁴.

Здобутий в Інституті досвід підтвердив існування реальних передумов розгортання якісно нового етапу в розвитку напряму національної бібліографії, пов'язаного з використанням комп'ютерних технологій, що розширює можливості формування й використання в суспільстві біобібліографічної інформації¹⁹⁵.

Поряд з розробкою проблем теорії й методології біографічної дослідницької та інформаційної справи вчені ІБД збагатили науку ґрунтовними працями наукового історико-біографічного жанру, які містять зразки оригінальних творчих підходів, визначають нові шляхи конструювання як індивідуального життєпису видатної особистості, так і «групової біографії», що репрезентує постаті провідних діячів і їх широкого оточення, об'єднані спільними ідеалами й творчими справами.

Підсумком багаторічної праці д-ра іст. наук, проф. Т. І. Ківшар із вивчення життєвого й творчого шляху, громадського подвижництва визнач-

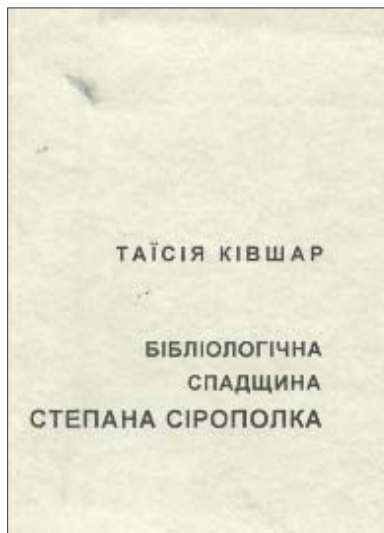
¹⁹² Яценко О. М. Персональна бібліографія, біобібліографія: термінологічний аналіз // Бібліотечний вісник. 2014. № 5. С. 24–29.

¹⁹³ Яценко О. М. Українські персональні бібліографічні покажчики: особливості, розвиток та сучасний стан // Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013). Київ: НБУВ, 2015. 469 с.

¹⁹⁴ Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: матеріали до бібліографії (2004–2010) / авт.-уклад.: Ю. В. Вернік, Т. В. Котлярова, Н. І. Любовець, В. В. Патик, Н. П. Філіппова, О. М. Яценко. Київ: НБУВ, 2019. 404 с. (Серія «Джерела української біографістики»; вип. 4).

¹⁹⁵ Яценко О. М. Досвід біобібліографічної діяльності Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання: колективна монографія. Київ: НБУВ, 2016. С. 156–170.

ного діяча вітчизняної книжкової та бібліотечної справи, історика української культури й освіти, педагога С. О. Сірополка (1872–1959) стало видання ґрунтовної монографії, присвяченої його бібліологічній спадщині ¹⁹⁶.

Напрочуд вдала спроба застосувати нові форми й методи інтелектуальної біографії для створення портрета нашого сучасника втілена в книжці канд. іст. наук Н. П. Марченко, присвяченій українському дитячому письменнику В. Рутківському «Володимир Рутківський: тексти долі: біографічний нарис» ¹⁹⁷.

Продовжуючи збирання «по крихтах» документальних матеріалів про учасників музично-культурного руху доби Розстріляного відродження, канд. іст. наук О. В. Бугасва здійснила масштабну персональну реконструкцію їх творчого співтовариства і на цій основі підготувала ґрунтовний біографічний словник, який об'єднав разом імена відомих діячів і рядових учасників однієї з найбільш знакових для України музично-громадських організацій ХХ ст. – Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича ¹⁹⁸.

Праця О. В. Бугасвої – одна з перших у вітчизняній гуманітаристиці спроб створити колективний портрет музично-громадської організації, в складі якої за абетковим принципом представлено 450 імен учасників і однодумців Музичного товариства – майже всю «горизонталь» па-

¹⁹⁶ Ківшар Т. І. Бібліологічна спадщина Степана Сірополка (1872–1959) / НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 532 с.

тріотично налаштованого українського соціуму, від відомих громадсько-політичних діячів до священнослужителів, від представників наукової еліти до військовиків, від художньо-творчої інтелігенції до музикантів-любителів із числа робітників і селян. Теоретичне й методичне значення цієї книжки полягає ще й у тому, що вона фактично доводить: колективна біографія нації складається з індивідуальних біографій, із сукупності фрагментів людських доль, які оживають у людській пам'яті лише за умови залишеного знання про себе і свої справи.

3.2.2. Сучасні парадигми інтеграції та поширення історико-біографічних знань

Стрімкий розвиток національного електронного науково-інформаційного простору обумовив звернення В. І. Попика, О. М. Яценка, О. Л. Верніка, Ю. В. Вернік до ґрунтовного опрацювання теоретичних та практично-прикладних проблем розбудови історико-біографічних ресурсів різних видів, вдосконалення їх тематичної спрямованості, адресного та функціонального призначення, забезпечення зручності й ефективності їх використання в дослідницькій, освітній роботі, у задоволенні пізнавальних інтересів, для промоції біографічного книговидання. Важливим теоретичним здобутком стало окреслення проблеми багатовимірних і неоднозначних взаємозв'язків і взаємовпливів між друкованою – книжковою, журнальною, газетною – і електронною мережевою біографікою.

Іншою, незнаною раніше проблемою, дослідження якої розгорнулося в Інституті, постало вивчення широкого діапазону форм представлення біо-

¹⁹⁷ Марченко Н. П. Володимир Рутківський: тексти долі: біогр. нарис / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 414, [17] с.: фот.

¹⁹⁸ Бугасва О. Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921–1931): біогр. словник / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: [б. в.], 2015. 348 с.

графічної інформації в електронних соціальних комунікаціях. Цей новітній феномен, пов'язаний як з діяльністю установ науки і культури, закладів освіти, так і з громадськими та приватними ініціативами, формуванням віртуальних спільнот, позначений дуже різноманітними за своїм характером, науковим та інформаційним рівнем, формами і способами подання матеріалів, зокрема, у блогах, соціальних мережах, електронних ЗМІ, електронних енциклопедіях. Д-р іст. наук, проф. В. І. Попик здійснив аналіз сучасного рівня та типових зразків репрезентації біографічних даних, головним чином про науковців і освітян, в інтернет-представництвах державних установ, окреслив здобутки та недоопрацювання у цій роботі. Інститут одним з перших у вітчизняній науково-інформаційній практиці запропонував також конкретні методичні вимоги та рекомендації щодо вдосконалення репрезентації персоналій сучасних українських учених, діячів освіти і культури в мережі Інтернет як важливого засобу інтеграції України до світового дослідницького, науково- та культурно-інформаційного простору.

У працях Ю. В. Вернік ресурси біографічної інформації класифіковано за суб'єктами упорядників (державні, галузеві, корпоративні), соціальною спрямованістю (освітні, науково-технічні, розважальні, бізнесові тощо), формою реалізації (сайти-візитівки, соціальні мережі та веб-форуми, вікі-сайти, сервіси, портали), економічною складовою, типом доступу, типом медіа-контенту. Ю. В. Вернік висвітлила проблеми, пов'язані з уразливими сторонами вітчизняних біографічних ресурсів – їх слабкою систематизацією, розрізненістю, суттєвою неоднорідністю, недостатньою повнотою, певною довільністю у виборі діячів, дублюванням відомостей, залученням інформації з іншомовних та іншокультурних ресурсів, у тому числі й тих, в яких спостерігається неоднозначне ставлення до української культури. Ю. В. Вернік дійшла висновку, що актуальною науково-технічною проблемою, яка визначає подальший розвиток українського інформаційно-культурного простору, є інтеграція в єдину інформаційну систему біографічної інформації України, котра оптимально може бути розбудована лише на бібліотечній платформі ¹⁹⁹.

У найбільш узагальненому вигляді вузлові проблеми розбудови біографічних інформаційних ресурсів знайшли відображення у підготовленій за

¹⁹⁹ Вернік Ю.В. Біографічна інформація як об'єкт соціальних комунікацій сучасного суспільства // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 10. С. 48–60.

підсумками виконання теми НДР колективній монографії «Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання», яка вийшла друком у 2016 р.²⁰⁰ (авторський колектив: В. І. Попик, Н. І. Любовець, О. М. Яценко, Н. П. Марченко, С. М. Ляшко, С. М. Міщук, О. Л. Вернік, Ю. В. Вернік, С. В. Муріна). Загалом комплексне дослідження проблем формування і використання вітчизняних ресурсів біографічної та біобібліографічної інформації, зокрема місця й ролі в цьому процесі бібліотек, наукових установ, закладів освіти, їх потенційних можливостей у справі поширення біографічних знань, дозволило вийти на більш високий рівень теоретичного осмислення завдань, форм і алгоритмів інтеграції, опрацювання, систематизації, оприлюднення наукової й науково-популярної історико-біографічної і сучасної поточної біографічної та біобібліографічної інформації, сформулювати на цій основі низку актуальних методичних і практичних рекомендацій щодо наукових, організаційних та технічних підходів до справи збирання, узагальнення, оформлення й репрезентації, насамперед в електронному просторі, гостро запитуваних нині сферами науки, освіти, культури, державного управління матеріалів про наших співвітчизників – діячів минулого і сучасників.

Дослідження виявило перетворення біографічної інформації на одну з першорядних складових соціально значущої інформації, що робить її інтеграцію, поширення та використання важливою частиною соціокомунікативних процесів, надає їм значення ефективної гуманітарної технології у справі забезпечення інтелектуальної і духовної самостійності та інформаційної безпеки України, передачі моральних цінностей і традицій, гро-

²⁰⁰ Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання: колективна монографія / [В. І. Попик (кер. проекту), Н. І. Любовець, О. М. Яценко, С. М. Ляшко та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 272 с.

мадянського досвіду між поколіннями, виховання світоглядних та патріотичних переконань, формування цілісного вітчизняного соціокультурного середовища, а отже – утвердження української національної ідентичності, розбудови відкритого демократичного суспільства, його політичної консолідації.

Значну увагу в розробках Інституту біографічних досліджень було надано обґрунтуванню ролі й потенційних можливостей бібліотек усіх рівнів як потужних інтеграторів історико-біографічної та сучасної біографічної інформації у її традиційній друкованій, а нині і в електронній формі. Окреслено загальну значимість систематичності й безперервності їх роботи, методичних і практичних напрацювань, створення бібліотеками власних високоінтелектуальних інформаційних продуктів – електронних каталогів, баз даних, електронних бібліотек, колекцій та архівів, а також нагромадженого досвіду і традицій, які є дороговказом для всіх учасників інформаційного процесу.

Водночас вивчення проблеми співвідношення між сучасною бібліотечною і «позабібліотечною» біографікою дозволило дійти висновків, які мають загальне методологічне значення для справи інтеграції й поширення соціогуманітарного знання за доби електронних комунікацій. Ідеться насамперед про необхідність переходу бібліотечних фахівців від парадигми «бібліотекоцентризму», уявлень про самодостатність бібліотечної системи як провідного центру соціальних комунікацій, до нового осмислення й реалізації ролі бібліотечних установ у значно ширшому колі освітніх, наукових, інформаційних, управлінських інституцій, недержавних інформаційних центрів і громадських ініціатив. Важливими перспективними завданнями формування ресурсів біографічної інформації визначено необхідність піднесення рівня інформативності персоналій, наповнення їх даними, що становлять інтерес для читачів і ділових партнерів, супровідними бібліографічними та повнотекстовими матеріалами, а також розвиток інтегрованих ресурсів історико-біографічної та сучасної біографічної інформації, які б створювали можливість використання їх як цілісних інформаційних комплексів для здобуття нових знань.

Подальшого розвитку нові пріоритетні напрями теоретичних і методичних розробок Інституту біографічних досліджень, спрямовані на осмислення

завдань і перспектив розвитку біографічних досліджень, вдосконалення їх тематики і максимального наближення до запитів різних читацьких аудиторій, піднесення ролі бібліотек у поширенні історико-біографічних знань, набули в межах виконання у 2016–2018 рр. відомчої теми НДР «Біографіка, біобібліографія та біографістика в сучасному науково-комунікаційному просторі України». Головну увагу було зосереджено на осмисленні процесів розвитку історико-біографічних досліджень в Україні за роки незалежності, аналізі здобутків за основними проблемно-тематичними напрямками досліджень і публікацій та центрами досліджень, видавничої й інформаційної роботи, визначенні невирішених проблем, актуальних завдань та прогнозуванні перспектив подальшого поступу української біографіки, розвитку історико-біографічних досліджень та біографічно-інформаційної справи, інтеграції та поширення історико-біографічних знань у сучасному науково-комунікаційному просторі України та національному інформаційному просторі в цілому, розробленні методичних рекомендацій щодо вдосконалення дослідницької, видавничої та інформаційної роботи для міністерств і відомств, наукових установ, закладів освіти, видавництва, ЗМІ. Було проаналізовано проблеми використання в сучасних умовах досвіду вітчизняної біографіки, розвитку й трансформації її традицій, подолання застарілих стереотипів, впровадження наукових і творчих новацій, ефективних форм і методів інтеграції та поширення у суспільстві історико-біографічних знань, використання їх для піднесення рівня гуманітарної культури і консолідації українського суспільства, протистояння антиукраїнській пропаганді.

Ґрунтовним узагальненням результатів вивчення багатопланового комплексу актуальних проблем сучасної української біографіки позначена колективна монографія, опублікована в 2019 р., «Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи»²⁰¹ (авторський колектив: В. І. Попик (керівник), Л. І. Буряк, С. М. Міщук, О. В. Бугаєва, О. Л. Вернік, Н. І. Любовець, С. М. Ляшко, Н. П. Марченко, І. І. Стамбол, О. М. Яценко, Ю. В. Вернік, Т. В. Котлярова). Здійснений у ній аналіз здобутків історико-біографічних

²⁰¹ Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи: колективна монографія / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського; редкол.: В. І. Попик (голов. ред.) та ін. Київ: НБУВ, 2019. 364 с.

досліджень та публікацій майже трьох десятиліть незалежності України за найважливішими напрямками, до яких віднесено біографіку державних та суспільно-політичних діячів, репрезентацію персоналій діячів академічної науки та освіти минулого і вчених та працівників освіти сьогодення, пред-

ставлення діячів літератури, культури і мистецтва в сучасній науковій біографіці, галузеву біографіку (управління, військова справа, техніка, господарство, бізнес), біографіку в регіональних та краєзнавчих дослідженнях, а також за провідними центрами історико-біографічних досліджень та видавничої роботи, засвідчив значне розширення їх проблемно-тематичного й жанрового діапазону, загальне піднесення методичного рівня вітчизняної біографіки. Значну увагу було приділено аналізу стану і визначенню завдань удосконалення репрезентації біографічної інформації на веб-сайтах наукових установ і закладів вищої освіти.

Особливе місце в новітніх дослідженнях учених Інституту Л. І. Буряк, В. І. Попика, Н. П. Марченко посіло теоретичне осмислення проблем функціонування біографічного знання в суспільстві інформаційної доби й досягнення максимальної відповідності зусиль дослідників-біографістів – науковців, літераторів, журналістів, а також видавців, спеціалістів бібліотечно-інформаційної справи, сучасним інтелектуальним і культурним запитам і очікуванням різних читацьких аудиторій. Увагу було зосереджено на завданнях освоєння вітчизняною біографікою досягнень світової і європейської наукової та літературної біографічної творчості, адаптації та застосування новітніх форм, методів і прийомів біографічного письма й поширення історико-біографічних знань.

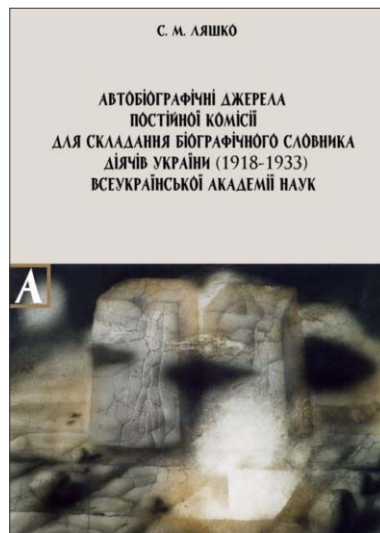
У цьому особливий дослідницький інтерес було звернуто на піднесення ролі новітньої інтелектуальної біографіки, літератури *non-fiction*.

Вагоме місце в напрацюваннях учених Інституту належить не лише самій постановці проблеми, а й виробленню конкретних практично-методичних рекомендацій щодо подолання успадкованих від минулих десяти-

літь застарілих стереотипів написання «лінійних» хронологічно-описових життєписів, героїчної романтизації минулого, надмірної політизації та спрощення уявлень про його діячів, псевдоелітарності, а також поверхової нарисовості багатьох видань, які не враховують здобутків сучасної науки. Обґрунтовано методологічні вимоги щодо відображення постатей минулого в усій глибині й багатогранності їх особистостей, повноті й драматизмі людського життя, у внутрішній боротьбі, здобутках і розчаруваннях, у всьому тому, що розкриває очікувану сучасним читачем від дослідника правду людського життя, отже викликає довіру до створюваних авторами повнокровних образів і сприяє формуванню інтенсивного духовного діалогу нинішніх поколінь українців з попередніми.

Д-р іст. наук, проф. Л. І. Буряк запропонувала нові оригінальні підходи до збагачення творчого арсеналу біографічного письма. Ідеться, зокрема, про побудову «біографічних інсталяцій» – динамічних за своїм характером історико-біографічних конструктів, які яскраво демонструють мережеве переплетіння й плинність, трансформацію різнорідних світоглядних, психологічних, поведінкових елементів у житті людини^{202, 203}. Саме такі «нелінійні» творчі прийоми відповідають сприйняттю сучасного читача, який прагне до включення представників минулих поколінь до власного, особистісного простору історії і культури.

До числа праць, позначених новизною творчого наукового задуму, належить і здійснена пров. наук. співроб. канд. іст. наук С. М. Ляшко археографічна публікація колекції автобіографій, зібраної свого часу академічною комісією зі створення Біографічного словника діячів Ук-

²⁰² Буряк Л. І. Інсталяція як біографічний конструкт: Гнат Павлович Житецький // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 15. С. 13–42.

²⁰³ Буряк Л. І. Один рік із життя жінки: штрихи до реконструкції біографії (листи Варвари Семенівни Житецької до сина) // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2018. Вип. 16. С. 15–44.

раїни ²⁰⁴. Застосований упорядником принцип одночасного паралельного подання автобіографій, написаних їх авторами у різні часи, за відмінних суспільних обставин, створює ефект «стереоскопічності» образів і тим самим залучає читачів до осмислення людських доль в плині історії.

Завідувач відділу канд. іст. наук О. М. Яценко на теоретичному рівні дослідив проблеми біобібліографічної діяльності бібліотек в умовах розвитку інформаційного суспільства, перетворення бібліотек на заклади опрацьовування, аналізу, вивчення інформації та утворення на отриманих результатах нових знань. Науковець дійшов висновку щодо далекого від суспільних потреб стану інформаційно-бібліотечного забезпечення біобібліографічної діяльності та визначив необхідність подолання міжгалузевих бар'єрів у справі організації досліджень, забезпечення координації роботи. О. М. Яценко запропонував удосконалені методичні прийоми формування й актуалізації національного біобібліографічного ресурсу засобами електронних інтегрованих біобібліографічних баз даних; висунув ідею колективного формування бібліотеками України депозитарію електронних повних текстів персональних біобібліографічних покажчиків.

Значний теоретичний і практичний інтерес становлять узагальнення д-ра іст. наук, проф. С. М. Міщука з питань зростання ролі бібліотек як центрів інтеграції й поширення історико-біографічних знань, досягнень українських бібліотек у їх науково-дослідній та видавничій діяльності в галузі історичної біографіки, зокрема бібліотекознавчої біографіки, ролі бібліотек у розвитку регіональної та краєзнавчої біографіки. Чималу увагу в дослідженнях науковців ІБД було приділено також використанню новітніх технологій, форм і методів комунікації як чиннику утвердження провідної ролі бібліотек у справі інтеграції та поширення історико-біографічних знань.

Подальшого розвитку останніми роками набули дослідження, спрямовані на аналіз досвіду й вироблення сучасних теоретичних і методичних підходів до розвитку галузевої біографіки: зокрема, наукової, академічної – у працях Л. І. Буряк ²⁰⁵, С. М. Ляшко ²⁰⁶, В. І. Попика ²⁰⁷, Н. І. Любовець ²⁰⁸, гендерної – у серії наукових публікацій Л. І. Буряк ^{209, 210},

²⁰⁴ *Ляшко С. М.* Автобіографічні джерела Постійної комісії для складання Біографічного словника діячів України (1918–1933) Всеукраїнської Академії наук / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. 532 с.

музично-культурної – О. В. Бугаєвої^{211, 212, 213}, освітянської, регіональної, краєзнавчої – С. М. Міщука^{214, 215, 216}, слов'янознавчої – І. І. Стамбола²¹⁷.

Теоретичні дослідження і методичні розробки Інституту біографічних досліджень безпосередньо спрямовані на утвердження в дослідницькій та бібліотечно-інформаційній роботі світоглядних засад вітчизняної біографіки, заснованих на вікових народознавчих традиціях української гуманітаристики, пов'язаних із серцевиною національного життя, боротьбою

²⁰⁵ *Буряк Л. І.* Українська академічна біографіка: винайдення форми (біографічні студії у контексті революційних трансформацій початку ХХ ст.) // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 17. С. 18–36.

²⁰⁶ *Ляшко С. М.* Літописці Української академії наук: Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 17. С. 56–77.

²⁰⁷ *Потик В. І.* Біографіка української академічної науки у новітніх дослідженнях і публікаціях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 17. С. 132–150.

²⁰⁸ *Любовець Н. І.* Мемуарна складова академічного збірника “За сто літ”: основні жанри та сюжети // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 17. С. 93–112.

²⁰⁹ *Буряк Л. І.* Жіноча біографіка як напрям наукових досліджень: традиції і сучасні репрезентації // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 13. С. 10–27.

²¹⁰ *Буряк Л. І.* Сучасна жіноча біографіка: мистецтво презентації у контексті соціокультурних комунікацій // Бібліотека. Наука. Комунікація: 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 лист. 2018 р.). Київ, 2018. С. 488–493.

²¹¹ *Бугаєва О. В.* Українська музична біографістика як об'єкт історичної науки // Пам'ять століть. 2010. № 6. С. 109–131.

²¹² *Бугаєва О. В.* Музична біографіка українців діаспори: наукова рефлексія над фондами Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 18. С. 196–225.

²¹³ *Бугаєва О. В.* Визначні постаті музичної культури України // Бібліотечний вісник. 2018. № 6. С. 34–42.

²¹⁴ *Міщук С. М.* З досвіду сучасної регіональної біографіки // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання: моногр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. С. 119–130.

²¹⁵ *Міщук С. М.* Інформаційні ресурси регіональної біографіки обласних універсальних наукових бібліотек України // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 14. С. 263–276.

²¹⁶ *Міщук С. М.* Біографічні інформаційні ресурси університетських бібліотек України // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2018. Вип. 16. С. 238–251.

²¹⁷ *Стамбол І. І.* Розвиток історико-біографічної славістики в Україні в 90-х роках ХХ ст. // Слов'янські обрії: доп. укр. учасн. XVI Міжнар. з'їзду славістів (м. Белград, Сербія, 20–27 серп. 2018 р.). Київ: НБУВ, 2018. Вип. 9. С. 356–366.

українства за свободу, демократію і самоствердження в колі європейських народів. Відмовившись від постулатів біографіки багатьох зарубіжних країн, що ґрунтуються на принципах елітарності, ІБД у своїх виданнях та комунікативних заходах послідовно проводить принцип визнання «права на біографію» не лише за знаними представниками різних сфер суспільного життя, яким належить власний оригінальний внесок у їх розвиток. Інститут пропагує думку, що завданням українських дослідників-біографістів, краєзнавців, музейників, видавців, ЗМІ, бібліотекарів є розкриття цінності людського досвіду кожного учасника і свідка буремних подій вітчизняного минулого.

У публікаціях, у комунікації з фаховим бібліотечним співтовариством та читацьким загалом Інститут обстоює право і обов'язок наших співгромадян знати історію свого краю в іменах, підтримує стрімке зростання індивідуальних, приватних зацікавлень у пошуках «родинного коріння». Відповідно до проголошених принципів, ІБД наполегливо втілює у своїй діяльності ідею невинного розширення кількісного діапазону введених до суспільного інформаційного обігу імен на всіх рівнях наукової пошукової, аматорської краєзнавчої, видавничої, бібліотечно-інформаційної роботи – у загальнонаціональному, регіональному, крайовому, місцевому, локальному масштабах.

У цьому контексті на перетині проблем збереження джерел національної пам'яті, розвитку досліджень та публікацій з «усної історії», історичної регіоналістики та краєзнавства нового звучання набуває вивчення широкого кола проблематики, яку продовжує розробляти завідувач відділу канд. іст. наук Н. І. Любовець, – теоретичних і методичних питань мемуаристики, що перебуває в просторі міждисциплінарності, інтеграції й використання українського мемуарію як цінного джерела не лише історико-біографічної інформації, а й історичних студій в цілому²¹⁸, а також як потужного комунікаційного ресурсу забезпечення інформаційних потреб розвитку науки, освіти, культури²¹⁹. Н. І. Любовець висунула ідею започаткування на базі

²¹⁸ Любовець Н. І. Мемуарій Української революції (1917–1921 рр.): автори та жанри // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 15. С. 260–286.

²¹⁹ Любовець Н. І. Новітня історіографія вітчизняної мемуаристики: до проблеми термінології та класифікації // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 13. С. 28–50.

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського електронного всеохоплюючого ретроспективного Реєстру українських мемуарів, щоденників, епістолярію, за можливістю поєднаного з повнотекстовими публікаціями, який би забезпечив дослідникам і шанувальникам минулого орієнтацію в обширі цих цінних джерел для осягнення вітчизняної історії та персоналій її діячів²²⁰. Одночасно вченими Інституту біографічних досліджень висунуто на порядок денний питання опрацювання теоретичних, методичних і організаційних засад розгортання в Україні «народних біографічних архівів», покликаних увічнити в спогадах та документах пам'ять про широке коло свідків і учасників історичних подій.

Упродовж останнього десятиліття зусилля Інституту біографічних досліджень з розбудови масштабного електронного науково-інформаційного ресурсу відкритого доступу – «Українського національного біографічного архіву» – набули цілеспрямованого характеру й принесли вагомий результат. Цьому сприяли як напрацювання в попередні роки належних теоретичних та методичних засад УНБА, так і вдосконалення організації його підготовки, створення наприкінці 2014 р. в складі Інституту спеціалізованого наукового підрозділу – відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів на чолі з канд. іст. наук О. М. Яценком. Під його керівництвом відділ зосередився на розробці науково-методичних, технологічних, організаційно-технічних рішень, пов'язаних з подальшою реалізацією проєкту, формуванні та інформаційному оновленні контенту УНБА. Копітка робота з пошуку джерел біографічної інформації, наповнення, звірення й редагування баз даних УНБА, підтримання стійкої життєдіяльності його системотехнічного забезпечення здійснювалася впродовж останніх років невеликим колективом професіоналів у складі: канд. психол. наук, ст. наук співроб. О. Л. Верніка, наук співроб. Ю. В. Вернік, мол. наук співроб. Н. П. Філіппової, провідних спеціалістів Н. А. Кім, Т. В. Комарянської, Д. Л. Сичова, Н. В. Євграфової.

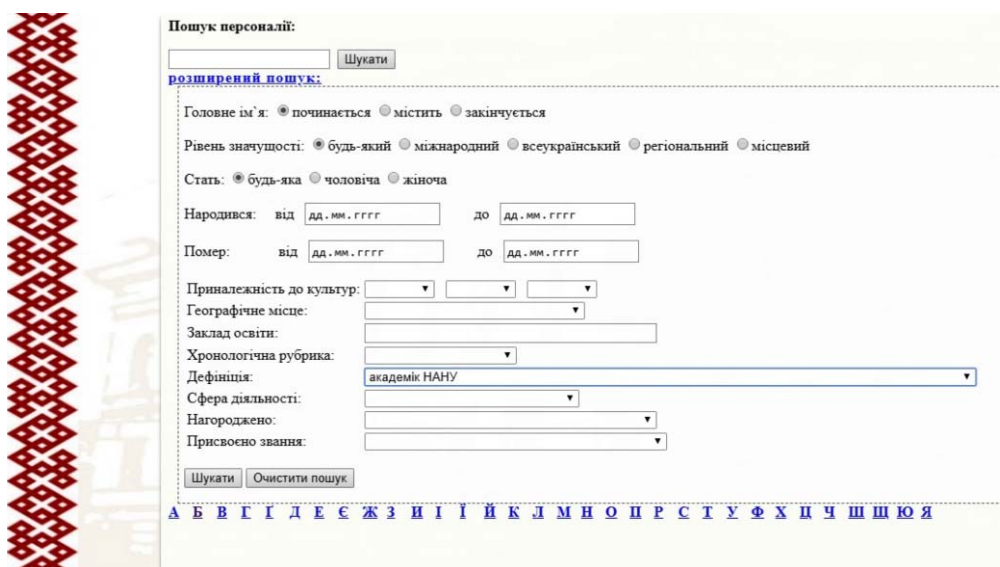
Цьому проєктові належить особливе місце серед вітчизняних ресурсів історико-біографічної інформації – за масштабами та інформаційними

²²⁰ *Любовець Н. І.* Український мемуарій в інформаційному просторі: досвід та перспективи // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2016. С. 199–221.

Можливості зв'язків Українського національного біографічного архіву з пов'язаними ресурсами

можливостями. Він створюється як фундаментальний загальнонаціональний історико-біографічний звід академічного рівня, універсальний за своїм тематичним діапазоном і покликаний відобразити в усій широті й різноманітності людський потенціал України крізь віки, презентувати її як суверенну державу з власною історією і культурою, самостійний суб'єкт європейського і світового цивілізаційного поступу, забезпечити зростаючі потреби сфер науки, освіти, культури, державного управління в опрацьованій, достовірній біографічній інформації, відповідній за своїм науково-методичним рівнем вимогам часу і новітнім досягненням соціогуманітарних наук. Важливою місією УНБА є також представлення взаємозв'язків та взаємодії України з іншими народами і державами; внеску українців у їх економічний, політичний і культурний розвиток. У цьому розумінні УНБА мислиться як органічний складник ресурсу НБУВ, невід'ємна частина національного бібліотечно-інформаційного простору та сучасних європейських і світових інформаційно-біографічних ресурсів.

Пошук персоналій:

розширений пошук:

Головне ім'я: починається містить закінчується

Рівень значущості: будь-який міжнародний всеукраїнський регіональний місцевий

Стать: будь-яка чоловіча жіноча

Народився: від до

Помер: від до

Приналежність до культур:

Географічне місце:

Заклад освіти:

Хронологічна рубрика:

Дефініція:

Сфера діяльності:

Нагороджено:

Присвоєно звання:

А Б В Г Д Е Є Ж З И І Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ю Я

Форма розширеного пошуку персоналій в Українському національному біографічному архіві

У перспективі УНБА має увібрати меморіальні відомості про кілька сотень тисяч наших співвітчизників і зарубіжних діячів, пов'язаних з Україною. Уже нині його база даних «Персоналії» охоплює загалом понад 80 тисяч імен. Бібліографічна база «Джерела української біографістики», на основі якої здійснюється відбір персоналій, на кінець 2019 р. складається з понад 7,5 тисяч позицій. До сторінок-персоналій діячів минулого під'єднано близько 50 тисяч повнотекстових документів (статей, матеріалів), а також понад 3600 персональних бібліографічних покажчиків. Оновлена, друга версія УНБА розміщена нині у відкритому доступі на порталі НБУВ (URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/>). З урахуванням змін інтересів користувачів, вона адаптована для оперативного доступу за допомогою мобільних гаджетів.

Провідний редактор
Неллі Аркадіївна
Кім

Формування електронного УНБА, безперечно, є продовженням давньої європейської традиції підготовки й видання багатотомних національних біографічних словників, але в принципово інших формах, на сучасних інформаційно-технологічних засадах. УНБА є інноваційним вітчизняним науково-інформаційним продуктом нового покоління, який за своїми інформаційними можливостями, способами оперування контентом для здобування нових знань перевершує зарубіжні аналоги, які вже застарівають. На противагу таким, з незмінним контентом, ресурсам УНБА, заснований на принципово досконаліших системотехнічних і структурних засадах, є рухливим, динамічним за змістом, що дає змогу системно нарощувати його науково-інформаційний потенціал.

У зв'язку зі зростанням обсягів УНБА і підвищенням вимог користувачів до його інформаційних можливостей, головні розробники О. М. Яценко та О. Л. Вернік упродовж останніх років суттєво вдосконалили методичні й системотехнічні засади розбудови та функціонування ресурсу^{221, 222}. Однак стрімкий розвиток і впровадження у практику інформаційно-бібліотечної діяльності новітніх високоінтелектуальних інформаційних технологій, швидкий перехід до широкого використання в електронних мережах інтерактивних зв'язків з пов'язаними ресурсами, обумовлюють постійне розширення уявлень про можливості і завдання УНБА, спонукають до подальшого постійного вдосконалення, навіть до перегляду технологічних принципів його формування.

Через систему пов'язаних ресурсів УНБА безпосередньо інтегрований у загальнобібліотечний інформаційний комплекс, що значно полегшує пошук матеріалів за окремими персоналіями в каталогах, фондах і колекціях, базах даних НБУВ. Пошуковий інструментарій, яким оснащений УНБА, дає змогу дослідникам оперувати його матеріалами для самостійного здобування нових знань, зокрема групувати персоналії по різних сфе-

²²¹ Яценко О. М. Методичні та змістові засади формування персоналій в «Українському національному біографічному архіві» // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2016. С. 190–198.

²²² Вернік О. Л. Системотехнічне забезпечення організації інтегрованої системи ресурсів біографічної інформації «Українського національного біографічного архіву» // Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ: НБУВ, 2016. С. 171–189.

рах суспільної діяльності, установах, регіонах, часових проміжках відповідно до власних дослідницьких інтересів.

Представлена науковій громадськості оновлена Концепція розбудови УНБА ²²³ передбачає продовження наповнення його контенту на основі роботи віртуальної біографічної дослідницької лабораторії, тобто із залученням до співпраці вчених і спеціалістів високої кваліфікації з усіх регіонів України, оскільки переважна більшість документальних матеріалів про маловідомих і забутих діячів знаходиться саме на місцях.

Піднесення загальної уваги до історичної біографіки, формування атмосфери пошани до пам'яті земляків, вдячності до попередників є важливим чинником консолідації українського суспільства, якої так вимагає наша буремна доба.

Безпосереднім відгуком на виклики сучасності стало посилення уваги Інституту біографічних досліджень до ролі й значення біографічних студій та поширення історико-біографічних знань у реалізації державної політики національної пам'яті, сприянні консолідації українського суспільства. Д-р іст. наук, проф. В. І. Попик обґрунтував необхідність системної організації та підтримки державою і громадськими інституціями пропаганди *знакових імен* діячів України, як яскравих і незаперечних символів, своєрідних констант, що єднають націю, уособлюють її патріотичні і моральні ідеали, інтелектуальні й духовні цінності, досвід та традиції народу, його національне самоусвідомлення ^{224, 225}. Особливе місце належить також виробленню рекомендацій щодо протистояння так званій «війні імен» – небезпечній складовій частині розв'язаної проти України «гібридної

²²³ Концепція розбудови електронного «Українського національного біографічного архіву» (проект) / автор. кол.: В. І. Попик, О. М. Яценко, О. Л. Вернік // Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи: колективна монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; редкол.: В. І. Попик (голов. ред.) та ін. Київ: НБУВ, 2019. Додаток, С. 259–288.

²²⁴ Попик В. І. Знакові постаті національної історії та культури // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 14. С. 8–28.

²²⁵ Попик В. І. Проблема знакових постатей національної історії та культури в консолідаційних процесах інформаційного простору України // Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні: [монографія] / [В. Попик (кер. проекту), О. Онищенко, В. Горовий та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. С. 155–186.

війни»^{226, 227}. Її метою є «привласнення» ззовні імен і здобутків наших визначних співвітчизників або протиставлення їх між собою, а отже – розмивання національної ідентичності, заперечення самостійного внеску українців у світову цивілізацію і культуру, підрив відчуття цілісності українського історичного і культурного процесу, а з другого боку – активне розпалювання політичного, міжрегіонального, міжетнічного, міжконфесійного протистояння.

Поширенню й пропаганді теоретичних та методичних напрацювань Інституту біографічних досліджень, досвіду новаторських розробок у збагаченні творчого арсеналу біографічного письма, результатів, здобутих у галузі історичної біографіки, справі повернення забутих імен сприяє зростання публікаційної активності його вчених і спеціалістів. Щороку в книжкових та фахових періодичних і продовжуваних виданнях вони публікували не менше 70–80 друкованих аркушів наукових праць.

Значна роль у цій роботі належить продовжуваному фаховому збірнику наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica», заснованому в 1996 р., який від 2005 р. виходить щорічно (в окремі роки – двічі), і публікує наукові статті за спеціальностями «Історія України» та «Соціальні комунікації». До складу наукової ради і редакційної колегії збірника входять провідні вчені із зарубіжних країн та регіонів України. У 18 випусках збірника, які побачили світ за період до кінця 2019 р., опубліковано кілька сотень статей з проблем історичного досвіду, теорії та методики біографістики як спеціальної історичної дисципліни, розвитку вітчизняної і світової біографіки та біографічно-інформаційної справи. На його сторінках пройшли апробацію сучасні моделі біографічних реконструкцій, досліджуються форми і жанри історико-біографічного дискурсу.

²²⁶ Попик В. І. Організація протистояння використанню історико-культурної проблематики в інформаційній агресії проти України // Соціокультурні механізми формування ментального імунітету проти зовнішніх маніпуляцій свідомістю населення України: монографія / [В. Горovий (кер. проекту), О. Онищенко, В. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. С. 19–56.

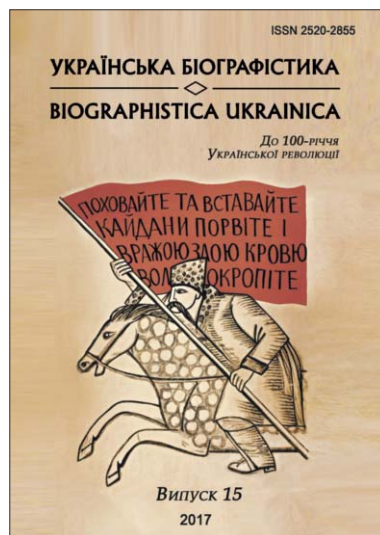
²²⁷ Попик В. І. Інформаційне протистояння пропаганді російського нарративу історії Сходу і Півдня України // Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності: [монографія] / [В. Горovий (кер. проекту), О. Онищенко, В. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. С. 145–170.

У збірнику опубліковано чимало статей та біографічних нарисів, які повернули Україні імена її незаслужено забутих синів і дочок.

Кілька випусків «Української біографістики» – тематичні. 11-й, випущений у 2014 р. до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка, присвячений темі впливу Великого Кобзаря на долі кількох поколінь українських інтелектуалів, політичних і громадських діячів, учених, митців. Статті і матеріали 15-го випуску, приуроченого до 100-річчя Української революції 1917–1921 рр., висвітлюють трагічну долю покоління її борців і героїв. 17-й випуск, який побачив світ у 2019 р., присвячений людям науки, ученим Української академії наук, а також засновникам і невомним працівникам найбільшої бібліотеки Української держави, яка носить нині ім'я В. І. Вернадського.

Збірнику судилося відіграти важливу роль у розвитку вітчизняної біографістики, стати центром, навколо якого єднається фахове наукове співтовариство. На його сторінках опубліковано праці, підготовлені не лише науковцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а й ученими інших академічних установ та закладів вищої освіти, спеціалістами бібліотек, наукових центрів, краєзнавцями, музейниками з Києва, Львова, Одеси, Харкова, Дніпра, Запоріжжя, Чернігова, Житомира, Херсона, Івано-Франківська, Переяслава-Хмельницького, Кам'янця-Подільського й інших міст України та зарубіжжя ²²⁸.

Про теоретичний рівень і визнання збірника науковою громадськістю свідчить включення його до цілої низки авторитетних у сфері соціогуманітарних наук зарубіжних наукометричних баз, зокрема *Index Copernicus*, *ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences)*, *DOAJ (Directory of Open Access Journals)*, *Google Scholar*, *Wor-*

²²⁸ Марченко Н. П., Патик В. В. «Українська біографістика = Biographistika Ukrainica»: фіксація та трансформація біографічного дискурсу в Україні // Українська біографістика: зб. наук. пр. Київ, 2019. Вип. 17. С. 165–195.

IdCat, Research Bible, BASE (Bielefeld Academic Search Engine), OpenAIRE (OpenAIRE and the European Open Science Cloud), SIS (Scientific Indexing Services), CiteFactor (Directory Indexing of International Research Journals), I2OR (International Institute of Organized Research).

Засідання круглого столу, присвячене двадцятиріччю збірника наукових праць «Українська біографістика» (2016)

Провідний науковий співробітник кандидат історичних наук С. М. Ляшко виступає з доповіддю на науковій конференції (2016)

Чимало наукових статей учених Інституту вийшло друком і в інших періодичних та продовжуваних виданнях НБУВ, академічних інститутів, вітчизняних і зарубіжних університетів.

Вагома роль в апробації нових розробок учених ІБД, просуванні нових ідей, концептуального бачення складних дослідницьких проблем належить конференціям, читанням, іншим науковим форумам. Щороку Інститут організовував спеціалізовані біографічні секції в межах програм міжнародних наукових конференцій НБУВ, творчих зустрічей з ученими різних напрямів гуманітарних наук, відомими аматорами біографічних досліджень, літераторами, проводив наукові семінари для спеціалістів, згуртовуючи навколо себе фахове співтовариство кваліфікованих дослідників-біографістів.

Особливе місце у цій роботі належить Біографічним читанням, які традиційно проводяться на по-

чатку червня в пам'ять про засновника і першого директора Інституту біографічних досліджень доктора історичних наук, професора В. С. Чишка (1951–2003). Тематика їх щорічно визначається обговоренням першочер-

гових проблем наукового розвитку. У 2013 р. темою Дев'ятих Біографічних читань була «Колективна біографія як форма інтелектуального портрета українського суспільства». Десяті Біографічні читання, які проводилися в 2014 р., «Тарас Григорович Шевченко у розумі і серці українців» були присвячені 200-річчю від дня народження Великого Кобзаря. Вони привнесли багато нового в розуміння долі кількох поколінь українців на Батьківщині та за її межами. В центрі уваги учасників Одинадцятих Біографічних читань (2015 р.) знаходилося обговорення проблем новітньої інформаційної парадигми й розвитку методичних засад вітчизняної біографіки, ролі і місця біографічного знання в житті сучасного українського суспільства, а також бібліотек як його інтеграторів і поширювачів. Дванадцяті Біографічні читання (2016 р.) «Вітчизняна біографіка, біографістика та біобібліографія в роки незалежності України» Інститут присвятив підбиттю підсумків здобутого українськими вченими за 25 років і окресленню завдань і перспектив на майбутні роки. Тематику Біографічних читань двох наступних років визначили пам'ятні дати: у 2017 р. – 100-річчя Української революції, у 2018 р. – 100-річчя Національної академії наук України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. На П'ятнадцятих Біографічних читаннях у 2019 р. актуальні проблеми розвитку історико-біографічних досліджень та бібліотечно-інформаційної роботи в галузі поширення біографічних знань, розбудови електронних ресурсів біографічної інформації розглядалися крізь призму спадщини заснованої 100 років тому, у 1919 р., Біо-

Афіші-запрошення на лекції доктора історичних наук, професора Л. І. Буряк в Українсько-канадському дослідно-документаційному центрі та Науковому товаристві імені Шевченка (м. Торонто, Канада, 2018 р.)

графічної комісії УАН та досвіду, здобутого за чверть століття Інститутом біографічних досліджень, заснованим у 1994 р.

Участь у роботі міжнародних наукових конференцій сприяла більш тісному входженню вчених Інституту в міжнародне дослідницьке співто-

Науковий співробітник
Юлія Вікторівна
Вернік

Старший науковий
співробітник кандидат
психологічних наук
Олексій Леонідович
Вернік

вариство, розвиткові співробітництва із зарубіжними науковими центрами. Упродовж останніх років у зарубіжних країнах працювали та стажувалися на запрошення наукових установ учені Інституту: д-р іст. наук, проф. Т. І. Ківшар – в Українсько-канадському дослідно-документаційному центрі та Науковому товаристві імені Шевченка (м. Торонто, Канада), канд. іст. наук О. М. Яценко – в Українському вільному університеті (м. Мюнхен, Німеччина), д-р іст. наук, проф. Л. І. Буряк – у Канадському інституті українських студій (м. Едмонтон, Канада), канд. іст. наук О. В. Бугаєва – в Українському музеї і бібліотеці Греко-католицької парафії Св. Базиля м. Стемфорд (США), канд. іст. наук І. І. Стамбол – у Ягеллонському університеті (м. Краків, Польща). Національну бібліотеку Швеції відвідав д-р іст. наук, проф. С. М. Мішук.

Проте наш час не дозволяє вченим замикатися лише в академічному середовищі. Він вимагає виходу вчених-гуманітаріїв на широкий загальний шляхом поширення знань, надання методичної допомоги працівникам наукових установ, навчальних закладів, музеїв, бібліотек в регіонах України. У цьому напрямі важливою інновацією останніх років у діяльності Інституту біографічних досліджень стало звернення до цілеспрямованої розробки теоретичних, методичних та організаційних проблем інтеграції й поширення біографічних знань, поєднання в цьому процесі зусиль наукових установ, бібліотек, видавництва та інших закладів, розвитку комунікації з читачем. Особливого значення при

Ініціатори проведення Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу» (зліва направо) Н. П. Марченко, В. І. Попик, Ю. В. Вернік, І. І. Стамбол

цьому надано завданням піднесення ролі бібліотек усіх рівнів у організації громадської та інформаційної підтримки історико-біографічних досліджень, поширенні біографічних знань. Започаткований Інститутом біографічних досліджень у 2017 р. за ініціативою ст. наук. співробітників канд. іст. наук Н. П. Марченко та І. І. Стамбола щорічний Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг» переконливо продемонстрував ефективність запропонованої гуманітарної технології промоції біографічного книговидання й біографічного читання, знайшов широкий відгук у суспільстві, зокрема на загальноукраїнських видавничих і книжкових форумах, сприяв піднесенню авторитету Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотечних установ у цілому як інтегруючих інформаційно-культурних центрів. Вагому роль у забезпеченні високого наукового рівня організації рейтингу, його відкритості й демократизму відіграло використання на всіх етапах проведення спеціально розробленої ст. наук. співроб. канд. психол. наук О. Л. Верніком та наук. співроб. Ю. В. Вернік системи інформаційної підтримки, створення спеціалізованого веб-сайту²²⁹. Нині Інститут працює над значним розширенням і трансформацією цих ініціатив.

²²⁹ *Вернік Ю. В.* Організаційно-технічні особливості проведення Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу» // *Українська біографістика: зб. наук. пр.* Київ, 2019. Вип. 17. С. 226–237.

Веб-інтерфейс інформаційно-презентаційної системи Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу»

Інформаційна сторінка Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу»

		Наші експерти:	на головну
	Александрова Галина Андріївна	<i>доктор філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ).</i>	
	Березівська Лариса Дмитрівна	<i>член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського НАПН України (Київ).</i>	
	Бірюкова Ірина Олександрівна	<i>в. о. Генерального директора Одеської національної наукової бібліотеки, заступник генерального директора з інформаційних технологій. Член Української бібліотечної асоціації (м. Одеса).</i>	
	Бочковська Валентина Григорівна	<i>директор Музею книги і друкарства України (Київ).</i>	
	Буряк Лариса Іванівна	<i>доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ. Голова редакційно-видавничої ради НБУВ (Київ).</i>	

Сторінка експертів на веб-сайті Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу»

У 2019 р. відзначено 100 років від часу утворення Українською академією наук Постійної комісії для складання Біографічного словника діячів України (Біографічної комісії) та 25 років діяльності Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, який при заснуванні на зорі незалежності України розумівся як спадкоє-

мець і продовжувач справи репресованої більшовицьким режимом Біографічної комісії УАН.

Вагомий доробок учених Інституту біографічних досліджень чималою мірою посприяв піднесенню світоглядних засад і методичної культури вітчизняної біографіки як сфери дослідницької, видавничої та інформаційної роботи, розвитку біографістики як спеціальної історичної дисципліни гуманітарного циклу, збагаченню джерельного потенціалу біографістики, розбудові електронних ресурсів біографічної інформації – в межах усієї України.

Генеральний директор НБУВ
член-кореспондент НАН України
Л. А. Дубровіна вітає переможців
II Всеукраїнського бібліотечного
«Біографічного рейтингу» (2019)

Саме в органічному поєднанні теоретичних досліджень з практичною науково-інформаційною та методичною роботою, в активізації комунікації з широким фаховим та читацьким середовищем, видавни-

чими та інформаційними центрами, а також у дієвій промоції біографічних студій та книговидання в усіх регіонах України науковий колектив Інституту біографічних досліджень бачить свою роль у реалізації місії НБУВ як головного науково-інформаційного центру держави.

У підготовленій до 25-річчя Інституту біографічних досліджень ґрунтовній колективній монографії «Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи», зокрема у сформульованих у ній висновках і рекомендаціях, у проекті оновленої Концепції розбудови електронного «Українського національного біографічного архіву», обґрунтовано нові перспективні завдання й пріоритетні напрями наукових студій, а також програму подальшого вдосконалення взаємодії Інституту з широким вітчизняним фаховим співтовариством учених і спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери у справі інтеграції та поширення історико-біографічних знань.

Учасники церемонії відзначення переможців Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу» на Мистецькому Арсеналі (2018)

Ідеться, насамперед, про зосередження на актуальних у науковому й суспільному сенсі проблемах місця, значення і характерних рис побутування історико-біографічної літератури та мережевих ресурсів біографічної інформації в інтелектуальному і духовному житті сучасної України, з'ясуванні масштабів їх читання/використання й особливостей сприйняття людьми різного віку, освітнього рівня, професій, політичних уподобань, жителями окремих частин нашої країни, представниками етнокультурних спільнот.

Завданнями подальших досліджень Інституту, визначеними на 2018–2021 рр. відомчою академічною темою НДР «Біографіка та біобібліографія як інформаційно-комунікативний ресурс в умовах суспільно-політичних і культурних трансформацій українського суспільства», є виявлення глибинних механізмів впливу історико-біографічної інформації на читацький загал, осмислення її взаємодії із суспільством, вироблення на цій основі пропозицій щодо найбільш ефективних в умовах сучасної України інформаційно-комунікативних стратегій поширення й пропаганди видав-

ництвами, ЗМІ, бібліотеками, установами науки, освіти і культури історико-біографічного знання як важливої частини вітчизняної гуманітарної культури.

Розгорнуте Інститутом дослідження покликане поглибити і скоригувати існуючі нині теоретичні уявлення щодо загального спрямування, світоглядних орієнтирів, теоретичних засад, форм і методів, конкретних завдань, ефективних інформаційних засобів подальшого розвитку біографічної дослідницької та літературної роботи, видавничої та інформаційно-бібліотечної справи і стати тим самим основою для впровадження дієвих методичних і практичних рекомендацій для професійних дослідників-біографістів, літераторів і журналістів, краєзнавців, спеціалістів ЗМІ, фахівців бібліотечної галузі та інформаційних центрів, зокрема тих, хто працює у галузі біобібліографії, педагогів, видавців щодо вдосконалення справи підготовки й публікації біографічних праць, підвищення ефективності формування ресурсів біографічної інформації, надання їм більш точної адресної спрямованості на різні читацькі й користувачькі аудиторії, збільшення значущості використання біографічного знання в навчанні й вихованні, поширенні інформації про Україну, що в цілому є конче необхідним для сприяння зміцненню національної самоідентифікації співгромадян, політичної і соціокультурної консолідації українського суспільства.

ПІСЛЯМОВА

Здобутки вчених і спеціалістів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в галузі розбудови ретроспективної національної бібліографії, створення фундаментальних бібліографій, присвячених видатним діячам української науки, освіти та культури, актуальним проблемам історичного й сучасного суспільного розвитку, науково-бібліографічного забезпечення зростаючих інформаційних потреб установ науки і культури, закладів освіти, органів державної влади, інституцій громадянського суспільства, в інтеграції біографічної та біобібліографічної інформації, науково-теоретичному та методичному забезпеченні розвитку біографічних досліджень та поширення біографічних знань є вагомими і користуються заслуженим визнанням вітчизняної й зарубіжної громадськості.

Теоретичні напрацювання вчених НБУВ, нагромаджений упродовж останніх десятиліть новітній методичний і практичний досвід організації дослідницької та науково-інформаційної діяльності, втілений у розбудову потужних, постійно поповнюваних ресурсів наукової бібліографічної та біобібліографічної інформації загальнонаціонального значення, відіграють спрямовуючу роль у розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності вітчизняних бібліотек. Вони стали помітним внеском у розвиток вітчизняної гуманітарної науки і культури, забезпечення інформаційних потреб суспільства і держави.

Чи не найбільшим досягненням є теоретичне обґрунтування й практичне утвердження в реалізації фундаментальних наукових проєктів, насамперед таких, як «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1923» та «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги», бібліографічна Шевченкіана, цілісної концепції української національної бібліографії, що ґрунтується на відповідному реаліям вітчизняної історії та культури понятті української книги, яке є ширшим, ніж в інших країнах, творчому поєднанні його зі світовим досвідом, творчому врахуванні національних особливостей бібліографічної діяльності в Україні у їх взаємозв'язку з загальноцивілізаційними цінностями.

Здійснені в НБУВ дослідження і розробки заклали міцні підвалини якісно більш високого етапу розвитку вітчизняного бібліотечно-інформаційного простору в частині забезпечення його науковою бібліографічною інформацією, розгортання електронних бібліографічних та біобібліографічних ресурсів, розбудови на цій основі національної електронної книжкової колекції – бібліотеки «Україніка», інших масштабних віртуальних бібліотек, баз даних, колекцій, електронних архівів, зокрема Шевченківської колекції НБУВ, е-архівів М. С. Грушевського та В. І. Вернадського, науково-інформаційного проєкту Інституту біографічних досліджень «Український національний біографічний архів».

Видання багатотомних зводів і формування електронних баз ретроспективної національної бібліографії, створення унікальної бібліографічної Шевченкіани, реалізація цілої низки інших масштабних науково-бібліографічних проєктів не лише стали внеском у вирішення завдань національного відродження, повернення Україні її вікової історико-культурної спадщини, забезпечення вільного доступу до неї широкого громадського загалу, а й уперше в такій повноті розкрили всю значимість і широчінь проблемно-тематичного діапазону національного інтелектуального і духовного надбання.

Принципово важливим є те, що застосування у бібліографічній роботі сучасних інформаційних технологій розширило межі комунікації найбільшої бібліотеки України, дало змогу предметно представити всьому світові численні документи її фондів і колекцій, а також присвячені їх опису наукові напрацювання, увійти тим самим до глобального науково-інформаційного простору на рівні з провідними бібліотеками зарубіжних країн.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського розвивається нині як потужний загальнодержавний інформаційно-комунікативний центр, що оперативно забезпечує потреби установ та організацій, індивідуальних читачів та віддалених користувачів. Своєю діяльністю НБУВ активно сприяє формуванню сучасної мережевої інформаційної культури українського суспільства, а отже – піднесенню рівня складності інформаційних потреб і запитів читачів, установ та організацій, що, у свою чергу, з кожним днем робить її бібліографічні напрацювання ще більш затребуваними. Систематичний моніторинг потреб користувачів слугує фахівцям НБУВ дороговказом у розвитку системи науково-бібліографічного об-

слуговування, а також у справі розширення діапазону бібліотечно-інформаційних і сервісних послуг, зокрема в сфері електронних комунікацій, електронної доставки документів.

Дослідницька й науково-бібліографічна діяльність НБУВ повернута обличчям до сучасності й майбутнього. Вона спрямована на підтримку формування цілісного національного науково-інформаційного простору, високої інформаційної культури суспільства, консолідацію зусиль фахового наукового співтовариства всієї України й українського зарубіжжя для вирішення назрілих наукових та інформаційних завдань.

Теоретичні й практичні розробки вчених і спеціалістів-бібліографів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є надійною основою для реалізації масштабних дослідницьких проєктів, здійснюваних спільно з іншими бібліотеками, науковими установами, закладами вищої освіти та інформаційними центрами у сфері створення зведених каталогів бібліотечних та рукописних фондів, реєстрів національного історико-культурного надбання, розбудови електронних бібліотек та архівів, організації з цією метою віртуальних дослідницьких лабораторій.

Вагомими корпоративними проєктами, які об'єднують зусилля науковців НБУВ, інших провідних бібліотек, академічних інститутів, університетів, музейних та архівних установ в Україні й поза її межами, стануть у подальші роки: створення серії фундаментальних бібліографічних покажчиків, присвячених життю і творчості Лесі Українки, спадщині діячів української науки та культури; розгортання діяльності віртуальної біографічної дослідницької лабораторії з метою залучення науковців з усіх куточків України до подальшої розбудови електронного «Українського національного біографічного архіву».

Нові перспективні завдання, які відповідають провідному місцю і значенню НБУВ у системі вітчизняних установ гуманітарної науки та культури, і надалі визначатимуть спрямування дослідницької, науково-методичної, координаційної та організаційної роботи відділів національної бібліографії, науково-бібліографічної інформації, Інституту біографічних досліджень на розроблення й впровадження в практику бібліотечно-інформаційної діяльності, комунікацію з читацькою аудиторією новітніх форм і методів роботи, інноваційних гуманітарних технологій, що прискорюють утвердження в Україні суспільства знань.

У той самий час все більшого значення в діяльності фахівців-бібліографів НБУВ набуватиме вдосконалення адресного забезпечення інформаційних потреб і запитів органів державної влади та місцевого самоврядування, установ академічної науки, закладів освіти, ділових та громадських організацій, насамперед інформаційної підтримки реалізації найбільш вагомих для суспільства завдань.

**КНИЖКОВІ ВИДАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
В ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ,
ДОВІДКОВОЇ БІБЛІОГРАФІЇ ТА БІОГРАФІСТИКИ**

**Відділи національної бібліографії
та науково-бібліографічної діяльності**

2001

1. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 3. В / НАН України, НБУВ ; уклад. : С. Й Петров, С. С. Петров ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2001. – 334 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002091>. – *ВНБ*
2. Роль жінок України в суспільно-політичному розвитку : бібліографія / НДІ «Проблеми людини», Нац. рада жінок України ; Політ. Рада при Президентові України ; уклад. : Т. В. Добко, І. М. Архіпова, Н. С. Дацькова, Н. І. Моїсеєнко, А. В. Руденко, М. А. Чиж // Уряду України. Президенту, законодавчій, виконавчій владі : міжвід. наук. зб. – Київ, 2001. – Т. 23. Жінка в Україні. – С. 631–645. – *ВНБД*
3. Українська революція і державність (1917–1920 рр.) : наук.-бібліогр. вид. / НАН України, НБУВ ; уклад. : А.Л. Панова, В.Ф. Солдатенко, Л.В. Беляєва, В.С. Гоїнець, Л.В. Лісовська, О.А. Смиченко ; наук. ред. В.Ю. Омельчук. – Київ, 2001. – 807 с. – *ВНБ*
4. Шкаріна В. А. Бази даних EBSCO Publishing на CD-ROM : система пошуку / В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко ; НБУВ. – Київ, 2001. – 52 с. – *ВНБД*

2002

5. Василь Степанович Бабич : біобібліографія / НАН України, НБУВ ; уклад. Т. В. Добко ; вступ. ст. О. С. Онищенко. – Київ, 2002. – 91 с. : іл. – *ВНБД*

6. Добко Т. В. Вістник : місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. 1933–1939 : сист. покажч. змісту / Т. В. Добко, Б. Д. Ясинський ; НАН України, НБУВ, Бібліотека Конгресу США, Наук. т-во ім. Шевченка ; наук. ред. О. С. Онищенко. – Київ : Вашингтон ; Нью-Йорк : НБУВ, 2002. – 340 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001975>. – *ВНБД*
7. Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України, 1996–2001 / НБУВ ; уклад. І. М. Архіпова ; ред.: Т. В. Добко, М. А. Чиж. – Київ, 2002. – 34 с. – *ВНБД*
8. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 4. Г / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й. Петров, С. С. Петров ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2002. – 420 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002094>. – *ВНБ*
9. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926). Т. 1 : (А-Бедный) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : В. В. Катушкина, В. Е. Омельчук (НБУВ) и др. ; ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2002. – XXXVI, 698, [2] с. – *ВНБ*

2003

10. В. І. Вернадський. Вчений. Мислитель. Громадянин. Праці вченого та література про нього з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : бібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; уклад. : Л. В. Беляєва, Л. С. Новосьолова ; за участю Н. С. Дацькової, О. В. Карплюк ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2003. – 260 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002175>. – *ВНБ, ВНБД*
11. Видання Секції суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України. 1998–2003 : бібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; вид. підготували : В. Ю. Омельчук, Л. В. Беляєва, О. В. Давидович, С. А. Дзюбич, Т. Б. Корольова, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, Ж. В. Огунаїке, Л. І. Тіманова, Д. В. Устиновський, О. О. Фіклістова, Т. Є. Яковець – Київ, 2003. – 753 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002075>. – *ВНБ*

12. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 5. Д / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2003. – 530 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002095>. – *ВНБ*
13. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926). Т. 2 : (Бедринский-Бялыницкий) = (Bedrinskii-Bialynitskii) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : В. В. Катушкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляева (НБУВ) и др. ; ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2003. – XXXI, 702,[1] с. – *ВНБ*
14. Моїсеєнко Н. І. Петро Могила (1596–1647) : бібліогр. покажч. / Н. І. Моїсеєнко, П. В. Голобуцький, З. І. Хижняк ; редкол.: О. С. Онищенко (голова), Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна [та ін.] ; НАН України, НБУВ, Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”. – Київ, 2003. – 248 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001682>. – *ВНБД*
15. Олексій Семенович Онищенко : матеріали до біобібліографії / НАН України, НБУВ ; уклад.: Т. В. Добко, А. Л. Панова ; вступ. ст. П. Т. Тронька ; редкол. : І. Ф. Курас (голова) [та ін.]. – Київ, 2003. – 112 с. : фот. – *ВНБД, ВНБ*

2004

16. Добко Т. В. Бібліографічна довідка у системі довідково-бібліографічного обслуговування : практ. посіб. / Т. В. Добко, М. А. Чиж, О. М. Василенко ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, НБУВ. – Київ, 2004. – 92 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001681> . – *ВНБД*
17. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 6. Е, Є, Ж / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2004. – 266 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002088>. – *ВНБ*
18. Міжнародний тероризм у сучасному процесі глобалізації : (список літератури, 1995–2003 рр.) / НБУВ, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) ; уклад.: М. В. Матвій-

- чук, Н. С. Дацькова, О. В. Карплюк [та ін.] ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ : НБУВ, 2004. – 50 с. – *ВНБД*
19. Шемета Ю. М. Науково-освітня діяльність М. Ф. Владимирського-Буданова : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Шемета Юлія Михайлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2004. – 15 с. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/04symdvvb.pdf>. – *ВНБД*

2005

20. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 7. З, И, І, Ї / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2005. – 403 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002096>. – *ВНБ*
21. Лиханова І. Г. Розвиток концепції національної бібліографії України у ХХ столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Лиханова Ірина Геннадіївна ; НАН України; НБУВ. – Київ, 2005. – 20 с. – *ВНБ*
22. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (1993–2003 рр.) : наук. бібліогр. покажч. видань б-ки та літ-ри про її діяльність / НАН України, НБУВ ; уклад. Н. М. Погребецька. – Київ, 2005. – 517 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002101>. – *ВНБ*
23. Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях, 1837–2004 : матеріали до бібліографії / НАН України, НБУВ ; уклад.: Д. Айдачич, Н. Дацькова, Т. Добко, Н. Моїсеєнко ; за участю І. Архіпової, О. Карплюк, А. Колесніченко [та ін.] ; редкол.: О. Онищенко (голова) [та ін.]. – Київ, 2005. – 265 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001683>. – *ВНБД*
24. Петро Тимофійович Тронько : [бібліогр. покажч.] / НАН України, НБУВ ; уклад. Л. І. Тіманова – Київ, 2005. – 192 с. – *ВНБ*

2006

25. Історія Києва у довідково-бібліографічних виданнях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : анот. кат. / НАН України,

- НБУВ ; уклад. В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2006. – 86 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001680>. – *ВНБД*
26. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 8. Ч. 1. К–Кн / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2006. – 404 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002082>. – *ВНБ*
27. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 8. Ч. 2. Ко–Кя / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2006. – 489 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002083>. – *ВНБ*
28. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 9. Л / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2006. – 339 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002097>. – *ВНБ*

2007

29. Китай. Корея. Японія : бібліогр. покажч. / упоряд.: Т. В. Добко, І. П. Бондаренко, Д. В. Близнюк [та ін.] ; редкол.: І. П. Бондаренко (голова) [та ін.] ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2007. – 380 с. . – *ВНБД*
30. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 10. М / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2007. – 486 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002098>. – *ВНБ*

2008

31. Біобібліографія президента НАН України, академіка НАН України Б. Є. Патона / НАН України, Ін-т електрозварювання ім. Є. О. Патона ;

- уклад. : Л. В. Беляєва, Т. Б. Корольова, Л. С. Новосьолова, Л. І. Тіманова, О. О. Фіклістова, Т. Є. Яковець [та ін.] ; відп. ред. І. К. Походня. – Київ : Наук. думка, 2008. – 622 с. – *ВНБ*
32. Бібліографія найважливіших видань про Національну академію наук та її видатних вчених / В. Ю. Омельчук, Л. В. Беляєва, Л. С. Новосьолова // Національна академія наук України. 1918–2008 : до 90-річчя від дня заснування. – Київ, 2008. – С. 600-621. – *ВНБ*
33. Видання Секції суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України. 2003–2008 / НАН України, НБУВ ; вид. підгот. : В. Ю. Омельчук, Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. М. Ковінченко, Т. Б. Корольова, Л. В. Лісовська, А. М. Магурчак, Л. С. Новосьолова, Л. І. Тіманова, Д. В. Устиновський, О. О. Фіклістова, Т. Є. Яковець. – Київ, 2008. – 567 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002074>. – *ВНБ*
34. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 11. Н / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2008. – 337 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002089>. – *ВНБ*
35. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926). Т. 3, ч. 1 : (В-Временная) = (V-Vremennaia) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : Н. И. Елисейкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляєва (НБУВ), Д. В. Устиновский (НБУВ) и др. ; ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2008. – LXXII, 725, [1] с. – *ВНБ*

2009

36. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 12. Ч. 1. О–От / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2009. – 671 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002084>. – *ВНБ*
37. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 12. Ч. 2. От–Ош / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова,

- Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2009. – 615 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002085>. – *ВНБ*
38. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926). Т. 3, ч. 2 : (Временник - Вячеслов) = (Vremennik - Viacheslov) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : Н. И. Елисейкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляева (НБУВ), Д. В. Устиновский (НБУВ) и др. ; ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2009 - XVIII, 675, [1] с. – *ВНБ*
39. Нові надходження довідково-бібліографічних видань [Електронний ресурс] / НБУВ ; упоряд. Л. П. Мацкевич ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2009. – 142 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/nn091_vdbo.pdf. – *ВНБД*

2010

40. Держава і право: бібліографічні посібники : анот. кат. / НАН України, НБУВ ; уклад.: В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна ; наук. ред., вступ. ст. Т. В. Добко. – Київ, 2010. – 291 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001678>. – *ВНБД*
41. Держава і право: електронні бібліографічні ресурси : путівник / НАН України, НБУВ ; уклад.: Н. І. Моїсеєнко, А. М. Колесніченко ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2010. – 118 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/dip10_vdbo.pdf. – *ВНБД*
42. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 13. Ч. 1. П–По / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2010. – 517 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002086>. – *ВНБ*
43. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 13. Ч. 2. По–Пя / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2010. – 511 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002087>. – *ВНБ*
44. Нові надходження довідково-бібліографічних видань [Електронний ресурс] / НБУВ ; упоряд. С. Горбань, В. Кальсін ; наук. ред.

- Т. В. Добко. – Київ, 2010. – 34 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/nn102_vdbo.pdf. – *ВНБД*
45. Українська бібліотечна асоціація: документи і матеріали, 2001–2009 рр. / В. С. Пашкова, Т. В. Добко, В. Г. Дригайло. – 5-те вид., допов. і перероб. – Київ : Самміт-Книга, 2010. – 144 с. – *ВНБД*
46. Українсько-бельгійські літературні зв'язки, 1870–2008 : бібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; редкол.: О. Онищенко (голова) [та ін.] ; уклад.: Т. Добко, Я. Кравець, Н. Дацькова, М. Чиж. – Київ ; Львів, 2010. – 244 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/0001679>. – *ВНБД*

2011

47. Алексич О. Матеріали до бібліографії / Оля Алексич, Тетяна Добко, Валентина Матях, Володимир Омельчук // «Пакти і Конституції» Української козацької держави (до 300-річчя укладення) / відп. ред. В. А. Смолій ; упоряд.: М. С. Трофимук, Т. В. Чухліб ; НАН України, Ін-т історії України, НБУВ, Держ. архів. служба України, Центр. держ. іст. архів, м. Київ. – Львів : Світ, 2011. – С. 404–424. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000661>. – *ВНБД*, *ВНБ*
48. Бібліографія праць М. В. Келдиша, публікацій про його зв'язки з Україною (1948–2010) / авт.-уклад.: С. М. Горбань, О. С. Залізнюк, Т. В. Добко, А. М. Колесніченко // М. В. Келдиш та українська наука = М. В. Келдыш и украинская наука : до 100-річчя від дня народж. вченого / НАН України, НБУВ ; редкол.: Б. Є. Патон (голова) [та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2011. – С. 253–270. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0001968>. – *ВНБД*
49. Книга в Україні, 1861–1917 : матеріали до репертуару укр. кн. Вип. 14. Р / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2011. – 408 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002081>. – *ВНБ*
50. Устиновський Д. В. Науково-бібліографічна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1918-2010) : етапи, на-

прями, зміст: автореф. дис ... канд. іст. наук : 27.00.03. / Устиновський Дмитро Володимирович ; НАН України; НБУВ. – Київ, 2011. – 20 с.

2012

51. Бібліографія праць В. І. Вернадського. Література про життя та діяльність / НАН України, Коміс. НАН України з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського, НБУВ ; редкол. тому : А. Г. Загородній, О. С. Онищенко (голова), В. П. Волков [та ін.] ; авт.-уклад. : О. С. Онищенко, Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Омельчук, Д. В. Устиновський. – Київ, 2012. – 603 с. – (Вибр. наук. пр. акад. В. І. Вернадського ; т. 10 / ред. Рада : Б. Є. Патон, А. Г. Загородній, М. В. Багров [та ін.]). – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002167>. – *ВНБ*
52. Економіка. Економічні науки : покажч. бібліогр. посіб. / НАН України, НБУВ ; уклад.: В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна ; наук. ред. Т. В. Добко ; відп. ред. В. М. Горовий. – Київ, 2012. – 139 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/index_ekonomika_2012.pdf. – *ВНБД*
53. Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України за 2011 р. / НБУВ ; уклад.: С. М. Горбань, Ю. С. Левченко ; ред. Т. В. Добко. – Київ, 2012. – 20 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/ip12_vdbo.pdf. – *ВНБД*
54. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 15, ч 1. С–См / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, Л. М. Ковінченко, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2012. – 587 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002080>. – *ВНБ*
55. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 15, ч 2. Сн–Сю / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, Л. М. Ковінченко, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2012. – 587 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002079>. – *ВНБ*

56. Література про життя і діяльність Б. Є. Патона / В. Ю. Омельчук, Л. С. Новосьолова, Е. П. Євженко, Д. В. Устиновський // Б. Є. Патон: 50 років на чолі академії / НАН України. – Київ : Академперіодика, 2012. – С. 763–772. – *ВНБ*
57. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926). Т. 4. (Гагская - Гютман) = (Gaagskaia - Giutman) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : Н. И. Елисейкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляева (НБУВ), Д. В. Устиновский (НБУВ) [и др.] ; ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2012. – 687 с. – *ВНБ*
58. Зінаїда Павлівна Тулуб : біобібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; уклад.: А. М. Колесніченко, Н. І. Моїсеєнко, Т. В. Добко, Ю. С. Левченко ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – Київ, 2012. – 144, [16] с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/tulub12_vdbo.jpg. – *ВНБД*
59. Штих П. М. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: історичні традиції і сучасність (1863–2012) [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / П. М. Штих ; ред. Т. В. Добко // Конституційна Асамблея : бюл. інформ.-аналіт. матеріалів / НАН України, НБУВ. Київ, 2012. – № 2. – С. 139-141 ; № 3. – С. 119-121. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/asambleya/bibl_ref.php. – *ВНБД*

2013

60. Бібліографія праць А. П. Александрова, публікації про нього та його зв'язки з Україною (1932–2013) / С. В. Блиндарук, Т. В. Добко, О. С. Залізнюк, А. М. Колесніченко // А. П. Александров та українська наука = А. П. Александров и украинская наука : до 110-річчя від дня народж. вченого / НАН України, НБУВ ; редкол.: Б. Є. Патон (голова) [та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2013. – С. 355–375. – *ВНБД*
61. Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : монографія / Тетяна Добко ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, НБУВ. – Київ : НБУВ, 2013. – 376 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002194>. – *ВНБД*

62. Інформаційний покажчик неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України за 2012 рік / НБУВ ; уклад.: С. М. Горбань, Ю. С. Левченко ; ред. Т. В. Добко. – Київ, 2013. – 12 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/vdbo_infpokagch_2013.pdf. – *ВНБД*
63. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 16. Т / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, О. В. Давидович, Л. М. Ковінченко, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2013. – 475 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002078>. – *ВНБ*
64. Книгознавець Галина Іванівна Ковальчук (до 25-річчя наукової діяльності) : біобібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; вступ. ст. Л. А. Дубровіної ; редкол.: В. І. Попик (голова) [та ін.] ; уклад. Н. І. Моїсеєнко. – Київ, 2013. – 86 с. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/koval2013.pdf>. – *ВНБД*
65. Таїсія Іванівна Ківшар (до 40-річчя науково-педагогічної діяльності) : біобібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ, НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; редкол.: В. І. Попик (голова) [та ін.] ; вступ. ст.: Т. В. Навальська, С. М. Ляшко ; упоряд.: Л. І. Самчук, А. В. Січкач, Н. І. Моїсеєнко. – Київ, 2013. – 100, [3] с. : фот. – (Майстри бібліотечної справи України ; вип. 2). – *ВНБД*

2014

66. Іван-Ярослав Дмитрович Гамкало : біобібліографія / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України ; уклад. М. Гамкало ; бібліогр. ред. Н. І. Моїсеєнко ; наук. консультант Т. В. Добко. – Київ : Сучасність, 2014. – 199, 56 с. – *ВНБД*
67. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 17. У / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2014. – 699 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002077>. – *ВНБ*

68. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 18. Ф, Х, Ц / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2014. – 439 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002109>. – *ВНБ*
69. Тарас Григорович Шевченко : бібліографія видань творів, 1840–2014 / НАН України, НБУВ ; редкол. : О. С. Онищенко (голова), В. І. Попик (заст. голови) [та ін.] ; авт. кол. : В. Ю. Омельчук, Л. В. Беляєва, І. Д. Войченко, Т. Б. Корольова, Л. С. Новосьолова, О. О. Фіклістова ; за участю: О. П. Андрущенко, О. В. Давидович, Е. П. Євженко, Л. М. Ковінченко, Л. В. Лісовської, Д. В. Устиновського. – Київ, 2014. – 546 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002148>. – *ВНБ*
70. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926) Т. 5. (Да – Дяо) = (Da - Diaο) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : Н. И. Елисейкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляева (НБУВ), Д. В. Устиновский (НБУВ) и др. ; ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2014. – XXIV, 490 с. – *ВНБ*

2015

71. Беляєва Л. В. «Кобзар» Т. Г. Шевченка у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: книгознавче та бібліографічне дослідження / Л. В. Беляєва, І. Д. Войченко ; НАН України, НБУВ ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – Київ, 2015. – 994 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002168>. – *ВНБ*
72. Карткові каталоги в системі науково-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : метод. посіб. / НАН України. НБУВ ; уклад.: Г. А. Кузьменко, Т. П. Медвідь ; відп. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2015. – 48 с. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/basicpage_files/201611_basicpage_file_s_mat/catalog_2015.pdf. – *ВНБД*
73. Новальська Тетяна Василівна : біобібліогр. покажч. / Нац. іст. б-ка України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; редкол.: З. Х. Мусіна, С. І. Смілянець ; упоряд: Н. А. Бачинська, Т. С. Кудласевич, Ю. В. Новальська, Т. А. Приліпко, П. М. Штих ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2015. – 84 с. – *ВНБД*

74. Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання : бібліогр. покажч. (2008–2012) / НАН України, НБУВ ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.] ; уклад.: Т. В. Добко, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна, С. М. Горбань, Ю. С. Левченко . – Київ, 2015. – 552 с. – Режим доступу : <http://bit.ly/1n1jO6k>. – *ВНБД*

2016

75. Жабін А. О. База даних Web of Science. Версія 5.22 : інструкція користувачу [Електронний ресурс] / А. О. Жабін ; відп. ред. Т. В. Добко ; НБУВ. – Київ, 2016. – 24 с. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/basicpage_files/201705_basicpage_files_mat/instruction.pdf. – *ВНБД*
76. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 19. Ч-Я / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2016. – 663 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/ukr0010613>. – *ВНБ*
77. Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2/ НАН України, НБУВ, Ін-т історії України ; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна [та ін.] ; наук. ред. В. І. Попик ; уклад.: Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна [та ін.] . – Київ, 2016. – 944 с. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIV/EIF0000072. – *ВНБД, ВНБ*
78. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926) Т. 6 : (Е-Цзун - Жуховицкий) = (E-Tszun - Zhukhovitskii) / Рос. нац. б-ка ; [сост. : Н. И. Елисейкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляева (НБУВ), Д. В. Устиновский (НБУВ) [и др.] ; [ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2016. – XXII, 383 с. – *ВНБ*

2017

79. Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : довідник / НАН України, НБУВ ; уклад.: Ю. Л. Фіх, Т. В. Добко ; за

- участю Л. В. Коновал, О. П. Ткаченко ; наук. ред. Т. П. Павлуша ; відп. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2017. – 72 с. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/basicpage_files/201802_basicpage_files_mat/dobko_catalog17_copipdf.pdf. – *ВНБД*
80. Книга в Україні, 1861-1917 : матеріали до репертуару укр. кн. : бібліогр. покажч. Вип. 20 : Додаток А-Я / НАН України, НБУВ ; упоряд. : С. Й Петров, С. С. Петров, В. С. Гоїнець, І. Г. Лиханова, Л. С. Новосьолова, Д. В. Устиновський ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. – Київ, 2017. – 499 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/ukr0011518>. – *ВНБ*
81. Международный сводный каталог русской книги (1918-1926) Т. 7. (За – Зю) = (Za-Ziu) / Рос. нац. б-ка ; [сост.: Н. И. Елисейкина, В. Е. Омельчук (НБУВ), Л. В. Беляева (НБУВ), Д. В. Устиновский (НБУВ) и др. ; [ред. Е. К. Соколинский]. – Санкт-Петербург, 2017. – XX, 657 с. – *ВНБ*
82. Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Розділ «У Економіка. Економічні науки». Підрозділ «У052 Облік Аудит» / НАН України, НБУВ ; авт. кол.: А. М. Головащук, С. В. Галицька, П. І. Шекера ; наук. ред.: Т. П. Павлуша. – Київ, 2017. – 111 с. – *ВНБД*

2018

83. Література про життя та діяльність Б. Є. Патона / Т. В. Добко (керівник), С. В. Блиндарук, О. А. Вакульчук, Т. А. Гришина, О. Я. Дуднік [та ін.] // Керманич української науки. Життєвий і творчий шлях Б. Є. Патона = The helmsman of Ukrainian Science : до сторіччя від дня народж. / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, О. К. Маковецька [та ін.] ; НАН України, НБУВ. – Київ, 2018. – С. 171–252. – *ВНБД*
84. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : видання бібліотеки та література про її діяльність (2004–2018) [Електронний ресурс]: наук.-бібліогр. покажч. / НАН України, НБУВ ; редкол. : Л. А. Дубровіна, Т. В. Добко, О. С. Онищенко [та ін.] ; авт. кол. : С. А. Дзюбич, І. Г. Лиханова ; за участю О. В. Давидович, С. О. Денисової, Е. П. Євженко ; наук. ред. С. С. Кіраль ; бібліогр. ред. Л. С. Но-

восьолової. – Київ, 2018. – 598 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002188>. – *ВНБ*

85. Тарас Григорович Шевченко : бібліографія бібліографії видань творів та літератури про нього / НАН України, НБУВ ; редкол. : О. С. Онищенко (голова), В. І. Попик (заст. голови) [та ін.] ; авт. кол. : В. Ю. Омельчук, Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, О. О. Фіклістова ; за участю : О. А. Андрущенко, О. В. Давидович, Е. П. Євженко, Л. М. Ковінченко, Д. В. Устиновського. – Київ, 2018. – 276 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002147>. – *ВНБ*

2019

86. Бібліографія. Хронологічний покажчик друкованих праць М. М. Боголюбова (1926–2019). Література про життя і діяльність М. М. Боголюбова // Творець теоретичної та математичної фізики : до 110-річчя від дня народж. акад. М. М. Боголюбова / НАН України, Ін-т теорет. фізики ім. М. М. Боголюбова, НБУВ. – Київ : Академперіодика, 2019. – С. 433–518. – *ВНБД*
87. Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798–1923 : наук. бібліогр. покажч. : у 3 т. Т. 1. 1798–1903 [Електронний ресурс] / НАН України, НБУВ ; редкол. : Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.] ; авт. кол. : Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. М. Ковінченко, Т. Б. Корольова, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Омельчук, О. О. Фіклістова, Д. В. Устиновський. – Київ, 2019. – 1074 с. – (Національна бібліографія України). – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003116>. – *ВНБ*
88. Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798–1923 : наук. бібліогр. покажч. : у 3 т. Т. 2. 1904–1916 [Електронний ресурс] / НАН України, НБУВ ; редкол. : Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.] ; авт. кол. : Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. М. Ковінченко, Т. Б. Корольова, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Омельчук, О. О. Фіклістова, Д. В. Устиновський. – Київ, 2019. – 1142 с. – (Національна бібліографія України). – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003115>. – *ВНБ*

89. Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, 1798-1923 : наук. бібліогр. покажч. : у 3 т. Т. 3. 1917-1923 [Електронний ресурс] / НАН України, НБУВ ; редкол. : Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.] ; авт. кол. : Л. В. Беляєва, С. А. Дзюбич, Л. М. Ковінченко, Т. Б. Корольова, Л. В. Лісовська, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Омельчук, О. О. Фіклістова, Д. В. Устиновський. – Київ, 2019. – 1060 с. – (Національна бібліографія України). – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003101>. – *ВНБ*
90. Покажчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : метабібліогр. посіб. / НАН України, НБУВ ; вступ. ст. Т. В. Добко, В. А. Шкаріної ; уклад.: Т. В. Добко, В. А. Шкаріна, В. Ю. Радченко ; за участю А. М. Колесніченко ; наук. ред. Т. В. Добко. – Київ, 2019. – 180 с. – *ВНБД*
91. Тарас Григорович Шевченко [Електронний ресурс] : бібліографія літератури про життя і творчість, 2004–2018 / НАН України, НБУВ ; редкол. : Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.] ; наук. ред. С. С. Кіраль ; авт. кол. : І. Д. Войченко (керівник), О. П. Андрущенко, О. О. Фіклістова ; за участю : Л. М. Ковінченко, Т. Б. Корольової, Л. В. Лісовської, Д. В. Устиновського. – Київ, 2019. – 812 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003117>. – *ВНБ*
92. Українська революція і державність (1917–1921 рр.) [Електронний ресурс] : наук.-бібліогр. вид. / НАН України, НБУВ ; редкол. : Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.] ; вступ. ст. В. Капелюшного ; авт. кол. : В. С. Гоїнець, Л. М. Ковінченко, Л. В. Лісовська ; бібліогр. ред. Л. С. Новосьолової; наук. ред. : С. С. Кіраль ; наук. консультант В. Ю. Омельчук. – Київ, 2018. – 817 с. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003117>. – *ВНБ*

Інститут біографічних досліджень

2001

1. Видатні діячі України минулих століть = Outstanding Ukrainian Personalities of the Past : мемор. альм. / Компанія «Свроімідж», Ін-т історії України Нац. акад. наук України, Т-во «Україна-Світ», Ін-т біогр. до-

- слідж. ; ред. рада: В. Смолій (голова), Ю. Богуцький, І. Дзюба [та ін.] ; голов ред. О. Онопрієнко. – Київ : Євроімідж, 2001. – 623 с. – (Серія видань «Золоті імена України»).
2. Віталій Сергійович Чишко : біобібліогр. до 50-річчя / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень ; упоряд.: М. І. Гончаренко, О. М. Яценко ; відп. ред. В. О. Горбик ; авт. вступ. ст. В. М. Даниленко. – Київ : Наук. думка, 2001. – 68 с.
 3. Золота книга української еліти = Golden Book of Ukrainian Elite : інформ.-імідж. альм. / ред. рада: В. Смолій (голова), Ю. Богуцький, Л. Губерський [та ін.] ; гол. ред. О. Онопрієнко. – Київ : Євроімідж, 2001. – Т. 1–6. – (Серія «Золота книга»). – Текст: укр., англ. мовами.
 4. Матеріали до біографій етнологів та народознавців України / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; уклад. С. М. Ляшко, С. П. Залозна. – Київ ; Запоріжжя : Дике Поле, 2001. – 174 с.

2002

5. Микола Плав'юк: Україна — життя моє : у 3 т. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. / упоряд. : В. С. Чишко та ін. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2002. – Т. 1–3.
6. Народжені Україною = Рожденные Украиной = Born by Ukraine: у 2 т.: мемор. альм. / кер. проекту К. Товстопльот ; гол. ред. О. Онопрієнко. – Київ : Євроімідж, 2002. – Т. 1–2: іл. – (Золоті імена України).

2003

7. Ляшко С. М. Постійна комісія УАН-ВУАН для складання біографічного словника діячів України. 1918–1933: Документи. Матеріали. Дослідження / С. М. Ляшко. – Київ : [б. в.], 2003. – 688 с.

2004

8. Енциклопедія Трипільської цивілізації / М-во культури і мистецтв України, ДП «Кн. палата України», Нац. комісія України у справах

ЮНЕСКО та ін. ; редкол : Л. М. Новохатько та ін.; упоряд. : С. М. Ляшко та ін. – Київ, 2004. – Т. 2. – 656 с. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/item/0013322>

9. Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : матеріали до бібліогр. (середина XIX – XX ст.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Ін-т біогр. досліджень ; авт.-уклад.: Т. В. Куриленко, Н. І. Мельник, О. М. Яценко ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. – Київ : [б. в.], 2004. – 367 с. – (Джерела української біографістики ; вип. 1). – Режим доступу : <http://biography.nbuv.gov.ua/data/vidannya/djerela/sb1.pdf>

2005

10. Тимченко В. М. Турецький мандрівник Евлія Челебі про фортеці Полтавщини середини XVII ст. / В. М. Тимченко. – Полтава : Вид-во «Фірма “Техсервіс”» ; ВЦ «Археологія», 2005. – 16 с.
11. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 3. – 2005. – 374 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=Ж69079%2F2005%2F3

2006

12. Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : матеріали до бібліогр. (2001–2003 рр.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Ін-т біогр. досліджень ; авт.-уклад.: Н. І. Мельник-Любовець, О. М. Яценко ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. – Київ : [б. в.], 2006. – 204 с. – (Серія «Джерела української біографістики» ; вип. 2). – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/data/vidannya/djerela/sb2.pdf>
13. Ляшко С. М. Біографічна довідкова справа в Україні (60-ті рр. XIX – 40-і рр. XX ст.) : нариси історії / С. М. Ляшко ; НАН України, Ін-т укр.

археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Запоріжжя : Дике поле, 2006. – 88 с. : іл.

14. Матеріали до українського біографічного словника : короткі біогр. довідки / НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень, Укр. біогр. т-во / В. С. Чишко, В. І. Попик (відп. редактори) та ін. – Київ : [б. в.], 2006. – Вип. 1 : А. – 259 с.

2007

15. Бугаєва О. В. Архівна спадщина музичного товариства імені М. Д. Леонтовича : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.10 / О. В. Бугаєва ; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2007. – 19 с.
16. Світлана Миколаївна Ляшко : біобібліогр.: до 60-річчя з дня народження / упоряд. О. М. Яценко ; авт. вступ. ст. Т. І. Ківшар ; Запорізь. упр. культури і туризму обл. держ. адмін., Запорізь. обл. універс. наук. б-ка ім. О. М. Горького, Запорізь. обл. краєзнав. музей. – Запоріжжя : Дике поле, 2007. – 60 с.
17. Український історик Сергій Заремба : документи та матеріали до бібліографії / упоряд., авт. життєпису та уклад. бібліогр. Т. І. Ківшар. – Київ : Жнець, 2007. – 204 с. : фотогр.

2008

18. Реєстр імен українського біографічного словника : літери А–Б / О. В. Бугаєва [та ін.] ; відп. ред. В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень, Укр. біогр. т-во. – Київ : [б. в.], 2008. – 158 с. – (Серія «Реєстр Українського біографічного словника. Робочі зошити» ; вип.1). – Режим доступу: http://biography.nbuv.gov.ua/data/vidannya/reestr/rees_a_b.pdf
19. Українська біографістика = Biographistica Ucrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . Вип. 4. – 2008. – 554 с. – Режим доступу: <http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21>

REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2008%2F4

2009

20. Петлюра Л. С. Народе мій, улюблений... / Л. С. Петлюра ; підгот., перед. сл., упоряд., життєпис та комент. Т. І. Ківшар ; ред. кол. О. С. Онищенко [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2009. – 668 с. + 48 с. вкл.
21. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . Вип. 5. – 2009. – 284 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2009%2F5

2010

22. Ляшко С. М. Українські біографічні довідкові видання XIX–XX століття: історичні та теоретико-методичні засади / НАН України, НБУВ ім. В. І. Вернадського НАН України, Ін-т біогр. дослідж. – Запоріжжя : Дике Поле, 2010. – 288 с.
23. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . Вип. 6. – 2010. – 334 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2010%2F6
24. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. до-

сліджень. – Київ, 1996– . Вип. 7. – 2010. – 412 с. – Режим доступу:
http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2010%2F7

2011

25. Бугаєва О. В. Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича : монографія / Олена Бугаєва ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2011. – 387 с. : фото, табл.– (Із історії музичної спадщини України). – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005581>
26. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . Вип. 8. – 2011. – 340 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2011%2F8
27. Яценко О. М. Концептуальна модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики України / О. М. Яценко ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2011. – 25 с. – Режим доступу: http://old.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/konceptualnaya_model.pdf

2012

28. Степан Онисимович Сірополко (1872–1959) : біобібліогр. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень ; [уклад., життєпис, хронологія життя і діяльності: Т. І. Ківшар ; наук. ред. В. І. Попик ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2012. – 197 с. : портр.

29. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біограф. досліджень. – Київ, 1996– . Вип. 9. – 2012. – 456 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I&S21STR=%D0%9669079%2F2012%2F9
30. Яценко О. М. Укладання оглядових документів : практ. посібник / О. М. Яценко ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2012. – 80 с. – Режим доступу: http://old.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/ukladannya_oglydovih_dokumentiv.pdf

2013

31. Таїсія Іванівна Ківшар (до 40-річчя науково-педагогічної діяльності) : біобібліогр. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Л. І. Самчук, А. В. Січка, Н. І. Моїсєнко ; редкол.: В. І. Попик (голова) та ін. ; вступ. ст.: Т. В. Навальська, С. М. Ляшко]. – Київ : [б. в.], 2013. – 100, [3] с. – (Майстри бібліотечної справи України ; вип. 2).
32. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / Володимир Попик ; [відп. ред. Л. А. Дубровіна] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2013. – 518, [4] с. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005584>
33. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біограф. досліджень. – Київ, 1996– . Вип. 10. – 2013. – 532 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I&S21STR=%D0%9669079%2F2013%2F10

2014

34. Марченко Н. Володимир Рутківський: тексти долі : біогр. нарис / Наталя Марченко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. – 414, [17] с. : іл.
35. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 11. – 2014. – 416 с. – Режим доступу: http://ub.nbu.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2014%2F11

2015

36. Бугаєва О. Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921–1931) : біогр. слов. / Олена Бугаєва ; наук. ред. В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2015. – 348 с. – Режим доступу: <http://irbis-nbu.gov.ua/ulib/item/UKR0005580>
37. Ківшар Т. Бібліологічна спадщина Степана Сірополка (1872–1959) / Таїсія Ківшар ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2015. – 532 с.
38. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 12. – 2015. – 416 с. – Режим доступу: http://ub.nbu.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2015%2F12
39. Яценко О. М. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013) / О. М. Яценко, Н. І. Любовець ; редкол.: В. І. Попик (голова) та ін. – Київ : НБУВ, 2015. – 470 с. – (Серія «Джерела української біографістики» ; вип. 3). – Режим доступу: http://irbis-nbu.gov.ua/E_LIB/EIF00000054/

2016

40. Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання : колективна монографія / С. М. Ляшко, Н. І. Любовець, Н. П. Марченко, О. М. Яценко та ін. ; В. І. Попик (кер. проекту). – Київ : [б. в.], 2016. – 272 с. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002121>
41. Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2 т. Т. 2. Матеріали до бібліографії / НАН України, НБУВ, Ін-т історії України ; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна [та ін.] ; наук. ред. В. І. Попик ; уклад.: Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна [та ін.] . – Київ: НБУВ, 2016. – 944 с. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIV/EIF0000072
42. Стамбол І. І. Іван Львович Липа в українському національному русі (кінець XIX – початок 20-х років XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / І. І. Стамбол ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : [б. в.], 2016. – 16 с.
43. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 13. – 2016. – 336 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2016%2F13
44. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 14. – 2016. – 384 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2016%2F14

2017

45. Стамбол І. І. Іван Львович Липа в українському національному русі: лікар, письменник, тарасівець / І. І. Стамбол. – Київ ; Одеса : [б. в.], 2017. – 296 с.
46. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 15. – 2017. – 416 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2017%2F15

2018

47. Ляшко С. М. Автобіографічні джерела Постійної Комісії для складання Біографічного словника діячів України (1918–1933) Всеукраїнської Академії наук / С. М. Ляшко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : [б. в.], 2018. – 532 с.
48. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 16. – 2018. – 344 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2018%2F1

2019

49. Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи : колективна монографія / В. І. Попик, Л. І. Буряк, С. М. Міщук, С. М. Ляшко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; редкол. : В. І. Попик (голов. ред.) та ін. – Київ : НБУВ, 2019. – 364 с.

50. Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : матеріали до бібліогр. (2004–2010 рр.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Ін-т біогр. досліджень ; авт.-уклад.: Ю. В. Вернік, Т. В. Котлярова, Н. І. Любовець, В. В. Патик, Н. П. Філіппова, О. М. Яценко ; редкол.: О. С. Онищенко (голова) та ін. – Київ : НБУВ, 2019. – 404 с. – (Серія «Джерела української біографістики» ; вип. 4).
51. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 17. – 2019. – 344 с. – Режим доступу: http://ub.nbuv.gov.ua/cgi-bin/ubi/jrn.exe?Z21ID=&I21DBN=ubi&P21DBN=ubi&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9669079%2F2019%2F17
52. Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. досліджень. – Київ, 1996– . – Вип. 18. – 2019. – 364 с.
53. Філіппова Н. П. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук соц. ком. / Н. П. Філіппова ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : ФОП Марченко В., 2019. – 17 с.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Айдачич Д.	101, 214	Березовський М.	138
Айзеншток І. Я.	48, 52	Белановська Т. Д.	161
Александров А. П.	97–99, 220	Белоусов І. О.	52
Александрова Г. А.	169, 171	Беляєва Л. В.	24, 26, 32, 33, 37, 39, 43, 44, 45, 49, 51–53, 55, 59, 65, 66, 67, 211–213, 216, 219, 222, 225, 226
Алексич О.	218		
Андрієвський В.	100	Биковський Л.	47
Андріївський М. О.	47, 52	Біда К.	44
Андрущенко О. П.	32, 33, 63, 222, 226	Біднов В.	100
Аносов Д. В.	99	Білецький Л. Т.	50, 57
Антоненко І. П.	119	Білецький О. І.	52
Антоненко- Давидович Б.	138	Білименко Л. А.	98, 99
Антонов О. К.	139	Білодід І. К.	52
Антонович В. Б.	48, 52	Близнюк Д. В.	103, 215
Антонович Д. В.	57	Блиндарук С. В.	79, 94, 98, 99, 125, 220, 224
Артюхова А.	46	Блохин Ю. Г., див. Бойко Ю. Г.	
Архіпова І. М.	93, 119, 211, 212, 214	Бобровський Т. А.	161
		Богданенко Г. В.	51
Бабич В. С.	108, 109, 211	Боголюбов М. М.	10, 98, 99, 138, 225
Багалій Д. І.	52, 98	Богомолець О. О.	97
Багрич М. І.	49	Богущкий Ю.	227
Багров М. В.	219	Боденчук Л. С.	66
Багрянний І. П.	57	Бойко	
Бажан М.	138	(Блохин) Ю. Г.	57
Балабіна В. І.	161	Бойко І. З.	53
Балицький П.	46	Бойко М.	103
Бачинська Н. А.	109, 222		
Белічко Н. Ю.	160		
Беляєва Л. В., <i>рос.</i> , див. Беляєва Л. В.			
Берг М.	50		

Бойченко М. Д.	26	Вернадський В. І.	65, 97, 212,
Бондаренко І. П.	102, 103, 215		219
Бородін В.	34, 42, 45, 52	Вернік О. Л.	133, 170, 181,
Бортнянський Д.	138		183, 185, 191,
Борщак І.	50		194, 195, 200,
Боряк Г. В.	106, 223, 234		201
Бріо О. С.	52	Вернік Ю. В.	133, 135, 162,
Бугаєва О. В.	135, 138, 142,		179, 181–183,
	153, 154, 157,		185, 191, 200,
	160, 162, 163,		201, 235
	169, 170, 171,	Вировий Є.С.	52
	180, 181, 185,	Віконська Д.	100
	189, 200, 229,	Вікул С.	64
	231, 233	Владимирський-	
Булавицька М. В.	53	Буданов М. Ф.	214
Булаховська Ю. Л.	66	Войнич Е.	36
Булгаков С. М.	153	Войченко І. Д.	2, 31, 32,37,
Бурачинська Л.	100		39, 43, 44, 45,
Бурггардт О.	100		49, 51–54, 63,
Буряк Л. І.	169, 170,		67, 222, 226,
	185–189, 199,	Волков В. П.	65, 219
	200, 235	Воскобойнікова-	
Бурячок І.	48	Гузєва О. В.	135, 138, 162
Бучинський Д. І.	57		
Бучма А.	139	Гай-Нижник П.	62
		Галаган Г. П.	52
Вакульчук О. А.	98, 99	Галаган К. В.	47, 52
Вальо М.	103	Галицька С. В.	224
Василенко В.	62	Галькевич Т. А.	160
Василенко М. П.	97, 138	Гальченко С. А.	44
Василенко О. М.	66, 75, 78, 80,	Гамкало І.-Я. Д.	221
	81, 111, 213	Гамкало М.	221
Вассиян Ю. І.	57	Гаркава М. В.	125
Вервес Г. Д.	66	Гербель М.	50
Верменич Я. В.	106, 223, 234	Герус А. Л.	20

Гирич І.	109	Губерський Л.	227
Гімельфарб Г. М.	53	Гулак-	
Гірік С.	62	Артемовський П. П.	48
Глушков В.	138	Гусар Струк Д.	157
Гнатишин А. І.	52	Гуслистый К.	138
Гнилосиров В. С.	51	Гутник Л. М.	160
Гожалчинський А.	35, 50	Гуцуляк Е.	52
Гоїнець В. С.	22, 28, 29, 59, 63, 67, 211, 213–219, 221–224, 226	Гуцуляк Я.	52
Голобуцький П. В.	101, 119, 213	Давидович О. В.	26, 29, 32, 33, 64, 67, 212– 219, 221, 222, 224, 225
Головащук А. М.	118, 121, 123, 125, 224	Даниленко В. М.	62, 142, 156, 227
Голоскевич Г. К.	47, 52	Дацькова Н. С.	65, 92, 93, 101–103, 110, 211, 212, 214, 218
Гончаренко М. І.	156, 160, 227	Дегтяренко Л. О.	20, 59
Горбань С. М.	75, 89, 93–97, 105, 117, 124, 217–219, 221, 223	Денисова С. О.	224
Горбик В. О.	156, 227	Дзюба І. М.	37, 38, 83, 227
Гординський С. Я.	57	Дзюбич С. А.	24, 26, 33, 55, 63, 64, 65, 67, 212, 216, 219, 224–226
Горовий В. М.	91–93, 109, 111, 112, 195, 196, 213, 219	Добко Т. В.	2, 60, 66, 73– 75, 77, 78, 84, 85, 87, 92, 93, 95, 97–103, 105, 106, 108– 119, 121–123, 125, 126, 211– 215, 217–224, 226, 234
Гошуляк І.	60		
Граб С.	103		
Григорович-			
Барський В.	138		
Гримич М.	75		
Грицай О.	100		
Гриценко П. Ю.	57		
Гришина Т. А.	80, 96–99, 121, 224		
Грицишина Л. М.	66		

Довженко О.	138	Жабін А. О.	85, 89, 97, 98, 116, 223
Доманицький Вас. М.	49, 52, 57	Жданова Р.	101
Домонтович В., <i>див.</i> Петров В. П.		Житецька В. С.	187
Донцов Д. І.	57, 100	Житецький Г. П.	187
Дорошенко В.	48, 51	Жуковський А.	51
Дорошенко Д. І.	52, 57	Жулинський М. Г.	103, 105
Драй-Хмара М. О.	57	Забелін І. Є.	153
Дригайло В. Г.	101, 218	Заболотний Д. К.	97
Дригайло С. В.	98	Загородній А. Г.	65, 98, 219
Дубровіна Л. А.	26, 99, 101, 109, 114, 116, 204, 213, 221, 223–226, 232, 234	Задоя С. О.	65
Дуднік О. Я.	79, 89, 96, 99, 105, 106, 123, 124, 126, 223, 224, 234	Зайцев П. І.	57
Думін О., <i>див.</i> Крезуб А.		Зайченко Н. Я.	78
Елисейкина Н. И.	216, 217, 220, 222–224	Залізнюк О. С.	97, 98, 218, 220
Ернст Ф. Л.	57	Залозна С. П.	159, 227
Євграфова Н. В.	191	Заньковецька М.	139
Євдокименко О. А.	59	Заремба С. З.	161, 166, 229
Євженко Е. П.	32, 33, 59, 63, 67, 220, 222, 224, 225	Зеров М. К.	57
Єндик Р.	100	Зілінський О.	58
Єфремов С. О.	34, 47, 52, 57	Зінченко Ю. І.	138, 151, 169
		Зубков С. Д.	52
		Іванова М. В.	88
		Івченко Л. В.	20, 160,
		Ільницька Л. І.	22, 102, 103
		Ісаєнко О. О.	75
		Кавицька П. М.	59
		Каліберда Н. Ю.	77, 78
		Кальсін В.	217
		Кандиба О., <i>див.</i> Ольжич О.	
		Капелюшний В. П.	60, 61, 64, 226

Карплюк О. В.	65, 92, 93, 212, 214	Колесніченко А. М.	82, 89, 93, 95–98, 103, 106, 109, 119, 125, 126, 214, 217, 218, 220, 226, 234
Картузов В. В.	66	Колесса О.	44
Катушкина В. В.	212, 213	Коломойченко Ф.	64
Качеровський М. В.	47, 52	Комарянська Т. В.	191
Кашенко М. Ф.	98	Компаніченко Т.	61
Келдиш М. В.	97, 218	Кониський О. Я.	52
Келер-Чикаленко Г.	100	Коновал Л. В.	87, 224
Кирилко Л. С.	95	Корнійчук М. А.	43
Кирилюк Є. П.	53	Корнілова Є. О.	78
Кирнарський М.	49	Королева Н.	100
Ківшар Т. І.	138, 142, 152, 153, 157, 160–163, 166, 168, 171, 179, 200, 221, 229, 230–233	Королів-Старий В.	100
Кізлик О. Д.	53	Корольова Т. Б.	24, 26, 32, 59, 63, 67, 212, 216, 222, 226
Кім Н. А.	162, 191, 193	Корчак-	
Кіраль С. С.	2, 56, 63, 64, 66, 67, 125, 224, 226	Чепурківський О. В.	98
Кіржаєв С. М.	65	Косенко В.	157
Ковалевська О. О.	109	Косинський В. А.	98
Коваль Т. М.	88	Костомаров М.	48, 50
Ковальчук Г. І.	2, 108, 109, 221	Костюк Г. О.	57
Ковінченко Л. М.	24, 29, 32, 33, 63, 216, 219, 221, 222, 225, 226	Котляревський І., <i>рос.</i> , <i>див.</i> Котляревський І. П.	
Козак О. О.	54	Котляревський І. П.	42, 48
Козій Д. Ф.	57	Котляревський О. О.	153
Козловський І.	138	Котлярова Т. В.	2, 159, 162, 173, 179, 185, 244, 236
		Кошиць О.	157
		Кравець Я.	102, 103, 218
		Кравців Б. М.	52

Кравченко Є. Є.	53	Лисенков І. Т.	45, 47
Крашенін-нікова Л. О.	125	Литвак Г. М.	52
Крезуб А. (Думін О.)	100	Лиханова І. Г.	18, 19, 22, 28, 29, 31, 63, 64, 213–219,
Кресін О.	109		221–224
Крестовський В.	50	Лісовська Л. В.	24, 26, 32, 33, 55, 59, 63, 67, 211, 212, 216, 225, 226
Кримський А. Ю.	52, 98		
Кротевич Є. М.	52		
Крутікова Н. Є.	66		
Крушельницька С.	138	Лобода Т. М.	160
Кудласевич Т. С.	109, 222	Лобузін К. В.	77, 78
Кузьменко Г. А.	87, 125, 222	Лукасевич Л.	100
Кулицький С. П.	105	Лукінов І. І.	66
Курас І. Ф.	66, 109, 213	Лук'янчук О. С.	160
Куриленко Т. В.	155, 160, 228	Луців Л.	100
Курочкін М.	50	Любовець (Мельник) Н. І.	2, 135, 138, 140, 148–153, 155, 157, 160, 162, 169, 171, 177–179, 183, 185, 188, 189, 190, 191, 228, 233, 234, 236
Кушнір М.	64		
Лавріненко Ю. А.	57	Лятошинський Б.	157
Лакиза І. Н.	52	Ляшко С. М.	135, 138, 140, 142–148, 151–153, 157, 159–162, 168, 170, 171, 183, 185, 187–189, 198, 221, 227–230, 232, 234, 235
Лебединцев Д. Г.	52		
Лебединцев П. Г.	47, 52		
Левицький О. І.	52, 98		
Левченко Ю. С.	93–95, 103, 105, 117, 219, 220, 221, 223		
Леонтович М.	157		
Лепкий Б. С.	57		
Лепко О. О.	47, 48		
Лебедєв В. К.	67		
Липа І. Л.	169, 234, 235		
Липа Ю.	100		
Липський В. І.	97		
Лисенко М.	138, 157		

Магурчак А. М.	216		108–110, 119,
Макаров Н. Я.	50		124, 211, 213,
Маковецька О. К.	99, 224		217, 220, 221,
Маланюк Є. Ф.	57, 100		232
Малій О. В.	135, 151	Мордовець Д.	44
Марченко Н. П.	135, 138, 150,	Мормель В.	45
	152, 154, 155,	Мороз М.	68
	169, 170, 171,	Мосендз Л.	100
	175, 176, 180,	Муріна С. В.	135, 162, 171,
	181, 183, 185,	174, 175, 183	
	186, 197, 201,	Мусіна З. Х.	222
	233, 234, 236	Мухин М.	100
Матвійчук М. В.	92, 93, 124,	Мушинка М.	58
213			
Матях В.	218	Навроцький Б. О.	57
Мацкевич Л. П.	79, 92, 94, 96,	Наконечний М. Ф.	52
125, 217		Науменко В. П.	52
Мачулін В. Ф.	98	Неврлий М.	46
Медведєва Н. Б.	52	Непокупний А. П.	52
Медвідь Т. П.	87, 222	Николяк Д. А.	52
Меженко Ю. О.	19, 34, 38, 45	Нитченко (Чуб) Д. В.	57
Мей Л.	50	Новальська Т. В.	108, 109, 114,
Мельник Н. І.,			221, 222, 232
<i>див.</i> Любовець Н. І.		Новальська Ю. В.	222
Методієв Д. Х.	52	Новицький М. М.	52, 57
Михайлов М.	50	Новицький О. П.	57
Мішук С. М.	169, 171, 174,	Новицький Я. П.	52
	183, 185, 188,	Новосьолова Л. С.	2, 20, 22, 24–
	189, 200, 235		26, 28, 29, 32,
Міяковський В. В.	57		33, 54, 55, 59,
Мовчан Ю. Г.	52		63–65, 67,
Могила П.	101		106, 212,
Могілянський М. М.	153		214–226, 234
Моїсеєнко Н. І.	89, 93–95,	Новохатько Л. М.	161, 228
	101, 103,		

Огієнко І. І.	57	Патон Б. Є.	9, 10, 66, 67,
Огунаїке Ж. В.	26, 212		97–99, 215,
Одарченко П. В.	57		218–220, 224
Олеськів В.	45	Пашкова В. С.	101, 218
Ольжич О. (Кандиба О.)	100	Певзнер І. А.	65
Омельчук В. Е., <i>рос.</i> ,		Перепелюк В. І.	52
<i>див.</i> Омельчук В. Ю.		Петлюра Л. С.	162, 163,
Омельчук В. Ю.	2, 17, 18, 20,		230
	24–26, 29, 30,	Петлюра С. В.	57, 162
	32, 33, 55, 59,	Петрів В.	100
	60, 64, 65, 67,	Петрієва Л. А.	124
	113, 120,	Петров	
	211–226	(Домонтович) В. П.	57, 165
Онищенко О. С.	18, 26, 32, 37,	Петров М. І.	98
	54, 60, 65, 66,	Петров С. Й.	22, 28, 29,
	78, 99, 100,		211–219,
	101, 103,		221–224
	105, 108, 109,	Петров С. С.	22, 28, 29,
	113, 116, 155,		211–219,
	163, 195, 196,		221–224
	211–213, 216–	Петрушенко О. Г.	125
	220, 222–224,	Пиріг Я.	62
	228, 230, 231,	Писаренко Г. С.	98
	236	Плав'юк М.	227
Онопрієнко О.	159, 161, 227	Плевако М.	48
Оренштайн Я.	48, 49	Плещеев О.	50
		Плотніков В. О.	97
Павлуша Т. П.	80, 81, 87,	Плющ Л. І.	57
	224	Погребецька Н. М.	59, 64, 214
Палладін О. В.	97	Погребняк Н. І.	125
Панова А. Л.	59, 66, 108,	Поліщук Н. О.	79, 97
109, 211, 213		Полонська-	
Панч П. Й.	52	Василенко Н. Д.	189
Патик В. В.	170, 172, 179,	Попельниць-	
	197, 236	кий О. З.	52

Попик В. І.	2, 32, 106, 109, 133, 134, 138, 141, 146–152, 157, 159, 160, 162, 163, 168–172, 181–183, 185, 186, 188, 189, 195, 196, 201, 221–223, 225, 229, 231–235	Рутківський В.	180, 181, 233
Попов П. М.	52	Самохіна Н. Ф.	20
Порш М.	64	Самусь М.	51
Походня І. К.	67, 98, 216	Самчук У.	100
Приліпко Т. А.	109, 222	Самчук Л. І.	221, 232
Псьол О.	49	Сидорчук Н. М.	133
Радишевський Р. П.	58	Синявський О. Н.	57
Радченко В. Ю.	93–96, 105, 106, 109, 117, 125, 217, 219, 223, 226, 234	Сирокомля В.	35, 50
Ралько Г.	52	Сичов Д. Л.	191
Рева Л. Г.	135, 160, 162, 169	Сірополко С. О.	100, 153, 162, 163, 166, 180, 231, 233
Річинський А.	100	Січинський В.	48
Річицький А.	48	Січкара А. В.	221, 232
Роговський К. В.	51	Скокан К. Є.	53
Романенчук Б.	57	Скорульський М.	138
Романовський Р.	101	Славутич Я.	57
Ротач П.	165	Сластіон О.	
Руденко А. В.	211	(Сластьона А. Г.)	48
Рудинський М. Я.	66	Сластіон Ю.	48
Рудницький Я. Б.	52	Сластьона А. Г., <i>див.</i> Сластіон О.	
Рудченко Д.	52	Слобідський М.	64
		Смаль-	
		Стоцький С. Й.	98, 100
		Смиченко О. А.	59, 211
		Смілянець С. І.	222
		Смолій В. А.	66, 106, 218, 223, 227, 234
		Совінський Л.	35
		Соколинский Е. К.	212, 213, 216, 217, 220, 222–224
		Соколов Б. М.	52

Соколов Ю. М.	52	Удовиченко О. І.	66
Соколова І. В.	88	Українка Леся	67, 68, 209
Солдатенко В. Ф.	59, 60, 211	Устиновский Д. В., <i>рос.</i> ,	
Солонська Н.	101	<i>див.</i> Устиновський Д. В.	
Стамбол І. І.	169, 170, 172, 185, 189, 200, 201, 234, 235	Устиновський Д. В.	2, 17, 19, 22, 24–26, 28, 29, 32, 33, 63, 65, 212, 215–221, 223–226
Степаненко В. П.	51, 52		
Стефанович О.	100		
Стеценко К.	157		
Стешенко І. М.	52	Фединський Петро	36
Супруненко О. Б.	66	Федорович-	
Сушицький Ф. П.	52	Малицька І.-К.	100
		Филипович П. П.	47, 52, 57
Тарановський В. Ф.	98	Фігус-Ралько А. А.	52
Тарасенко Н. Є.	95, 125	Фіклістова О. О.	24, 26, 32, 33, 55, 63, 67, 212, 216, 222, 225, 226
Теліга О.	100		
Тимошенко С. П.	98	Філіппова Н. П.	169, 170, 173, 179, 191, 236
Тимченко В. М.	151, 170, 228		
Тіманова Л. І.	66, 67, 212, 214, 216	Фіх Ю. Л.	87, 98, 125, 223
Ткаченко О. П.	87, 224		
Товстопльот К.	227		
Томазов В. В.	170, 173		
Томашевський С. П.	52		
Трегубов Є. К.	52	Хижняк З. І.	101, 213
Трефілов В. І.	66	Хміль О. І.	22
Тронько П. Т.	20, 26, 66, 109, 213, 214	Ходоровський М. Д.	151, 160
Трофимук М. С.	218		
Туган-		Цинковська І. І.	160
Барановський М. І.	98	Челебі Е.	228
Тулуб З. П.	102–105, 220	Чельцов Ф. І.	47, 52
Туркало К. Т.	52	Череповський Є.	49
Тутковський П. А.	98	Черненко Ф. І.	50

Чиж М. А.	101–103, 110, 111, 119, 211– 213, 218	Шовкопляс І. Г.	66
Чижевський Д. І.	57	Шокало О.	159
Чистяк Д.	103	Шпак А. П.	98
Чишко В. С.	101, 128–130, 156, 159, 160, 165, 166, 198, 227, 229	Штернберг В. І.	42, 43, 46, 47
Чуб Д., <i>див.</i> Нитченко Д. В.		Штих П. М.	76, 77, 89, 90, 94, 96–98, 108, 109, 118, 121, 125, 220, 222
Чупрієнко О. В.	59	Штуль О.	100
Чухліб Т. В.	218	Шумілова А. В.	79, 80, 97, 98, 118, 125
Швецова-Водка Г.	114	Щепкін М. С.	50
Шевельов (Шерех) Ю. В.	57	Щербаківський Д. М.	52
Шевченко Т. Г.	9, 32, 33, 35, 37, 38, 51, 41, 44, 46–50, 52– 56, 58, 59, 152, 153, 197, 199, 222	Юхимець Г. М.	20, 160
Шекера П. І.	224	Яворницький Д. І.	52
Шемета Ю. М.	214	Якимович Б.	52
Шерех Ю., <i>див.</i> Шевельов Ю. В.		Яковенко В.	48
Шип Н.	109	Яковенко О. Г.	80, 81, 88
Шитов С.	47	Яковець Т. Є.	26, 67, 212, 216
Шкарина В. А.	77, 84, 94, 97, 103–106, 109, 117–119, 122, 123, 125, 211, 215, 217, 219, 223, 226, 234	Якубець М.	58
Шлемкевич М. І.	57	Янів В. О.	57
		Яновський Ю. І.	52
		Ясінський Б. Д.	99, 100, 212
		Яценко О. М.	2, 133, 135, 138–142, 152, 155–157, 160, 162, 169–171, 178, 179, 181, 183, 185, 188, 191, 194, 195, 200, 227, 228, 229, 231–234, 236

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- БД – база даних
ВДБО – відділ довідково-бібліографічного обслуговування
ВНБІ – відділ науково-бібліографічної інформації
ВНБ – відділ національної бібліографії
ДБА – довідково-бібліографічний апарат
ДБД – довідково-бібліографічна діяльність
ДБО – довідково-бібліографічне обслуговування
ДБФ – довідково-бібліографічний фонд
ІБД – Інститут біографічних досліджень
ІРБІС, *рос.* ИРБИС – Интегрированная развивающаяся библиотечно-информационная система
ЛННБУ – Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
НАН України – Національна академія наук України
НБУВ – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НДР – науково-дослідна робота
НТШ – Наукове товариство імені Шевченка
СІАЗ – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення
УАН – Українська академія наук
УБР – український бібліотечний репертуар
УВАН – Українська вільна академія наук
УНБА – «Український національний біографічний архів»
ФНБП – фонд неопублікованих бібліографічних посібників
ЦНБІ – Центр науково-бібліографічної інформації

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019) : колективна монографія / В. І. Попик, Т. В. Добко, С. С. Кіраль [та ін.] ; відп. ред. В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2019. – 252 с.

ISBN 978-966-02-9136-2 (друковане видання)

ISBN 978-966-02-9137-9 (електронне видання)

У колективній монографії розглянуто розвиток теоретичних досліджень та розробок у галузі національної бібліографії, науково-бібліографічної інформації, біографістики та біобібліографії у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського впродовж перших десятиліть XXI століття.

Розкрито основні пріоритети та етапи впровадження у науково-бібліографічну справу комп'ютерних технологій, значення напрацювань НБУВ для розвитку бібліографії в Україні.

Висвітлено внесок НБУВ у формування сучасної концепції національної бібліографії України, створення українського бібліографічного репертуару. Дано характеристику підготовлених відділом національної бібліографії фундаментальних багатотомних бібліографічних зводів, праць бібліографічної Шевченкіани.

Узагальнено досвід, здобутий відділом науково-бібліографічної інформації у вдосконаленні багатоаспектної довідково-бібліографічної діяльності НБУВ в галузі інформаційного забезпечення установ науки, державного управління, обслуговування широкого кола користувачів.

Проаналізовано розширення діапазону наукових розробок Інституту біографічних досліджень, його здобутки, найважливіші друковані видання, проблеми формування електронного науково-інформаційного ресурсу «Український національний біографічний архів», розгортання на його базі роботи віртуальної біографічної дослідницької лабораторії.

Для істориків, бібліотекознавців, бібліографів, бібліотекарів та всіх, хто цікавиться проблемами української національної бібліографії, науково-бібліографічної діяльності та біографістики.

Ключові слова: національна бібліографія, довідково-бібліографічна діяльність, біографістика та біобібліографія, «Український національний біографічний архів», інформаційні технології у бібліографії.

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]”2000/2019”

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine : the development of national bibliography, biographical research and scientific and bibliographic information activities (2000–2019) : collective monograph / V. I. Popyk, T. V. Dobko, S. S. Kiral [et al.] ; Ed.-in-Chief V. I. Popyk ; National Academy of Sciences of Ukraine, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.– Kyiv : VNLU, 2019. – 252 p.

ISBN 978-966-02-9136-2 (Print)

ISBN 978-966-02-9137-9 (Online)

In the collective monograph the evolution of theoretical researches and developments in the field of national bibliography, scientific and bibliographic information, biographic science of bio-bibliography in V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine during the first decades of 21st century was researched.

Basic priorities and stages of computer technologies introduction into scientific and bibliographic science and significance of VNLU's exploratory works for the development of Ukrainian bibliography were determined.

VNLU's contribution into formation of modern concepts of Ukrainian national bibliography, formation of Ukrainian bibliographic repertoire was shown. Fundamental multi-volume bibliographic collections, works of bibliographic Shevchenkiana prepared by national bibliographic department were characterized.

Experience of the scientific and bibliographic information department in improvement of VNLU's multi-aspect reference and bibliographic activity in the field of information provision scientific, public administration and multi-user maintenance institutions was summarized.

Extension of the Institute of Biographical Research scientific developments range, its achievements, most important publications, problem of forming the electronic scientific and information resource "Ukrainian National Biographical Archive", extension of the virtual biographic research laboratory's work on basis of the archive were analyzed.

For historians, library scientists, bibliographers, librarians and all others interested in the problems of Ukrainian national bibliography, scientific and bibliographic activity and biographic science.

Key words: national bibliography, reference and bibliographic activity, historical and biographical studies, biobiography, "Ukrainian National Biographical Archive", information technologies in bibliography.

UDC 027.54(477-25)VNLU:025.5:[004:316.77]"2000/2019"

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского: развитие национальной библиографии, биографических исследований и научно-библиографической деятельности (2000–2019) : коллективная монография / / В. И. Попик, Т. В. Добко, С. С. Кираль [и др.] ; отв. ред. В. И. Попик ; НАН Украины, Нац. б-ка Украины имени В. И. Вернадского. – Киев: НБУВ, 2019. – 252 с.

ISBN 978-966-02-9136-2 (печатное издание)

ISBN 978-966-02-9137-9 (электронное издание)

В коллективной монографии рассмотрено развитие теоретических исследований и разработок в области национальной библиографии, научно-библиографической информации, биографистики и биобиблиографии в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского на протяжении первых десятилетий XXI века.

Раскрыты основные приоритеты и этапы внедрения в научно-библиографическое дело компьютерных технологий, значение наработок НБУВ для развития библиографии в Украине.

Освещен вклад НБУВ в формирование современной концепции национальной библиографии Украины, создание украинского библиографического репертуара. Дана характеристика подготовленных отделом национальной библиографии фундаментальных многотомных библиографических сводов, работ библиографической Шевченкианы.

Обобщен опыт, полученный отделом научно-библиографической информации в совершенствовании многоаспектной справочно-библиографической деятельности НБУВ в области информационного обеспечения учреждений науки, государственного управления, обслуживания широкого круга пользователей.

Проанализированы расширение диапазона научных разработок Института биографических исследований, его достижения, важнейшие печатные издания, проблемы формирования электронного научно-информационного ресурса «Украинский национальный биографический архив», развертывание на его основе работы виртуальной биографической исследовательской лаборатории.

Для историков, библиотековедов, библиографов, библиотекарей и всех, кто интересуется проблемами украинской национальной библиографии, научно-библиографической деятельности и биографистики.

Ключевые слова: национальная библиография, справочно-библиографическая деятельность, биографистика и биобиблиография, «Украинский национальный биографический архив», информационные технологии в библиографии.

УДК 027.54(477-25)НБУВ:025.5:[004:316.77]”2000/2019”

Колективна монографія

**Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського:
розвиток національної бібліографії, біографічних
досліджень та науково-бібліографічної діяльності
(2000–2019)**

Попик Володимир Іванович
відповідальний редактор

бібліографічна редакція – О. М. Яценко, Д. В. Устиновський
літературна редакція – Т. В. Котлярова
коректура, технічна редакція – Т. В. Комарянська
добір ілюстрацій – Ю. В. Вернік, П. М. Штих
оригінал-макет – Д. Л. Сичов

Здано до набору 12.12.2019 р. Підписано до друку 24.12.2019 р.
Формат 70x100/16. Ум. друк. арк. 20,48. Обл.-вид. арк. 12,53.
Наклад 200 прим. Зам. № 45

Видавець: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
03039, Київ 39, просп. Голосіївський, 3
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Віддруковано у Науково-видавничому центрі НБУВ